СХВАЛЕНО

на засіданні педагогічної ради
30 серпня 2022 року
Протокол № 1 (пит.2)

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказ від 31.08.2022 року № 97
Директор

Олександр МИШКОВЕЦЬ

Освітня програма

комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 4 імені Модеста Левицького Луцької міської ради»

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 4 імені Модеста Левицького Луцької міської ради»

ВСТУП ……..…… 3

Початкова освіта

Освітня програма І ступеня (1- 2 класи), (3- 4 класи) …….…….. 6

Освітня програма І ступеня («Інтелект України») ……... 131

Базова середня освіта

Освітня програма ІІ ступеня (5-6 класи) …….…….. 296

Освітня програма ІІ ступеня (5-6 класи, «Інтелект України») …… 321

Освітня програма ІІ ступеня (6-9 класи) ……..…….. 336

Профільна середня освіта

Освітня програма ІІІ ступеня (10-11 класи.) ……..……..……. 346

Опис та інструменти системи
внутрішнього забезпечення якості освіти ……...…… 350

Укладачі: Наталія Гусак, Алла Садова, Наталія Чернюгова – заступниці директора Луцького ліцею № 4 імені Модеста Левицького.

ВСТУП

Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей №4 імені Модеста Левицького Луцької міської ради» забезпечує здобуття початкової , базової та профільної середньої освіти. Освітня програма закладу окреслює рекомендовані підходи до планування й організації єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання та сформованих компетентностей, визначених Державними стандартами освіти.

Головною метою діяльності Ліцею є забезпечення реалізації права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

Головним завданням Ліцею є:

- всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти протягом життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

- організація освітнього процесу, що грунтується на цінностях та принципах, визначених Законами України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту»;

- створення безпечного освітнього середовища для учасників освітнього процесу;

- виявлення та розвиток індивідуальних здібностей учнів, досягнення ними результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування і застосування відповідних компетентностей, що визначені Законом України «Про освіту» і відповідними стандартами повної загальної середньої освіти та необхідні для подальшого здобуття освіти;

- організація вивчення учнями профільних навчальних предметів (інтегрованих курсів).

Освітня програма розроблена на виконання:

- Закону України «Про освіту» (Прийняття від 05.09.2017. Набрання чинності 28.09.2017. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2657-VIII від 18.12.2018, ВВР, 2019, № 5, ст.33 № 2661-VIII від 20.12.2018, ВВР, 2019, № 5, ст.35, № 2704-VIII від 25.04.2019, ВВР, 2019, № 21, ст.81, № 2745-VIII від 06.06.2019, ВВР, 2019, № 30, ст.119 № 392-IX від 18.12.2019, ВВР, 2020, № 24, ст.170 № 463-IX від 16.01.2020, ВВР, 2020, № 31, ст.226 № 540-IX від 30.03.2020, ВВР, 2020, № 18, ст.123 № 725-IX від 18.06.2020, ВВР, 2020, № 46, ст.395, № 910-IX від 17.09.2020, ВВР, 2020, № 51, ст.491, № 978-IX від 05.11.2020, № 1357-IX від 30.03.2021, ВВР, 2021, № 29, ст.234, № 1369-IX від 30.03.2021, № 1557-IX від 17.06.2021, ВВР, 2021, № 35, ст.296, № 1658-

IX від 15.07.2021, ВВР, 2021, № 45, ст.363, № 1709-IX від 07.09.2021, ВВР, 2021, № 47, ст.384, № 1838-IX від 02.11.2021, ВВР, 2022, № 3, ст.10, № 1951-IX від 14.12.2021, № 1986-IX від 17.12.2021, № 2126-IX від 15.03.2022, № 2153-IX від 24.03.2022, № 2179-IX від 01.04.2022});

- Закону України «Про повну загальну середню освіту» (Прийняття від 16.01.2020. Набрання чинності 18.03.2020. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 764-IX від 13.07.2020, ВВР, 2020, № 48, ст.431, № 1385-IX від 13.04.2021, ВВР, 2021, № 27, ст.227, № 1658-IX від 15.07.2021, ВВР, 2021, № 45, ст.363, № 1709-IX від 07.09.2021, № 1839-IX від 02.11.2021, № 2157-IX від 24.03.2022, № 2208-IX від 14.04.2022, № 2315-IX від 19.06.2022}), крім того:
- Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р);
- Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688),
- Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898,
- Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392, із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 538 від 07.08.2013, № 143 від 26.02.2020,
- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394;
- Типових освітніх програм для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розроблених під керівництвом О.Я.Савченко («Математика»), Р.Б. Шияна (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743);
- Типових освітніх програм для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розроблених під керівництвом О.Я.Савченко («Математика»), Р.Б. Шияна (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743);
- Наказу МОН України № 140 від 03.02.2021 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 02 листопада 2016 року №1319 та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» (Типові навчальні плани закладів загальної середньої освіти, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»),

Освітньої програми «Інтелект України» (науковий керівник Гавриш І. В.) (лист ДСЯО від 06.08.2020 № 01/01-23/929);

- Наказу Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 року № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»,
- Проєкту освітньої програми базової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України». Адаптаційний цикл (5–6 класи),
- Наказу МОН України №405 від 20.04.2018 "Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня".
- Наказу МОН України №408 від 20.04.2018 "Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня".
- Наказу МОН України №1493 від 28.11.2019 р. «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня».

Освітня програма комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №4 імені Модеста Левицького Луцької міської ради» складається з 3-х розділів (6-ти частин) та 2-х додатків:

Початкова освіта

- Освітня програма І ступеня (1- 2 класи), (3- 4 класи);
- Освітня програма І ступеня («Інтелект України»);

Базова середня освіта

- Освітня програма ІІ ступеня (5 класи, 6 пілотні класи);
- Освітня програма ІІ ступеня (5 клас, «Інтелект України»);
- Освітня програма ІІ ступеня (6-9 класи);

Профільна середня освіта

- Освітня програма ІІІ ступеня (10-11 класи.).

Початкова освіта
Освітня програма І ступеня (1- 2 класи), (3-4 класи)

Освітня програма Луцького ліцею № 4 імені Модеста Левицького І ступеня розроблена на основі Типової освітньої програми для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, Типової освітньої програми для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, на виконання Закону України «Про освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688); Типових освітніх програм для учнів 1-2 класів, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розроблених під керівництвом О.Я.Савченко («Математика»), Р.Б. Шияна (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743);

Освітня програма початкової освіти окреслює рекомендовані підходи до планування й організації ліцеєм єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти. Освітня програма визначає:

- загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти, подані в рамках освітніх галузей;
- перелік та пропонований зміст освітніх галузей, укладений за змістовими лініями;
- орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін тощо, зокрема їхньої інтеграції, а також логічної послідовності їхнього вивчення;
- рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;
- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою.

Загальний обсяг навчального навантаження:

- ✓ для 1-х класів - 805 годин/навчальний рік
- ✓ для 2-х класів – 875 годин/навчальний рік
- ✓ для 3-х класів – 910 годин/навчальний рік
- ✓ для 4-х класів – 910 годин/навчальний рік

Загальний обсяг навчального навантаження та орієнтовна тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін визначено у навчальному плані (Додаток 1). Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру першого рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальні плани початкової школи передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному

рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову. При визначенні гранично допустимого навантаження учнів ураховані санітарно-гігієнічні норми та нормативну тривалість уроків у 1-х класах – 35 хвилин, у 2-4-х класах – 40 хвилин. У початковій школі здійснюватиметься поділ класів на групи при вивченні української мови, іноземних мов, інформатики відповідно до чинних нормативів (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 р. № 128, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 06.03.2002 за № 229/6517 зі змінами – лист МОН України №1\9-322 від 18.05.2018). Навчальні плани зорієнтовані на роботу початкової школи за 5-денним навчальними тижнем.

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах (Додаток 2).

Перелік та пропонований зміст освітніх галузей. Типову освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мовно-літературна, у тому числі:
Рідномовна освіта (українська мова та література) (МОВ[1])
Іншомовна освіта (ІНО)
Математична (МАО)
Природнича (ПРО)
Технологічна (ТЕО)
Інформатична (ІФО)
Соціальна і здоров'язбережувальна (СЗО)
Громадянська та історична (ГІО)
Мистецька (МИО)
Фізкультурна (ФІО)

[1] У дужках подано скорочене позначення кожної галузі.

Українська мова

(інтегрований курс)

Мовно-літературна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

• виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
• сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
• розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
• збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
• розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
• формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
• розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
• створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення», «Театралізуємо».

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою та спілкування рідною мовою (якщо вона не українська), виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії **«Взаємодіємо усно»** (мовець / слухач - слухач / мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **«Читаємо»** (читач - автор), **«Взаємодіємо письмово»** (автор - читач), **«Досліджуємо медіа»** (читач / глядач / слухач - автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія **«Читаємо»** спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати

текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія «Досліджуємо медіа» пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія **«Досліджуємо мовлення»** забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія **«Театралізуємо»** слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях «Взаємодіємо усно» та «Досліджуємо медіа», а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії «Читаємо».

Специфіка змістової лінії **«Театралізуємо»** пов’язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії «Театралізуємо» учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар’єри, пов’язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонований зміст
1 – 2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Сприймає усну інформацію, перепитує, виявляючи увагу, доречно реагує	з увагою *сприймає* усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі (погоджується або не погоджується, виконує певні дії у відповідь на прохання чи відповідно до інструкції) [2 МОВ 1-1.1-1]; перепитує співрозмовника для уточнення почутої інформації [2 МОВ 1-1.1-2]; *сприймає* монологічне висловлення (казки, розповіді, вірші, інструкції до виконання завдань тощо) з конкретною метою [2 МОВ 1-1.1-3]
Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно	*використовує* фактичний зміст (Хто? Що? Де? Коли?) для перетворення усної інформації [2 МОВ 1-1.2-1]; *малює або добирає* ілюстрації, створює мапу думок до почутого [2 МОВ 1-1.2-2]; *передає* інформацію в таблицях, схемах із допомогою вчителя / вчительки [2 МОВ 1-1.2-3]
Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим особам	*розповідає* про те, що зацікавило в усному повідомленні[2 МОВ 1-1.3-1]; *ставить запитання* до усного повідомлення для отримання додаткової інформації [2 МОВ 1-1.3-2]; *обговорює* з іншими інформацію, яка зацікавила [2 МОВ 1- 1.3-3]
Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює,чому зацікавила інформація	*розпізнає* ключові слова і фрази в усному висловлюванні [2 МОВ 1-1.4-1]; *виділяє* голосом ключові слова і фрази у власному усному висловлюванні [2 МОВ 1-1.4-2]; *пояснює* на основі власного досвіду, чому якась інформація зацікавила [2 МОВ 1-1.4-3]
Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації	*висловлює* думку, що подобається в почутому, а що – ні [2 МОВ 1-1.5-1]; *обґрунтовує* свої вподобання [2 МОВ 1-1.5-2]; *обирає*, до кого з дорослих можна звернутися за підтвердженням правдивості почутої інформації [2 МОВ 1-1.5-3]; *пояснює*, як сприйняття тексту залежить від способу його презентації (логічний наголос, темп, міміка, жест) і враховує це у своєму мовленні [2 МОВ 1-1.5-4]
Висловлює власні погляди щодо предмета обговорення; намагається зробити так, щоб висловлювання було зрозуміле і цікаве для інших осіб; правильно вимовляє загальновживані слова	*підтримує й ініціює* діалог на теми, які викликають зацікавлення [2 МОВ 1-1.6-1]; *спостерігає за діалогом*, де висловлюються різні погляди на предмет обговорення, *підтримує* одну з точок зору [2 МОВ 1-1.6-2]; *пояснює* значущість уважного ставлення до інших та потребу подивитися на річ по-різному [2 МОВ 1-1.6-3]; *розповідає* про те, що його / її вразило, схвилювало;

	переповідає події із власного життя, правильно вимовляючи й наголошуючи загальновживані слова [2 МОВ 1-1.6-4];*підтримує аргументами* власні думки або спростовує їх [2 МОВ 1-1.6-5]
Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі вербальні та невербальні засоби для передачі емоцій танастрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіатексти	*розпізнає* емоції співрозмовника і пояснює власну реакцію на них [2 МОВ 1-1.7-1]; *уживає* відповідну до ситуації спілкування лексику і несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1-1.7-2]; *поповнює* власний словниковий запас [2 МОВ 1-1.7-3]; *вирізняє* в художніх текстах (казках, оповіданнях, віршах) образні вислови й пояснює, які саме образи вони допомагають уявити [2 МОВ 1-1.7-4]
Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого/побаченого; ввічливо спілкується	*розповідає* про власні почуття та емоції від прослуханого та побаченого [2 МОВ 1-1.8-1]; *звертається, вітається, прощається*, дотримуючисьнорм мовленнєвого етикету, *використовує* ввічливі слова [2 МОВ 1-1.8-2]
Пропонований зміст *Діалогічне та монологічне мовлення.* Умови безпосереднього спілкування: можливість бачити й чути один одного. Розуміння значення слова як умова успішного спілкування. Уявлення про діалог як ланцюжок висловлювань. Репліка в діалозі: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, питання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, згода, відмова тощо. Розповідь та опис як види монологічного мовлення. Есе (без уведення терміну на прикладі «крісло автора»). Спілкування та людські емоції (радість, сум, страх, злість). Несловесні засоби спілкування (міміка, жести, рухи тощо). *Робота з інформацією*. Ключові слова у висловленні. Логічний наголос як засіб виділення ключових слів. Перепитування як уточненняінформації. Види інформації: текстова, графічна, звукова (без уведення термінів). Перетворення інформації. Комікс, ілюстрації, схема, таблиця, мапа думок тощо як перетворена почута інформація. *Мовленнєвий етикет*. Норми спілкування з людьми різного віку (однокласники, вчителі). Роль ввічливих слів у спілкуванні	
2. Змістова лінія «Читаємо»	
Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір	*обирає* тексти (книжки) для читання, може пояснити власний вибір [2 МОВ 2-2.5-1]; *пояснює,* з яких елементів складається книжка і яку інформацію вони передають [2 МОВ 2-2.5-2]; *описує* обкладинки книжок, які подобаються [2 МОВ 2-2.5- 3]; добирає тексти на запропоновану тему [2 МОВ 2-2.5-4]
Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістомі формою тексти; розуміє фактичний зміст прочитаного	*прогнозує* орієнтовний зміст тексту за заголовком та ілюстраціями [2 МОВ 2-2.1-1]; *читає* правильно та виразно вголос різні тексти (вірші, народні і літературні казки, оповідання, графічні та інформаційні тексти) залежно від мети читання [2 МОВ 2-2.1- 2]; *ставить запитання* за змістом тексту для уточнення свого розуміння [2 МОВ 2-2.1-3];

	розповідає, про що текст, *відповідає* на запитання за змістом прочитаного [2 МОВ 2-2.1-4]; *знаходить* у тексті незнайомі слова, робить спроби пояснити їхнє значення, виходячи з контексту [2 МОВ 2-2.1-5]; *добирає* потрібну інформацію із графічного тексту (таблиці, графіки, схеми) [2 МОВ 2-2.1-6]
Пов'язує інформацію з текстуз відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головнеі другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту	*визначає* послідовність подій у художньому тексті [2 МОВ 2-2.2-1]; *розповідає* про вчинки улюблених персонажів [2 МОВ 2-2.3- 2]; *словесно моделює* власну поведінку на прикладі вчинків персонажів [2 МОВ 2-2.2-3]; *пояснює* вчинки персонажів на основі змісту тексту та власного досвіду [2 МОВ 2-2.2-4]; *розрізняє* головне і другорядне в тексті [2 МОВ 2-2.2-5]; *пояснює* зв'язок між окремими повідомленнями в тексті [2 МОВ 2-2.2-6]; *визначає* графічні елементи тексту, досліджує зв'язок між ними [2 МОВ 2-2.2-7]; *визначає* тему і головну думку в тексті [2 МОВ 2-2.2-8]; *досліджує* особливості казки, вірша, оповідання, загадки, скоромовки, забавлянки тощо [2 МОВ 2-2.2-9]
Розповідає про свої власні почуття та емоції від прочитаного тексту	*розповідає* про свої враження (почуття та емоції) відзмісту прочитаного художнього тексту [2 МОВ 2-2.3-1]; *зіставляє* пережиті під час читання почуття та емоції із власним емоційно-чуттєвим досвідом [2 МОВ 2-2.3-2]
Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що ні	*пояснює,* що в творі подобається, а що ні (вчинки, мовлення персонажа, описи тощо) [2 МОВ 2-2.4-1]; *пояснює зв'язок* тексту із власним досвідом, навколишнімсвітом та раніше прочитаними текстами [2 МОВ 2-2.4-2];*пояснює* роль ілюстрацій, таблиць, графіків, схем дляглибшого розуміння змісту тексту [2 МОВ 2-2.4-3]; *висловлює* думку про те , як факти, ідеї прочитаногоможуть допомогти в конкретних життєвих ситуаціях [2МОВ 2-2.4-4]; *обирає,* до кого з дорослих можна звернутися за підтвердженням правдивості прочитаної інформації [2 МОВ 2-2.4-5]
На основі тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно	*малює або добирає* ілюстрації до художнього тексту, створює аплікації, ліпить (напр., персонажів казок тощо) [2 МОВ 2-2.6-1]; *представляє інформацію* графічно (схеми, таблиці, діаграми) [2 МОВ 2-2.6-2]; *добирає* відповідні твори мистецтва, співзвучні з текстом [2 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій)	*фантазує* на основі прочитаного: придумує іншу кінцівку літературного твору, змінює місце подій, додає нових персонажів [2 МОВ 2-2.7-1]; *читає за ролями* фрагменти літературного твору [2 МОВ 2- 2.7-2]

Пропонований зміст

Книжка як джерело задоволення і знань.

Назва книжки.

Елементи книжки: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації. Мета читання (розважитися, отримати інформацію).

Пошук у тексті необхідної інформації. Вибіркове читання.

Художня і науково-популярна література, тексти із щоденного життя. Структура тексту-розповіді: початок дії, розвиток дії, кінець дії.

Бібліотека як освітньо-культурний центр.

Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Ключові слова.

Головна і другорядна інформація в тексті.

Довідкова література: словники, довідники, дитячі енциклопедії.

Тематика науково-популярних текстів: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» тощо.

Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи.

Літературні казки й оповідання українських та іноземних авторів.

Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім'я, дружба, етичні проблеми, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, Україна тощо.

Тексти зі щоденного життя. Анкети, електронна пошта, інструкції, запрошення, етикетки, листи приватні й офіційні, карти, кулінарні рецепти, оголошення тощо.

Аналіз художнього тексту. Місце і час подій, персонажі (вчинки, мотиви поведінки, думки, емоції), конфлікт або проблема, розвиток подій, розв'язка конфлікту.

Тема, ідея художнього тексту.

Роль заголовка. Зв'язок між заголовком і змістом тексту.

Автор і оповідач. Аналіз вчинків персонажів (причини і наслідки). Виявлення власного ставлення до вчинків.

Стратегії вдумливого читання. Перед читанням (визначення мети читання, прогнозування змісту); під час читання (розуміння лексики, створення в уяві картин, які відповідають змісту, прогнозування розвитку подій, відповідь на запитання, поставлені перед читанням); після читання (зв'язок книжкових подій з подіями із власного життя, формування власного погляду на книжку).

Мова художнього твору. Діалоги, монологи, оповідач, засоби художньої виразності у тексті (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме й переносне значення слів у художньому тексті.

Слова і вирази, які характеризують персонажа, події. Вірш.

Рима, ритм, настрій у вірші.

Сила і тон голосу, темпоритм при читанні вірша. Емоційний вплив.

Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, його «модернізація», продовження тексту.

Запитання до окремих абзаців і до тексту.

Емоційний вплив творів на читача. Опис настрою, почуттів, викликаних твором, порівняння їх із почуттями, викликаними подіями власного життя.

Улюблений персонаж, улюблена частина твору

3. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
Пише рукописними буквами, злито, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлювання,	*обмінюється* елементарними письмовими повідомлення (записка, лист, вітальна листівка) [2 МОВ 3-3.1-1]; *обирає* для написання висловлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір тощо) [2 МОВ 3-3.1-2];

записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються	*створює* невеликі висловлення на добре відому тему з різною метою спілкування; *записує* їх розбірливо, рукописними буквами [2 МОВ 3-3.1-3]; *записує* окремі слова та речення, дотримуючись опрацьованих правил щодо оформлення речення написьмі, а також слів, які пишуться так, як вимовляються [2 МОВ 3-3.1-4]
Обмінюється короткими письмовими повідомленнями	*створює* прості тексти за допомогою цифрових пристроїв (питання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо) [2 МОВ 3-3.2-1]; *використовує* доречно поширені графічні зображення смайлів [2 МОВ 3-3.2-2]
Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших осіб	*відновлює* деформований текст [2 МОВ 3-3.3-1]; *перевіряє*, чи є в написаному тексті помилки на вивчені правила, виправляє їх [2 МОВ 3-3.3-2]; *удосконалює* з допомогою вчителя / вчительки власний текст (лексика, будова речення, форми слова) [2 МОВ 3-3.3-3]

Пропонований зміст

Комунікативна спрямованість процесу письма. Відомості про письмо як засіб спілкування на відстані та в часі. Загальне ознайомлення з історією письма.

Малюнкове письмо стародавніх народів(на рівні оповідань).

Графіка, орфографія та пунктуація. Буква як знак звука. Алфавіт.

Велика буква в іменах людей, кличках тварин і деяких географічних назвах (назви міст, річок). Правила оформлення висловлювання на письмі (велика буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак запитання в кінці речення, правила переносу слів, окреме написання слів-помічників і слів-назв).

Правила оформлення діалогу на письмі.

Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм. Будова словника та прийоми роботи з ним.

Друкований текст – зразок орфографічних написань. Редагування як спосібудосконалення тексту.

Жанри писемного мовлення. Лист, оголошення, подяка тощо як писемні висловлення.

Учасники безпосереднього спілкування та оповідач.

Текст-розповідь.

Частини тексту: зачин, головна частина, кінцівка. Текст-опис.

Тема тексту та його головна думка.

Назва тексту. Назва тексту як відображення теми. Назва тексту як відображення головної думки.

Спілкування за допомогою цифрових пристроїв. Короткі письмові висловлення для спілкування за допомогою цифрових пристроїв (запитання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо).

Піктограми для зображення емоцій (емотикони, зокрема графічні зображення смайлів).

Правила поведінки і безпека в інтернет-просторі.

4. Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
За допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах	*обговорює* зміст і форму простого медіатексту (світлини, фотоколаж, листівка, мультфільм), *виявляє* (з допомогою вчителя / вчительки) очевидні ідеї у простих медіатекстах [2 МОВ 4-1.4-4];

	спостерігає за використанням кольору, музики, анімації в медіатексті [2 МОВ 4-1.4-5]; *визначає*, кому і для чого призначений медіатекст [2 МОВ 4- 1.4-6]; *визначає* тему і головну думку простих візуальних медіатекстів [2 МОВ 4-1.4-7]
Висловлює думки щодо простого медіатексту	*висловлює* власні думки і почуття з приводу прослуханих / переглянутих простих медіатекстів (світлини, мультфільми, комп'ютерні ігри, реклама тощо) [2 МОВ 4-1.5-5]; *висловлює* власні думки і почуття з приводу прочитаних простих медіатекстів (комікси, дитячі журнали, реклама тощо) [2 МОВ 4-1.5-6]
Створює прості медіатексти	*створює* прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) з допомогою вчителя / вчительки, зважає на мету й аудиторію [2 МОВ 4-1.7-5]; *створює* прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) з допомогою вчителя / вчительки, зважає на мету й аудиторію [2 МОВ 4- 1.7-6]
Пропонований зміст *Уявлення про медіа, медіаграмотність.* Призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?). Правдива і неправдива інформація. *Візуальні медіа.* Книжка як джерело інформації. Періодичні друковані видання (журнал, газета). Фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина). Малюнок як джерело інформації. Комікси. *Аудіовізуальні медіа.* Мультфільми. Улюблений герой. Кіноафіша (інформаційне призначення). Колір, звук, музика в мультфільмах. Критерії добору мультфільмів для перегляду. *Інтернет.* Загальне уявлення про віртуальне спілкування, етику віртуального спілкування, безпеку в Інтернеті. Комп'ютерні ігри як джерело навчання, розвитку івідпочинку. Вплив на здоров'я. *Реклама.* Вплив реклами на поведінку людини. Реклама в медіа.Як захиститися від небажаного впливу реклами. *Зміст і форма медіатекстів.* Теми, емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів. Елементи форми і їх значення для сприйняття основних ідей (колір, музика, анімація у мультфільмах), музика в рекламі	
5. Змістова лінія «Досліджуємо мовлення»	
Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших осіб, удосконалює власне мовлення за допомогою інших осіб	*аналізує* звуковий склад слова (кількість складів, наголошений та ненаголошені склади, голосні та приголосні звуки) [2 МОВ 5-4.1-1]; *порівнює* власне мовлення з мовленням інших (швидкість, вимова звуків і наголошування слів) [2 МОВ 5-4.1-2]; *обирає* букви на позначення звуків на письмі, враховуючи правила позначення твердості – м'якості приголосних звуків, звука [й] в різних позиціях слова, подовжених приголосних звуків [2 МОВ 5-4.1-3]; *знаходить* у висловленні і пояснює роль синонімів, антонімів, багатозначних слів, споріднених слів [2 МОВ 5-4.1-4]; *знаходить* у художніх текстах виражальні засоби мови і

	пояснює їхню роль [2 МОВ 5-4.1-5]; *знаходить* у тексті речення різних видів (питальні, розповідні, спонукальні; окличні й неокличні) і доводить доцільність їх використання для досягнення мети спілкування) [2 МОВ 5-4.1-6]; *утворює* відповідні граматичні форми слів для поширення або ускладнення речення [2 МОВ 5-4.1-7]; *знаходить* слова в орфографічному словнику, щоб перевірити написане [2 МОВ 5-4.1-8]; *розрізняє* різні види текстів (розповідь, опис) і пояснює їх призначення [2 МОВ 5-4.1-9]
Експериментує звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів	*творить* нові слова на основі запропонованих (замінює звуки, міняє послідовність складів, замінює або об'єднує частини слова) [2 МОВ 5-4.2-1]; *творить* власні художні тексти малих жанрів (загадки, лічилки, мирилки тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; *знаходить* у мовленні персонажа слова, які його вирізняють з-посеред інших персонажів; *пояснює,* як використання деяких слів характеризує персонажа [2 МОВ 5-4.2-3]
Пропонований зміст *Слово та речення.* Називна функція слова. Слова-назви предметів, дій, ознак. Група слів і речення. Зв'язок слів у реченні. Форма слова. Слова-помічники та їх роль у реченні. Питальні, розповідні, спонукальні речення; окличні й неокличні речення. *Звуки мовлення.* Звуки природи, навколишнього світу та звуки мовлення як "будівельний матеріал" для слова. Змісторозрізнювальна роль звуків. Склад як найменша вимовна одиниця. Наголос. Змісторозрізнювальна роль наголосу. Голосні та приголосні звуки. Звуки тверді та м'які. Пом'якшені звуки. Звуки дзвінкі та глухі. Подовжені звуки. *Закономірності позначення звуків буквами.* Позначення твердості та м'якості приголосних звуків на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків на письмі на слух, за орфографічним словником, за правилом. *Будова слова.* Основа та закінчення. Корінь слова. Форми слова та споріднені слова. *Лексичне значення слова*. Слова однозначні й багатозначні. Пряме та переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Власний словниковий запас	
6. Змістова лінія «Театралізуємо»	
Відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації	*використовує* голос і мову тіла (міміку, жести, рухи) для відтворення емоцій персонажів казок, байок тощо [2 МОВ 6- 2.3-3]
Імпровізує з репліками під час інсценізації	*імпровізує* з інтонацією, тембром та силою голосу, відтворюючи репліки персонажів казок, віршів, народних пісень тощо [2 МОВ 6-2.7-3]
Створює прості медіапродукти з допомогою інших осіб	*передає своє враження* від побаченого в малюнках, улистах подяки [2 МОВ 6-3.1-5]; *створює* в групі афішу, реквізит, костюми, маски, декорації [2 МОВ 6-3.1-6]

Висловлює власні погляди щодо предмета обговорення; намагається зробити так, щоб висловлювання було зрозуміле і цікаве для інших осіб; правильно вимовляє загальновживані слова	*обговорює* враження від драматизації з позиції глядача, зосереджуючи увагу на тому, наскільки обрані інтонації відповідають ролі [2 МОВ 6-1.6-6]; *ділиться* театральним *досвідом* та *описує* власні почуття, використовуючи доречно тематичну групу слів «театр» [2 МОВ 6-1.6-7]
Аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів	*описує* власні почуття від виконання ролі з позиції учасника драматизації, зосереджуючи увагу на тому, наскільки обрані інтонації допомагали створити образ [2 МОВ 6-4.2-4]

Пропонований зміст

Театр і гра. Інсценізація улюблених казок і віршів. Вистава.

Діалог між акторами – обмін висловлюваннями. Важливість імпровізації у грі.

Простір для гри акторів у спілкування. Актори як учасники гри у спілкування. Роль глядачіву виставі.

Репліка як словесний складник висловлювання.

Жести, міміка, інтонації, пози, дії – несловесний складник висловлювання.

Декорації та театральний реквізит. Театральний костюм як складник ролі. Театральна афіша.

Різновиди традиційного і нетрадиційного театру. Драматичний театр.

Пантоміма.

Ляльковий театр (театр картинок, пальчиковий театр, театр рукавичок, «шкарпетковий» театр тощо). Театр тіней.

Тематична група слів «театр»: актор, афіша, глядач, гра, декорації, жест, міміка,пантоміма, п’єса, режисер, реквізит, ремарка, репетиція, роль, сцена

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
Критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію	*зважає* на ситуації спілкування: враховує умови, учасників, мету [4 МОВ 1-1.1-1]; з увагою *сприймає* усні репліки діалогу, *перепитує, уточнює* з огляду на ситуацію спілкування [4 МОВ 1-1.1-2]; *обговорює* усне повідомлення в парі або групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених [4 МОВ 1-1.1- 3]; *зіставляє* почуте з власним досвідом [4 МОВ 1-1.1-4]
На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями	*перефразовує* репліки в діалозі [4 МОВ 1-1.2-1]; *передає* зміст усного повідомлення (послідовність подій у розповіді; перелік ознак в описі; наведені аргументи в міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-2]; *переказує* текст творчо (зміна оповідача в тексті-розповіді; зміна послідовності переліку наведення ознак у тексті-описі; зміна послідовності аргументів у тексті-міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-3]; *передає* зміст повідомлення за допомогою асоціативних схем, таблиць [4 МОВ 1-1.2-4]
Виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою	*виокремлює* інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ) [4 МОВ 1-1.3-1]; *прогнозує,* як відібрану інформацію можна використати корисно [4 МОВ 1-1.3-2]; *систематизує та узагальнює* необхідну інформацію [4 МОВ 1-1.3- 3]
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	*визначає* тему усного повідомлення [4 МОВ 1-1.4-1]; *визначає* головну думку тексту [4 МОВ 1-1.4-2]; *зіставляє* тему і головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом [4 МОВ 1-1.4-3]; *пояснює* можливий вплив висловлення на слухача [4 МОВ 1-1.4-4]
Висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючися на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її	*висловлює* своє ставлення до усного повідомлення (наприклад, прагнення спростувати або шукати додаткові аргументи на захист) [4 МОВ 1-1.5-1]; *обґрунтовує* своє ставлення до усного повідомлення наводячи приклади з власного досвіду, а також, спираючись на набуті наукові знання [4 МОВ 1-1.5-2]; *визначає* позицію мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання етикету (ввічливість) чи порушення етикетних норм), аргументовано *погоджується* з нею або *заперечує* її [4 МОВ 1-1.5- 3]

Висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди	*вступає і підтримує* діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями [4 МОВ 1-1.6-1]; *наводить* аргументи на захист власної думки та ілюструє її прикладами [4 МОВ 1-1.6-2]; *ініціює* дискусію, висловлюючи власні погляди і слухаючи інших [4 МОВ 1-1.6-3]; *висловлює* доброзичливо своє ставлення до думок інших (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє) [4 МОВ 1-1.6-4]; *дотримується* правил літературної вимови у власному висловлюванні [4 МОВ 1-1.6-5]; *створює* власне висловлення на основі почутого/ побаченого/прочитаного [4 МОВ 1-1.6-6]
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	*добирає* словесні й несловесні засоби спілкування з огляду на мету та умови спілкування, враховуючи наявність варіантів [4 МОВ 1-1.7-1]; *робить висновок* про узгодженість або неузгодженість словесних і несловесних засобів спілкування та намірів у поведінці співрозмовника [4 МОВ 1-1.7-2]; *використовує* різні форми візуалізації (малюнки, графіки, схеми, таблиці) для супроводу своїх поглядів під час презентації, щоби привернути увагу слухачів [4 МОВ 1-1.7-3]; *створює* есе для висловлювання власних поглядів та усної презентації [4 МОВ 1-1.7-4]; *використовує* засоби художньої виразності для досягнення комунікативної мети (привітання, побажання, вияв співчуття, захоплення) [4 МОВ 1-1.7-5]; правильно *інтонує* різні види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням [4 МОВ 1-1.7-6]
Описує власні емоції та емоції співрозмовника від прослуханого/ побаченого. Доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету	*передбачає й описує* свої емоції та емоції співрозмовника, коли пропонує для читання або перегляду книгу, фільм, гру тощо [4 МОВ 1-1.8-1]; *доречно використовує* у власному мовленні формули мовленнєвого етикету, зважає на різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна) [4 МОВ 1-1.8-2]

Пропонований зміст

Діалогічне та монологічне мовлення. Уявлення про ситуацію міжособистісного спілкування (умови, учасники, мета). Репліка в діалозі: порада, співчуття, комплімент тощо. Перепитування як спосіб уточнення почутої інформації в діалозі.

Перефразування.

Мовні засоби вираження запитань (інтонація, займенники, прислівники, частки, сполучники, порядок слів).

Позиція мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання мовленнєвого етикету чи порушення етикетних норм). Дискусія як зіставлення різних поглядів на проблему.

Розповідь, опис та міркування як види монологічного мовлення. Інтонація розповідного, спонукального, питального речення. Інтонаційне забарвлення окличного речення. Есе як висловлення довільної форми.

Робота з інформацією. Явна і прихована інформація. Перетворення інформації: види асоціативних схем, таблиця.

Мовленнєвий етикет. Норми спілкування в різних комунікативних ситуаціях (знайомі та незнайомці). Сфери спілкування: навчання, сім'я, дозвілля, послуги тощо. Різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна).	
2. Змістова лінія «Читаємо»	
Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів	*прогнозує* орієнтовний зміст тексту на основі заголовка, ключових слів, анотації, невербальної інформації (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки тощо) [4 МОВ 2-2.1-1]; *читає* подумки та виразно вголос тексти різних видів та з різною метою [4 МОВ 2-2.1-2]; *розповідає* (докладно, стисло або вибірково), про що йдеться в тексті [4 МОВ 2-2.1-3]; *ставить запитання* різної спрямованості: до змісту твору, до автора, до читача [4 МОВ 2-2.1-4]; *знаходить* у тексті відповіді на поставлені запитання [4 МОВ 2- 2.1-5]; *відтворює* фактичну інформацію з тексту [4 МОВ 2-2.1-6]; *добирає і впорядковує* потрібну інформацію з таблиць, графіків, схем тощо [4 МОВ 2-2.1-7]; *установлює* послідовність дій персонажів художніх творів [4 МОВ 2-2.1-8]; *зіставляє* прочитане із власним життєвим досвідом [4 МОВ 2-2.1-9]
Пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів	*виявляє* в тексті неочевидну інформацію, *узагальнює* її [4 МОВ 2- 2.2-1]; *виділяє* ключові слова та пояснює, як вони допомагають зрозуміти зміст тексту [4 МОВ 2-2.2-2]; *виявляє* зв'язки в текстах: між окремими частинами тексту, між частинами тексту і темою або головною думкою [4 МОВ 2-2.2-3]; *досліджує* елементи тексту (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) [4 МОВ 2-2.2-4]; *розрізняє* в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок [4 МОВ 2-2.2-5]; *висловлює* припущення про наміри автора тексту, *обґрунтовує* свої думки [4 МОВ 2-2.2-6]; *формулює* під час і після читання тексту запитання для можливої дискусії [4 МОВ 2-2.2-7]; *установлює* причиново-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів та їхніми стосунками з іншими персонажами [4 МОВ 2- 2.2-8]; *виявляє* деталі тексту, важливі для розуміння ідей; розпізнає стиль тексту і *пояснює*, як він впливає на сприймання інформації [4 МОВ 2-2.2-9]; *формулює* ідеї тексту, пов'язує їх із власним досвідом [4 МОВ 2- 2.2-10]
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	*описує* свої емоції, пережиті під час читання художнього твору, *наводить приклади* вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції[4 МОВ 2-2.3-1]; *аналізує* емоційний стан персонажів, пояснює причини відповідних переживань персонажів [4 МОВ 2-2.3-2];

	використовує власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору [4 МОВ 2-2.3-3]; *пояснює*, кому з літературних персонажів співчуває і чому [4 МОВ 2-2.3-4]
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	*оцінює* правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід [4 МОВ 2- 2.4-1]; *висловлює* свій погляд на предмет обговорення (тему, головну думку, висновки тощо) [4 МОВ 2-2.4-2]; *оцінює* надійність джерела інформації, обґрунтованість висновків [4 МОВ 2-2.4-3]; *визначає* роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) для розуміння змісту [4 МОВ 2-2.4- 4]; *виражає* свої почуття та емоції щодо прочитаного мовою мистецтва [4 МОВ 2-2.4-5]
Визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти	*визначає* мету читання й обирає відповідно до неї тексти (книжки) (для задоволення, розваги, знаходження потрібної інформації) [4 МОВ 2-2.5-1]; *пояснює,* наскільки обрані тексти допомогли досягнути мети читання [4 МОВ 2-2.5-2]; *добирає* необхідну інформацію з різних джерел: шукає її у словниках, довідниках, енциклопедіях, бібліотеці, інтернеті [4 МОВ 2-2.5-3]
На основі тексту створює план, таблицю, модель	*добирає* та створює ілюстративний матеріал до художнього тексту [4 МОВ 2-2.6-1]; *складає* план тексту [4 МОВ 2-2.6-2]; *узагальнює, систематизує, класифікує* інформацію з тексту у вигляді таблиць, схем [4 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	*переробляє* прочитаний твір: уводить нових персонажів, змінює події або їх час, *змінює* оповідача тощо [4 МОВ 2-2.7-1]; *створює* власний художній текст, наслідуючи сюжетні та стильові особливості прочитаного тексту [4 МОВ 2-2.7-2]; *створює* власний текст, використовуючи елементи кількох прочитаних текстів [4 МОВ 2-2.7-3]

Пропонований зміст

Книжка як джерело знань і задоволення. Елементи книжки та їх призначення: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації, зміст, анотація тощо. Мета читання (розважитися, отримати інформацію, зрозуміти, переконатися тощо). Читання для загального, вибіркового та повного розуміння. Пошук у тексті фактів, суджень, очевидної й неочевидної інформації. Стилі мовлення, види текстів, жанр, роди літератури (епос, лірика, драма), намір автора.

Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Назва, автор. Заголовки, підзаголовки. Фотографії, графіки, схеми. Поділ тексту на частини, параграфи. План тексту. Ключові слова. Головна і другорядна інформація в тексті.

Довідкова література: паперова та цифрова.

Тексти зі щоденного життя. Інформаційні та інструктивні тексти (рахунки, запрошення, листи, зокрема електронні, анкети, зокрема онлайнові, інструкції, пам'ятки, оголошення тощо).

Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи. Письменник як автор художнього твору. Дитячі твори українських та іноземних авторів.

Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім'я, дружба, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, моя Україна тощо. *Аналіз художнього тексту.* Місце і час подій, персонажі (мотиви поведінки, причини переживань та емоцій, стосунки між персонажами). Елементи сюжету: зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка. Тема, ідея. Твори, спільні за тематикою та споріднені за ідеями. Початкове уявлення про художню деталь тексту. *Поняття про критичне читання.* Способи критичного читання. *Мова художнього твору.* Слова автора та персонажів (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме і переносне значення слів у художньому тексті. Проза, вірш та їх ознаки. *Інтерпретація художнього тексту.* Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту. Проблемні запитання. Оцінювання переживань та емоцій персонажів. *Емоційний вплив творів на читача.* Опис настрою, почуттів персонажів твору та власних емоцій, викликаних твором. Вплив переживань персонажів на емоції читача. Порівняння цих емоцій із почуттями, викликаними іншими творами або подіями з власного життя. Улюблений персонаж, обґрунтування свого вподобання, причини співпереживання персонажеві.	
3. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	*записує* текст (від руки чи за допомого клавіатури – за потреби) в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел [4 МОВ 3-3.1-1]; *створює* самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на теми, які його / її цікавлять, за прочитаним твором, про ситуацію з життя в школі, сім'ї тощо, зважаючи на мету та адресата [4 МОВ 3-3.1-2]; створює тексти зі щоденного життя (запрошення, оголошення, афіші тощо) з дотриманням типових ознак жанру [4 МОВ 3-3.1-3]; *створює* художні тексти (загадки, лічилки, невеликі казки, байки, вірші тощо) [4 МОВ 3-3.1-4]; *переказує* письмово текст розповідного змісту з елементами опису або міркування, *висловлює* своє ставлення до того, про що пише [4 МОВ 3-3.1-5]; *записує* свою думку про предмет висловлення; *формулює* запитання та відповіді під час письмового спілкування [4 МОВ 3-3.1-6]; *оформлює* власне висловлення зрозуміло, дотримуючися норм літературної мови, за потреби *звертається* до словників [4 МОВ 3- 3.1-7]
Створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти	*створює* повідомлення для інтернет-спілкування, дотримуючися норм етикету онлайнового спілкування (нетикету) [4 МОВ 3-3.2-1]; *використовує* відповідні емотикони для вираження особистих емоцій [4 МОВ 3-3.2-2]; *створює* документи для спілкування та поширення результатів діяльності, індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 МОВ 3-3.2-3]

Знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного	*визначає,* чи відповідає створений текст меті, перевіряє грамотність написаного [4 МОВ 3-3.3-1]; *удосконалює* власний письмовий текст, *знаходить і виправляє* помилки, *редагує* зміст тексту [4 МОВ 3-3.3-2]; *обговорює* письмові роботи (власні й однокласників) у парі, малій групі, *відзначає* позитивні характеристики [4 МОВ 3-3.3-3]; *висловлює,* за підтримки вчителя, поради щодо можливого вдосконалення тексту [4 МОВ 3-3.3-4]
Пропонований зміст *Комунікативна спрямованість процесу письма*. Адресат, мета, ситуація. Особливості сучасного письма: письмо від руки та за допомогою клавіатури. Словесні та графічні засоби (емотикони, піктограми, схеми, графіки, фото, карти тощо). Норми онлайнового спілкування (нетикет). *Графіка, орфографія та пунктуація.* Алфавіт. Орфограми, пунктограми, правила слововживання та словозміни (у межах вивченого). Словники як довідкове джерело зі слововживання та правопису (тлумачний, орфографічний). Редагування рукописного та електронного тексту. *Жанри писемного мовлення.* Оголошення, афіша, пам'ятка, інструкція, коментар у захищеній онлайновій спільноті, загадка, лічилка, казка, байка, вірш, оповідання, есе тощо як писемні висловлення. Типи тексту: опис, розповідь, роздум. Тема та підтеми. Заголовок і підзаголовки. План тексту. Абзац. Емотикон як засіб вираження реакції на допис у захищеній онлайновій спільноті.	
4. Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	*визначає* мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра*), пояснює,* кому він адресований [4 МОВ 4-1.4-1]; *визначає* правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду [4 МОВ 4-1.4-2]; *визначає* роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту [4 МОВ 4- 1.4-3]; *розрізняє* факти й судження в простому медіатексті, *виокремлює* цікаву для себе інформацію [4 МОВ 4-1.4-4]
Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту	*описує* враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 4-2.4-1]; *висловлює* власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті [4 МОВ 4-1.5-2]; *оцінює* вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту [4 МОВ 4-1.5-3]; *пояснює*, чи змінилося під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме [4 МОВ 4-1.5-4]
Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної	*створює* прості аудіальні медіапродукти (*презентує* роботу групи, *робить оголошення* зі сцени, *повідомляє* новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі [4 МОВ 4-1.7-1]; *створює* прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі, *ураховує* мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-2];

мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів	*створює* прості аудіовізуальні медіатексти (відеозапис виступу, вистави, екскурсії, інтерв'ю) з допомогою вчителя / вчительки, враховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-3]; *використовує* різні форми презентації простих медіатекстів [4 МОВ 4-3.1-4]
Пропонований зміст *Уявлення про медіа, медіаграмотність*. Мета і цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Правдива і неправдива інформація. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів. *Візуальні медіа.* Паперова та електронна книжка. Інтернет-ресурси для дітей (зокрема сайти дитячих журналів). Засоби масової інформації: газета, журнал. Елементи форми (колір, фото, шрифт). *Аудіальні медіа.* Засоби масової інформації: радіо. Аудіокнижка, онлайн радіо. Засоби впливу на радіослухачів (інтонація, тембр, фононові шуми, музичний супровід). *Аудіовізуальні медіа.* Засоби масової інформації: телебачення. Види телевізійних програм (новинні, розважальні, ток-шоу, ігрові, спортивні, просвітницькі, дитячі). Мультфільм. Елементи форми (рухомі образи, звукові засоби). *Інтернет.* Комп'ютерні ігри, розроблені за мотивами відомих дитячих книжок, фільмів тощо. Реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні. *Маніпуляція в медіа.* Уявлення про маніпуляцію.	
5. Змістова лінія «Досліджуємо мовлення»	
Аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми, фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання	*з'ясовує* будову слова; утворює нові слова, *пояснює* роль закінчень, значення префіксів і суфіксів для правильного вживання слів усно та на письмі [4 МОВ 5-4.1-1]; *перевіряє* орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та *пояснює* свій вибір [4 МОВ 5-4.1-2]; *удосконалює* свою вимову, зважаючи на фонетичні закономірності (збіг приголосних, кінцевий приголосний, наголошені та ненаголошені голосні тощо) [4 МОВ 5-4.1-3]; *утворює* в процесі мовлення відповідні граматичні форми слів різних частин мови [4 МОВ 5-4.1-4]; *вправно будує речення*, зважаючи на мету висловлювання [4 МОВ 5-4.1-5]; *поширює речення* різними членами відповідно до комунікативної стратегії [4 МОВ 5-4.1-6]; доречно *використовує* у власних висловленнях слова з переносним значенням, синоніми, антоніми, багатозначні слова й пояснює таке слововживання [4 МОВ 5-4.1-7]; *обґрунтовує* пунктограми (у межах вивченого) для правильного оформлення висловлення на письмі [4 МОВ 5-4.1-8]
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені	*створює* ігри зі словами на основі запропонованих [2 МОВ 5-4.2- 1]; *творить* власні художні тексти (усмішки, вірші, казки, оповідання тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; *експериментує* із власними текстами, стилізує їх, наприклад, трансформуючи речення, додаючи епітети,

слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	порівняння тощо [2 МОВ 5-4.2-3];*розпізнає* уривок із власного тексту серед запропонованих уривків і *пояснює* характерні ознаки власного мовлення [2 МОВ 5-4.2-4]; *пояснює* вплив власного мовлення на співрозмовника [2 МОВ 5-4.2-5]
Пропонований зміст *Звуковий аналіз слова.* Голосні та приголосні звуки. Склад. Наголос. Голосні наголошені та ненаголошені. Приголосні тверді, м'які та пом'якшені; дзвінкі та глухі; подовжені. Орфоепічний словник як довідкове джерело норм літературної вимови. Чергування звуків (заміна наголошеного голосного звука ненаголошеним, глухого приголосного дзвінким, твердого приголосного м'яким або пом'якшеним), яке не впливає на зміну значення слова. Історичне чергування у формах слова та споріднених словах. *Закономірності позначення звуків буквами*. Позначення твердості та м'якості приголосних на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків, що чергуються, на письмі. Орфограми, пов'язані з чергуванням звуків. Орфографічний словник як довідкове джерело щодо норм правопису. *Будова слова.* Основа та закінчення. Значущі частини основи слова: префікс, корінь, суфікс. Спільнокореневі слова. Уявлення про способи словотворення. Складні слова. *Лексичне значення слова.* Уявлення про власне українські слова та слова, запозичені з інших мов. Слова однозначні і багатозначні. Переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Антоніми. Фразеологізми. Тлумачний і фразеологічний словники як довідкове джерело щодо лексичного значення слова та значення фразеологізму. Словник іншомовних слів. *Граматичне значення слова.* Частини мови. Самостійні та службові частини мови. Граматичні значення самостійних частин мови. Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник як самостійні частини мови. Роль службових частин мови в реченні. Прийменник, сполучник, частка як службові частини мови. Вигук як частина мови, яка не є самостійною або службовою. *Речення та словосполучення.* Словосполучення та речення. Зв'язок слів у словосполученні. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком. Головні та другорядні члени речення. Граматична основа речення. Підмет і присудок як головні члени речення. Однорідні члени речення. Слова, що не є членами речення. Просте і складне речення (загальні уявлення). Види речення за метою висловлення. Роль розділових знаків у позначенні речення на письмі.	
6. Змістова лінія «Театралізуємо»	
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	*обговорює* враження від драматизації, зосереджуючи увагу на тому, як словесні і несловесні засоби доповнюють один одного для зображення емоційного стану персонажа, його намірів [4 МОВ 6-2.3- 1]; *добирає,* працюючи в групі, аудіосупровід до вистави серед запропонованих музичних фрагментів [4 МОВ 6-2.3-2]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	*створює,* працюючи в групі, п'єсу на основі відомого твору (інсценізована казка, казка, казка на новий лад тощо) [4 МОВ 6-2.7- 1]; *імпровізує,* використовуючи голос і мову тіла (міміку, жести, поставу, рухи) для виконання запропонованої/ обраної ролі , *надає* варіанти несловесних засобів (міміку, жести, поставу, рухи) *і пояснює*, чому обраний один із них [4 МОВ 6-2.7-2]
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну	*передає* своє враження від побаченої вистави у письмових відгуках (наприклад, запис у щоденнику вражень або в класному альманасі) [4 МОВ 6 – 3.1-1];

думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	*створює,* працюючи в групі, фотозвіт для шкільної газети чи сайту про підготовку вистави або про виставу [4 МОВ 6-3.1-2]; *створює* в групі театральну програмку, запрошення [4 МОВ 6-3.1- 3]
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення	*описує* характерні риси мовлення персонажа п'єси після перегляду вистави (повторювані слова, швидкість, гучність тощо) [4 МОВ 6- 4.2-1]; *установлює* зв'язок між характерними рисами мовлення персонажа п'єси та реакцією його співрозмовника [4 МОВ 6-4.2-2]
Пропонований зміст Театр і література. П'єса – літературний твір, призначений для театру. Я – драматург (сценарист). Персонажі п'єси. Головні персонажі. Характери персонажів, вчинки персонажів. Діалог між персонажами. Ремарка, роль ремарок у п'єсі. Драма і комедія. Театр і гра. Вистава. Неповторність вистави у часі. Дійові особи та виконавці. Словесні і несловесні засоби для створення образу персонажа на сцені. Режисер. Репетиція вистави. Роль художника-декоратора, композитора у створенні вистави. Декорації та театральний реквізит, театральний костюм, театральна афіша. Тематична група слів «театр»: імпровізація, репліка, репертуар, драма, комедія, сценарист, драматург, фонограма, декоратор, гример, костюмер.	

Іноземна мова

(навчальний предмет)

Мовно-літературна освітня галузь

Іншомовна освіта (англійська, німецька мови)

Пояснювальна записка

Освітню програму з іншомовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою іншомовної освіти для загальної середньої освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** іншомовної освіти у початковій школі є:

• здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених цією програмою;
• розуміти на слух зміст автентичних текстів;
• читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
• здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
• адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;
• використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
• критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
• висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
• ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
• обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
• ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах опанування іноземної мови в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає ознайомлення з культурою народу, чию мову вивчають учні. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня А1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти»(Йдеться про документ: Common European Framework of reference for language learning, teaching and assessment**).**

Відповідно до мети іншомовної освіти та завдань у початковій школі, виокремлено такі **змістові лінії**: «Сприймання на слух», «Зорове сприймання», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання», «Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія».

Іншомовна комунікативна компетентність виявляється в безпосередньому та опосередкованому міжкультурному спілкуванні. Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістових ліній ***«Сприймання на слух», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання»***. Змістова лінія ***«Сприймання на слух»*** передбачає залучення учнів до дій зі сприймання

коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/ або невербально.

Змістова лінія ***«Усна взаємодія»*** спрямована на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті; ставити запитання та давати відповіді про себе та щоденні справи. Змістова лінія ***«Усне висловлювання»*** передбачає творення коротких фраз про себе, надавання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії ***«Зорове сприймання»*** (читач - автор), ***«Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія»***. Усі перелічені змістові лінії забезпечують для учнів здобуття досвіду опосередкованого спілкування та опанування низки комунікативних умінь, що дасть змогу розвивати комунікативну компетентність. Змістова лінія ***«Зорове сприймання»*** передбачає сприймання та розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків. У рамках змістової лінії ***«Писемне висловлювання»*** учні навчаються писати короткі фрази для надання базової інформації. Результатом опрацювання змістової лінії ***«Онлайн взаємодія»*** є оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання, та розміщувати прості твердження про себе у форматі онлайн.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання** *(рівень Pre-A1)*
1. Змістова лінія «Сприймання на слух»	
Розуміє короткі, прості запитання, твердження, прохання/вказівки та реагує на них вербально та/або невербально	*реагує* на короткі, прості запитання, твердження, вказівки та інструкції, якщо вони вимовляються повільно й чітко, супроводжуються відеорядом (наочністю) чи жестами для полегшення сприймання та повторюються за необхідності [2 ІНО 1-1.1-1]; *розпізнає* знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке [2 ІНО 1-1.1-2]
Розпізнає знайомі слова і фрази під час сприймання усної інформації	*розпізнає* числа, ціни, дати та дні тижня у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке [2 ІНО 1-1.2-1]
2. Змістова лінія «Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі слова з опорою на наочність	*розпізнає* знайомі слова, що супроводжуються малюнками [2 ІНО 2-2.1-1]; *сприймає* короткі, прості інструкції у знайомому контексті [2 ІНО 2-2.1-2]; *здогадується* про значення слів, якщо вони супроводжуються малюнком або символом [2 ІНО 2-2.1-3]
3. Змістова лінія «Усна взаємодія»	

Запитує та повідомляє інформацію про себе та повсякденні справи, вживаючи короткі сталі вирази та використовуючи за потребою жести	*запитує* інших та *відповідає* на запитання про себе та повсякденну діяльність [2 ІНО 3-3.1-1]; *вітається* та *прощається* [2 ІНО 3-3.1-2]; *уточнює* інформацію [2 ІНО 3-3.1-3]
4. Змістова лінія «Усне висловлювання»	
Описує себе та свій стан короткими фразами	*описує* себе та власний досвід, уживаючи прості слова та формульні вирази [2 ІНО 4-3.2-1]; *виражає* свої почуття та думки, вживаючи прості слова та супроводжуючи їх невербально [2 ІНО 4-3.2-2]
5. Змістова лінія «Писемна взаємодія»	
Надає найпростішу інформацію про себе у письмовій формі (записка, анкета)	*надає* елементарну інформацію в анкеті, використовуючи прості фрази, з опорою на наочність, модель [2 ІНО 5-3.3-1]; *використовує* найпростіші формули ввічливості (вітання, подяка, прощання) у записці [2 ІНО 5-3.3-2]
6. Змістова лінія «Писемне висловлювання»	
Пише короткими фразами про себе	*пише* про себе простими фразами з опорою на наочність, модель [2 ІНО 6-3.4-1]; *записує* прості слова, які відображають його / її емоційний стан (сум, радість) та вподобання [2 ІНО 6-3.4-2]
7. Змістова лінія «Онлайн взаємодія»	
Пише короткі фрази в режимі реального часу у разі потреби з використанням словника	*встановлює* базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання [2 ІНО 7- 3.5-1];
	розміщує прості онлайн вітання, вживаючи елементарні сталі вирази [2 ІНО 7-3.5-2]; *розміщує* онлайн прості короткі твердження про себе, якщо їх можна обрати з меню та / або скористатись онлайн перекладачем [2 ІНО 7-3.5-3]

Пропонований зміст

Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон:

Я, моя родина і друзі (члени родини, числа до 20, вік молодших членів родини і друзів,щоденні справи).

Дозвілля (кольори, іграшки, дії, дні тижня, прогулянка, захоплення). Природа (домашні улюбленці, пори року, дикі та свійські тварини).

Свята і традиції в Україні та у країні виучуваної мови (назви свят, вітання, день народження,час (години), святкове меню).

Людина (частини тіла, предмети одягу).

Харчування (просте меню, фрукти, овочі, напої, ціна).

Школа (шкільне приладдя, шкільні меблі, моя класна кімната).

Мовленнєві функції:

привітатися, попрощатися, попросити вибачення, подякувати, представити себе / когось, називати / описувати когось / щось, ставити запитання і відповідати на них, розуміти та виконувати прості вказівки / інструкції / команди, розуміти прості інформаційні знаки, вітати зі святом, виражати настрій.

Мовний інвентар (лексика і граматика) є орієнтовним. Його добір здійснюється відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не структуровано в окремі лексичні або граматичні теми, а запропоновано вивчати в контексті тематики ситуативного спілкування. Вивчення граматичного матеріалу відбувається здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв’язків між частинами мови або структурними одиницями, що входять до цього зразка

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання) Рівень А1
1.Змістова лінія «Сприймання на слух»	
Визначає в усному повідомленні інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	*розпізнає* основний зміст усного повідомлення у знайомій ситуації [4 ІНО 1-1.1-1]; *виконує* вказівки, розуміє інформацію щодо розташування предметів тощо [4 ІНО 1-1.1-2]; *розпізнає* значення кількісних і порядкових числівників (ціна, дата, час) в усних оголошеннях [4 ІНО 1-1.1-3]
Розуміє зміст усного висловлення у знайомому повсякденному контексті	*розуміє* конкретну інформацію у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке [4 ІНО 1-1.2-1]; *здогадується* про значення слів із контексту усного повідомлення [4 ІНО 1-1.2-2]
2. Змістова лінія «Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі імена/ назви, слова та елементарні фрази в коротких, простих текстах	*розпізнає* знайомі слова і прості фрази [4 ІНО 2-2.1-1]; *здогадується* про основний зміст прочитаного, якщо він супроводжуються малюнком або символом [4 ІНО 2-2.1-2]
Визначає в тексті інформацію за різними завданнями на знайомі повсякденні теми	*знаходить і розуміє базову інформацію в коротких простих текстах [4 ІНО 2-2.2-1];* *виявляє конкретну інформацію в коротких простих текстах відповідно до окресленого завдання [4 ІНО 2-2.2-2]*
3. Змістова лінія «Усна взаємодія»	
Спілкується на добре знайомі теми, реагує на прості твердження щодо задоволення нагальних потреб та висловлює ці потреби	*ставить і відповідає* на прості запитання, які стосуються знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-1]; *ініціює* і вербально *реагує* на прості твердження щодо нагальних потреб і знайомих тем [4 ІНО 3-3.1-2]; *бере участь* у розмові фактологічного характеру на передбачувану тему (наприклад, рідна країна, родина, школа) [4 ІНО 3-3.1-3]
4. Змістова лінія «Усне висловлювання»	
Розповідає про людей, навколишній світ та побут простими, окремими фразами та висловлює своє ставлення	*описує* прості аспекти свого повсякденного життя за допомогою низки простих речень, використовуючи прості слова та фрази, якщо має змогу заздалегідь підготуватися [4 ІНО 4-3.2-1]; *описує* свої емоції та емоції співрозмовника [4 ІНО 4-3.2-2]
5. Змістова лінія «Писемна взаємодія»	
Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі, використовуючи прості слова, короткі речення та сталівирази	*використовує* прості слова, короткі речення та сталі вирази для написання коротких простих повідомлень (наприклад, СМС) друзям, надаючи їм інформацію або запитуючи про щось [4 ІНО 5-3.3-1]; *запитує* (письмово) друзів елементарну особисту інформацію [4 ІНО 5-3.3-2]; *пише* короткі прості листи та листівки-вітання [4 ІНО 5-3.3-3]

6. Змістова лінія «Писемне висловлювання»	
Надає у письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи прості слова та вирази	*використовує* прості слова, сталі вирази для опису предметів та явищ, із якими стикається у повсякденному житті [4 ІНО 6-3.4-1]; *пише* прості фрази та речення про себе та інших [4 ІНО 6-3.4-2]
7. Змістова лінія «Онлайн взаємодія»	
Створює в режимі реального часу прості повідомлення за допомогою кількох коротких речень	*обмінюється* елементарними письмовими повідомленнями, наприклад, про побут, сім'ю, улюблені заняття та вподобання, використовуючи допоміжні засоби [4 ІНО 7-3.5-1]; *створює* елементарні онлайн дописи, використовує прості форми медіатекстів [4 ІНО 7-3.5-2]; *оформлює* під наглядом дорослих заявки онлайн, надаючи основну інформацію про себе (наприклад, ім'я, електронну адресу або номер телефону) [4 ІНО 7-3.5-3]

Пропонований зміст

Тематика ситуативного спілкування та лексичний діапазон

Я, моя родина і друзі (члени родини, числа до 100, вік старших членів родини, місце проживання, щоденні обов'язки, населені пункти).

Відпочинок і дозвілля (захоплення розваги, спорт, улюблені дитячі герої, крамниці і покупки).

Людина (зовнішність людини, професії, гігієна, стан здоров'я). Помешкання (види помешкань, дім, квартира, моя кімната, меблі).

Харчування (посуд, назви продуктів харчування).

Природа та навколишнє середовище України і країн виучуваної мови (погода та вибіродягу, довкілля, природні явища).

Подорож Україною та країнами виучуваної мови (поїздка на канікулах, види транспорту,назви столиць, населених пунктів).

Свята і традиції України та країн виучуваної мови (місяці, місце, дата, час проведення,свята, події, святкування в кафе).

Школа (навчальні предмети, розклад, улюблений предмет, шкільні події).

Мовленнєві функції:

привітатися, попрощатися
попросити вибачення
подякувати
представити себе/ когось
називати/ описувати когось/ щось
ставити запитання і відповідати на них
розуміти та виконувати прості вказівки/ інструкції/ команди
розуміти прості інформаційні знаки
вітати зі святом
висловлювати вподобання
виражати настрій.

Мовний інвентар (лексика та граматика) орієнтовний і дібраний відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому його не розглядаємо як окремі лексичні або граматичні теми, а вивчаємо в контексті тематики ситуативного спілкування. Граматичний матеріал подано здебільшого на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках без пояснення морфологічних та синтаксичних зв'язків між частинамимови або структурними одиницями, що входять до цього зразка.

Математика

(навчальний предмет)

Математична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітня програма з математики спрямована на формування в учнів математичної компетентності, реалізацію мети та загальних цілей освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової освіти (далі Стандарт).

Під час конструювання програми з вивчення математичної освітньої галузі головний акцент зроблено на реалізацію компетентнісного підходу у викладанні математики. Визначальними у структурі програми є обов'язкові та очікувані результати навчання на кінець другого та четвертого класів.

Такий підхід дає можливість чітко бачити, якими компетентностями мають оволодіти молодші школярі на першому та другому циклах початкової освіти, а вчитель не мусить концентрувати свою увагу на вивченні однакового для всіх обсягу і змісту матеріалу, залишаючи за собою право його вибору з урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб учнів шляхом розроблення власної освітньої програми.

Метою математичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** математичної освітньої галузі у початковій школі є:

• формування здатності розпізнавати серед повсякденних проблем ті, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів та способів;

• розвиток уміння здійснювати дослідження, аналіз, планування послідовності дій для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач;

• формування та розвиток усвідомлених обчислювальних навичок;

• вироблення вміння описувати побачене, почуте, прочитане за допомогою простих математичних моделей;

• формування відповідального ставлення щодо висування гіпотез, їх оцінювання, доведення або спростування, обґрунтування свого вибору;

• набування досвіду дослідження просторових відношень, форм об'єктів навколишнього світу, конструювання площинних та об'ємних геометричних фігур;

• розвиток уміння сприймати, перетворювати та оцінювати здобуту інформацію, використовуючи різні джерела, зокрема й засоби інформаційно- комунікаційних технологій.

У початковому курсі математичної освіти, відповідно до окресленої мети і сформульованих завдань, визначено такі ***змістові лінії***. «Лічба», «Числа. Дії з числами», «Вимірювання величин», «Просторові відношення. Геометричні фігури», «Робота з даними».

У межах змістових ліній ***«Лічба», «Числа. Дії з числами»*** здійснюється формування поняття числа, насамперед через розуміння принципу утворення різних видів чисел (натуральних одноцифрових, натуральних багатоцифрових, дробових тощо) та способів виконання дій із цими числами - порівняння, додавання, віднімання, множення та ділення. Крім того, розгортається робота з дослідження законів і властивостей, способів виконання арифметичних дій під час розв'язання повсякденних проблем математичного змісту, зокрема й сюжетних задач.

У рамках змістової лінії ***«Вимірювання величин»,*** спираючись на суб'єктний досвід та допитливість, молодші школярі вчаться *вимірювати величини* (довжина, маса, температура, час, місткість (об'єм) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів, а також оперувати грошима.

Водночас учні виконують перетворення, порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел, розв'язують повсякденні проблеми математичного змісту, в тому числі й сюжетні задачі, використовуючи різні одиниці вимірювання величин.

У процесі навчальної роботи з різними величинами виокремлюється також і *робота з геометричним матеріалом,* дослідження просторових відношень та геометричних фігур різних форм, конструювання площинних та об'ємних фігур з підручного матеріалу, створення макетів реальних та уявних об'єктів різних конструкцій, виконання простих завдань, описаних у математичних текстах, зокрема й сюжетних задачах геометричного змісту (змістова лінія ***«Просторові відношення. Геометричні фігури»).***

У межах змістової лінії ***«Робота з даними»*** формуються початкові вміння для опрацювання даних (визначення, впорядкування, аналіз та фіксація), поданих в умові задачі чи зібраних за допомогою опитувальника тощо).

У рамках усіх змістових ліній здійснюється формування в учнів початкових умінь із математичного моделювання, зокрема під час передбачення ймовірного результату, дослідження реальних об'єктів та процесів, розв'язування навчально-пізнавальних і практико зорієнтованих задач тощо.

Результати навчання і пропонований зміст

1 – 2-й клас

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Лічба»	
лічить об'єкти, позначає числом результат лічби; порівнює числа в межах ста та упорядковує їх	*лічить* за правилами лічби об'єкти навколишнього світу (розташовані послідовно, по колу, хаотично; двійками, п'ятірками, десятками) [2 МАО 1-4.2-1]; *лічить* до 100 в прямому і зворотному порядку [2 МАО 1-4.2- 2]
Розпізнає серед ситуацій із свого життя ті, що потребують перелічування об'єктів, вимірювання величин, обчислення	*уживає* в мовленні порядкові числівники при встановленні порядкового номера об'єкта відносно іншого [2 МАО 1-1.1- 1]; *відтворює* в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують (малює, викладає мозаїку, створює аплікацію, співає, складає власні лічилки тощо) [2 МАО 1-1.1-2]
Визначає істотні, спільні і відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу; порівнює, об'єднує у групу і розподіляє на групи за спільною ознакою	*визначає* істотні, спільні та відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу [2 МАО 1-4.1-1]; *порівнює* і *впорядковує* об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 1-4.1-2]; *об'єднує* об'єкти у групу за спільною ознакою [2 МАО 1-4.1- 3]; *розбиває* об'єкти на групи за спільною ознакою [2 МАО 1-4.1- 4]
Зіставляє одержаний результат з прогнозованим	*Прогнозує* результат лічби об'єктів навколишнього світу, доступних для спостереження [2 МАО 1-3.3-1]; *припускає,* як і на скільки рівних частин треба поділити об'єкти / групи об'єктів [2 МАО 1-3.3-2]; *зіставляє* одержаний результат лічби об'єктів з прогнозованим [2 МАО 1-3.3-3]; *виконує* перевірку правильності лічби довільним способом [2 МАО 1-3.3-4]; *робить висновок* про достовірність передбаченого результату [2МАО 1-3.3-5]
Пропонований зміст Ознаки об'єктів навколишнього світу: колір, розмір, форма тощо. Спільні та відмінні ознаки. Порівняння і впорядкування об'єктів навколишнього світу за однією або декількома ознаками. Лічба за правилами об'єктів навколишнього світу в межах 100. Порядкова лічба. Лічба в прямому і зворотному порядку. Лічба двійками, п'ятірками, десятками. Співставлення ймовірного та фактичного результатів лічби. Перевірка правильності лічби зручним для себе способом.	
2. Змістова лінія «Числа. Дії з числами»	
Лічить об'єкти, позначає числом результат лічби; порівнює числа в межах ста та упорядковує їх	*читає* і *записує* натуральні числа (мінімум до 100) та нуль – словами і цифрами[2 МАО 2-4.2-3]; *утворює* натуральні числа прилічуванням і відлічуванням одиниці [2 МАО 2-4.2-4];

	досліджує, що одна і та ж цифра в записі числа набуває різних значень залежно від своєї позиції [2 МАО 2-4.2-5]; *порівнює* натуральні числа в межах 100, позначає результат порівнювання за допомогою знаків >, <, = [2 МАО 2-4.2-6]; *співвідносить* кількість об'єктів навколишнього середовища з відповідним натуральним числом і навпаки [2 МАО 2-4.2-7]; *ділить* конкретні об'єкти / групи об'єктів навпіл, на три, чотири рівні частини (яблуко, торт, піца, квадрат, цукерки, зошити, книжки та ін.) у процесі гри або імітуючи життєві ситуації, *описує* за допомогою відповідних моделей [2 МАО 2-4.2-8]; *демонструє,* що таке цілий предмет і його частини – половина, третина, чверть [2 МАО 2-4.2-9]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) у схему, таблицю,схематичний рисунок	*знаходить* потрібну інформацію, використовуючи зокрема й засоби ІКТ [2 МАО 2-2.1-1]; *перетворює* інформацію (почуту, побачену, прочитану) у схематичний рисунок, схему, таблицю, числовий вираз [2 МАО 2-2.1-2]
Обирає послідовність дій для розв'язання проблемної ситуації	*з'ясовує,* яка інформація потрібна для розв'язування проблемного завдання, в тому числі й сюжетних задач (яка інформація наявна, якої інформації немає і яку треба знайти) [2 МАО 2-2.2-1]; *описує (коментує) послідовність* дій стосовно розв'язання проблемного завдання (в тому числі сюжетної задачі) за допомогою дорослого або самостійно [2 МАО 2-2.2-2]
Обчислює усно зручним для себе способом у навчальних і практичних ситуаціях	*оперує* числами в межах 100, розв'язуючи різні життєві проблеми (шукає номер квартири (будинку), місця в кінотеатрі, у вагоні потяга, автобусі, літаку, номеркабінету в різних установах, номер телефону тощо) [2 МАО 2-4.3-1]; *обчислює* суму (додає), різницю (віднімає), добуток (множить), частку (ділить) зручним для себе способом у межах 100, зокрема й користуючись предметами або засобами, які їх замінюють) [2 МАО 2-4.3-2]; *знаходить* значення математичних виразів [2 МАО 2-4.3-3]; *обчислює* значення виразів зі змінною [2 МАО 2-4.3-4]; *застосовує* різні способи виконання арифметичних дій з числами (додавання, віднімання, множення, ділення) під час розв'язування завдань та конкретних життєвих проблем, описаних у математичних задачах [2 МАО 2-4.3-5]
Встановлює залежність між компонентами і результатом арифметичної дії	*розуміє* залежність результатів арифметичних дій відзміни одного з компонентів [2 МАО 2-4.8-1]
Прогнозує результат виконання арифметичних дій	*прогнозує* результат обчислень [2 МАО 2-1.3-1]; *переконується* в достовірності обчислення, здійснивши перевірку зручним для себе способом, робить відповідний висновок [2 МАО 2-1.3-2]

Перевіряє правильність результату арифметичної дії; виявляє та виправляє помилки	*знаходить* помилки у математичних обчисленнях, *усуває* їх, виконуючи необхідні дії [2 МАО 2-3.4-1]
Визначає достатність даних для розв'язання проблемної ситуації	*знаходить* необхідні (суттєві) дані для виконання завдання [2 МАО 2-3.1-1]; *розуміє,* що для відповіді на запитання може бракувати числових даних [2 МАО 2-3.1-2]
Обирає числові дані, необхідні і достатні для відповіді на конкретне запитання; визначає дію (дії) для розв'язання проблемної ситуації, виконує її (їх)	*визначає* числові дані, необхідні і достатні для відповіді на конкретне запитання [2 МАО 2-2.3-1]; *розв'язує* проблемні ситуації з опорою на прості математичні моделі [2 МАО 2-2.3-2]
Визначає шляхи розв'язання проблемної ситуації	*з'ясовує,* чи існує інший шлях розв'язування проблемної ситуації (з допомогою дорослого або самостійно), *робить* відповідний висновок [2 МАО 2-3.2-1]
Пропонований зміст Натуральні числа 1-10. Позначення числа цифрою. Цифра 0. Склад чисел 2-10. Числова пряма. Попереднє і наступне число. Числа 11-100. Позиційний запис числа. Порівняння чисел. Знаки <, > , =. Арифметичні дії додавання (знаходження цілого) та віднімання (знаходження частиницілого). Назви компонентів дій додавання та віднімання. Знаходження невідомих компонентів дій додавання та віднімання Зв'язок між діями додавання та віднімання. Переставний закон додавання. Додавання і віднімання чисел у межах 100 Прийоми виконання арифметичних дій додавання і віднімання. Арифметичні діїмноження та ділення. Назви компонентів дій множення і ділення. Знаходження невідомих компонентів дій множення та ділення Зв'язок між діями множення і ділення. Переставний закон множення. Ціле, частини цілого. Різницеве та кратне порівняння. Математичний вираз та його значення. Порядок виконання дій у математичних виразах на 1 – 2 дії. Вирази зі змінною на 1-2 дії. Ймовірний та фактичний результати обчислень. Числові рівності і нерівності. Життєві ситуації, які розв'язуються математичним шляхом (тексти математичного змісту, сюжетні задачі), їх розв'язання з опорою на прості математичні моделі. Помилки в обчисленнях. Способи усунення помилок.	
3. Змістова лінія «Вимірювання величин»	
Вимірює величини за допомогою підручних засобіві вимірювальних приладів	*здійснює* вимірювання величин, маючи вільний доступ до необхідних вимірювальних приладів (лінійка, термометр, годинник, мензурка) та різного роду нестандартних мірок / підручних засобів (стрічка, сірникова коробка, пісковий годинник, склянка, ложка тощо) [2 МАО 3-4.7-1]; *знає* одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними [2 МАО 3-4.7-2]; *записує* результати вимірювання основних величин у сантиметрах (см), дециметрах (дм), метрах (м); кілограмах (кг), центнерах (ц); градусах Цельсія (C°), годинах (год), хвилинах (хв); літрах (л) [2 МАО 3-4.7-3];

	вимірює довжини предметів або відрізків [2 МАО 3-4.7-4]; *будує* відрізки заданої довжини) [2 МАО 3-4.7-5]; *визначає* час з точністю до п'яти хвилин [2 МАО 3-4.7-6]; *позначає* час на зображенні/ макеті циферблату годинника зі стрілками [2 МАО 3-4.7-7]; *використовує* календар для опису і розв'язання повсякденних проблем [2 МАО 3-4.7-8]; *вимірює* місткість посудини за допомогою літрової мірки [2 МАО 3-4.7-9]
Аналізує проблемні ситуаціїзі свого життя; визначає групу пов'язаних між собою величин для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту	*розв'язує* проблемні ситуації зі свого життя, що містять групи пов'язаних між собою величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму) [2 МАО 3-1.2-1]; *оперує* грошима, здійснюючи покупки у крамницях (справжніх та уявних), продаж і покупки на шкільних ярмарках та ін. [2 МАО 3-1.2-2]; *порівнює* об'єкти навколишнього світу за довжиною, масою, місткістю (об'ємом) [2 МАО 3-1.2-3]; *розуміє,* які одиниці вимірювання величини доцільно використовувати в конкретному випадку [2 МАО 3-1.2-4]; *порівнює* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості (об'єму), часу, температури [2 МАО 3-1.2-5]; *перетворює* іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань [2 МАО 3-1.2-6]; *виконує* дії додавання і віднімання з іменованими числами, поданими в однакових одиницях вимірювання [2 МАО 3-1.2- 7]
Пропонований зміст Вимірювання величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Запис результатів вимірювання величин. Вимірювання довжини предметів або відрізків. Побудова відрізків заданої довжини. Визначення часу за годинником з точністю до 1 год / 5 хв. Календар та його використання для опису і розв'язання повсякденних проблем. Вимірювання місткості (об'єму) посудини за допомогою літрової (або іншої) мірки. Порівняння об'єктів навколишнього світу за довжиною, масою, місткістю (об'ємом). Доцільність застосування одиниць вимірювання величин у конкретних випадках. Гроші. Операції з грошима. Формування поняття «решта». Іменовані числа. Перетворення іменованих чисел, виражених в одиницях двох найменувань. Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел. Розв'язання проблемних ситуацій зі свого життя, що містять групи пов'язаних між собою величин.	
4. Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»	
Орієнтується на площині і в просторі; описує або зображає схематично розміщення, напрямок і рух об'єктів	*встановлює відносне* розміщення об'єктів на площині та у просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо), використовуючи математичну мову [2 МАО 4-4.4-1]; *демонструє вміння* переміщувати об'єкти в заданих напрямках: справа наліво, зліва направо, зверху вниз, знизу вгору [2 МАО 4-4.4-2]; *коментує* виконувані дії, вживаючи у мовленні відповідні математичні терміни [2 МАО 4-4.4-3]

Розпізнає знайомі геометричні площинні та об’ємні фігури серед об’єктівнавколишнього світу, на малюнках	*розрізняє* геометричні площинні та об’ємні фігури за їх істотними ознаками [2 МАО 4-4.5-1]; *відтворює* досліджувані геометричні форми (вирізає, наклеює, малює, моделює та ін.), використовуючи для цього не лише готові геометричні фігури, а й упізнані у предметах навколишнього світу [2 МАО 4-4.5-2]; *знаходить* відомі площинні та об’ємні фігури серед предметів навколишнього середовища, на малюнках [2 МАО 4-4.5-3]; *наводить приклади* предметів у навколишньому світі, які мають форму площинної чи об’ємної фігури [2 МАО 4-4.5-4]; *розрізняє* прямі і непрямі кути, зображає їх на аркуші в клітинку за допомогою косинця [2 МАО 4-4.5-5]; *будує* прямокутник / квадрат на аркуші в клітинку [2 МАО 4- 4.5-6]
Конструює площинні та об’ємні фігури з підручного матеріалу, створює макети реальних та уявних об’єктів	*моделює* геометричні фігури з підручного матеріалу (шнурків, олівців, паличок тощо) [2 МАО 4-4.6-1]; *конструює* знайомі площинні та об’ємні фігури з підручного матеріалу (пластиліну, глини, соломки, конструктора тощо) [2 МАО 4-4.6-2]; *створює* макети реальних та уявних об’єктів [2 МАО 4-4.6-3]
Пропонований зміст Розміщення об’єктів на площині та у просторі. Напрямки руху об’єктів. Геометричні площинні фігури: точка, пряма, крива, промінь, відрізок, ламана, кут, трикутник, чотирикутник (прямокутник, квадрат), п’ятикутник, шестикутник, коло, круг,їх істотні ознаки, властивості. Моделювання геометричних фігур з підручного матеріалу (шнурків, олівців, паличок тощо). Побудова прямокутника /квадрата на аркуші в клітинку. Геометричні об’ємні фігури: куб, піраміда, куля, конус, циліндр, їх істотні ознаки. Розпізнавання знайомих геометричних площинних та об’ємних фігур серед предметів навколишнього середовища, на малюнках. Конструювання знайомих площинних та об’ємних геометричних фігур з підручного матеріалу. Створення макетів реальних та уявних об’єктів.	
5. Змістова лінія «Робота з даними»	
Аналізує проблемні ситуації свого життя; визначає групу пов’язаних між собою величин для розв’язання повсякденних проблем математичного змісту	*збирає* дані, що відображають повсякденні проблеми, на основі запропонованого опитувальника (два-три запитання) [2 МАО 5-1.2-8]; *впорядковує, порівнює, групує* дані, застосовуючи прості моделі [2 МАО 5-1.2-9]; *зчитує* дані з таблиць, піктограм, схем [2 МАО 5-1.2-10]
Пропонований зміст Збір, впорядкування, порівняння, групування даних. Зчитування даних з таблиць, піктограм, схем. Виконання простих завдань на основі зібраних (наявних) даних із застосуванням простих моделей.	

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Лічба»	
Розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються кількісних відношень/ форм об'єктів навколишнього світу	*відтворює* в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують [4 МАО 1-1.1-1]; *уживає* в мовленні кількісні та порядкові числівники [4 МАО 1- 1.1-2]
Установлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числав межах мільйона та упорядковує	*лічить* у межах мільйона в прямому і зворотному порядку[4 МАО 1-4.2-1]; *лічить* у межах мільйона від будь-якого числа до вказаного[4 МАО 1-4.2-2]; *лічить* тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона [4 МАО 1-4.2-3]
Визначає істотні, спільні і відмінні ознаки математичних об'єктів; порівнює, узагальнює і класифікує об'єкти за суттєвою ознакою	*упорядковує та узагальнює* об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [4 МАО 1-4.1-1]; *порівнює та класифікує* об'єкти навколишнього світу заодною або декількома ознаками [4 МАО 1-4.1-2]; *визначає* істотні, спільні і відмінні ознаки об'єктів [4 МАО 1-4.1-3]; *продовжує послідовності* та знаходить пропущені члени [4 МАО 1-4, 1-4]; *описує* зв'язок між сусідніми членами послідовності або між членом та його номером [4 МАО 1-4.1-5]
Пропонований зміст Лічильні одиниці – тисяча, десять тисяч, сто тисяч. Лічба тисячами, десятками тисяч, сотнями тисяч у межах мільйона. Лічба в прямому та зворотному порядку в межах мільйона, лічба в межах числовогопроміжку (від будь-якого числа до вказаного) в прямому та зворотному порядку. Істотні, спільні та відмінні ознаки об'єктів. Порівняння, упорядкування, узагальнення та класифікація об'єктів за суттєвою ознакою. Відтворення та зіставлення ймовірних та фактичних результатів лічби.	
2. Змістова лінія «Числа. Дії з числами»	
Установлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числав межах мільйона та упорядковує	*читає і записує* багатоцифрові числа в межах мільйона [4 МАО 2- 4.2-1]; *утворює* багатоцифрові числа різними способами [4 МАО 2-4.2- 2]; *класифікує* багатоцифрові числа за кількістю цифр у їх записі [4 МАО 2-4.2-3]; *встановлює* позиційне значення цифри в записі багатоцифрового числа [4 МАО 2-4.2-4]; *визначає* загальну кількість одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у числі [4 МАО 2-4.2-5]; *записує* багатоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків [4 МАО 2-4.2-6]; *порівнює* багатоцифрові числа різними способами [4 МАО

	2-4.2- 7]; *встановлює* відношення рівності та нерівності між числовими виразами [4 МАО 2-4.2-8]; *читає і записує* дроби [4 МАО 2-4.2-9]; *тлумачить* дріб як одну або кілька рівних частин цілого, *пояснює* суть понять «чисельник» і «знаменник» [4 МАО 2-4.2-10]; *порівнює* дроби з однаковими знаменниками [4 МАО 2-4.2-11]
Обчислює усно й письмово у різних життєвих ситуаціях	*виконує* усно та письмово обчислення в межах мільйона в навчальних і життєвих ситуаціях [4 МАО 2-4.3-1]; *встановлює* взаємозв'язки між арифметичними діями додавання і віднімання, множення і ділення [4 МАО 2-4.3-2]; *знаходить* значення числового виразу [4 МАО 2-4.3-3]; *знаходить* дріб від числа та число за величиною його дробу[4 МАО 2-4.3-4]
Використовує залежність між компонентами і результатом арифметичної дії для розв'язання проблемної ситуації; використовує буквену символіку для запису математичних тверджень	*обґрунтовує,* як зміна одного з компонентів впливає на результат арифметичної дії [4 МАО 2-4.8-1]; *читає і записує* математичні твердження, використовуючи буквену символіку [4 МАО 2-4.8-2]; *обчислює* вирази зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні [4 МАО 2-4.8-3]; *розв'язує* рівняння з однією змінною, у яких один компонент чи права частина є числовим виразом [4 МАО 2-4.8-4]; *добирає* із запропонованих таке значення змінної, яке задовольняє нерівність [4 МАО 2-4.8-5]; *перевіряє,* чи є дане число розв'язком нерівності з однією змінною [4 МАО 2-4.8-6]
Використовує відомі засоби добору необхідних даних для розв'язання проблемної ситуації	*аналізує* проблемну ситуацію з огляду на можливість використання відомих засобів добору даних [4 МАО 2-3.1-1] *добирає* числові дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-3.1-2]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок	*представляє* проблемну ситуацію різними способами [4 МАО 2- 2.1-1]; *обирає* спосіб представлення інформації (схема, таблиця, схематичний рисунок) [4 МАО 2-2.1-2]
Прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду	*прогнозує* очікуваний результат розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-1.3-1]; *визначає* способи підтвердження або спростовування прогнозу [4 МАО 2-1.3-2] *відкидає* явно некоректні способи прогнозування [4 МАО 2-1.3-3]
Обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації	*планує* розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-1]; *використовує* різні стратегії розв'язування проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-2] *обґрунтовує* вибір дій для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 2-2.2-3]

Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами	*аналізує* проблемну ситуацію з огляду на достатність чи надлишковість наявних даних [4 МАО 2-2.3-1]; *добирає* числові дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації, використовуючи відомі засоби [4 МАО 2-2.3- 2]
Перевіряє правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами; виявляє та виправляє помилки	*перевіряє* правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами [4 МАО 2-3.4-1]; *знаходить* помилки в математичних обчисленнях, усуваєїх, виконуючи необхідні дії [4 МАО 2-3.4-2]
Зіставляє одержаний результат із прогнозованим	*порівнює* різні способи розв'язання проблемної ситуації, які підтверджують або спростовують прогноз, обирає найефективніший [4 МАО 2-3.3-1]; *зіставляє* одержаний результат із прогнозованим [4 МАО 2-3.3-2]

Пропонований зміст

Натуральні багатоцифрові числа.
Утворення багатоцифрових чисел (принципи порозрядності та позиційності).
Читання і запис багатоцифрових чисел у межах мільйона.
Позиційне значення цифр у запису багатоцифрового числа.
Запис багатоцифрових чисел у вигляді суми розрядних доданків.
Визначення загальної кількості одиниць, десятків, сотень, одиниць тисяч, десятків тисяч, сотень тисяч у багатоцифровому числі.
Порівняння багатоцифрових чисел.
Числові послідовності.
Арифметичні дії додавання і віднімання багатоцифрових чисел. Взаємозв'язок між арифметичними діями додавання і віднімання. Залежність результатів арифметичних дій додавання і віднімання від зміни одного з компонентів.
Прийоми виконання арифметичних дій додавання і віднімання. Закони додавання та властивості віднімання.
Множення і ділення багатоцифрового числа на одноцифрове, багатоцифрове числа. Взаємозв'язок між арифметичними діями множення і ділення.
Залежність результатів арифметичних дій множення і ділення від зміни одного з компонентів.
Прийоми виконання арифметичних дій множення і ділення.
Ділення з остачею. Властивість остачі.
Закони множення (переставний, сполучний, розподільний) та властивості ділення. Властивості множення і ділення на 1, 10, 100; множення на 0, нуля на число; ділення нуля на число, ділення числа на рівне йому число.
Різницеве та кратне порівняння.
Числові та буквені вирази, рівності та нерівності.
Обчислення числових виразів, які містять кілька арифметичних дій різних ступенів без дужок і з дужками.
Обчислення виразів зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні. Розв'язування рівнянь з однією змінною, у яких один компонент або права частина рівнянняє числовим виразом.
Нерівності зі змінною.
Звичайні дроби. Утворення звичайного дробу. Читання і запис дробів.
Чисельник і знаменник дробу. Порівняння та впорядкування дробів з однаковими знаменниками.

Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за значенням його дробу. Життєві ситуації, які розв'язуються математичним шляхом, тексти математичного змісту, сюжетні задачі, їх розв'язання різними способами з опорою на прості математичні моделі. Перевірка правильності розв'язання проблемної ситуації різними способами. Імовірний та фактичний результат обчислень. Помилки в обчисленнях. Способи усунення помилок.	
3. Змістова лінія «Вимірювання величин»	
Визначає спільну властивість об'єктів навколишнього світу та інтерпретує її як величину для вимірювання та порівняння	*використовує* різні мірки для вимірювання величин довжини, маси, температури, часу, місткості, вартості [4 МАО 3-4.7-1]; *записує* результати вимірювання величин у міліметрах (мм), сантиметрах (см), дециметрах (дм), метрах (м), кілометрах (км); грамах (г), кілограмах (кг), центнерах (ц), тоннах (т); градусах Цельсія (Со), секундах (с), хвилинах (хв), годинах (год), добах, тижнях, місяцях, роках, століттях, тисячоліттях, літрах (л), копійках (коп.), гривнях (грн), використовуючи одиниці вимірювання та співвідношення між ними [4 МАО 3-4.7-2]; *перетворює* одні одиниці величин в інші [4 МАО 3-4.7-3]
Аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою	*користується* годинником і календарем для відстеження та планування подій свого життя [4 МАО 3-1.2-1]; *оперує* грошима в ситуації купівлі-продажу [4 МАО 3-1.2-2]; *знаходить* швидкість, час, шлях, застосовуючи відповідні формули, під час розв'язуванні практично зорієнтованих задач [4 МАО 3-1.2-3]; *обчислює* периметр многокутника та площу прямокутника відомими способами [4 МАО 3-1.2-4]; *знаходить* довжину однієї сторони прямокутника: за відомими периметром та іншою стороною; за відомими площею та іншою стороною [4 МАО 3-1.2-5]; *порівнює* іменовані числа, подані в одиницях довжини, маси, місткості (об'єму), часу, температури, вартості [4 МАО 3-1.2-6]; *перетворює* іменовані числа, виражені в одиницях двох найменувань [4 МАО 3-1.2-7]; *застосовує* співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв'язування практично зорієнтованих задач [4 МАО 3-1.2-8]; *виконує* додавання і віднімання іменованих чисел, множення і ділення на одноцифрове число іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини маси, вартості і часу [4 МАО 3- 1.2-9]
Пропонований зміст Вимірювання величин (довжини, маси, температури, часу, місткості (об'єму), вартості, швидкості, площі) за допомогою підручних засобів та вимірювальних приладів. Одиниці вимірювання величин та співвідношення між ними. Запис результатів вимірювання величин. Довжина. Одиниці вимірювання довжини: мм, см, дм, м, км. Співвідношення між одиницями вимірювання довжини. Місткість (об'єм). Одиниця вимірювання місткості (об'єму): л. Співвідношення між одиницями вимірювання місткості (об'єму).	

Маса. Одиниці вимірювання маси: г, кг, ц, т. Співвідношення між одиницями вимірювання маси. Площа. Одиниці вимірювання площі: мм2, см2, дм2, м2, а (сотка), га, км2. Співвідношення між одиницями вимірювання площі. Час. Основні одиниці вимірювання часу: с, хв, год, доба. Співвідношення між ними. Електронний та механічний годинники. Визначення часу за годинником за 12-годинною та 24-годинною системами. Визначення часу з точністю до хвилини. Використання годинника і календаря для відстежування та планування подій свого життя. Визначення тривалості події, початку та її закінчення. Гроші. Операції з грошима. Одиниці вартості: копійка (коп.), гривня (грн). Різниця між поняттями копійки та монети. Розрахунок вартості, поняття решти, скільки не вистачає, розмін грошей на дрібніші, обмін валюти тощо (фінансові задачі). Швидкість тіла у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці швидкості. Залежність між швидкістю тіла, часом і пройденим шляхом при рівномірному прямолінійному русі та формули для їх обчислення. Практично зорієнтовані задачі на зустрічний рух, рух у протилежних напрямках та рух в одному напрямку. Іменовані числа. Перехід від одних одиниць вимірювання до інших. Порівняння, додавання і віднімання іменованих чисел. Множення і ділення іменованих чисел на одноцифрове число. Розв’язання прямих та обернених задач різних типів, які виникають із повсякденних життєвих ситуацій, що містять групи пов’язаних між собою величин (на пропорційне відношення, пропорційне ділення; на знаходження невідомих за двома різницями, на спільну роботу). Обчислення периметра многокутника та площі прямокутника різними (відомими) способами. Використання означень прямокутника, квадрата та властивості протилежних сторін прямокутника під час розв’язування прямих та обернених сюжетних задач практичного спрямування.	
4. Змістова лінія «Просторові відношення. Геометричні фігури»	
Орієнтується на площині і в просторі, рухається за визначеним маршрутом; планує маршрути пересування	*описує і складає* маршрути для подорожей, використовуючи відповідну математичну лексику, знаки,які пов’язані з напрямом і поворотом [4 МАО 4-4.4-1]; *переміщується* (реально і віртуально) визначеним маршрутом [4 МАО 4-4.4-2]
Розпізнає знайомі геометричні фігури у фігурахскладної форми	*розпізнає і класифікує* за істотними ознаками геометричні фігури, прямі й непрямі кути [4 МАО 4-4.5-1]; *розпізнає* геометричні фігури, визначає їх елементи [4 МАО 4-4.5- 2]; *визначає* знайомі геометричні фігури у фігурах складної конфігурації, на предметах навколишнього середовища, малюнках [4 МАО 4-4.5-3]; *класифікує та порівнює* геометричні фігури (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо) [4 МАО 4- 4.5-4]
Створює з геометричних фігур різні конструкції; будує площинні фігури за заданими розмірами	*моделює* геометричні фігури із підручного матеріалу [4МАО 4- 4.6-1]; *будує* площинні фігури (трикутник, прямокутник, коло) за заданими розмірами [4 МАО 4-4.6-2]; *створює* різні конструкції, поєднуючи між собою площинніта об’ємні фігури [4 МАО 4-4.6-3]

Пропонований зміст Опис та складання маршрутів для подорожей, які пов'язані з напрямом і поворотом. Елементи кола та круга: центр, радіус, діаметр. Властивості діаметра. Кут. Види кутів: прямі, гострі, тупі. Істотні ознаки геометричних фігур (трикутник, прямокутник, багатокутник, коло і круг; куб, піраміда, паралелепіпед, куля, конус, циліндр). Класифікація та порівняння геометричних фігур (за формою, розміром, площею, периметром, іншими ознаками тощо). Створення різних конструкцій із геометричних фігур. Побудова площинних фігур заданих розмірів.	
5. Змістова лінія «Робота з даними»	
Аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою	*читає, знаходить, аналізує, порівнює* інформацію, подану в таблицях, графіках, на схемах, діаграмах [4 МАО 5-1.2-1]; *описує* проблемні життєві ситуації, які ґрунтуються на конкретних даних, за допомогою групи величин, пов'язаних між собою [4 МАО 5-1.2-2]
Перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю,схематичний рисунок	*представляє дані* за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм [4 МАО 5-2.1-1]; *використовує* на практичному рівні різні способи подання конкретних даних [4 МАО 5-2.1-2]
Обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами	*добирає* дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 5-2.3-1]; *обґрунтовує* вибір дій із даними для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 5-2.3-2]; *розв'язує* різними способами проблемну ситуацію, використовуючи наявні дані [4 МАО 5-2.3-3]
Досліджує різні шляхи розв'язання проблемної ситуації, обирає раціональний шлях її розв'язання	*досліджує* різні шляхи розв'язування проблемної ситуації, спираючись на наявні дані [4 МАО 5-3.2-1]; *обирає* раціональний шлях розв'язання проблемної ситуаціїз огляду на наявні дані [4 МАО 5-3.2-2]
Пропонований зміст Зчитування даних з таблиць, схем, діаграм. Використання інформації, яка представлена у різних формах, для відповіді на запитання, які виходять за межі безпосереднього зчитування даних. Представлення даних за допомогою таблиць, схем, стовпчикових та кругових діаграм. Дослідження різних шляхів розв'язування проблемної ситуації та добір доцільного.	

Я досліджую світ (інтегрований курс)

Природнича освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму природничої освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою природничої освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних

уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** природничої освітньої галузі у початковій школі є:

• виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;

• формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до природоохоронних акцій;

• розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);

• поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об’єкти і явища, взаємозв’язки в системі «нежива природа - жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього.

Відповідно до зазначених мети і завдань, виокремлено такі **змістові лінії**: «Я пізнаю природу», «Я у природі», «Я у рукотворному світі».

Змістова лінія ***«Я пізнаю природу»*** спрямована на формування дослідницьких умінь школярів через підтримку допитливості та інтересу до спостережень, експериментів та моделювання для пошуку відповідей на запитання про навколишній світ.

Змістова лінія ***«Я у природі»*** передбачає розвиток уявлень молодших школярів про об’єкти та явища природи, встановлення зв’язків між неживою і живою природою, формування бережливого ставлення до природи; вироблення навичок екологічно доцільної поведінки в довкіллі.

Змістова лінія ***«Я в рукотворному світі»*** спрямована на формування загальних уявлень про світ, створений людиною, понять про взаємозв’язки людини і природи, слугує джерелом натхнення для пошуку та втілення дитячих винахідницьких ідей та проєктів.

Провідна роль у вивченні природничої освітньої галузі належить дослідженням (спостереженням, експериментам), екскурсіям, природоохоронній та проєктній діяльності школярів.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я пізнаю природу»	
Обирає у найближчому оточенні те, що цікаво дослідити	*вирішує,* що він / вона хотів / хотіла б дослідити [2 ПРО 1-1.1-1]; *визначає,* які органи чуття знадобляться для обраного дослідження [2 ПРО 1-1.1-2]; *пояснює* різницю між спостереженням за природою і «спогляданням» природи [2 ПРО 1-1.1-3]
Обирає та пояснює дії для дослідження об'єктів природи; визначає можливі результати спостережень/досліджень	*пояснює,* навіщо він / вона виконує певні дії, спостерігаючи за природними об'єктами / явищами або експериментуючи з ними [2 ПРО 1-1.2-1]; *передбачає,* якого результату досліджень він / вона очікує [2 ПРО 1-1.2-2]; *висловлює здогад* про ймовірний результат [2 ПРО 1-1.2-3]
Пропонує/обирає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту	*описує* послідовність дій в експерименті / спостереженні [2 ПРО 1-1.3-1]; *добирає* найпростіші матеріали та прилади, які можна застосувати [2 ПРО 1-1.3-2]
Досліджує обрані природні явища та об'єкти, використовуючи надані прилади, моделі	*провадить* (самостійно або в групі) прості спостереження / досліди [2 ПРО 1-1.4-1]; *застосовує* за потреби найпростіші матеріали та прилади, зокрема лінійку, лупу, терези, термометр [2 ПРО 1-1.4-2]
Описує, що нового дізнався, спостерігаючи та експериментуючи	*описує* етапи розвитку рослин [2 ПРО 1-1.5-1]; *описує,* як вода перетворюється на пару або лід / сніг, як тане лід / сніг, утворюється роса / іній / туман / дощ / паморозь [2 ПРО 1-1.5-2]; *описує* зміни, що відбуваються з повітрям (розширення під час нагрівання і стискання під час охолодження) [2 ПРО 1-1.5-3]; *розрізняє* складники ґрунту (пісок, глина, каміння тощо) [2 ПРО 1-1.5-4]; *розрізняє* звуки за джерелом, гучністю [2 ПРО 1-1.5-5]; *розрізняє музикальні звуки, звуки мовлення і шуми* [2 ПРО 1-1.5-6]; *пояснює,* що люди сприймають звуки по-різному [2 ПРО 1-1.5-7]; *описує,* як виникають «сонячні зайчики» [2 ПРО 1-1.5-8]; *пояснює,* чому утворюється тінь [2 ПРО 1-1.5-9]; *розрізняє* об'єкти, які випромінюють світло, прозорі та непрозорі об'єкти [2 ПРО 1-1.5-10]; *пояснює,* що люди бачать світ по-різному [2 ПРО 1-1.5-11]

Описує та пояснює те, про що дізнався; радіючи пізнанню нового, розуміє, що помилки є невід'ємною частиною пізнання	*розповідає* про власні емоції, які виникають під час спостереження та експериментування [2 ПРО 1-1.6-1]; *пояснює,* що помилки можуть допомогти у дослідженні[2 ПРО 1-1.6-2]
Знаходить інформацію про природу	*використовує* інформацію з відомих та запропонованих іншими джерел (книги, фільми тощо) [2 ПРО 1-2.1-1]; *запитує,* щоб довідатися більше про природу [2 ПРО 1-2.1-2]; *визначає,* якої інформації не вистачає для дослідження [2 ПРО 1-2.1-3]; *вказує* на інформацію, яку не розуміє [2 ПРО 1-2.1-4]
Зображує інформацію про навколишній світ у вигляді малюнка, таблиці	*фіксує* здобуту інформацію / дані словами, малюнками, символами, за допомогою цифрових аудіо-, відео-, фотопристроїв [2 ПРО 1-2.2-1]; *записує* результати дослідів (наприклад, у таблицю) [2 ПРО 1-2.2-2]
Розрізняє проблеми в навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини	*співвідносить* об'єкти та явища живої і неживої природиз їхніми зображеннями / описами і навпаки [2 ПРО 1-4.1-1]; *вирізняє* істотну інформацію про природу [2 ПРО 1-4.1- 2]
Розуміє проблему в навколишньому світі; розмірковує, що відомо про цю проблему, як її розв'язати	на основі власного досвіду *знаходить* підтвердження правдивості відомостей про природу, висловлює свою думку про це [2 ПРО 1-4.2-1]; *розрізняє* фантастичне уявлення про об'єкти природи і факти про них на основі доступних джерел [2 ПРО 1-4.2-2]; *запитує* в дорослих про правдивість здобутої інформації[2 ПРО 1-4.2-3]
Знаходить спільні і відмінні ознаки об'єктів; групує об'єкти навколишнього світу за однією або кількома ознаками	*розпізнає* об'єкти довкілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 1-4.3-1]; *розрізняє* живі і неживі природні об'єкти [2 ПРО 1-4.3-2]; *розрізняє* дикорослі й культурні рослини [2 ПРО 1-4.3-3]; *розрізняє* дерева, кущі, трав'янисті рослини [2 ПРО 1-4.3- 4]; *порівнює* листяні і хвойні рослини [2 ПРО 1-4.3- 5]; *роз*пізнає за деякими ознаками комах, риб, птахів і звірів[2 ПРО 1-4.3-6]; *порівнює* свійських і диких тварин [2 ПРО 1-4.3-7]; *спостерігає* за перелітними і осілими птахами своєї місцевості й *описує* їхню поведінку [2 ПРО 1-4.3-8]; *досліджує* свій організм [2 ПРО 1-4.3-9]
Пропонований зміст Природа навколо мене. Жива й нежива природа. Як людина пізнає світ.Органи чуття, за допомогою яких людина пізнає навколишній світ. Об'єкти живої і неживої природи та їхні ознаки (величина, колір, форма, смак тощо). Спостереження та експеримент як основні методи дослідження. Здогад (гіпотеза). Прилади, які допомагають досліджувати природу.	

Дотримання правил безпеки під час проведення спостережень та дослідів. Сонце – джерело світла і тепла. Спостереження за сезонними змінами у природі. Спостереження за утворенням тіні від предметів. Спостереження за рослинами і тваринами в різні пори року. Повітря та його властивості. Вимірювання температури повітря.Вода та її властивості. Вимірювання температури води. Ґрунт. Дослідження складу ґрунту. Значення ґрунту та його охорона. Різноманітність рослин. Будова рослин (корінь, квітка, стебло, листки, плоди). Плоди і насіння. Добування олії з насіння соняшника. Спостереження за етапами розвитку рослин.Догляд за кімнатними рослинами. Умови вирощування рослин. Охорона рослин. Тварини дикі і свійські. Спостереження за тваринами (комахами, рибами, птахами,звірами). Охорона природи. Червона книга України. Заповідники	
2. Змістова лінія «Я у природі»	
Виявляє та описує очевидні зв'язки у природі; пояснює, чому потрібно їх враховуватиу життєдіяльності людини	*визначає* та *описує* місце свого проживання [2 ПРО 2-3.1-1]; *описує* Україну, її найважливіші географічні об'єкти, *показує* розташування України та великі форми рельєфу (гори, рівнини) на карті [2 ПРО 2-3.1-2]; *описує* об'єкти природи своєї місцевості за певними ознаками [2 ПРО 2-3.1-3]; *спостерігає* за добовими та сезонними змінами уприроді [2 ПРО 2-3.1-4]; *називає* пори року та відповідні їм місяці; тривалість доби і року [2 ПРО 2-3.1-5]; *описує* поведінку тварин у різні пори року [2 ПРО 2-3.1-6]; *описує* життєвий цикл рослин у різні пори року [2 ПРО 2-3.1- 7];
	установлює взаємозв'язок між порою року і погодою [2 ПРО 2-3.1-8]; *розуміє* прогноз погоди на радіо, телебаченні, в інтернеті, *дослухається* до цих прогнозів (наприклад, одягається відповідно до них) [2 ПРО 2-3.1-9]; *описує* вплив Сонця на сезонні явища в природі, *пояснює* причини змін пір року [2 ПРО 2-3.1-10]; *розповідає* про форму Землі [2 ПРО 2-3.1-11]; *пояснює* значення сонячного світла для живих організмів [2 ПРО 2-3.1-12]; *розповідає* про можливі загрози з боку тварин(небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні частини рослин) та грибів (отруйні гриби), *пояснює*, як діяти в разі загрози [2 ПРО 2-3.1-13]

Дбає про чистоту навколишнього світу, доглядає за рослинами ітваринами	*дотримується* правил поведінки в довкіллі і *пояснює* ці правила іншим [2 ПРО 2-3.2-1]; *вирощує* рослини вдома, у школі [2 ПРО 2-3.2-2]; *доглядає* за домашніми тваринами, піклується про диких тварин [2 ПРО 2-3.2-3]; *не завдає шкоди* тваринам і рослинам під час дослідів та експериментів [2 ПРО 2-3.2-4]; *пояснює* про негативні наслідки викидання сміття у лісах, парках, забруднення водойм [2 ПРО 2-3.2-5]; *сортує* сміття (папір, пластик, скло, метал) [2 ПРО 2-3.2-6]; *розповідає* про тривалість розпаду поліетилену, пластику і *зменшує* споживання цих матеріалів у своєму побуті [2 ПРО 2- 3.2-7]; *пояснює* загрозу для довкілля дій людини (спалювання стерні, листя, сміття, забруднення повітря та води) [2 ПРО 2-3.2-8]
Пояснює необхідність збереження природних ресурсів і намагається церобити	*пояснює,* чому і як потрібно ощадно використовувати природні ресурси – воду, тепло, електроенергію [2 ПРО 2-3.4- 1]; *пояснює*, як бережливе ставлення до їжі, одягу, книжок, предметів побуту зберігає природу [2 ПРО 2-3.4-2]
Пропонований зміст Україна – моя країна. Рідний край. Природа рідного краю. Форми поверхні України і рідного краю. Моє місто (село). Моя адреса. Сонце та його значення для життя на Землі. Повітря. Значення повітря для живої природи. Вода. Значення води у природі та житті людини. Водойми рідного краю.Ґрунт. Значення ґрунту для живої природи. Рослини і тварини рідного краю. Поняття про форму Землі. Глобус – модель Землі. Обертання Землі навколо власної осі та Сонця. Рік. Доба. Вплив Сонця на сезонні явища в природі. Пори року та їхні ознаки. Погода та її елементи. Особливості життя рослин і тварин у різні пори року. Людина. Взаємозв’язок людини і природи. Правила безпечної поведінки в довкіллі. Взаємозв’язки в природі. Рослини і тварини рідного краю, які потребують охорони. Охорона природи.	
3. Змістова лінія «Я в рукотворному світі»	
Наводить приклади використання винаходівлюдства в побуі	*розпізнає* природні та рукотворні (створені людиною) об’єкти [2 ПРО 3-3.3-1]; *порівнює* рукотворні (створені людиною) об’єкти за певними властивостями [2 ПРО 3-3.3-2]; *розрізняє* природне і створене людиною довкілля [2 ПРО 3-3.3-3]; *пояснює* призначення рукотворних об’єктів на основіїхніх властивостей [2 ПРО 3-3.3-4]; *описує*, з чого виготовляють папір, скло тощо [2 ПРО 3-3.3-5]; *пояснює* вплив рукотворних об’єктів на довкілля [2 ПРО 3-3.3-6]; *наводить* приклади того, як рукотворні об’єкти (серед них і механізми) допомагають людині [2 ПРО 3-3.3- 7]; *описує* деякі найважливіші винаходи людства [2 ПРО 3-

	3.3-8]
Пропонує різні способи використання об’єктів навколишнього світу	*пропонує* способи повторного використаннярукотворних об’єктів [2 ПРО 3-4.4-1]
Пропонований зміст Людина і довкілля. Природні та рукотворні об’єкти, їхнє значення для людини. Використання природних і штучних матеріалів у побуті. Винаходи людства та їхній вплив на життєдіяльність людини.Вплив людини на довкілля. Охорона природи	

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов’язковий результат навчання	Очікувані результати
1. Змістова лінія «Я пізнаю природу»	
Обирає в навколишньому світі або із запропонованих запитань такі проблеми, що можна розв’язати дослідницьким способом	*ставить* запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; *пояснює,* чому обрав /-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; *окреслює* проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]
Визначає мету спостережень/ досліджень; прогнозує можливі результати спостережень/ досліджень	*пояснює,* навіщо він / вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; *прогнозує* результат спостереження / досліду [4 ПРО 1- 1. 2-2]; *порівнює* здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1- 1.2-3]; *висуває* власні гіпотези [4 ПРО 1-1.2-4]
Визначає послідовність кроків під час спостереження / експерименту; обирає необхідні умови дослідження	*складає* план дослідження [4 ПРО 1-1.3-1]; *планує* самостійне спостереження/ експеримент [4 ПРО 1-1.3-2]; *пояснює,* навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; *добирає* відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]
проводить спостереженняза обраними або запропонованими природними явищами та об’єктами, проводить дослідження, створює навчальні моделі	*проводить* дослідження за природним об’єктом / явищем, *описує* його перебіг [4 ПРО 1-1.4-1]; *застосовує* відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.4-2]; *виготовляє* моделі для досліджень [4 ПРО 1-1.4-3]; *спостерігає* за об’єктами досліджень [4 ПРО 1-1.4-4]; *спостерігає* за погодою [4 ПРО 1-1.4-5]; *досліджує* воду, її три стани, властивості: температуру плавлення льоду та кипіння води [4 ПРО 1-1.4-6]; *досліджує* воду як розчинник [4 ПРО 1-1.4-7]; *розрізняє* розчинні й нерозчинні у воді речовини [4 ПРО 1-1.4-8]; *досліджує* ґрунт своєї місцевості, його склад [4 ПРО 1-1.4-9]; *досліджує* умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; *розмножує* рослини насінням, живцями, бульбами, листками [4 ПРО 1-1.4-11];

	спостерігає за рослинами і тваринами [4 ПРО 1-1.4-12]; *спостерігає* за зоряним небом [4 ПРО 1-1.4-13]
Встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи; робить висновки ізспостережень та дослідженьразом з учителем або самостійно	*описує* властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; *встановлює* зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; *з'ясовує,* за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; *узагальнює* результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; *робить висновки* із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; *переконує* у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]
Визначає фактори успіху, аналізує помилки, які виникають під час дослідження, змінює умови чи послідовність дій під час дослідження	*аналізує умови та послідовність кроків, здійснюючи дослідження [4 ПРО 1-1.6-1];* *порівнює різні методи дослідження [4 ПРО 1-1.6-2];* *виявляє причини невдач і пропонує шляхи їх виправлення [4 ПРО 1-1.6-3];* *оцінює чинники, які привели до успіху [4 ПРО 1-1.6-4];* *дотримується правилбезпеки під час проведення спостережень та дослідів [4 ПРО 1-1.6-5]*
Знаходить, систематизує (згідно з планом) інформацію про навколишній світ; використовує технічні прилади і пристрої для пошуку інформації	*правильно використовує пристрої для пошуку і здобуття інформації природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-1];* *самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2];* *порівнює інформацію природничого змісту з відомих їй /йому та запропонованих джерел [4 ПРО 1-2.1-3];* *перевіряє достовірність інформації природничого змісту[4 ПРО 1-2.1-4]*
Представляє інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентації тощо	*застосовує* предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; *готує* повідомлення / презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]
Пояснює важливість того,що вивчає, для власного життя, розрізняє в ньому головне і другорядне	*орієнтується* на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками [4 ПРО 1-4.1-1]; *визначає* сторони горизонту [4 ПРО 1-4.1-2]; *читає (тлумачить)* план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; *пояснює* користь рослин, тварин для власного життя [4 ПРО 1- 4.1-4]; *пояснює* можливі загрози з боку тварин (небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні рослини) та грибів (отруйні гриби) [4 ПРО 1-4.1-5]; *визначає* загрози таких природних явищ, як злива, гроза, ураган [4 ПРО 1-4.1-6]; *пояснює,* як діяти під час зливи, урагану, грози, пожежі тощо [4 ПРО 1-4.1-7]; *аналізує* запропонований раціон харчування (або *складає* власний раціон здорового харчування) [4 ПРО 1-4.1-8]; *визначає* склад продуктів за написами на упакованнях [4

	ПРО 1- 4.1-9]; *висловлює* судження про корисність / шкідливість продуктів залежно від їхнього складу [4 ПРО 1-4.1-10]
Визначає відоме і невідомеу проблемі, висловлює докази правильностісуджень	*формулює* проблему, *визначає* відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1- 4.2-1]; *знаходить* шляхи вирішення проблеми й *вирішує* її [4 ПРО 1- 4.2-2]; *добирає* докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]
Класифікує об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями	*визначає* ознаки живого у рослин, тварин і грибів [4 ПРО 1-4.3-2]; *розрізняє* трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; *розпізнає* комах, риб, птахів, звірів (ссавців) [4 ПРО 1-4.3-4]; *розрізняє рослиноїдних, м'ясоїдних, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5];* *розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6];* *розрізняє системи органів людини за їхніми функціями (на прикладі опорно-рухової, травної, дихальної, серцево-судинної систем) [4 ПРО 1-4.3-7];* *пояснює значення органів чуття людини [4 ПРО 1-4.3-8];* *розрізняє органи людини за їхніми функціями та пояснює їх значення [4 ПРО 1-4.3-9]*
Пропонований зміст Явища природи. Причиново-наслідкові зв'язки у природі. Прилади для вимірювання лінійних розмірів тіл, маси, часу, температури. Одиниці довжини, площі, об'єму, маси, часу, температури. Спостереження, досліди, експерименти і моделювання – методи дослідження природи. Повітря, його властивості. Рух повітря. Рослини і тварини своєї місцевості. Вплив довкілля на організм рослин і тварин.Масштаб. Орієнтування на місцевості. Компас. Сузір'я. Місяць – супутник Землі. Планети Сонячної системи. Галактика. Чумацький шлях. Зміна дня і ночі. Причини зміни пір року. Форма і розміри Землі. Горизонт. Організм людини. Здоровий спосіб життя. Охорона здоров'я. Складники здорового харчування: продукти тваринного і рослинного походження.	
2. Змістова лінія «Я у природі»	
Діє в навколишньому світі з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживої природи	*відповідально* діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; *визначає* важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; *висловлює* свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, *обґрунтовує* її [4 ПРО 2-3.1-3]; *пояснює* взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]
Установлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складає правила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх	*розрізняє* джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) [4 ПРО 2-3.2-1]; *пояснює* важливість застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2]; *складає* правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; *дотримується* правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]

Визначає приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення	*встановлює* за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родиною за день/тиждень/місяць, у різні сезони року [4 ПРО 2-3.4-1]; *пропонує* власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]; *сортує* сміття на паперове, пластикове тощо і пояснює, навіщо це робить [4 ПРО 2-3.4-3]
Пропонований зміст Тіла і речовини. Різноманіття речовин у довкіллі. Поширення води у природі, значення її для живих організмів. Колообіг води у природі. Значення повітря для рослин, тварин і людини. Джерела забруднення повітря. Способи охорони чистоти повітря. Корисні копалини (вугілля, нафта, газ, торф) та їхнє використання. Відновлювані джерела енергії (Сонце, вітер і вода) та їхнє використання. Організми ґрунтів. Роль живих організмів в утворенні ґрунту. Значення ґрунту для рослин і тварин.	
Єдність світу живої і неживої природи, людина – частина природи. Людина в природі. Значення природи в житті людини. **Охорона рослинного і тваринного світу. Природоохоронні території рідного краю.** **Економне використання води, електрики, газу в побуті.**	
3. Змістова лінія «Я у рукотворному світі»	
Установлює зв’язки між діяльністю людини і станомнавколишнього світу; складає правила поведінки внавколишньому світі і дотримується їх	*пояснює,* що не всі рукотворні тіла корисні для довкілля [4ПРО 3-3.2-1]
Пояснює значущість винаходів у повсякденномужитті, збереженні навколишнього світу	*розповідає* про винаходи та винахідників, *пояснює* вплив їхніх ідей на повсякденне життя та збереження довкілля [4 ПРО 3-3.3- 1]
Пропонує власний спосіброзв’язання обраної або запропонованої проблеми	*пропонує та обґрунтовує* власну ідею розв’язанняпроблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; *перевіряє* свою ідею різними способами [4 ПРО 3-4.4-2]; пропонує власний спосіб *аргументує* доцільність повторного використанняматеріалів [4 ПРО 3-4.4-4]
Пропонований зміст Людина і природа. Значення природи в житті людини. Охорона довкілля від забруднення. Охорона природних ресурсів (багатств). Природоохоронні території України і рідного краю. Використання винаходів і відкриттів.	

Технологічна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму технологічної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою технологічної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** технологічної освітньої галузі у початковій школі є:

• залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;

• формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;

• формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;

• створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел.

Зміст технологічної освітньої галузі в початкових класах структурується за такими **змістовими лініями**: «Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут».

Змістові лінії, які систематизують очікувані результати навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

Змістова **лінія «Технічна творчість і техніка»** спрямована на залучення учнів до творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора має на меті сприяти розвитку просторової уяви й елементів творчого та технічного мислення учнів, через читання і зіставлення малюнків, графічних зображень, за якими учні складатимуть конструкції. Учні виконуватимуть макетування об’ємних моделей транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо. Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

Змістова лінія **«Світ технологій»** має на меті формувати в учнів здатність планувати власну діяльність у процесі вивчення конструкційних матеріалів - від розпізнавання їх на дотик до аргументованого добору для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти і дотримуватися послідовності у виготовленні виробів, аргументувати обрану послідовність у роботі. У процесі роботи з матеріалами провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв’язування стрічок тощо. Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо).

Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

Змістова лінія **«Світ ремесел»** має на меті формувати в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ремесел як до культурної спадщини українського народу, а також вміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування, різьблення, ліплення тощо. Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; а також до матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія **«Побут»** має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті.

Технологічна освітня галузь базується на практичній діяльності учнів. На кожному занятті передбачено виконання практичної роботи. Об'єкти праці для виготовлення учитель/ учителька добирає, спираючись на побажання учнів.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія « Технічна творчість та техніка»	
За допомогою дорослих або самостійно добирає конструкційні матеріали та технології для виготовлення виробу	*розпізнає* конструкційні матеріали візуально та на дотик [2 ТЕО 1-1.3-1]; *добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу з готових елементів (використання металевих, дерев'яних чи пластмасових конструкторів; готових елементів з паперу, пластику, деревини, пінопласту та інших для макетування) [2 ТЕО 1-1.3-2]; *добирає* конструкційні матеріали відповідно до їх властивостей для виготовлення виробу: папір, пластилін, полімерна глина чи солене тісто, тканина, нитки; неткані, природні та інші матеріали [2 ТЕО 1-1.3-3]; *розрізняє* види паперу, картону, ниток та *визначає* сфери їх застосування [2 ТЕО 1-1.3-4]

За допомогою дорослих або самостійно планує власну діяльність з виготовлення виробу, прогнозує кінцевий результат	*прогнозує,* яким має бути виріб [2 ТЕО 1-1.1-1]; *планує* послідовність технологічних операцій з допомогою дорослих (використання технологічних карт) [2 ТЕО 1-1.1-2]
Моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів за допомогою дорослих; виготовляє та оздоблює виріб за допомогою дорослих	*моделює* та конструює виріб з деталей конструктора, користуючись графічним зображенням схем, за власним задумом самостійно чи з допомогою дорослих [2 ТЕО 1-1.4-1]; *задумує* конструкцію виробу та конструює його з елементів конструкторів або інших готових елементів (коробки, банки, пластикові пляшки тощо) [2 ТЕО 1-1.4-2]; *створює* задані форми (на підставі лише обрису силуету)з використанням Танграму [2 ТЕО 1-1.4-3]; *створює* виріб за зразком (шаблоном) та власним задумом самостійно чи із допомогою дорослих із використанням паперу, картону, ниток, нетканих чи природних матеріалів (предметні та сюжетні аплікації з природного матеріалу, нескладні сюжетні композиції, вироби в техніці орігамі, макети виробів із штучних матеріалів та картону, вироби об'ємної форми з паперу) [2 ТЕО 1-1.4- 4]; *демонструє* вміння різати нитки, папір, картон ножицями по прямій, кривій та ламаній лініях за запропонованим зразком (шаблоном) [2 ТЕО 1-1.4-5]; *розміщує* елементи виробу на площині [2 ТЕО 1-1.4-6]; *розкриває п*ослідовність дій та *дотримується* її під час виготовлення виробів із природних матеріалів, під час виготовлення та оздоблення об'ємних виробів, самостійно або з допомогою дорослих [2 ТЕО 1-1.4-7]; *аргументує* послідовність та доцільність виготовленого виробу [2 ТЕО 1- 1.4-8]; *оздоблює* виріб за зразком та власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками та іншими матеріалами [2 ТЕО 1-1.4-9]
Виконує прості технологічні операції	*виконує* знайомі *технологічні операції* з конструкційними матеріалами з допомогою дорослих та самостійно (склеювання, складання, зв'язування тощо) [2 ТЕО 1-2.1-1]; *пояснює* вибір моделі, яку він / вона сконструював / -ла, спираючись на запитання дорослих [2 ТЕО 1-2.2-2]

Пропонований зміст

Матеріали, інструменти та пристосування, необхідні для роботи.

Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань для виготовлення виробу.

Планування виготовлення виробу.

Моделювання, конструювання та виготовлення виробів із готових елементів деталей конструктора за графічним зображенням, схемою та за власним задумом. Танграм.

Розміщення елементів виробу на площині, з'єднання елементів у виріб. Технологічна послідовність у виготовленні виробів за зразком та власним задумом.

Послідовність дій під час виготовлення паперових об'ємних фігур.

Макетування. Виготовлення й оздоблення об'ємних виробів. Виготовлення об'ємних форм із паперу.

Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою «Орігамі». Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування.

Використання у роботі пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста (плоскі та об’ємні форми); тканини, ниток, нетканих матеріалів (пласка та об’ємна аплікація на основі простих симетричних та асиметричних форм), природних матеріалів та інших матеріалів(пласкі та об’ємні вироби). Оздоблення виробів за власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками тощо. Організація робочого місця на уроці. Загальні правила безпеки на уроках технологій. Пропоновані об’єкти праці: об’ємні моделі транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо; вироби, виготовлені технікою «Орігамі»; сюжетні та предметні аплікації з паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, пластиліну, природних матеріалів; листівки, закладки; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; ялинкові прикраси об’ємної форми з паперу, тканини, ниток, нетканих та інших матеріалів.	
2. Змістова лінія «Світ технологій»	
Читає та аналізує графічні зображення за допомогою дорослих та використовує їху процесі роботи	*аналізує* зображення схем технологічної послідовності за допомогою дорослих та дотримується їх у процесі роботи (використання технологічних карт, графічних зображень, малюнків) [2 ТЕО 2-1.2-1]; *розмічає* прямі лінії на папері і картоні [2 ТЕО 2-1.2-2]; самостійно чи з допомогою дорослих *креслить* розгорткипрямокутної форми [2 ТЕО 2-1.2-3]
Дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань	*дотримується* безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань (використання клею, ножиць, шпильок, гачків тощо) [2 ТЕО 2-4.3-1]; *організовує* безпечне робоче місце з допомогою дорослих[2 ТЕО 2- 4.3-2]
Під час виготовлення виробів намагається ощадно використовувати матеріали; за допомогою дорослих готує залишки до вторинної обробки	*бере до уваги необхідність економного використання конструкційних матеріалів [2 ТЕО 2-3.2-1];* *самостійно чи під керівництвом дорослих створює виріб, повторно використовуючи матеріали (вироби з пластику, паперу, тканини, фольги та інше) [2 ТЕО 2-3.2-2]; аргументує доцільність вторинного використання матеріалів та використовує їх для виготовлення виробів самостійно чи із допомогою дорослих [2 ТЕО 2-3.2-3]*
Оцінює та представляє результати власної або колективної діяльності за допомогою дорослих	*самостійно чи з допомогою дорослих демонструє результати власної діяльності [2 ТЕО 2-1.5-1];* *описує, спираючись на запитання дорослих, чого хотів / - ла досягти [2 ТЕО 2-1.5-2]*
Пропонований зміст Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні. Розгортки прямокутної форми. Виготовлення розгорток прямокутної форми. Використання зображення схем для послідовного виготовлення виробу з допомогою дорослих та самостійно. Властивості конструкційних матеріалів (види паперу, картону, ниток). Виготовлення	

об’ємних виробів з елементами вторинних матеріалів. Безпечні прийоми праці під час застосування інструментів та пристосувань. Економне використання матеріалів. Презентація власної (колективної) діяльності із допомогою дорослих. Пропоновані об’єкти праці: сюжетні та предметні аплікації з паперу, пластиліну, природних та штучних матеріалів; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; об’ємні макети виробів із штучних матеріалів; моделювання та створення виробу із використанням вторинних матеріалів; виготовлення розгорток прямокутної форми з паперу чи картону.	
3. Змістова лінія «Світ ремесел»	
Спостерігає за процесомвиготовлення виробу народними майстрами	*зіставляє* та *розрізняє* вироби, виготовлені традиційними та сучасними ремеслами (гончарство, ткацтво, витинанка, різьблення та інше) [2 ТЕО 3-2.2-1]; *пояснює* важливість відродження та збереження традиційних ремесел [2 ТЕО 3-2.2-2]
Спостерігає за процесом виготовлення виробу народними майстрами; створює виріб за допомогоюдорослих або самостійно згідно із зразком чи власним задумом, застосовуючи технології традиційних тасучасних ремесел	*виготовляє* та *оздоблює* виріб із допомогою дорослих чи самостійно, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел (використання різних технік для виготовлення та оздоблення виробів: витинанка, вишивката інше) [2 ТЕО 3-2.1-3 / 2 ТЕО 3-2.2-3]
Пропонований зміст Створення та оздоблення простих виробів із допомогою дорослих чи самостійно за зразком та власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. Техніка «Витинанка». Розрізнення витинанки з-поміж інших виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Послідовність дій під час виготовлення витинанки за шаблоном чи власним задумом. Пропоновані об’єкти праці: вироби з елементами витинанки, вироби з глини, ниток, тканини тощо	
4. Змістова лінія «Побут»	
Виконує практичні завдання впобуті; організовує робоче місце за допомогою дорослих	*виконує* найпростіші дії щодо самостійності у побуті(упорядковування особистих речей) [2 ТЕО 4-4.2-1]; спільно з дорослими *організовує* та прибирає робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань(організація особистого побуту) [2 ТЕО 4-4.2-2]
За допомогою дорослих планує дії та виконує їх увласному побуті	разом із дорослими *планує та реалізовує* найпростішітрудові дії (ремонтує іграшки, книжки, доглядає зарослинами і тваринами, готує страви за рецептами,доглядає за одягом та взуттям) [2 ТЕО 4- 4.1-1]; дотримується правил поведінки за столом, користуєтьсястоловим посудом за призначенням [2 ТЕО 4-4.1-2]; *володіє початковими навичками* сервірування столу [2 ТЕО 4-4.1-3]

За допомогою дорослих розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для виготовленнявиробу	спільно з дорослими *розраховує* приблизну кількість необхідних матеріалів для виконання простого завдання [2 ТЕО 4-3.1-1]; самостійно *робить припущення* про потрібну кількістьматеріалів для виконання простого завдання [2 ТЕО 4-3.1-2]
Пропонований зміст Організація власної життєдіяльності. Розв'язування практичних завдань у власному побуті. Культура харчування.Правила поведінки за столом. Столовий посуд різного призначення. Сервірування столу. Організація робочого місця відповідно до визначених потреб і завдань. Планування та реалізація найпростіших трудових дій (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям). Розрахунок матеріалів та витрат для виконання простого завдання. Пропоновані об'єкти праці: сервірування столу; прості страви: бутерброди / канапки, чай тощо; простий ремонт книжок, іграшок; догляд за рослинами і тваринами; догляд за одягом та взуттям тощо	

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Технічна творчість та техніка»	
Самостійно добирає матеріали та технології для виготовлення виробу	*розпізнає* конструкційні матеріали візуально та на дотик [4 ТЕО 1- 1.3-1]; *самостійно добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу з готових елементів (використання металевих, дерев'яних чи пластмасових конструкторів; готових елементів з паперу, пластику, деревини, пінопласту та інших для макетування) [4ТЕО 1-1.3-2]; *самостійно добирає* конструкційні матеріали для виготовлення виробу (за зразком та за власним задумом), зіставляючи їх властивості: папір, пластилін, полімерна глина чи солене тісто, тканина, нитки; неткані, природні та інші матеріали [4 ТЕО 1-1.3-3]
Обирає об'єкт праці та прогнозує кінцевий результат власної діяльності; самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу	*задумує* об'єкт праці для виготовлення [4 ТЕО 1-1.1-1]; *прогнозує* результат власної діяльності [4 ТЕО 1-1.1-2]; *планує* послідовність технологічних операцій із використанням технологічних карт [4 ТЕО 1-1.1-3]; *самостійно виконує* знайомі технологічні операції з конструкційними матеріалами (використання паперу, ниток, тканини, природного матеріалу, пластиліну, пласких матеріалів; склеювання, складання, зв'язування тощо) [4 ТЕО 1-1.1-4]; *аргументує* вибір моделі, яку він/вонасконструював/ла, спираючись на запитання дорослих [4 ТЕО 1-1.1-5]

Моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями	*конструює* виріб із рухомими частинами, використовуючи готові до складання елементи та деталі [4 ТЕО 1-1.4-1]; *порівнює* старі та сучасні моделі різних технічних пристроїв і конструює моделі майбутнього [4 ТЕО 1-1.4-2]; *створює* задані форми з використанням танів Танграму [4 ТЕО 1-1.4-3]; *самостійно виготовляє та оздоблює* виріб знайомими технологіями [4 ТЕО 1-1.4-4]; *створює та оздоблює* виріб, дотримуючись логічної послідовності, за зразком чи власним задумом із різних конструкційних матеріалів та повторно використовуючи матеріали [4 ТЕО1-1.4-5]; *самостійно створює* виріб за зразком (шаблоном) та власним задумом із використанням паперу, картону, ниток, природних матеріалів (предметні та сюжетні аплікації з природного матеріалу, нескладні сюжетні композиції, вироби в техніці орігамі, макети виробів із штучних матеріалів та картону, вироби об'ємної формиз паперу) [4 ТЕО 1-1.4-6]; *ріже* ножицями по прямій, кривій та ламаній лініях за запропонованим зразком (шаблоном) нитки, папір, картон [4 ТЕО 1- 1.4-7]; *розміщує* елементи виробу на площині [4 ТЕО 1-1.4-8]; пояснює послідовність дій та дотримується її під час виготовлення виробів із природних матеріалів, під час виготовлення та оздоблення об'ємних виробів [4 ТЕО 1-1.4-9]; *аргументує* послідовність та доцільність виготовленого виробу [4 ТЕО 1-1.4-10]; *оздоблює* виріб за зразком та власним задумом бісером, лелітками, тасьмою, стрічками та іншими матеріалами [4.ТЕО 1-1.4-11]

Пропонований зміст

Матеріали, інструменти та пристосування, необхідні для роботи.

Добір конструкційних матеріалів, інструментів та пристосувань для виготовлення виробу.

Планування виготовлення виробу.

Дотримання графічних зображень, схем під час моделювання, конструювання та виготовлення об'ємних виробів із готових елементів (коробки, упаковки, самостійно створені об'ємні деталі). Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами бісером, лелітками, тасьмою, стрічками тощо за власним задумом.

Макетування виробів з деталей конструктора.

Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону.

Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей.

Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми. Способи кріплення елементів.

Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто). Вироби об'ємної форми. Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми (рельєф, барельєф) із пластичних матеріалів за власним задумом; об'ємної аплікації на тканині з використанням ґудзиків, леліток та бісеру. Макетування.

Види та властивості тканин. Використання тканин. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером.

Використання у роботі тканини, ниток, нетканих матеріалів (пласка та об'ємна аплікація на основі простих симетричних та асиметричних форм), природних матеріалів та інших

матеріалів (пласкі та об’ємні вироби).
Розміщення елементів виробу на площині, з’єднання елементів у виріб.
Технологічна послідовність у виготовленні виробів за зразком та власним задумом. Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою «Орігамі».
Картон та пінопласт як штучний матеріал для макетування.

Пропоновані об’єкти праці: виготовлення та оздоблення виробів об’ємної форми (транспортний засіб, будинки, вежі, роботи тощо); макетування виробів з деталей конструктора; виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів; виготовлення паперових моделей з рухомими деталями; виготовлення з пластичних матеріалів об’ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо; створення колективних композицій з виготовлених виробів; виготовлення м’якої іграшки; вироби, виготовлені технікою «Орігамі»; сюжетні та предметні аплікації з паперу, пластиліну, природних матеріалів; аплікація з паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, природних матеріалів; об’ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; вироби об’ємної форми з паперу, тканини, ниток, нетканих та інших матеріалів.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень, схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

2. Змістова лінія «Світ технологій»

Читає та аналізує графічні зображення; виконує прості геометричні зображення та керується ними у процесі роботи	*читає, розуміє та аналізує* графічні зображення схем,*дотримується* їх у процесі роботи (використання технологічних карт, графічних зображень, малюнків) [4.ТЕО 2-1.2-1]; *розмічає* прямі лінії на папері і картоні [4 ТЕО 2-1.2-2];*виконує* геометричні побудови за зразком чи творчим задумом [4 ТЕО 2-1.2-3]
Дотримується безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань	самостійно *дотримується* безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань (використання клею, інструментів та пристосувань з гострими частинами) [4 ТЕО 2-4.3-1]
Ощадно використовує матеріали; сортує відходи, дотримуючися відповідних правил	ощадливо *використовує* матеріали під час виготовлення виробу [4 ТЕО 2-3.2-1]; *сортує* побутові відходи, дотримуючись відповідних правил [4 ТЕО 2-3.2-2]; самостійно *створює* виріб, повторно використовуючи матеріали (вироби з пластику, паперу, тканини, фольгита інше) [4 ТЕО 2-3.2-3]; *аргументує* доцільність вторинного використання матеріалів та використовує їх для виготовлення виробів[4 ТЕО 2-3.2-4]
Представляє одержаний результат власної або колективної діяльності танамагається оцінити його	*розмірковує* над результатом власної діяльності тапрезентує її [4 ТЕО 2-1.5-1]; *описує,* аргументуючи свою думку, чого хотів / -ладосягти [4 ТЕО 2- 1.5-2]

Пропонований зміст
Інструменти та пристосування для виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів (пластик, поролон, синтепон, синтетична вата тощо). Послідовність виготовлення простих виробів із використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати.
Колаж. Квілінг. Комбінування різноманітних матеріалів для створення композиції-колажу,

виробів технікою квілінг; послідовність виготовлення. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу, виробів технікою квілінг.
Елементи графічної грамоти. Лінії. Правила розмічання ліній на папері і картоні. Розгортки прямокутної форми. Використання схем для послідовного виготовлення виробу.Властивості конструкційних матеріалів (види паперу, картону, ниток). Виготовленняоб'ємних виробів з елементами вторинних матеріалів.
Безпечні прийоми праці під час застосування інструментів та пристосувань. Економне використання матеріалів.
Презентація власної (колективної) діяльності.

Організація робочого місця. Загальні правила безпеки під час використання інструментів та пристосувань.
Пропоновані об'єкти праці: виготовлення виробів із сучасних штучних матеріалів; виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом; виготовлення виробів технікою квілінг; об'ємні статичні моделі (фігури) з пластиліну, полімерної глини чи соленого тіста; об'ємні макети виробів із штучних матеріалів; моделювання та створення виробу із використанням вторинних матеріалів; виготовлення розгорток прямокутної форми з паперу чи картону.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідкових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо).
Організація екскурсій на підприємства, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво.
Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

3. Змістова лінія «Світ ремесел»

Самостійно виконує прості технологічні операції традиційних та сучасних ремесел	*висловлює* думку щодо виробів, оздоблених традиційними та сучасними ремеслами [4 ТЕО 3-2.1-1];*розпізнає* технологічні операції традиційних і сучаснихремесел [4 ТЕО 3-2.1-2]; самостійно *оздоблює* виріб, застосовуючи елементи традиційних та сучасних ремесел [4 ТЕО 3-2.1-3]
Самостійно створює виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел	*зіставляє та розрізняє* вироби, виготовлені традиційними та сучасними ремеслами (гончарство, ткацтво, витинанка, різьблення та інше) [4 ТЕО 3-2.2- 1]; *висловлює* власну позицію щодо важливості відродження та збереження традиційних ремесел [4ТЕО 3-2.2-2]; *самостійно виготовляє* виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел (витинанка, аплікація, ліплення та інше) [4 ТЕО 3-2.2-3]

Пропонований зміст
Створення та оздоблення простих виробів за зразком та власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва.
Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння.
Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України.
Послідовність дій під час виготовлення витинанки за шаблоном чи власним задумом.
Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали, інструменти та пристосування, основні прийоми роботи, послідовність виготовлення виробів технікою вишивки.

Писанка як один із символів України. Орнамент. Декорування писанок.
Пропоновані об'єкти праці: виготовлення виробів технікою плетіння (ляльки-мотанки, закладки, сувеніри тощо); вироби з елементами витинанки, з глини тощо; оздоблення виробів швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо); виготовлення аплікацій писанки відомими техніками; декорування писанки.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо.
Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел.
Екскурсія (реальна чи віртуальна) до майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва, шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво з традиційними народними ремеслами.

4. Змістова лінія «Побут»

Безпечно використовує найпростіші прилади у побуті; самостійно організовує робоче місце відповідно до визначених потреб та завдань	*безпечно поводиться* з найпростішими побутовими приладами у власному побуті [4 ТЕО 4-4.2-1]; *самостійно організовує* робоче місце відповідно до власних потреб та визначених завдань (організація особистого побуту) [4 ТЕО 4-4.2-2]
Планує та виконує дії увласному побуті	*самостійно планує та реалізовує* трудові дії у власному побуті (ремонтує іграшки, книжки відомими способами; *доглядає* за рослинами і тваринами; *готує* нескладні страви за рецептами; *доглядає* за одягом та взуттям) [4 ТЕО 4-4.1-1]; *пояснює* важливість правил поведінки за столом, *використовує* столовий посуд за призначенням [4 ТЕО4-4.1-2]; *сервірує* стіл для рідних до сніданку / обіду / вечері [4 ТЕО 4-4.1-3]
За допомогою дорослих або самостійно розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для виготовлення виробу	спільно з дорослими чи самостійно *розраховує* приблизну кількість необхідних ресурсів для виготовлення виробу [4 ТЕО 4-3.1-1]; самостійно *робить припущення* про потрібну кількість матеріалів для виконання простого завдання [4 ТЕО 4-3.1-2]

Пропонований зміст
Організація власної життєдіяльності.
Розв'язування практичних завдань у власному побуті.Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття.
Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення одягу та взуття.
Послідовність оздоблення виробів ґудзиками.
Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду.Організація робочого місця відповідно до визначених потреб і завдань.
Планування та реалізація найпростіших трудових дій (ремонт іграшок, книжок відомими способами; догляд за рослинами і тваринами; нескладні страви за рецептами; догляд за одягом та взуттям).
Розрахунок матеріалів та витрат для виконання простого завдання.
Пропоновані об'єкти праці: оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками; сервірування столу; прості страви: канапки, чай тощо; простий ремонт книжки, іграшок тощо.
Пропоновані умови: персональний доступ учня / учениці до матеріалів, інструментів та

пристосувань; об’єктів (іграшок, книжок, рослин тощо). Переглядає та обговорює фільми (мультфільми), у яких висвітлюються найпростіші діїщодо самостійності в побуті.

Інформатика (навчальний предмет) 3-4-й клас

Інформатична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою інформатичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/ учениці здатності до вирішення проблем із використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** інформатичної освітньої галузі у початковій школі є:

• формування відповідальної позиції цифрового громадянина, навичок безпечного й етичного користування цифровими пристроями та мережами;

• формування початкових умінь розрізняти інформацію різних видів та працювати з нею за допомогою цифрових пристроїв чи без них;

• формування початкових умінь визначати, знаходити та зберігати інформацію, необхідну для розв'язання життєвих проблем (навчання, гри тощо), за допомогою цифрових пристроїв, мереж та без них, самостійно та під час групової взаємодії; розрізняти правдиву і неправдиву інформацію різних видів;

• налагодження комунікації за допомогою цифрових пристроїв та мереж для спільної творчості, співпраці, навчання, гри;

• формування початкових умінь створювати електронні тексти (зображення, відео, звуки, програми тощо) за допомогою цифрових пристроїв;

• формування вмінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв.

Реалізація поставленої мети та завдань у початковій школі відбувається за ***змістовими лініями:*** "Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)", "Моя цифрова творчість", "Комунікація та співпраця", "Я і цифрові пристрої", "Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві". У рамках змістової лінії ***"Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)"*** формуються початкові вміння розпізнавати, знаходити, свідомо відбирати, зберігати та опрацьовувати просту інформацію за допомогою цифрових пристроїв та без них. Розпізнавання правдивої і неправдивої інформації в усіх її виявах (текст, зображення, звук тощо) необхідне для формування критичного мислення, що сприяє безпеці в інформаційному просторі дитини. Початкові уявлення про моделі реалізовуються через визначення істотних і неістотних властивостей об'єктів та створення на основі цього простих моделей об'єктів.

Змістова лінія ***"Моя цифрова творчість"*** розкривається через практичну діяльність (індивідуальну і групову) зі створення простих інформаційних

продуктів (програм, текстів, зображень, відео, звуків, тощо) за допомогою цифрових пристроїв та програм для творчого самовираження, презентації себе і продуктів власної діяльності, вирішення завдань інших освітніх галузей.

В основі змістової лінії ***"Комунікація та співпраця"*** - ознайомлення із доступними для дитини засобами цифрової та безпосередньої комунікації для гри, спілкування, навчання, отримання нової інформації; використання безпечного онлайнового чи офлайнового середовища для цього. В умовах роботи у групі учні мають навчитися окреслювати цілі індивідуальної та групової діяльності, розподіляти ролі в межах групи, оцінювати здобутий результат, аналізувати помилки та усувати їх, доброзичливо взаємодіяти безпосередньо та в мережах.

Змістова лінія ***"Я і цифрові пристрої"*** реалізовується через усвідомлення і розпізнавання тих завдань, які можна розв'язати за допомогою цифрових пристроїв, виходячи з їхніх функціональних можливостей (фотографувати, записувати, слухати, відображати, опрацьовувати інформацію тощо). До основних умінь, які формуються через цю змістову лінію, належать розпізнавання простих програмних і технічних несправностей та вміння усувати їх самостійно чи з допомогою дорослих, розуміти обмеження та переваги пристроїв стосовно виконуваних завдань, усвідомлювати, що машини можуть імітувати

інтелектуальну діяльність. Ця змістова лінія охоплює вміння організовувати власний робочий простір на фізичному та простому програмному рівні для збереження здоров'я, доброго самопочуття та ефективної діяльності учня/ учениці.

Змістову лінію ***"Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві"*** спрямовано на створення безпечних умов для учня / учениці під час роботи з цифровими пристроями і в мережах, що передбачає захист особистої інформації, формування принципів етичного, доброзичливого та відповідального спілкування через мережі, навички і можливості захисту власного інформаційного простору, фізичного та психологічного здоров'я. У рамках цієї змістової лінії в учнів формується відповідальне та шанобливе ставлення до власної та чужої інформаційної діяльності, яке на рівні початкової школи виявляється, зокрема, і через зазначення власного авторства, посилання на авторство інших, а також через усвідомлення шкоди від списування.

Вказані змістові лінії передбачають можливу інтеграцію інформатичної освітньої галузі з іншими освітніми галузями через розв'язування дослідницьких завдань, формування наскрізних умінь учнів, інформатичної грамотності та культури.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)»	
Пояснює сприйняття інформації різними органами чуття на основі власних спостережень	*досліджує* сприйняття інформації різними органами чуття[2 ІФО 1-1.1-1]; *робить* висновок щодо виду інформації та способу її сприйняття [2 ІФО 1-1.1-2]; *формулює* прості інформаційні запити [2 ІФО 1-1.1-3]
Розрізняє та фіксує дані, аналізує та впорядковує прості послідовності	*відображає* відповіді на запитання за допомогою спеціальних знаків і символів [2 ІФО 1-1.2-1]; *групує* повідомлення за типами даних, що в них містяться (зображення, тексти, відео, звук тощо) [2 ІФО 1-1.2-2]; *зберігає*, *змінює* та *видаляє* дані на одному з відомих носіїв [2 ІФО 1-1.2-3]; *розрізняє* носії за їх призначенням [2 ІФО 1-1.2-4]; *читає* та *пояснює* запропоновані прості схеми і / або інформаційні знаки й табло в місцях перебування [2 ІФО 1-1.2- 5]; *відповідає* на запитання за даними таблиці, схеми [2 ІФО 1.2-6]; *знаходить* зайві чи пропущені елементи, помилки у послідовності [2 ІФО 1-1.2-7]; *впорядковує* предмети за заданими ознаками (наприклад, впорядкування списку учнів за датою народження, прізвищ за алфавітом тощо) [2 ІФО 1-1.2-8]
Визначає об'єкти, їх властивості та значення властивостей за підтримки вчителя; розрізняє моделі таїх відповідники у реальномусвіті, створює прості моделі	*користується* готовими моделями для пояснення і розв'язання проблем [2 ІФО 1-1.3-1]; *визначає* з допомогою вчителя / вчительки найістотніші властивості об'єктів для побудови моделей [2 ІФО 1-1.3-2]; *знаходить* схожі і відмінні властивості об'єктів [2 ІФО 1-1.3- 3]; *поділяє* властивості за значущістю (істотні та неістотні) [2 ІФО 1-1.3-4]; *створює* об'єкти за зразком [2 ІФО 1-1.3-5]; *групує* об'єкти, *дає* назву групі [2 ІФО 1-1.3-6]; *переводить* проблему з однієї форми представлення віншу за запропонованим шаблоном / інструкцією [2 ІФО1-1.3-7]; *створює* модель об'єкта [2 ІФО 1-1.3-8]
Розрізняє правдиві та неправдиві твердження,здобуті з різних джерел	*цікавиться* походженням інформації [2 ІФО 1-1.4-1]; *виокремлює* факти в текстах і повідомленнях [2 ІФО 1-1.4-2]; *розпізнає* в тексті хибні чи правдиві висловлювання [2 ІФО 1- 1.4-3]; *розрізняє* припущення і фантазію, правду і неправду у простих медіатекстах [2 ІФО 1-1.4-4]; *робить* власні припущення стосовно розвитку подій [2 ІФО 1-1.4-5]
Пропонований зміст	

Поняття про інформацію. Сприймання інформації людиною. Види інформації за способом сприйняття (зорова, слухова, дотикова, нюхова, смакова). Властивості інформації (без називання термінів). Джерела отримання інформації людиною та машиною. Формулювання запитань (типу “так / ні”, відкриті, уточнювальні) до розповідей, текстів, завдань. Формулювання запитів для пристроїв і людей. Головні/ ключові слова для пошуку інформації в навколишньому середовищі та мережах (“про що я хочу дізнатися?”). Як запит сформулювати одним словом / словосполученням? Читання інформаційних знаків. Створення власних. Орієнтування за допомогою інформаційних знаків та позначок на цифрових пристроях і у доступному середовищі. Розпізнавання та зчитування інформації різного виду на носіях та в доступному середовищі. Приклади фіксування інформації людиною і машиною (алфавіт, кольори, цифри,спеціальні знаки / символи). Кодування відповідей “так–ні” спеціальними знаками (0–1, червоний – зелений, жестами) тощо. Емотикони, інформаційні знаки, схеми як закодована інформація. Просте впорядкування даних. Використання і пояснення готових схем, таблиць, понятійних карт для організації зібраної інформації. Збирання даних (фото-, відео-, аудіо-, текстових, тощо), в тому числі цифровими пристроями, їх фіксування на носіях (папір, флешка тощо). Збереження даних та інформації на носіях. Приклади доступних носіїв. Впорядкування простих послідовностей для розв’язування проблем, виявлення закономірностей і помилок у послідовностях. Створення найпростіших моделей (із підручних матеріалів, конструктора тощо та за допомогою цифрових пристроїв). Властивості об’єктів і їх моделей. Групи об’єктів за одною спільною ознакою. Правдиві та хибні висловлювання. Факти та вигадка. Припущення і фантазія. Прогнозування розвитку подій (казки, мультфільми, готові програми, ігри), порівняннярезультатів відповідно до висловлених припущень	
2. Змістова лінія «Моя цифрова творчість»	
Створює план дій, наводить приклади повторення та виконання дій за визначеним завданням у повсякденній діяльності	*встановлює* логічну послідовність подій або дій [2 ІФО 2-2.1- 1]; *переказує* послідовність подій та дій (у тексті, явищах тощо) [2 ІФО 2-2.1-2]; *оцінює* ризик порушення послідовності дій (наприклад, під час переходу дороги на перехресті) [2 ІФО 2-2.1-3]
Складає простий план із точних та однозначних вказівок до дій виконавців,виявляє в ньому помилки, оцінює відповідність очікуваному результату	*діє* за запропонованим планом, вирізняє пункти плану [2 ІФО 2-2.2-1]; *укладає* послідовність дій (алгоритм), які потрібно виконати для досягнення мети у повсякденній діяльності [2 ІФО 2-2.2-2]; *укладає* план дій для виконавця із точними та однозначними вказівками [2 ІФО 2-2.2-3]; *формулює* очікуваний результат [2 ІФО 2-2.2-4]; *змінює* послідовності дій для отримання іншого результату [2 ІФО 2-2.2-5]; *погоджується* або *спростовує* факт досягнення результату [2 ІФО 2-2.2-6]; *виправляє* помилки у плані [2 ІФО 2-2.2-7]
Складає ціле із запропонованих частин, пояснює, як заміна окремихчастин приводить до іншогоцілого	*виокремлює* частини від цілого [2 ІФО 2-2.3-1]; *складає* ціле із запропонованих частин [2 ІФО 2-2.3-2]; *виокремлює* у складному завданні прості завдання, *пропонує* порядок їхнього розв’язування [2 ІФО 2-2.3-3]; *експериментує* із заміною частин [2 ІФО 2-2.3-4]; *ризикує*

	під час виконання незнайомих завдань [2 ІФО 2-2.3-5]
Використовує готові та створює прості інформаційніпродукти (текст, зображення,звуки) для отримання, передачі інформації або представлення власних ідей, результатів діяльності	*використовує*, *створює*, *змінює* текст за допомогою цифрових пристроїв та програм [2 ІФО 2-2.4-1]; *створює* прості малюнки за допомогою цифрових пристроїв та програм [2 ІФО 2-2.4-2]; *презентує* ідеї та / або результати своєї діяльності за допомогою малюнків, текстів, музики тощо [2 ІФО 2-2.4-3]; *читає* електронні тексти, *додає* до них позначки і закладки [2 ІФО 2-2.4-4]; *заповнює* пропуски в таблиці, виконуючи прості розрахунки [2 ІФО 2-2.4-5]; *робить* фотографії, *знімає* відео, *фіксує* звуки, *слухає* тексти з альтернативних джерел (аудіокниги) [2 ІФО 2-2.4-6]; *використовує* основні інструменти для створення та редагування простих інформаційних продуктів [2 ІФО 2-2.4-7]
Пропонований зміст Подія, послідовність подій. Укладання послідовності кроків. Наслідки порушення плану (алгоритму), послідовності подій у близькому середовищі, готових програмах, іграх. Складання простих алгоритмів для виконавця. Виконавець і його система команд. Що можуть і не можуть виконати машини і люди. Очікуваний результат. Виправлення помилок у планах і алгоритмах. Завдання прості і складні. Послідовність розв'язування складного завдання. Конструювання. Програми та інструменти для створення простих зображень, текстів, музики, запису голосових повідомлень та пісень. Перегляд та використання простих інформаційних продуктів (зображень, текстів, звуків , відео та їх поєднання). Аудіо- та інтерактивні книжки. Заповнення таблиць на пристроях і без них, прості розрахунки. Програми та пристрої для простих розрахунків. Електронні тексти. Створення простих електронних текстів методом набору і голосовим. Виокремлення ключових слів та фрагментів. Шрифти. Їхня роль. Кольори і оздоблення. Оформлення текстів. Електронний дизайн. Збереження інформаційних продуктів на пристроях. Редагування створених чи готових електронних документів. Презентування власних ідей, думок, готових чи створених інформаційних продуктів перед аудиторією	
3. Змістова лінія «Комунікація та співпраця»	
Самостійно та відповідально виконує визначені завдання; працює в команді з іншими особами для досягнення спільної мети	*перевіряє* результати праці, своєї та інших, за запропонованими критеріями [2 ІФО 3-2.5-1]; *обґрунтовує* причини своїх рішень [2 ІФО 3-2.5-2]; з допомогою інших *формулює* висновки щодо розв'язаннячи нерозв'язання проблеми [2 ІФО 3-2.5-3]; *діє* за узгодженими правилами під час спільної роботи з інформацією [2 ІФО 3-2.5-4]; *встановлює послідовність* із запропонованих дій для виконання роботи у групі [2 ІФО 3-2.5-5]; *виконує* різні ролі у групі [2 ІФО 3-2.5-6]
Пропонований зміст Правила і необхідність їхнього дотримання. Групова робота і лідерство. Оцінювання досягнутого результату власної і групової праці. Спостереження за розвитком подій, експериментів, досягнення результату. Висновок про досягнення / недосягнення результату. Допомога інших під час пошуку рішення**.** Комунікація (однокласники, учитель, батьки,	

довідники, словники тощо) для пошуку необхідних ресурсів	
4. Змістова лінія «Я і цифрові пристрої»	
Використовує цифрові пристрої вдома, в школі, навулиці та пояснює їх призначення	самостійно *добирає* необхідні цифрові пристрої для навчання [2 ІФО 4-3.1-1]; *досліджує* можливості пристроїв [2 ІФО 4-3.1-2]; *експериментує* з їхніми функціями [2 ІФО 4-3.1-3]; *визначає* переваги цифрових пристроїв для збирання, зберігання і відображення даних [2 ІФО 4-3.1-4]; *описує* призначення доступних цифрових пристроїв [2ІФО 4- 3.1-5]; *вмикає* / вимикає, перезавантажує доступні пристрої [2 ІФО 4- 3.1-6]
Організовує власне робоче місце за допомогою дорослих; розпізнає та описуєпрості проблеми та збої, які виникають у роботі доступних цифрових пристроїв, звертається за допомогою та підтримкою	*підтримує* порядок на робочому місці [2 ІФО 3.2-1]; бережливо *ставиться* до своїх і чужих речей, зокрема цифрових пристроїв [2 ІФО 4-3.2-2]; *використовує* програмні середовища для навчальної діяльності та в побутових ситуаціях [2 ІФО 4-3.2-3]; запускає програми, відкриває файли та програми на знайомому пристрої [2 ІФО 4-3.2-4]; *розрізняє* випадки, коли потрібно звернутися по допомогу, а коли впоратися самому при збоях програм і несправностях пристроїв [2 ІФО 4-3.2-5]
Використовує цифрові пристрої, технології для доступу до інформації таспілкування	*пояснює,* у який спосіб люди спілкуються через мережі [2 ІФО 4-3.3-1]; *оцінює* переваги і обмеження спілкування через мережі [2 ІФО 4-3.3-2]; *використовує* цифрові пристрої для пошуку інформації, творчості та співпраці [2 ІФО 4-3.3-3]; *користується* різними джерелами інформації (книги, альбоми, запитання до друга тощо) [2 ІФО 4-3.3-4]; *застосовує* інформацію з веб-джерела для навчальних потреб [2 ІФО 4-3.3-5]
Пропонований зміст Люди і машини. Інтелектуальна поведінка машин. Передавання інформації від людини до пристрою і навпаки. Цифрові пристрої для навчання, побуту, гри, безпеки, розвитку та збору інформації. Можливості цифрових пристроїв, призначення, вмикання / вимикання , перевантаження. Робоче місце для роботи з цифровими пристроями. Елементарне налагодження програмного середовища під власні потреби. Розпізнавання та усування елементарних несправностей пристроїв і програм, прості заходи збереження пристроїв. Цифрові пристрої як приватна власність іншої особи, колективу, організації. Передавання інформації в сучасному суспільстві. Програми та пристрої для спілкування в інтернеті, у безпечних онлайнових і офлайнових середовищах. Спілкування, пошук інформації через відео- або звуковий (голосовий) режим абопередавання простого тексту, зображення тощо. Перегляд навчального відео, анімацій, схем, пошук та навігація у безпечних мережах та інтернеті за допомогою цифрових пристроїв	
5. Змістова лінія «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві»	
Дотримується правил безпечної роботи; захищає свій інформаційний простір; розповідає про проблеми дорослим	*дотримується* безпечного режиму роботи з цифровими пристроями [2 ІФО 5-4.1-1]; *повідомляє* про своє самопочуття дорослим [2 ІФО 5-4.1-2]; *аргументує* необхідність конфеденційності паролів [2 ІФО

	5- 4.1-3]; *дотримується* правил безпечної роботи з цифровими пристроями та в мережах [2 ІФО 5-4.1-4]; *зберігає* конфіденційність особистої інформації тапояснює необхідність цього [2 ІФО 5-4.1-5]; *розпізнає* інформацію небезпечного змісту та *повідомляє* про це дорослих [2 ІФО 5-4.1-6]; *звертається* по допомогу, коли є сумніви з приводу змісту чи співрозмовника в мережах і реальному житті [2ІФО 5-4.1-7]
Зважає на технічні можливості цифрових пристроїв для спілкування, зокрема з людьми з особливими потребами, поважає приватність повідомлень, толерантно ставиться до відмінностей культур, традицій і різних думок	коректно *реагує* на висловлювання, з яким не погоджується [2 ІФО 5-4.2-1]; *розрізняє* приватну та публічну інформацію [2 ІФО 5-4.2-2]; *виявляє* доброзичливе ставлення до інших – безпосередньо та через мережі [2 ІФО 5-4.2-3]; *повідомляє* дорослих про образи і цькування [2 ІФО 5-4.2-4]
Зазначає авторство власних робіт; виявляє повагу до авторства інших осіб	*зазначає* авторство власних робіт (прізвище, ім’я, дату), *доводить* його [2 ІФО 5-4.3-1]; *не списує і не дає списувати*, аргументовано доводячи, чому [2 ІФО 5-4.3-2]; *вказує* авторів тих матеріалів, які використовує у своїх роботах [2 ІФО 5-4.3-3]
Пропонований зміст Правила власної та взаємної безпеки з цифровими пристроями. Організація робочого місця та особистого режиму роботи з цифровими пристроями. Саморегуляція під час роботи з цифровими пристроями. Засоби та способи збереження особистої інформації. Пін-коди і паролі (текстові, графічні, цифрові, тактильні, фотопаролі, паролі-зображення тощо), їх призначення та доцільне використання. Вікові обмеження на перегляд сторінок та створення акаунтів. Безпека в мережах.Небезпечні співрозмовники та теми. Виявлення проблем і джерела допомоги. Етика спілкування в мережах та в реальному житті, особливості цифрового спілкування.Як уникнути цькування і діяти у випадку образ у цифровому спілкуванні. Програми та засоби, які полегшують спілкування з людьми з особливими потребами. Інформація для дітей і дорослих, приватна, особиста, сімейна, колективна, публічна. Авторство контенту, зокрема електронного (власне і чуже)	

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я у світі інформації»	
Пояснює основні інформаційні процеси у близькому для себе середовищі (дім, школа, вулиця) на основі власних спостережень	*наводить приклади* інформаційних процесів у близькому для себе середовищі та описує їх сутність [4 ІФО 1-1.1-1]; *визначає* учасників інформаційних процесів та описує їхню інформаційну взаємодію [4 ІФО 1-1.1-2]; *пояснює* переваги і обмеження цифрових пристроїв та інформаційних технологій для опрацювання інформації [4 ІФО 1-1.1-3]; *відстежує* здійснення інформаційного процесу та виявляє порушення (наприклад, момент виникнення шуму) [4 ІФО 1- 1.1-4]
Знаходить інформацію, зберігає дані на цифрових носіях, перетворює інформацію з однієї форми в іншу за допомогою поданих шаблонів, порівнює різні способи представлення інформації, аналізує та впорядковує послідовності	*робить висновок* щодо способу подання інформації (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо) [4 ІФО 1- 1.2-1]; *шукає* інформацію за ключовими словами та зберігає результати пошуку [4 ІФО 1-1.2-2]; *знаходить інформацію*, що підтверджує чи спростовує просте твердження [4 ІФО 1-1.2-3]; *добирає* пристрої та інструменти для отримання даних необхідного типу [4 ІФО 1-1.2-4]; *обирає* спосіб збереження інформації та відповідний носій даних [4 ІФО 1-1.2-5]; *заносить дані* у попередньо створену та готову до використання базу (щоденник погоди, читацький щоденник чи блог, таблицю тощо) [4 ІФО 1-1.2-6]; *наводить приклади* того, що одні і ті ж дані можна представляти більш ніж одним способом чи кодуванням [4 ІФО 1-1.2-7]; *обирає спосіб* представлення даних для різних життєвих ситуацій [4 ІФО 1-1.2-8]; *виконує* кодування / розкодування повідомлень за запропонованим правилом [4 ІФО 1-1.2-9]; *заповнює* шаблони, схеми за наведеним зразком [4 ІФО 1-1.2- 10]; *знаходить* пропущені і / або помилкові дії у знайомій послідовності, *виправляє помилки* в ній [4 ІФО 1-1.2-11]; *складає* прості схеми та дає відповіді на запитання, користуючись такими схемами [4 ІФО 1-1.2-12]; *представляє* якісні дані графічно [4 ІФО 1-1.2-13]; *вирізняє* способи графічного представлення кількісних і якісних характеристик (організаційні діаграми – діаграми і графіки) [4 ІФО 1-1.2-14]; *упорядковує* об'єкти за заданими та самостійно визначеними ознаками [4 ІФО 1-1.2-15]; *пропонує* різні способи впорядкування об'єктів (зарізними властивостями) [4 ІФО 1-1.2-16]

Класифікує об’єкти за їх властивостями, зіставляє ознаки моделей реального і цифрового світу, аналізує вплив подій на властивості, досліджує об’єкти за допомогою створених моделей	*визначає* об'єкти, їх властивості та значення [4 ІФО 1-1.3-1] ; *визначає* групи об’єктів за їх властивостями, дає їм назви [4 ІФО 1-1.3-2]; *групує* об’єкти (та/ або повідомлення, предмети, елементи тощо) за заданими чи самостійно визначеними ознаками [4 ІФО 1-1.3-3]; *знаходить* помилки у групуванні об’єктів та пояснює їх [4 ІФО 1-1.3-4] ; *висловлює* припущення щодо події, яка змінила значення властивості об’єкта, *прогнозує зміни* значень властивостей залежно від настання події [4 ІФО 1-1.3-5] ; *називає* оригінальні відповідники інформаційних та реальних моделей (глобус як модель Землі, автомобільні моделі, план приміщення тощо) [4 ІФО 1-1.3-6] ; *експериментує* з доступними моделями, фіксує зміни, що відбуваються, *прогнозує* результат експерименту [4 ІФО 1-1.3- 7]; *переводить* задачу / проблему з однієї форми представлення в іншу (текстову у графічну, у короткий запис тощо) [4 ІФО 1- 1.3-8]
Висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження	*розрізняє* істинні та хибні висловлювання [4 ІФО 1-1.4-1]; *порівнює* тексти з хибною та правдивою інформацію [4 ІФО 1-1.4-2]; *зважає* на те, що в Інтернеті розміщують повідомлення люди з різними намірами, зокрема і з комерційною метою [4 ІФО 1- 1.4-3]; *знаходить інформацію* про нові ідеї і поняття, у разі сумніву *шукає* підтвердження з різних джерел [4 ІФО 1-1.4-4]; *визначає* джерела, потрібні для підтвердження чи спростування інформації [4 ІФО 1-1.4-5]; *визначає,* чи вказаний автор статті [4 ІФО 1-1.4-6]; *ідентифікує* час розміщення відомостей [4 ІФО 1-1.4-7]; *розпізнає* надійні і ненадійні джерела інформації за URL-адресою (*розпізнає* основні доменні імена) [4 ІФО 1-1.4-8]; *розпізнає* факти та судження у життєвих ситуаціях [4 ІФО 1- 1.4-9]

Пропонований зміст

Інформаційні процеси.

Спотворення інформації. Пошук відомостей та збереження результатів пошуку.

Перетворення (конвертування, кодування) даних та інформації для збереження на різних носіях. Види носіїв.

Види інформації за формою подання (текстова, графічна, числова, звукова, відео тощо).

Властивості інформації. Істинні та хибні висловлювання.

Порівняння текстів з правдивою та неправдивою інформацією.

Пошук хибних висловлювань у текстах (зображеннях, математичних записах тощо).

Фейкова інформація в текстах, зображеннях, на відео тощо. Прості критерії оцінювання надійності інтернет-сайтів.

Факти та судження, способи їх розпізнавання.

Визначення URL-адреси інформаційного ресурсу (джерела інформації), поняття про авторство матеріалу. Групи об’єктів за декількома спільними ознаками.

Структурування елементів за категоріями (зокрема створення / заповнення структури папок).

Упорядкування різних послідовностей для вирішення задач/ проблем, виявлення закономірностей і помилок у послідовностях. Прості схеми та діаграми для представлення якісних та кількісних характеристик. Експериментування з готовими та складеними моделями. Створення моделей за допомогою цифрових пристроїв і програм.	
2. Змістова лінія «Моя цифрова творчість»	
Розробляє алгоритми (зокрема для власної чи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень	*визначає* логічну послідовність подій [4 ІФО 2-2.1-1]; *ідентифікує* об'єкти на основі схем за допомогою запитань із відповідями «так / ні» (наприклад, класифікація тварин: має шерсть, має крила, має зуби – кажан) [4 ІФО 2-2.1-2]; *розпізнає* алгоритмічну і неалгоритмічну послідовність дій і наслідки порушення логіки подій [4 ІФО 2-2.1-3]; *формулює* логічні висловлювання з конструкціями «якщо – то...», «що буде, якщо змінити порядок інструкцій?» [4 ІФО 2- 2.1-4]; *формулює* логічні висловлювання з конструкціями «не», «і», «або» [4 ІФО 2-2.1-5]; *розпізнає* послідовність повторюваних дій та замінює їх алгоритмічною конструкцією циклу [4 ІФО 2-2.1-6]; *розрізняє* цикли із повторенням заданої кількості разів та до виконання умови [4 ІФО 2-2.1-7]; *розпізнає* алгоритми в різних способах подання під час розв'язання задач у повсякденній діяльності [4 ІФО 2-2.1-8]; складає лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми на основі їх словесного опису для власної чи групової діяльності [4 ІФО 2-2.1-9]
Створює згідно з планом або алгоритмом прості програмита налагоджує їх; прогнозує і формулює очікуванийрезультат створеної програми	*створює* просту програму в навчальному середовищі на основі наданого алгоритму та налагоджує її [4 ІФО 2-2.2-1]; *формулює* очікуваний результат виконання створеної програми для різних початкових даних / сценаріїв роботи програми [4 ІФО 2-2.2-2]; *порівнює* отриманий результат програми з очікуваним [4 ІФО 2-2.2-3]; *висловлює* припущення щодо причини отримання неочікуваного результату [4 ІФО 2-2.2-4]
Розкладає задачі на прості, яківиконуються згідно з окремими інструкціями чи послідовністю інструкцій і навпаки (компонує)	*визначає* блоки команд, за допомогою яких можна розв'язати задачу [4 ІФО 2-2.3-1]; *укладає* блоки команд у правильному порядку для розв'язання задачі [4 ІФО 2-2.3-2] ; *визначає* логічні помилки у розбитті алгоритму на блоки чи при компонуванні алгоритму з блоків [4 ІФО 2-2.3-3]

Створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та /або результатів діяльності	*створює* документи для збереження даних, комунікації та поширення результатів діяльності індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 ІФО 2-2.4-1]; *налаштовує* основні інструменти комп'ютерної програми для створення простих зображень [4 ІФО 2-2.4-3]; *заповнює, доповнює* таблицю інформацією на основі спостережень чи вимірювань [4 ІФО 2-2.4-4]; *створює* прості мультимедійні продукти за підтримки вчителя/ вчительки, членів сім'ї або інших учнів [4 ІФО 2-2.4- 5]; *вдосконалює* зовнішній вигляд створених інформаційних продуктів, використовуючи можливості комп'ютерних програм [4 ІФО 2-2.4-2]; *обирає* спосіб та представляє результати індивідуальної або групової роботи [4 ІФО 2-2.4-6]
Пропонований зміст Події, послідовність подій. Інструкції щодо обробки подій для їх подання та виконання виконавцями. Комбіновані задачі. Послідовність розв'язання комбінованої задачі. Лінійні, розгалужені та циклічні алгоритми. Логічне слідування. Створення програм у простих дитячих середовищах. Створення програм за наданим алгоритмом. Очікуваний результат. Різні шляхи його досягнення. Перевірка результату. Прості і складні проблеми. Конструювання. Прості та складені алгоритми. Логічні та алгоритмічні помилки у скомпонованій програмі. Комп'ютерні програми для створення інформаційних продуктів, інструменти та їх налаштування. Створення простих текстів, зображень, відео тощо та документів з їх поєднанням. Прості операції з таблицями. Презентування створених продуктів.	
3. Змістова лінія «Комунікація та співпраця»	
Керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні та невдалі кроки у процесі роботи	Керує своїми діями та пояснює власний внесок у спільний результат роботи команди, коментує успішні таневдалі кроки у процесі роботи
Пропонований зміст Групова взаємодія. Групові ролі. Зворотний зв'язок. Аргументовані відповіді. Планування групової діяльності. Лідер і виконавець. Відповідальність виконавця та свобода дій. Рефлексія щодо власної діяльності.	
4. Змістова лінія «Я і цифрові пристрої»	
Обирає цифрове середовище,пристрої, засоби для розв'язання життєвої задачі/ проблеми, пояснює свій вибір	*пояснює* роботу комп'ютерної системи, що складається ізсукупності взаємопов'язаних пристроїв [4 ІФО 4-3.1-1]; *збирає* інформацію за допомогою цифрових пристроїв(фотографує, записує, диктує тощо) [4 ІФО 4-3.1-2]; *описує* взаємодію пристроїв комп'ютерної системи, їх можливості та обмеження [4 ІФО 4-3.1-3]; *обирає* зручні для себе способи роботи з пристроями введення та виведення даних,

	упевнено користується цими способами роботи [4 ІФО 4-3.1-4]; *використовує* цифрові пристрої для орієнтування в просторі і часі [4 ІФО 4-3.1-5]; *описує* основні функції доступних комп'ютерних пристроїв [4 ІФО 4-3.1-6]; *порівнює* подібні функції у різних цифрових пристроях [4ІФО 4-3.1-7]; *оцінює* переваги і обмеження цифрових пристроїв для збирання, зберігання і відображення даних за наданими критеріями [4 ІФО 4-3.1-8]
Налаштовує для власних потреб відповідне програмнесередовище; визначає за допомогою правильної термінології збої у роботідоступних цифрових пристроїв, усуває прості несправності	*визначає* прості апаратні та програмні збої, які можуть траплятись під час користування технікою [4 ІФО 4-3.2- 1]; *усуває* прості несправності (перезавантажити пристрій,перевірити *досліджує* комп'ютерні програми для того, щоб дізнатисяпро їх можливості [4 ІФО 4-3.2-4]; *розпізнає,* де зберігається програма та її дані (на пристроїчи онлайн) [4 ІФО 4-3.2-5]; *налаштовує* відповідне програмне середовище длязручної роботи [4 ІФО 4-3.2-6]
Співпрацює та спілкується взахищених мережевих спільнотах для обміну думками, виконання спільнихзавдань, пошуку інформації та навчання	*добирає* спосіб передачі інформації [4 ІФО 4-3.3-1]; *використовує* онлайнові ресурси (електронну пошту, форуми, середовища спільної роботи) д *виконує* простий пошук за ключовими словами, використовуючи пошукові системи у безпечному режимі[4 ІФО 4-3.3-4]; *структурує і впорядковує* обрані веб-ресурси [4 ІФО 4- 3.3-5]; *розрізняє* веб-ресурси навчального та іншого призначення[4 ІФО 4-3.3-6]; доброзичливо та конструктивно *коментує* навчальні ресурси у захищеному середовищі [4 ІФО 4-3.3-7]; *досліджує* різні джерела цифрових даних, напр. онлайнові енциклопедії [4 ІФО 4-3.3-8]
Пропонований зміст Цифрові пристрої, їх призначення і взаємодія. Комп'ютерні системи. Використання цифрових пристроїв для розв'язування усталених та творчих завдань. Переваги, можливості та обмеження цифрових пристроїв різних видів. Правила експлуатації цифрових пристроїв. Основні несправності цифрових пристроїв, збої у роботі програм, шляхи їх усунення. Вікові обмеження і свідомий вибір програм для роботи. Налаштування програм під власні потреби.	

Пошук інформації. Види пошуку. Пошукові системи. Порівняння інформаційних ресурсів. Освітні веб-ресурси і правила роботи з ними. Засоби і методи міжособистої комунікації в мережевих спільнотах. Етика спілкування в мережах і її дотримання. Спільне та відмінне між реальним та віртуальним спілкуванням. Поняття про гіпертекст, гіперпосилання. Навігація в мережах.	
5. Змістова лінія «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві»	
Відповідально використовуєтехнології для власної безпеки, регулює власний часроботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо	*дотримується* стратегій уникнення проблем, що випливають з необачного використання комп'ютерних пристроїв та мереж (вихід з облікового запису, щоб ним не скористались інші, приватність особистої інформації) [4 ІФО 5-4.1-1]; *дотримується* часових обмежень користування цифровими пристроями [4 ІФО 5-4.1-2]; *дотримується* погоджених правил поведінки онлайн вдома та у школі [4 ІФО 5-4.1-3]; *звертається* до дорослих, якщо відчуває занепокоєння під час використання цифрових пристроїв чи програм [4 ІФО 5-4.1-4]; *узгоджує* з дорослими завантаження файлів та програм [4ІФО 5-4.1-5]; *розрізняє* приватну та публічну інформацію, зокрема ту, якою можна ділитися онлайн [4 ІФО 5-4.1-6]; *порівнює* сильні і слабкі паролі [4 ІФО 5-4.1-7]
Відповідально використовуєтехнології для власної безпеки, регулює власний часроботи з цифровими пристроями, обговорює різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо	*дотримується* стратегій уникнення проблем, що випливають з необачного використання комп'ютерних пристроїв та мереж (вихід з облікового запису, щоб ним не скористались інші, приватність особистої інформації) [4 ІФО 5-4.1-1]; *дотримується* часових обмежень користування цифровими пристроями [4 ІФО 5-4.1-2]; *дотримується* погоджених правил поведінки онлайн вдома та у школі [4 ІФО 5-4.1-3]; *звертається* до дорослих, якщо відчуває занепокоєння під час використання цифрових пристроїв чи програм [4 ІФО 5-4.1-4]; *узгоджує* з дорослими завантаження файлів та програм [4ІФО 5-4.1-5]; *розрізняє* приватну та публічну інформацію, зокрема ту, якою можна ділитися онлайн [4 ІФО 5-4.1-6]; *порівнює* сильні і слабкі паролі [4 ІФО 5-4.1-

	7]
Добирає належні засоби для спілкування з іншими особами, зокрема з людьми з особливими потребами безпосередньо та через Інтернет, усвідомлює відповідальність за свою діяльність в Інтернеті; рекомендує цікаві та безпечнісайти своїм друзям	*визначає* позитивну і негативну соціальну та етичну поведінку щодо використання технологій [4 ІФО 5-4.2-1]; *добирає* оптимальні форми подання інформації під час спілкування з людьми з особливими потребами та іншої культури безпосередньо і в мережі [4 ІФО 5-4.2-2]; *ідентифікує* прийнятну та неприйнятну поведінку в цифровому середовищі [4 ІФО 5-4.2-3]; *висловлює* занепокоєння з приводу сумнівних контактів та змісту в мережі [4 ІФО 5-4.2-4]; *пояснює* наслідки поширення інформації в мережі [4 ІФО5- 4.2-5]; *використовує* відомі йому / їй технології і пристрої для оптимального спілкування з іншими людьми [4 ІФО 5-4.2-6]
Відвідує тільки корисні і безпечні сайти; дотримується правил використання власнихі чужих творів	*шанує* права творців інформаційних продуктів [4 ІФО 5-4.3- 1]; *цитує та вказує* джерела запозичених ідей чи матеріалів[4 ІФО 5-4.3-2]; *прогнозує* наслідки плагіату в повсякденному житті таонлайн [4 ІФО 5-4.3-3]; *не списує і не дає списувати* [4 ІФО 5-4.3-4]; *поважає* приватність інформації інших [4 ІФО 5-4.3-5]; *уникає* небезпечних та некорисних сайтів [4 ІФО 5-4.3-6]
Пропонований зміст Наслідки небезпечної та некоректної роботи з цифровими пристроями і програмами безпосередньо та в мережах. Етика та безпека цифрової поведінки, цифрова репутація та цифровий слід. Відповідальна поведінка онлайн. Конфіденційність даних, приватність інформації. Сильні і слабкі паролі. Джерела отримання допомоги в прикрих і тривожних ситуаціях. Культура в мережах, особливості комунікації з людьми іншої культури та з особливими потребами. Відповідальність за порушення правил взаємодії. Модель адекватного реагування в сумнівних ситуаціях. Способи визначення і позначення авторства інформаційних продуктів. Поняття про захист авторських прав. Наслідки та ризики використання плагіату (списування).	

Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для загальної середньої освіти є становлення самостійності учня / учениці, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, впевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі є:

• формування у школярів стійких переконань щодо цінності життя, здоров'я і безпеки для себе і тих, хто його / її оточує;

• виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я і безпеки;

• розвиток потреби самопізнання та самовдосконалення;

• формування в учнів сталої мотивації до здорового способу життя;

• формування свідомого прагнення дотримуватися безпечної, здорової та етичної поведінки для поліпшення добробуту;

• розвиток уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки та здоров'я;

• сприяння індивідуальному розвитку самостійності, підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача;

• формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я;

• створення сприятливого безпечного та здорового середовища в школі.

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома ***змістовими лініями.*** «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

Змістова лінія «***Безпека»*** передбачає розвиток навичок безпечної поведінки вдома, школі та у природному і техногенному середовищі, прогнозування наслідків небезпечних дій, визначення впливів на вибір безпечної поведінки, дотримання правил (дорожнього руху, використання побутової техніки і побутової хімії тощо) та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших.

Змістова лінія «***Здоров'я»*** спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності і поведінки через набуття навичок здорового способу життя, розвиток позитивної самооцінки, критичного мислення, умінь ухвалювати зважені рішення, відповідально ставитися до

власного здоров'я та здоров'я тих, хто поряд, і протидіяти негативним соціальним чинникам.

Змістова лінія ***«Добробут»*** забезпечує розвиток етичної поведінки в соціумі, вміння вчитися і формування позитивного ставлення до навчання, усвідомлення важливості здорового способу життя для добробуту, розвиток підприємливості і споживчої культури для оптимального використання ресурсів та забезпечення добробуту.

Навчальний матеріал змістових ліній реалізується наскрізно в кожній темі через взаємоінтеграцію і взаємодоповнення.

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1. Змістова лінія «Безпека»	
Розпізнає та описує небезпеку вдома, у школі та навколишньому світі	*розпізнає* ситуації небезпеки вдома, на вулиці або у школі та *пояснює*, що робити в цих ситуаціях [2 СЗО 1-2.1-1]; *пояснює* ситуації, у яких побутові прилади, речовини можуть бути небезпечними для людини [2 СЗО 1-2.1-2]; *описує* дії, доцільні в разі небезпечної ситуації з вогнем, водою, газом, вибухонебезпечними предметами та речовинами [2 СЗО 1-2.1-3]; *описує* дії, доцільні в разі контакту з незнайомою людиною [2 СЗО 1-2.1-4]; *розпізнає* предмети, до яких не можна торкатися й наближатися (забуті сторонніми людьми речі, загублені іграшки, телефони, зброя тощо) [2 СЗО 1-2.1-5]
Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	*пояснює* можливі наслідки для себе від власної необачної поведінки вдома [2 СЗО 1-2.2-1]; *пояснює* можливі небезпеки, з якими може стикатися людина в довкіллі [2 СЗО 1-2.2-2]; *прогнозує* наслідки небезпечної поведінки з підозрілими предметами, забутими речами, вибуховими пристроями та зброєю [2 СЗО 1-2.2-3]
Визначає позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	*розрізняє* корисні та шкідливі впливи на вибір безпечної поведінки з боку батьків, учителів, друзів, ЗМІ тощо [2 СЗО 1-3.3-1]; *пояснює*, як правила та їх дотримання впливають на безпеку в довкіллі, зокрема вдома, у школі [2 СЗО 1-3.3-2]
Вирішує як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і здоров'я	*обирає* безпечну дорогу, *розробляє* безпечний *маршрут* до / зі школи з урахуванням правил дорожнього руху [2 СЗО 1- 2.3-1]; *обирає* свої дії як учасник дорожнього руху з найменшим ризиком [2 СЗО 1-2.3-2]

Пояснює, від чого залежить безпека вдома, у школі та навколишньому світі	*пояснює* правила безпечної поведінки вдома (з побутовими приладами, речовинами тощо) [2 СЗО 1-2.4-1]; *дотримується* правил безпечної поведінки в різних ситуаціях [2 СЗО 1-2.4-2]; *розрізняє* основні знаки та символи дорожнього руху [2 СЗО 1-2.4-3]; *розрізняє* підозрілі предмети (забуті речі, іграшки, телефони, зброю та її елементи тощо) та *пояснює*, куди і як звернутися з повідомленням про знахідку [2 СЗО 1-2.4-4]
Розрізняє, до кого і як звернутися за допомогою; описує приклади такої діяльності	*визначає* осіб, які можуть надати допомогу в разінебезпеки [2 СЗО 1-1.3-1]; *описує* приклади діяльності служб допомоги в небезпечних ситуаціях та *ідентифікує* їх телефони [2 СЗО -1.3-2]; *демонструє*, як попросити допомоги при потребі [2 СЗО 1-1.3-3]; *пояснює*, яку просту першу допомогу можна надати [2 СЗО 1-1.3-4]
Розпізнає знаки, символи і попередження щодо ймовірної небезпеки	*розрізняє* найважливіші попереджувальні знаки та символи, *пояснює*, що вони означають [2 СЗО 1-4.2-1] *визначає* місця, де можна безпечно перебувати під час загрози (аварії, стихійного лиха, вибуху тощо) [2 СЗО 1-4.2- 2]
Демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для життя і здоров'я	*розпізнає* вияви неповаги та приниження [2 СЗО 1.1-1]; *уникає* виявів неповаги та приниження у власній поведінці[2 СЗО 1-1.1-2]; належно *реагує* на цькування, тиск та приниження [2 СЗО 1- 1.1-3]; *пояснює,* що всі люди (зокрема діти) мають право захищати свою гідність і недоторканість свого тіла [2 СЗО 1-1.1-4]; *пояснює,* як безпечно і без шкоди для здоров'я поводитисяв мережі [2 СЗО 1-1.1-5]

Пропонований зміст

Безпека і небезпека. Вплив оточення на вибір безпечної поведінки (батьки, вчителі, друзі тощо). Джерела допомоги в небезпечних ситуаціях (батьки, сусіди, родичі, служба надзвичайних ситуацій).

Діяльність служб допомоги в небезпечних ситуаціях та їх ідентифікація (поліція, пожежники, швидка допомога тощо). Можливі загрози з боку людей, правила поведінки.

Безпека в школі. Шкільні приміщення, їх розміщення та правила безпечної поведінки в них (клас, коридори, їдальня, спортзал, туалет тощо). Імовірні небезпечні ситуації у школі. Шляхи виходу зі школи. Безпечна поведінка на шкільному подвір'ї.

Безпека у довкіллі. Безпечна дорога до/ зі школи.

Правила пішохідного руху. Безпечна поведінка на екскурсії. Безпечна поведінка на природі (ліс, водойми, гори тощо). Безпечні місця для ігор і розваг.

Ознаки підозрілих предметів, забутих речей, вибухових пристроїв та зброї. Куди звертатися в ситуаціях, пов'язаних із ними.

Безпека вдома. Імовірні небезпечні ситуації (з побутовими приладами, побутовою хімією, сторонніми предметами тощо). Правила безпечної поведінки вдома.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації. Укриття у захиснихспорудах цивільного захисту. Надання першої допомоги при нескладних травмах.

2. Змістова лінія «Здоров'я»

Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	*описує* свої почуття в різних ситуаціях [2 СЗО 2-2.2-4]; *пояснює,* чому небезпечно та шкідливо дражнити або залякувати інших [2 СЗО 2-2.2-5]; *описує* залежність між фізичною активністю та потребоюв їжі та воді [2 СЗО 2-2.2-6]
Відзначає зміни власного організму і приймає їх	*описує* зміни власних емоцій, почуттів (настрою) [2 СЗО 2-3.2-1]; *визначає,* як змінюється людське тіло з віком [2 СЗО 2-3.2-2]; *відзначає* зміни у своєму тілі у процесі дорослішання, хвороби, втоми, фізичної активності [2 СЗО 2-3.2-3]; *наводить приклади* зародження та розвитку живих істот [2 СЗО 2-3.2-4]
Визначає позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	*пояснює* вплив способу життя, здорової поведінки та корисних звичок на здоров'я людини [2 СЗО 2-3.3-3]; *розрізняє* позитивні і негативні впливи оточення на вибір здорового способу життя (сім'я, вчителі, лікарі, однолітки, ЗМІ) [2 СЗО 2-3.3-4]; *пояснює* важливість руху та активної поведінки для себе та інших [2 СЗО 2-3.3-5]; *пояснює, як запобігти* неінфекційним та інфекційним захворюванням (спосіб життя, правила гігієни, щеплення) [2 СЗО 2-3.3-6]; *пояснює*, як поводитися поруч із людьми з неінфекційними та інфекційними захворюваннями [2 СЗО 2-3.3-7]; *пояснює* роль щеплення для попередження інфекційних захворювань [2 СЗО 2-3.3-8]; *пояснює* важливість впливу питної води на організм [2 СЗО 2-3.3-9]; *описує* шкоду від вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, можливого хибного вживання інших речовин [2 СЗО 2-3.3- 10]; *порівнює* вплив різних емоцій та почуттів на себе та інших [2 СЗО 2-3.3-11]
Уважно слухає, запитує про потреби інших осіб та висловлюється так, щоб не образити інших осіб	виражає словесно і несловесно потреби, бажання, почуття [2 СЗО 2-4.4-1]; *відстоює* свою позицію, за потреби кажучи «ні» [2 СЗО 2-4.4-2]; *визначає* осіб, від яких може отримати інформацію про вживання ліків та користування предметами домашнього вжитку [2 СЗО 2-4.4-3]; *розрізняє* родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки та подружнє життя [2 СЗО 2-4.4-4]; *пояснює,* чому треба ставитися з повагою до інших осіб, їхнього походження [2 СЗО 2-4.4-5]
Демонструє поведінку, яка запобігає або зменшує ризики для життя і здоров'я	*дотримується* правил щодо догляду за своїм тілом, одягом, особистими речами [2 СЗО 2-1.1-6]; *використовує* відповідні назви частин тіла та органів дляповідомлення про самопочуття чи проблеми зі здоров'ям(біль, дискомфорт тощо) [2 СЗО 2-1.1-7]; *визначає* осіб, до яких може звертатися при поганому самопочутті [2 СЗО 2-1.1-8]

Визначає здорові та шкідливі звички	*пояснює*, як харчування впливає на здоров'я людини [2 СЗО 2-3.1-1]; *розрізняє* продукти за походженням (напр., рослинного, тваринного тощо) [2 СЗО 2-3.1-2]; *пояснює*, що таке хибне використання речовин (напр., ліки – не за призначенням або в надмірних кількостях) [2 СЗО 2-3.1- 3]; *розпізнає* безпечні і небезпечні речовини [2 СЗО 2-3.1-4]; *розрізняє* здорові та шкідливі звички, *пояснює* їхній вплив на безпеку, здоров'я і добробут людини [2 СЗО 2-3.1-5]
Розпізнає, що приносить задоволення та користь	*розрізняє* корисні і шкідливі продукти харчування [2 СЗО 2- 3.4-1]; *пояснює* важливість споживання продуктів своєї місцевості [2 СЗО 2-3.4-2]; *наводить приклади* українських національних страв та страв інших країн [2 СЗО 2-3.4-3]; *пояснює* важливість сну та відпочинку (активного і пасивного) для належного розвитку організму та збереження здоров'я [2 СЗО 2-3.4-4]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і здоров'я	*описує* безпечне й відповідальне вживання їжі, використання ліків, побутових засобів [2 СЗО 2-2.3-3]; *демонструє дії*, спрямовані на подолання страху [2 СЗО 2-2.3-4]
Розпізнає знаки, символи і попередження щодо ймовірної небезпеки	*добирає* продукти харчування, орієнтуючись на позначки на упакуванні [2 СЗО 2-4.2-3]; *визначає* місця, де можна харчуватися здорово [2 СЗО 2-4.2- 4]
Визнає важливість помірностіу споживанні послуг та продукції	*пояснює*, що переїдати – шкідливо [2 СЗО 2-4.5-1]; *пояснює*, що важлива помірність під час переглядутелебачення та користування цифровими пристроями, дотримується цих обмежень у побуті [2 СЗО 2-4.5-2]
Протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, звертаючися за допомогою до дорослих	*визначає* дії, які його / її ображають [2 СЗО 2-1.2-1]; *підтримує* та *приймає* інших [2 СЗО 2-1.2-2]; *демонструє* відсторонення від неприйнятних дотиків з боку інших людей; *повідомляє* про це дорослих, яким довіряє [2 СЗО 2-1.2-3]
Розпізнає здорову етичну поведінку (сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність, відвагу, відданість) та наслідує її	*встановлює* дружні стосунки з дітьми своєї та іншої статі[2 СЗО 2-1.4-1]; *пояснює* функції та значення батьків для кожної людини[2 СЗО 2-1.4-2]; *пояснює* правила моральної поведінки вдома, у школі [2 СЗО 2-1.4-3]
Пояснює важливість навчання у школі для свого життя та добробуту; планує свій день (навчальний та вихідний)	*пояснює*, чому навчання допомагає зберігати здоров'я [2 СЗО 2-4.6-1]; *пояснює*, як бути прикладом здорової поведінки для інших [2 СЗО 2-4.6-2]
Упорядковує власне навчання відповідно до своїх потреб та рекомендованих умов	*пояснює*, чому належні для збереження здоров'я умови сприяють навчанню [2 СЗО 2-4.1-1]; *застосовує* різні способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни виду діяльності тощо) [2 СЗО 2-4.1-2]

Активний і пасивний відпочинок. Харчування і здоров'я. Продукти харчування (корисні, некорисні, шкідливі). Здоров'я і хвороби. Самопочуття. Інфекційні та неінфекційні захворювання. Профілактика інфекційних захворювань (гігієна, щеплення, карантин тощо).Хибне використання/ вживання речовин (побутова хімія, ліки тощо). **Соціальний та духовний складники здоров'я** Повага до себе та інших людей. Спілкування. Правила спілкування. Уміння товаришувати. Стосунки з дітьми своєї та іншої статі. Тиск, неповага, приниження і протидія їм. Небезпека та шкода для здоров'я від агресивної поведінки. Здорова поведінка та корисні звички, їх вплив на збереження здоров'я. Піклування про здоров'я в сім'ї. Народні традиції, родинні свята і здоров'я	
3. Змістова лінія «Добробут»	
Розпізнає, що приносить задоволення та користь	*пояснює,* яка діяльність приносить і радість, і користь [2 СЗО 3-3.4-5]; *розрізняє* ознаки добробуту людини [2 СЗО 3-3.4-6]
Пояснює потреби свої та інших осіб; визначає, від кого та від чого залежить задоволення потреб	*розрізняє* важливі і менш важливі потреби, *визначає* доступні шляхи їх задоволення [2 СЗО 3-4.3-1]; *складає* перелік речей, необхідних для конкретної життєвої ситуації [2 СЗО 3-4.3-2]; *пояснює,* чому люди купують товари [2 СЗО 3-4.3-3]
Пояснює, що кожна дія (рішення) має наслідки	*пояснює*, що кожен учинок має наслідки, спираючись на власний досвід та на приклади літературних героїв, персонажів мультфільмів тощо [2 СЗО 3-2.2-7]
Вирішує як діяти у повсякденних ситуаціях без загрози для життя і здоров'я	*ставить* перед собою *мету* споживати корисні продукти, *складає* їхній перелік [2 СЗО 3-2.3-5]; *використовує* раціонально кишенькові гроші [2 СЗО 3-2.3-6]
Визнає важливість помірностіу споживанні послуг та продукції	*пояснює* значення грошей та матеріальних цінностей [2 СЗО 3-4.5-3]; *пояснює,* що не всі потреби можна задовольнити через обмеженість ресурсів [2 СЗО 3-4.5-4]; *планує* витрати кишенькових грошей [2 СЗО 3-4.5-5] *пояснює,* чому важливо поважати чужу власність [2 СЗОЗ-1.4-10]
Упорядковує власне навчання відповідно до своїх потреб та рекомендованих умов	*пояснює* важливість навчання у школі для власного добробуту [2 СЗО 3-4.1-3]; *організовує* робоче місце для навчання з урахуваннямумов у школі та вдома [2 СЗО 3-4.1-4]; *дотримується* оптимального режиму дня [2 СЗО 3-4.1-5]
Уважно слухає, запитує про потреби інших осіб та висловлюється так, щоб не образити інших осіб	*об'єднується* з іншими дітьми у групу для навчання та гри[2 СЗО 3-4.4-6]; *виконує* запропоновану роль у мікрогрупі (команді), *погоджуюсь із рішенням* команди [2 СЗО 3-4.4-7]; *пояснює* важливість дотримання меж особистого фізичного простору.[2 СЗО 3-4.4-8]

Розрізняє, до кого і як звернутися за допомогою; описує приклади такої діяльності	*розрізняє* потреби близьких людей та друзів [2 СЗО 3-1.3-5]; *звертається* за підтримкою до осіб, яким довіряє [2 СЗО 3- 1.3-6]; *розрізняє* ситуації, коли він / вона або інші люди потребують допомоги [2 СЗО 3-1.3-7]
Пояснює важливість навчання у школі для свого життя та добробуту; планує свій день (навчальний та вихідний)	*розповідає,* як від власного ставлення до навчання залежить його / її успіх і добробут в майбутньому [2 СЗО 3-4.6-3]; *визначає* послідовність кроків для виконання навчального, ігрового чи дослідного завдання, напр. щодо здорового способу життя свого / родини [2 СЗО 3-4.6-4]; *планує* свій вихідний день з урахуванням умов та можливостей [2 СЗО 3-4.6-5]; *розрізняє* різні професії та пояснює важливість навчання для їх опанування [2 СЗО 3-4.6-6]
Виконує різні ролі в групі, пояснює у чому цінність спільної роботи	*зголошується* до виконання різних ролей у грі, навчанні, спільних проектах [2 СЗО 3-4.7-1]; *ініціює* спільні справи, ігри, розваги [2 СЗО 3-4.7-2]; *описує* цінність створеного разом [2 СЗО 3-4.7-3]

Пропонований зміст

Культура споживання

Що таке добробут?

Потреби людини (помірні і надлишкові).

Помірність у споживанні.

Гроші, матеріальні цінності, кишенькові гроші.

Очікування, потреби та економічні реалії своєї сім'ї.

Вибір одягу та корисних для здоров'я продуктів.

Знаки, символи, попередження щодо продуктів харчування та промислових продуктів.Вплив реклами на вибір продуктів.

Ощадність використання природних ресурсів.

Підприємливість

Риси підприємливої людини.

Створення цінності.

Співпраця у грі, навчальних і життєвих ситуаціях. Планування вихідного дня.

Уміння вчитися

Важливість власного навчання у школі. Розпорядок дня школяра.

Робоче місце школяра і його впорядкування.

Кроки для виконання навчальних, ігрових та дослідницьких завдань

Навчання і відпочинок.

Доброчинність

Ознаки етичної поведінки. Ситуації, коли інші люди потребують допомоги. Важливість добрих учинків для людини

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Безпека»	
Пояснює, що робити в небезпечних ситуаціях вдома, у школі та навколишньому світі	*пояснює та зіставляє* ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; *моделює* ситуації безпечної поведінки з побутовими приладами, речовинами, підозрілими предметами [4 СЗО 1-2.1-2]; *моделює* доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, небезпечні об'єкти) [4 СЗО 1- 2.1-3]
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	*прогнозує* наслідки власної необачної поведінки вдома [4 СЗО 1- 2.2-1]; *прогнозує* можливі небезпеки, які можуть спричинити його дії у довкіллі [4 СЗО 1-2.2-2] *прогнозує* можливі наслідки опосередкованої небезпеки (пожежа, витік газу в іншій квартирі, іншому будинку тощо) [4 СЗО 1-2.2-3]; *прогнозує* ймовірні наслідки власних рішень та поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо) [4 СЗО 1-2.2-4]
Аналізує позитивний і негативний вплив на вибір здорової та безпечної поведінки	*аналізує* корисні та шкідливі впливи (батьки, вчителі, друзі, ЗМІ, соцмережі, інтернет тощо) на вибір безпечної поведінки [4 СЗО 1- 3.3-1]; *розрізняє* позитивний і негативний впливи організацій та груп на безпеку людей [4 СЗО 1-3.3-2]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	*ухвалює рішення* щодо власної безпечної поведінки з огляду на ситуації, пов'язані з чужими людьми [4 СЗО 1- 2.3-1] *розрізняє і використовує* відповідні засоби захисту (медичну маску, респіратор, шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби [4 СЗО 1-2.3-2]
Поводиться безпечно з огляду на себе та інших осіб вдома, у школі, на вулиці, у громадських місцях	*дотримується* правил безпечної поведінки вдома, ушколі, у громадських місцях (вогонь, вода, газ, побутовіхімічні сполуки, підозрілі предмети тощо) [4 СЗО 1-2.4-1]; *дотримується* правил безпечної поведінки під час занять спортом чи активного дозвілля [4 СЗО 1-2.4-2]; *поводиться* безпечно у природі [4 СЗО 1-2.4-3]; *дотримується* правил поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях [4 СЗО 1-2.4-4] *дотримується* правил поведінки під час масових шкільних заходів [4 СЗО 1-2.4-5]

Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	*розрізняє* ситуації, у яких потребує допомоги інших (напр., консультації фахівця), від тих, у яких можна зарадити власними силами, і відповідно діє [4 СЗО 1-1.3- 1]; *моделює* звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло [4 СЗО 1-1.3-2]; *моделює* надання допомоги собі та іншим у разі потреби [4 СЗО 1-1.3-3]; *обирає* дорослих, яким можна довіряти в разі небезпечних життєвих ситуацій [4 СЗО 1-1.3-4]; *розрізняє* ресурси, які можна використати в разі небезпеки[4 СЗО 1-1.3-5]
Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг	*аналізує та критично оцінює* безпечність відповідних засобів та спорядження (речі та одяг) для активного дозвілля [4 СЗО 1-4.2-1]
Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я	*аналізує* власну поведінку для запобігання або зменшення ризику для життя та здоров'я [4 СЗО 1-1.1-1]; *застосовує* правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) [4 СЗО 1-1.1-2]; *безпечно поводиться* в мережі Інтернет [4 СЗО 1-1.1-3]; застосовує правила безпечної поведінки з бездомними тваринами [4 СЗО 1-1.1-4]

Пропонований зміст

Безпека життєдіяльності

Безпека вдома. Ймовірні наслідки власних рішень та поведінки для себе та інших. Відповідальність та доцільна поведінка в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки, підозрілі предмети тощо).

Правила користування джерелами водопостачання. Пожежна безпека. Правила користування обігрівальними приладами. Правила користування газовою плитою. Ознаки витоку газу. Порядок дій під час витоку газу. Опосередкована небезпека (пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо). Звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій.

Безпека в школі. Ймовірні наслідки власних рішень та своєї поведінки в різних ситуаціях шкільного життя (у класі, їдальні, спортзалі тощо).

Безпека в довкіллі

Безпечна поведінка на вулиці. Безпека в населеному пункті. Правила поведінки дітей надворі. Дорожня безпека. Безпека руху пішоходів. Групи дорожніх знаків. Перехід дорогив умовах обмеженої оглядовості. Поведінка біля залізничної колії. Сигнали регулювання дорожнього руху. Види перехресть. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП).

Активний відпочинок. Безпека під час занять спортом та активним дозвіллям (самокат, ролики, гіроскутер, скейтборд тощо). Використання відповідних особистих засобів захисту (медичну маску, респіратор, шолом, рукавиці, наколінники тощо) за потреби. Місця підвищеного ризику мінування: підозрілі предмети, воєнні позиції, зруйновані об'єкти (будівлі, транспорт тощо), стежки, дороги, переправи через річки, лісові та зелені насадження.

Безпечна поведінка у природі. Правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо). Бездомні тварини (безпечна поведінка). Ресурси, які можна використати в разі небезпеки. Поведінка в автономній ситуації на природі (якщо загубився, заблукав у лісі, горах, степу тощо). Спорядження (речі та одяг) для прогулянки на природу.

Безпека в суспільстві. Безпечна поведінка у громадських місцях. Ознаки безпечної і небезпечної ситуації. Застережні знаки («небезпека ураження електричним струмом»,

«легкозаймиста речовина», «обережно міни» тощо). Вихід із непередбачених ситуацій поза межами домівки, школи (відмова від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки тощо). Правила поведінки з підозрілими предметами та речами, забутими у громадських місцях. Звернення по допомогу у відповідні служби в разі небезпечних життєвих ситуацій. Звернення за телефонами довіри. Корисні та шкідливі впливи на вибір безпечної поведінки (однолітки, знайомі, чужі люди, ЗМІ тощо). Позитивний та негативний впливи на безпеку людей організацій та груп.Мережа Інтернет та безпека.	
2. Змістова лінія «Здоров'я»	
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	*досліджує* особисті відносини (конфлікт, пробачення, довіра, заздрість, підтримка) [4 СЗО 2- 2.2-1]; *встановлює* залежність між активним способом життя таздоров'ям людини, якістю і тривалістю її життя [4 СЗО 2-2.2-2]; *пояснює,* чому людина потребує відпочинку, фізичних вправ та раціонального харчування [4 СЗО 2-2.2-3]; *оцінює* наслідки порушення норм поведінки для себе таінших [4 СЗО 2-2.2-4]; *відзначає* зміни емоцій, почуттів, настрою у співрозмовників і відповідно реагує [4 СЗО 2-2.2-5]
Спостерігає за змінами у своєму тілі залежно від фізичного стану, настрою, виду діяльності, способу життя; пояснює та приймає	*описує,* як відбувається розвиток та дорослішання людини[4 СЗО 2-3.2-1]; *визначає* зміни у своєму тілі залежно від виду діяльності, звичок, настрою [4 СЗО 2-3.2-3]
Аналізує позитивні і негативні впливи на вибір здорової та безпечної поведінки	*аналізує* вплив здорової поведінки та корисних звичок на здоров'я [4 СЗО 2-3.3-1]; *пояснює,* як емоції впливають на його / її стан та стан інших [4 СЗО 2-3.3-2]; *аналізує* вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрій [4 СЗО 2-3.3-3]; *наводить приклади* позитивного впливу активного способу життя на якість та тривалість життя людини [4 СЗО 2-3.3-4]; *аналізує* способи запобігання неінфекційним та інфекційним захворюванням [4 СЗО 2-3.3-5]; *пояснює,* як навколишнє середовище, харчування, фізична активність, стрес та інші фактори впливають на здоров'я людини [4 СЗО 2-3.3-6]; *визначає* способи впливу сім'ї, друзів, однолітків, засобів масової інформації тощо на вибір здорової поведінки [4 СЗО 2-3.3-7]; *аналізує* ризики та небезпеку вживання алкоголю, тютюну, наркотиків, можливого хибного вживання інших речовин [4 СЗО 2-3.3-8]
Сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї	*здатний / -а відмовитися* від пропозиції, зокрема щодо вживання алкоголю, тютюну, інших небезпечних речовин [4 СЗО 2-4.4-1]; *обґрунтовує* свій вибір щодо здорової поведінки та уникнення вживання алкоголю, тютюну, наркотиків [4 СЗО 2-4.4-2]; *порівнює* різні види стосунків між людьми (родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки та подружнє життя) [4 СЗО 2-4.4-3]

Демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я	*звертається* при поганому самопочутті по допомогу до відповідних фахівців [4 СЗО 2-1.1-1]; *описує* вияви погіршення свого здоров'я (наприклад, нежить, кашель, чхання), припускає, що могло спричинити захворювання [4 СЗО 2-1.1-2]; *наводить приклади* дій, що допоможуть захистити в ситуації, яка несе загрозу здоров'ю [4 СЗО 2-1.1-3]
Обмірковує альтернативні рішення щодо відповідності здоровим чи шкідливим звичкам	*визначає* продукти та послуги, придатні для ведення здорового способу життя [4 СЗО 2-3.1-1]; *аналізує* шкоду алкоголю, тютюну, наркотиків [4 СЗО 2-3.1-2]; *розрізняє* дозволені і заборонені для вживання речовини[4 СЗО 2-3.1-3]; *визначає* альтернативи шкідливим звичкам (наприклад,ігри з друзями, заняття спортом, хобі) [4 СЗО 2-3.1-4]
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	*надає перевагу* корисним формам дозвілля (читання, прогулянки, подорожі, ігри, спорт тощо) [4 СЗО 2-3.4-1]; *обирає* продукти харчування, зокрема улюблені страви національної кухні, орієнтуючись на свої харчові звички, смак і розуміння їхньої користі для здоров'я [4 СЗО 2-3.4-2]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	*визначає* продукти, вживання яких потрібно обмежувати (з великим вмістом цукру, солі, жиру тощо) [4 СЗО 2-2.3-1]; *порівнює* норми споживання різних харчових продуктів [4 СЗО 2- 2.3-2]; *пояснює,* що існує залежність від алкоголю, тютюну та наркотиків, та ті, хто потребують допомоги, щоб її позбутися [4 СЗО 2-2.3-3]
Намагається ощадно використовувати ресурси	*поміркова*но *використовує* наявні природні ресурси (наприклад, збалансоване харчування) та особисті (власне здоров'я, самопочуття та емоції) у повсякденному житті [4 СЗО 2-4.5-1]
Намагається критично оцінювати інформацію щодо товарів і послуг	*вирізняє* інформацію, корисну для збереження здоров'я, на пакуваннях та етикетках (складники, дата виготовлення, термін придатності тощо) [4 СЗО 2-4.2-1]; *визначає* достовірні джерела інформації про харчування [4 СЗО 2-4.2-2]
Протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або за допомогою дорослих залежно від ризику	*протидіє* виявам неповаги та приниження, наприклад, висловлюючи свою позицію, кажучи «ні» тощо [4 СЗО 2-1.2-1]; *пояснює* іншим, що робити в ситуації, коли тебе дражнять, цькують, утискають чи залякують [4 СЗО 2-1.2-2]; *демонструє* іншим можливість вирішення конфліктів без насильства [4 СЗО 2-1.2-3]
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	*розпізнає та засуджує* ознаки тиску і насилля [4 СЗО 2-1.4-1]; *аргументує* важливість родини, роль рідних (напр.,батьків) для кожної людини [4 СЗО 2-1.4-2]; *пояснює* особливе значення для людини морального і духовного здоров'я [4 СЗО 2-1.4-3]
Планує та організовує власне навчання, чергуючи його з відпочинком	*планує* власний режим розумової праці та відпочинку [4 СЗО 2- 4.1-1]; *використовує* різні способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни

	виду діяльності тощо) [4 СЗО 2-4.1-2]
Пропонований зміст Цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Цілісність здоров'я. Чинники, що впливають на здоров'я. Охорона здоров'я дітей. Здоровий спосіб життя. Корисні звички. Показники здоров'я і розвитку дитини. **Розумове та емоційне здоров'я.** Емоції та вплив на них подій навколишнього світу, явищ природи, поведінки інших людей. Вплив друзів, сім'ї, засобів масової інформації на почуття, поведінку, настрій. Почуття (свої та інших) у конкретних ситуаціях. Особисті відносини (конфлікт, пробачення, довіра, заздрість, підтримка). Проблемні ситуації у школі та вдома, можливості їх розв'язання. Розв'язання конфліктів із ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів. Самостійна розумова праця. Способи зняття втоми (за допомогою гімнастики, дихальних вправ, музики, прогулянки, зміни виду діяльності тощо). **Фізичне здоров'я** *Самопочуття.* Вияви доброго та поганого самопочуття. Звернення і допомога при поганому самопочутті. Неінфекційні та інфекційні захворювання (причини появи). Відновлення здоров'я після хвороби. Профілактика порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату у школярів. Зміни у власному тілі та зовнішньому вигляді як ознаки дорослішання. *Фізична активність.* Вплив рухової активності на розвиток організму. Залежність між активним способом життя та здоров'ям людини. Оздоровче значення відпочинку на природі. *Гігієна.* Охайність та особиста гігієна. Вплив гігієнічних процедур на здоров'я. Гігієна порожнини рота. Догляд за чистотою свого тіла, одягу, особистих речей. Профілактика інфекцій, що передаються контактним і повітряно-крапельним шляхом. Гігієна оселі. Повітря, його значення для здоров'я. Принципи загартовування. *Харчування.* Значення харчування для життя і здоров'я людини. Збалансоване харчування. Значення води для життя і здоров'я людини. Питний режим. Страви національної кухні. Вибір продуктів харчування (харчові звички, смак та розуміння їхньої користі та шкоди для здоров'я). Вплив реклами на вибір товарів. Термін придатності та умови зберігання харчових продуктів за їх маркуванням. Харчові отруєння. Перша допомога під час харчових отруєнь. **Соціальне здоров'я.** Стосунки між людьми (родинні зв'язки, подружнє життя, дружні та ділові стосунки). Родинні стосунки. Взаємодопомога членів родини. Традиції збереження здоров'я в родині. Взаємодія з іншими людьми. Ефективне спілкування. Уміння слухати. Знайомство з людьми. Люди з особливими потребами. Толерантність. Дружба і побудова дружніх стосунків. Вплив друзів. Вплив телебачення, комп'ютера, мобільних телефонів та інших електронних засобів на здоров'я. Вплив реклами на рішення і поведінку людей. Безпечне поводження в мережі Інтернет, можливі ризики та користь від отриманої інформації. Інформація та ситуації, які несуть загрозу здоров'ю. Протидія небажаним пропозиціям. **Хибне використання та вживання речовин** Безпечна поведінка у поводженні з ліками та побутовими хімічними сполуками. Ризики та вживання шкідливих речовин (алкоголю, нікотину, наркотиків).	
3. Змістова лінія «Добробут»	
Обирає діяльність, яка приносить задоволення та користь	*аналізує* якість свого життя за деякими фізичними ознаками (активність, утома, відпочинок, сон тощо) [4СЗО 3-3.4-1]; *пояснює,* як позитивні емоції впливають на життя людини[4 СЗО 3-3.4-2]; *описує,* як відпочинок впливає на життя людини [4 СЗО 3-3.4-3]
Розрізняє необхідні та надмірні потреби свої та інших осіб; визначає короткострокові цілі та	*прогнозує* дії, необхідні для задоволення власних потреб та потреб інших, спираючись на власний досвід [4 СЗО 3-4.3-1]; *складає* перелік речей, необхідних для життя, і тих, від яких

планує конкретні дії щодо задоволення власних потреб	можна відмовитися [4 СЗО 3-4.3-2]
Прогнозує можливі наслідки своїх дій (рішень) для себе та інших осіб	*окреслює* власну мету на конкретний період життя і прогнозує можливі ризики [4 СЗО 3-2.2-1]; *аналізує*, якого успіху досягнуто у виконанні завдання і які були труднощі [4 СЗО 3-2.2-2]; *аналізує* зусилля на шляху до успіху на прикладах відомих людей [4 СЗО 3-2.2-3]
Вирішує, як діяти у повсякденних ситуаціях із користю для здоров'я, безпеки та добробуту	*складає* перелік продуктів харчування, спожитих за день, аналізує їх користь та вартість [4 СЗО 3-2.3-1]; *поводиться дбайливо* з матеріальними цінностями (власними, своєї родини, школи, міста) [4 СЗО 3-2.3-2]
Намагається ощадно використовувати ресурси	*оцінює* раціональність покупки, орієнтуючись на її корисність та ціну [4 СЗО 3-4.5-1]; *раціонально використовує* ресурси (наприклад, збирання та утилізація сміття, зокрема харчових відходів, збереження водних ресурсів) [4 СЗО 3-4.5-2]; *пропонує рішення* щодо економії грошей, матеріальних цінностей та природних ресурсів [4 СЗО 3-4.5-3]
Поводиться етично (демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність та ін.)	*висловлює та аргументує* власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; *оцінює* свої вчинки з позиції їхньої доброчинності [4 СЗОЗ-1.4-2]; *діє* з користю для себе та суспільства, оцінює можливіризики [4 СЗО 3-1.4-3]; *робить вибір,* орієнтуючись на доброчинність, і пояснює його [4 СЗО 3-1.4-4]; *спілкується* з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках [4 СЗО 3-1.4-5]; *вислуховує* інших для підтримки та розуміння їхніхпочуттів [4 СЗО 3-1.4-6]; *спілкується*, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 3- 1.4-7]
Сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї	*досліджує* вплив зауважень/порад інших на власну поведінку [4 СЗО 3-4.4-1]; *критично оцінює* власну реакцію на зауваження / поради інших [4 СЗО 3-4.4-2]
Погоджується на ту роль, що здатний виконати найкраще; разом з іншими особами визначає мету спільної роботи, намагається досягти її	*виконує* різні ролі в роботі малих груп незалежно від їх складу та наповненості [4 СЗО 3-4.7-1]; *планує* свою роботу у групі згідно зі спільним завданням та своєю роллю [4 СЗО 3-4.7-2]; *працює* у групі, розуміючи важливість досягнення спільного результату [4 СЗО 3-4.7-3]; *пояснює,* як розв'язати конфлікти з ровесниками за допомогою словесних і несловесних засобів [4 СЗО 3-4.7-4]
Визначає потребу у допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання	*аналізує* потреби інших, враховує їх та шукає можливості допомоги [4 СЗО 3-1.3-1]; *визначає,* до кого і як звернутися за допомогою [4 СЗО 3-1.3-2]
Уявляє свою мету і розповідає про те, як її досягти; пояснює, як від ставлення до навчання	*моделює* власну поведінку на основі досвіду інших людей (рідні, спортсмени, довгожителі тощо) [4 СЗО 3-4.6-1]; *створює* простий сценарій (план) тепер і в майбутньому[4 СЗО 3-4.6-2] ;

залежить власний успіх і добробут	*укладає* власний розпорядок дня / тижня, корегує його відповідно до потреби [4 СЗО 3- 4.6-3]; *ставить* короткочасні цілі та *планує* конкретні дії щодо досягнення успіху та задоволення потреб – власних та інших людей [4 СЗО 3-4.6-4]; *пояснює,* як від його/ її ставлення до навчання залежить його успіх та добробут [4 СЗО 3-4.6-5]

Пропонований зміст

Якість життя

Якість життя людини (фізичне здоров'я та духовні цінності; доброзичливі людські стосунки; сприятливе природне середовище та побут; матеріальна забезпеченість).

Уміння вчитися

Власний розпорядок дня / тижня, корегування його відповідно до потреби. Різні способи використання свого часу (напр, навчання, гра, відпочинок). Поліпшення власних умінь завдяки успіхам та поразкам. Відповідність робочого місця виконуваній роботі. Радість у навчанні. Успіх у навчанні та подолання труднощів. Навчання через досвід.

Культура споживання

Власні потреби (первинні і другорядні) та їх задоволення.

Вибір речей та продуктів харчування, необхідних для життя, на основі оцінювання їхньої якості, практичності, естетичного вигляду, ціни (користь та вартість). Матеріальні цінності (власні, своєї родини, школи, міста). Дбайливе ставлення та раціональне використання ресурсів (напр., збирання та утилізація сміття, збереження водних ресурсів); раціональність покупки (корисність та ціна).

Роль реклами у споживанні послуг та продукції.

Підприємливість

Ідеї та можливості. Можливості для створення цінності в моїй спільноті. Бажане майбутнє (прості сценарії). Пошук ідей. Цінність ідеї (власної та інших). Правила використання ідей інших людей (доброчесність). Поведінка, приязна до навколишнього середовища, яка приносить користь спільноті.

Ресурси. Потреби, бажання, інтереси та цілі. Відповідальне використання ресурсів (природних та особистих). Час як рідкісний ресурс. Джерела допомоги для власної діяльності зі створення цінності.

Фінансова грамотність. Складання бюджету простого виду діяльності.

Символи, пов'язані з грошима. Види прибутку для сімей.

Трансформація в дії. Проблеми, які впливають на спільноту (напр., клас) та шляхи їх вирішення. Визначення цілей простого виду діяльності зі створення цінності.

Якості та здібності, необхідні для різних видів роботи.

Ризики. Помилки, страх помилки, право на помилку.

Співпраця у команді для створення цінності. Ролі в роботі малих груп.

Успіх та його досягнення.

Доброчинність

Потреби інших, їх урахування та пошук можливості допомоги.

Вплив на життя людини позитивних емоцій і негативних переживань.

Повага до інших осіб, їхнього походження, у різних ситуаціях.

Поведінка, зорієнтована на закони доброчинності (сумлінність, чесність, відповідальність, мужність та відданість).

Зміни, спричинені діями людей у соціальному, культурному, економічному контексті.

Громадянська та історична освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму громадянської та історичної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня / учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** громадянської та історичної освіти у початковій школі є:

• здобуття знань про сучасність і минуле своєї родини, місцевої громади, Батьківщини, людства, формування відповідного віковим можливостям розуміння змісту пам'ятних для себе та для громадян України подій;

• утвердження власної гідності, формування цінності свободи і прав людини, усвідомлення своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, вироблення відповідального ставлення до власної діяльності та діяльності інших;

• формування умінь орієнтуватися в історичному часі та соціальному просторі, знаходити та опрацьовувати доступну для себе суспільну інформацію, пояснювати її зміст та передавати породжені нею враження і думки;

• удосконалення набутих дітьми в дошкільному віці позитивних моделей поведінки у громадських місцях та опанування нових, пов'язаних із діяльністю школяра / школярки;

• розвиток здатності обстоювати власну думку та приймати інших, вирізняти вияви нерівності, несправедливості та дискримінації;

• створення умов для набуття успішного досвіду конструктивної взаємодії та громадянської поведінки.

Для формування ідентичності та громадянської компетентності учнів програма пропонує опановувати потрібні для цього знання, вміння та навички громадянської поведінки та виховувати громадянські чесноти в межах таких ***змістових ліній***. «Я - Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми - громадяни України. Ми - європейці».

Змістова лінія ***«Я — Людина»*** передбачає залучення учня / учениці до опрацювання та використання для самоідентифікації елементарної інформації про людину як унікальну у Всесвіті істоту, яка творить себе як особистість, формує свій характер і розвиває цінні якості у процесі пізнавальної і трудової діяльності. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє самопізнанню учнів, усвідомленню власних потреб, уподобань, здібностей та інтересів, заохочує

обирати цілі особистісного зростання (бути відповідальним, чесним тощо), допомагає утверджувати гідність та неповторність будь-якої людини.

Змістова лінія ***«Я серед людей»*** забезпечує усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, із якими дитина себе ідентифікує. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє набуттю досвіду громадянської поведінки та свідомому виборові норм і моделей поведінки, часто за певними взірцями.

Змістова лінія ***«Моя культурна спадщина»*** дає змогу учнівству усвідомити вкоріненість у національну, а також рідну за етнічним походженням культуру, власну належність до європейської цивілізації. Учні/ учениці отримують можливість дослідити місцеві пам'ятки, пізнати традиції та минуле своєї родини, рідної етнічної групи, нації. Навчання в межах цієї змістової лінії сприяє розумінню значущості та різноманітності культурних надбань людства, формуванню умінь пізнавати минуле.

Змістова лінія ***«Моя шкільна і місцева громади»*** забезпечує розуміння учнем/ ученицею базових норм шкільного та місцевого громадського життя, дає йому/ їй змогу посильно долучатися до їх відтворення та модернізації. Пізнання шкільних і місцевих традицій, ознайомлення з громадянськими вчинками земляків, діяльністю шкільної адміністрації, місцевих органів влади та добровільних асоціацій, зорієнтованих на громадські справи, сприяє набуттю учнями первинного досвіду громадянської дії, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії. Навчання в межах цієї змістової лінії забезпечує вироблення вмінь висловлювати та обстоювати свою думку та приймати інших, висувати власні ініціативи, планувати й організовувати посильні для дітей молодшого шкільного віку громадські справи.

Змістова лінія ***«Ми - громадяни України. Ми - європейці»*** дає учневі / учениці елементарні уявлення про національну символіку та державні атрибути України, націю (народ), державу, політику, владу, ключові події в історії України, підводить до прийняття демократичних цінностей та ідей євроатлантичної інтеграції Батьківщини. У межах цієї змістової лінії на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін.

Змістові лінії громадянської та історичної освітньої галузі у початковій школі мають бути реалізовані оптимальними для кожного елементу змісту та навчальної цілі інтерактивними методами, із використанням інформаційних технологій.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

<table>
<tr><th>Обов’язкові результати навчання</th><th>Очікувані результати навчання</th></tr>
<tr><td colspan="2">1. Змістова лінія «Я – Людина»</td></tr>
<tr><td>Описує себе, свій характер, захоплення, якими вирізняється від інших осіб</td><td>розмірковує, якими рисами характеру має володіти людина і чому [2 ГІО 1-6.1-1];
аналізує свою поведінку, уподобання, виділяючириси, якими вирізняється з-посеред інших і якінадають йому / їй неповторності [2 ГІО 1-6.1-2]; досліджує і представляє (на прикладі однолітків іродини) неповторність кожної людини, беручи доуваги зовнішність,
поведінку, характер, уподобання тощо [2 ГІО 1-6.1-3]</td></tr>
<tr><td>Встановлює послідовність подій (раніше/пізніше, до/після, давно/ недавно); пояснює, як і чому люди визначають час</td><td>- пояснює (спираючись на власний досвід і думки старших), навіщо людині знати точний час; бути пунктуальним / -ою у школі й удома [2 ГІО 1-1.1-1]</td></tr>
<tr><td>Описує послідовність етапів розвитку людини; намагається пояснити, як події пов’язані між собою</td><td>пояснює, що означає вислів «бути людиною» [2ГІО 1-1.2-1];
пояснює, як змінюється людина впродовж життя [2ГІО 1-1.2- 2];
описує, як змінюються умови життя людини [2 ГІО1-1.2-3]</td></tr>
<tr><td>Розповідає про себе, свою родину та інших осіб</td><td>розповідає про літературні персонажі / історичні постаті, на яких хотів би / хотіла б бути схожою [2ГІО 1-4.2-1];
складає перелік чеснот / рис характеру, якими володіє літературний персонаж чи історична постать [2 ГІО 1-4.2-2];
пояснює, що можна, а чого не можна розповідати про себе незнайомим людям, добирає приклади на користь свого твердження [2 ГІО 1-4.2-3]</td></tr>
<tr><td colspan="2">Пропонований зміст
Я – Людина. Що означає бути Людиною. Моє ім’я, звідки воно взялося (право наім’я). Моє зовнішнє та внутрішнє «Я» (фізичні ознаки, почуття, думки). Я – неповторний / неповторна.
Я – особистість. Досліджую свої можливості. Виявляю мої вподобання. Аналізую свої звички. Визначаю свої знання та вміння. Описую мій характер (окремі риси, навибір учня / учениці). Мій особистий простір (спрощено).
Зі мною змінюється мій світ. Як я росту. Що я пам’ятаю. Навіщо я пізнаю. Чому я дію. Про що я мрію. Кола спілкування.
Я – дитина. Чи діти відрізняються від дорослих? Що означає «бути дорослим»? Які у людей є бажання і потреби. Навіщо я навчаюся. Чого хоче кожна людина (віднаходимо спільні та індивідуальні цінності)</td></tr>
<tr><td colspan="2">2. Змістова лінія «Я серед людей»</td></tr>
<tr><td>Висловлює свої вподобання; виокремлює фрази та/або дії,</td><td>розповідає про свої зацікавлення, пояснює, як йому / їй подобається проводити дозвілля [2 ГІО 2-5.1-1];</td></tr>
</table>

які вразили; обмірковує вплив своїх слів та/або дій на думку інших осіб	*описує*, які книжки / фільми / ігри він / вона любить і чому? [2 ГІО 2-5.1-2]; *пояснює*, чому кожен може мати свої вподобання [2 ГІО 2-5.1-3]
Пояснює важливість співпраці у групі; разом з іншими особами визначає послідовність виконання завдань; виконує різні ролі в групі	*пояснює, чому люди перебувають разом,* взаємодіють [2 ГІО 2-7.2-1]; *залучає* людей, зокрема й тих, які відрізняються від нього / неї, до спілкування, гри, навчання [2 ГІО 2-7.2-2]; *надає допомогу* тим, хто її потребує, і *висловлює вдячність* за підтримку [2 ГІО 2-7.2-3]; уважно *вислуховує* думку співрозмовника, *висловлює* свій погляд, шануючи гідність інших [2 ГІО 2-7.2-4]
Пояснює свої обов'язки в сім'ї, школі; дотримується правил поведінки, що засвідчують повагу до інших осіб; звертається за допомогою до старших у разі, коли його або інших осіб ображають	*переконує* у важливості поваги до інших, спираючись на власний досвід і доступні джерела (почуте, прочитане) [2 ГІО 2-6.2-1]; *пояснює*, до кого можна звернутися по допомогу, якщо когось ображають або принижують [2 ГІО 2-6.2-2]; *обстоює думку*, що не треба замовчувати негідної поведінки інших [2 ГІО 2-6.2-3]
Розпізнає вчинки і слова, які можуть підтримати або образити; поважає різноманітність, справедливо ставиться до інших осіб	*моделює* ситуації / грає рольові ігри, у яких підтримує та підбадьорює інших [2 ГІО 2-6.3-1]; розпізнає ситуації (із казок, оповідань, власного досвіду), у яких хтось зазнав образ, пояснює, як діяти в таких ситуаціях [2 ГІО 2-6.3-2]; *встановлює*, що, попри неповторність кожного, всі люди рівні, бо вони – люди [2 ГІО 2-6.3-3]; *висловлює припущення*, чому люди стають товаришами, однодумцями, друзями / опонентами, супротивниками, ворогами [2 ГІО 2-6.3-4]
Збирає інформацію та розповідає про свою родину, однокласників, Україну; пояснює, що означає бути членом родини, громади, класу; долучається до родинних і національних традицій, пояснює їх значення для себе	*пояснює*, які почуття пов'язують його / її з близькими людьми, *висловлює* припущення про те, чим вони зумовлені [2 ГІО 2-7.1-1]; *описує* узвичаєні правила життя своєї сім'ї / класу, пояснює їхнє значення для себе [2 ГІО 2-7.1-2]; *описує* й *обмірковує* свої права й обов'язки в сім'ї, класі [2 ГІО 2-7.1-3]
Досліджує об'єкти загального користування у своїй місцевості; дотримується правил поведінки під час гри, прогулянки і відпочинку	*дотримується* встановлених в освоєному громадському просторі (у школі, парку, на дитячому майданчику тощо) правил [2 ГІО 2-2.3-1]; *пояснює*, чому потрібно дотримуватися встановлених правил [2 ГІО 2-2.3-2]
Розрізняє теперішнє, минуле і майбутнє (було — є — буде)	*встановлює,* чим його / її дитинство відрізняється від дитинства старших родичів [2 ГІО 2-1.3-1]; *описує різницю* між дитинством сучасних дітей та у минулому (одяг, іграшки, заняття тощо) [2 ГІО 2-1.3-2]; *пояснює*, що життя кожного покоління відрізняється

	від життя іншого [2 ГІО 2-1.3-3];*зауважує* і *виокремлює* зміни, які відбулися у його / її правах (напр., звичаї в школі колись і тепер) [2 ГІО 2-1.3-4]
Пояснює, де може знайти потрібну інформацію; виявляє основний зміст джерела інформації; розпитує старших людей про минуле	*формулює* запитання до батьків, інших родичів про історію родини і *передає* в різних формах цю інформацію [2 ГІО 2-3.1- 1]; розпитує старших людей про минуле [2 ГІО 2-3.1-2]
Пропонований зміст *Я і родина.* Що поєднує родину? Скільки нас у родині: склад, роль та місце кожного. Право дитини на життя в родині, любов та піклування. Обов'язки батьків щодо дітей. Обов'язки дітей у сім'ї. Неправомірність насильства батьків (опікунів) над дітьми і одне до одного. *Мій рід.* Схема роду. Покоління. Предки і нащадки. Дитинство наших предків. Про що розповідає родове прізвище. Родинні свята і традиції. Родинні реліквії. Якого я роду: зв'язок поколінь. *Моє близьке оточення.* Хто мені друг / подруга, а хто приятель /-ка? Чому довіряють другові/ подрузі: приклади щирості, розуміння та підтримки у стосунках. Як виникає приязнь: приклади привітного ставлення, відкритого спілкування, взаємоповаги. Товариші у справі (партнери): однокласники, учителі та інші. Знайомство. Працюємо гуртом (у групі). Ми – одна команда. Як досягнути згоди: правила взаємодії. *Люди навколо мене.* Чим та як люди об'єднані у суспільстві. Що можна дізнатися, не знайомлячись: навчальне дослідження (людина у формі, школяр, спеціаліст, який надає послуги тощо). Як сприймати тих, кого не знаєш? (Спрощено про багатоманітність людського суспільства, толерантність, свободу та гідність людини.) *Я у громадському просторі***.** Приватний простір і громадські місця: у чому відмінність. Правила поведінки у громадських місцях, які я відвідую (у крамниці, парку, на дитячому майданчику тощо). *Людина у світі правил.* Які існують правила? Чому люди дотримуються правил. Правила доброчинності. Люди – різні, але всі ми – рівні. Види дискримінації (на прикладах). Як протидіяти негідним учинкам?	
3. Змістова лінія «Моя культурна спадщина»	
Встановлює послідовність подій (раніше/пізніше, до/після, давно/ недавно); пояснює, як і чому люди визначають час	*встановлює,* спираючись на власний досвід і думки старших, коли відбувалися відомі історичні події та жили визначні особи (раніше / пізніше, до / після, давно / недавно) [2 ГІО 3-1.1-2]
Орієнтується у близькому до місця проживання та освоєному людьми середовища	*оглядає* та *описує* пам'ятки культури рідної місцевості, відображає їх різними мистецькими засобами (напр., малює, ліпить, співає, шукає приклади он-лайн тощо) [2 ГІО 3-2.1-1]; *дотримується* належних правил поведінки в місцях пам'яті, *пояснює* ці правила [2 ГІО 3-2.1-2]; *вшановує* героїв і жертв трагедій або злочинів проти людства [2 ГІО 3-2.1-3]

Показує, як природа дає людям засоби до існування; описує зміни, які спостерігає у знайомому просторі, пов'язані з людською діяльністю	*пояснює,* чому природа важлива для людини [2 ГІО 3-2.2-1]; *визначає*, що дає природа людині [2 ГІО 3-2.2-2]; *визначає* окремі зміни у ландшафті / краєвиді, пов'язані з діями людей [2 ГІО 3-2.2-3]; *пояснює,* чому зберігати природу – обов'язок кожного [2 ГІО 3-2.2-4]
Досліджує об'єкти загального користування у своїй місцевості; дотримується правил поведінки під час гри, прогулянки і відпочинку	*довідується* (із легенд, від старших людей) про походження місцевих назв населених пунктів і географічних об'єктів [2 ГІО 3-2.3-3]; *пояснює* потребу дотримання правил у громадських місцях та під час спільних заходів, протидіє (залучаючи дорослих) їх порушенню [2 ГІО 3-2.3-4]
Збирає інформацію та розповідає про свою родину, однокласників, Україну; пояснює, що означає бути членом родини, громади, класу; долучається до родинних і національних традицій, пояснює їх значення для себе	*долучається* до підтримання родинних і шкільних традицій, *бере участь* у громадських урочистостях тощо; *пояснює* їхнє значення для себе [2 ГІО 3-7.1-4]; *виготовляє* доступні атрибути до свят та урочистостей [2 ГІО 3-7.1-5]; *бере участь* у мистецьких (наприклад, театральних) акціях [2 ГІО 3-7.1-6]
Пропонований зміст **Спадок відомих українців.** Суспільне визнання: розмова про те, як його здобувають. Меморіальні образи України (пам'ятники, скульптури, архітектурні та культові споруди тощо). Вшанування героїв Української держави. Герої поруч з нами (в родині, в школі, в громаді). Герої літературних творів, медіатекстів (персонажі), їхні вчинки. **Визначні події.** Події – результат людської діяльності. Як події стають визначними. Як мої близькі пам'ятають визначні події? День, коли відзначають подію. Наші шкільні (класні) свята. Дні пам'яті та пам'ятники (у близькому довкіллі). **Мій спадок.** Про що розповідають нам пам'ятки природи та культури? Пам'ятки культури рідної місцевості. Про що може повідомити назва?	
4. Змістова лінія «Моя шкільна та місцева громади»	
Пояснює, де може знайти потрібну інформацію; виявляє основний зміст джерела інформації; розпитує старших людей про минуле	*розповідає* про видатних історичних осіб / сучасників / сучасниць, чиї життя і діяльність пов'язані з місцевою громадою [2 ГІО 4-3.1-3]
Пояснює свої обов'язки в сім'ї, школі; дотримується правил поведінки, що засвідчують повагу до інших осіб; звертається за допомогою до старших у разі, коли його або інших осіб ображають	*розповідає* про свої права і обов'язки як учасника / -ці шкільної та місцевої громад, *пояснює* важливість цих прав і обов'язків [2 ГІО 4-6.2-4]

Домовляється з однокласниками про доброчесні правила взаємодії, дотримується досягнутих домовленостей, пояснює, чому це важливо	*виробляє* (з однокласниками) доброчесні правила взаємодії, *переконує,* що вони потрібні [2 ГІО 4-8.1-1]; *дотримується* домовленостей [2 ГІО 4-8.1-2]; *добирає приклади* із власного досвіду, які свідчать про його / її відповідальне ставлення до обов'язків як члена шкільної та місцевої громад [2 ГІО 4-8.1-3]
Розповідає про свої успіхи, успіхи класу, своєї родини; розповідає про свої проблеми, обирає варіанти їх розв'язання; долучається до корисних справ у родині, класі, школі	*обговорює* проблеми класу, які його / її турбують, обирає один із варіантів їх розв'язання [2 ГІО 4-8.2-1]; *з'ясовує*, що він / вона може робити для однокласників, шкільної спільноти; робить відповідні пропозиції на зборах класу [2 ГІО 4-8.2-2]
Пропонований зміст *Шкільна громада.* Громада і гурт: спільне та відмінне (*спрощено*). Мої права у школі. Доброчесність. Обов'язки учня перед шкільною громадою. Самоврядні органи класної громади: повноваження і відповідальність. Вироблення правил співпраці у класі. *Місцева громада.* Походження назви населеного пункту, розташування, славні події з життя громади. Відомі земляки. Громадська активність (*на прикладах*)	
5. Змістова лінія «Ми – громадяни України. Ми – європейці»	
Розповідає про Україну як про свою Батьківщину, розпізнає державні символи України, шанобливо ставиться до них	*представляє* загальні відомості про Україну [2 ГІО 5-8.3-1]; *розпитує* дорослих (родичів) про сучасне громадське життя та минуле України [2 ГІО 5-8.3-2]; *розпізнає* державні символи України, *шанобливо ставиться* до них [2 ГІО 5-8.3-3]; *розповідає* про державний прапор України, її герб [2 ГІО 5- 8.3-4]; *співає* державний гімн України [2 ГІО 5-8.3-5]; *розповідає* про День Незалежності України і традиції його святкування в родині / громаді / країні [2 ГІО 5-8.3-6]; *розповідає* про найважливіші державні свята України [2 ГІО 5-8.3-7]; *дотримується* встановлених *правил* поведінки під час проведення державних свят [2 ГІО 5-8.3-8]
Запитує про те, що зацікавило; знаходить відповіді на запитання; виокремлює в джерелі інформацію про відому особу/подію	*знаходит*ь (у дитячих художніх творах) приклади патріотизму і людяності [2 ГІО 5-3.2-1]; *розповідає* про видатних українців, *описує* їхню важливість для України [2 ГІО 5-3.2-2]; *ставить запитання*, які допомагають більше дізнатися про важливу для України подію чи особу [2 ГІО 5-3.2-3]
Пропонований зміст *Моя Батьківщина.* Що таке Батьківщина? Атрибути держави Україна: прапор, герб, гімн. Столиця України, державна мова, національна валюта. День Незалежності України. Найважливіші державні свята. День захисника України. Конституція України (*спрощено*). *Україна: сторінки історії.* Захисники Батьківщини - сучасні українські воїни	

Збройних сил України, територіальних та добровольчих формувань. Захисники України у війнах 20 століття. Історичні особистості України: приклади патріотизму та людяності. *Україна – європейська держава.* Україна на карті Європи (оглядово).

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я – Людина»	
Визначає свої риси характеру, моральні якості; розповідає про свої мрії та пояснює шляхи їх здійснення	*розповідає* про осіб, на яких хоче бути схожим / -ою, пояснює чому [4 ГІО 1-6.1-1]; *аналізує,* що йому / їй вдається, а що – ні [4 ГІО 1-6.1-2]; *розпізнає та описує* свої емоції, почуття, переживання [4 ГІО 1- 6.1-3]; *ділиться* своїми мріями та планами [4 ГІО 1-6.1-4]; *визначає* свої потреби, відрізняє їх від бажань [4 ГІО 1-6.1-5]; *формулює* мету та цілі; *планує* дії, які приведуть до їх досягнення [4 ГІО 1-6.1-6]; *аналізує,* які якості йому / їй потрібні для досягнення мети [4 ГІО 1-6.1-7]; *описує* важливість сумлінності та моральних якостей [4 ГІО 1-6.1- 8]
Визначає послідовність подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	*переказує* окремі факти власної біографії, правильно визначаючи послідовність подій [4 ГІО 1-1.1-1]; *укладає* розклад дня, тижня, співвідносячи його з життям інших членів сім'ї [4 ГІО 1-1.1-2]
Установлює кількість поколінь у своїй родині, розкриває зв'язки між теперішнім та попередніми поколіннями	*розпитує* про попередні покоління у своєму роді; *розповідає* про життя найдавнішого покоління, відомого у своєму роді [4 ГІО 1- 1.2-1]; *знаходить* інформацію про дитинство, дозвілля попередніх поколінь, *презентує* здобуту інформацію, визначаючи, що змінилося, а що залишилося схожим на його/її дитинство [4 ГІО 1- 1.2-2]
Виявляє та засуджує негідну поведінку; розпізнає випадки порушення прав дитини; пояснює, до кого можна звернутися, коли ображають та/або принижують його чи інших осіб, відповідно діє в таких ситуаціях	*пояснює,* які права він / вона має [4 ГІО 1-6.2-1]; *аргументує*, що права людини, зокрема дитини, завжди слід поважати та захищати [4 ГІО 1-6.2-2]; *пояснює,* чому слід реагувати на факти зневаги до людської гідності та порушень прав дитини; поводиться так, щоб не ображати гідність інших (дітей і дорослих) [4 ГІО 1-6.2-3]; *висловлює* своє ставлення до порушення прав дитини та до дій на захист цих прав за допомогою виражальних засобів мистецтва (оповідає, малює, театралізує та ін.) [4 ГІО 1-6.2-4]; *радить* друзям / однокласникам, куди можна звернутися по захист, коли порушують права дитини [4 ГІО 1-6.2-5]; на прикладі текстів / медіатекстів та власного досвіду *відстоює думку*, що принизливе покарання недопустиме [4 ГІО 1-6.2-6]

Пропонований зміст *Росту.* Моя біографія. Мій характер. Що у мене спільного з моїми батьками та іншими родичами? Я роздумую, яким / якою хочу бути. *Пізнаю світ.* Умію поставити запитання. Знаю, де шукати і як знаходити відповіді. Характеризую людей, книжкових персонажів та героїв фільмів (мультфільмів) за їхніми моральними якостями. Я розумію, що таке «особистий простір», та поважаю приватність інших людей. *Іду до мети.* Я ставлю собі мету і планую, як її досягнути. *Відстоюю права людини, зокрема дитини.* Чому права людини, зокрема дитини, записують у міжнародні та державні документи? Що робити, аби не порушувалися права людини, зокрема дитини? Гідність людини. Недопустиміть принижень, принизливих покарань.

2. Змістова лінія «Я серед людей»	
Досліджує своє походження, родовід, визначає свою роль у школі, громаді, державі; досліджує, які традиції і свята шанують у родині, родинах друзів та однокласників, ставиться з повагою до цих традицій і свят	*створює* родинне дерево, *досліджує* життя своїх родичів, *добирає* джерела для створення родинного дерева та *знаходить* потрібну йому / їй інформацію [4 ГІО 2-7.1-1]; *описує* традиції і свята у своїй родині, традиції та свята своїх друзів / однокласників / земляків; *виокремлює* спільне і відмінне [4 ГІО 2-7.1-2]; *обґрунтовує* на прикладі власної родини важливість традицій [4 ГІО 2-7.1-3]; *виявляє інтерес* до власних традицій і традицій інших сімей / культур, *ставиться* до них *із повагою* [4 ГІО 2-7.1-4]; *досліджує* родинні та шкільні звичаї [4 ГІО 2-7.1-5]; *бере участь* у підготовці класних і шкільних святкувань [4 ГІО 2-7.1-6]
Визначає мету спільної роботи; планує послідовність дій групи для виконання завдання; погоджується на роль, яку здатний виконати найкраще	самостійно та з іншими *знаходить* можливості допомогти [4 ГІО 2-7.2-1]; *взаємодіє* з іншими на основі спільних цілей, *дотримується* правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; *переконує* друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, *ілюструє* цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; *виконує* різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; *оцінює* свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; *визначає,* у яких ролях він / вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; *підтримує та заохочує* інших, *демонструє* емпатію під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; *аргументує* значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]
Спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо	*доводить* на конкретних прикладах важливість приймати кожну людину як неповторну та рівну іншим, незалежно від її раси, кольору шкіри, переконань, статі, походження, майнового стану, місця проживання, фізичних і розумових особливостей та інших ознак [4 ГІО 2-6.3-1]; *аргументує* цінність різних людей у класі / школі / спільноті [4 ГІО 2-6.3-2]; *добирає* приклади поведінки персонажів та життєвих ситуацій, щоб проілюструвати важливість рівності між людьми [4 ГІО 2-6.3- 3];

	аналізує наслідки порушення особою засад рівності та справедливості [4 ГІО 2-6.3-4]; *пояснює,* що кожна людина має право на приватний простір [4 ГІО 2-6.3-5]; *аргументує,* чому не можна цькувати інших [4 ГІО 2-6.3-6]; *пояснює,* як діяти, коли ти стаєш свідком або жертвою цькування [4 ГІО 2-6.3-7]; *моделює* поведінку в ситуаціях некоректного спілкування та свавілля з боку однолітків / дорослих [4 ГІО 2-6.3-8]
Розрізняє об'єкти загального користування і власні об'єкти; протидіє (залучаючи дорослих) порушенням правил поведінки в публічнихмісцях	*оцінює* відповідність поведінки (людей / персонажів) у громадському просторі встановленим правилам [4 ГІО 2-2.3-1]; *обмірковує* раніше встановлені правила у громадському просторі та, за потреби, створює спільно з іншими нові додаткові правила [4 ГІО 2-2.3-2]; *відповідально ставиться* до власного і громадського майна [4 ГІО 2-2.3-3]
Пропонований зміст *Вивчаю своє минуле.* Моє минуле, минуле мого роду. Родинне дерево.Традиції та свята. Чому для мене важливі звичаї та свята? Які пам'ятні дати і чому актуальні для сучасників? *Взаємодію у спільноті.* Що таке рівність? Що таке справедливість? Що таке дискримінація? Що таке цькування (булінг) та як на нього реагувати? Як люди взаємодіють у спільноті? Приватний простір. Методи ненасильницького спілкування. Що я можу зробити для інших? Які ролі я вмію і люблю виконувати в групі?	
3. Змістова лінія «Моя культурна спадщина»	
Розпізнає відомі об'єкти соціального середовища, планує прогулянку/ подорож/ екскурсію до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України	*орієнтується* в місцевості, у якій проживає [4 ГІО 3-2.1-1]; *розпитує* дорослих про походження географічних назв рідного краю [4 ГІО 3-2.1-2]; *виявляє інтерес* до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; *укладає маршрути* (користуючись схематичним планом, малюнками, фото, відео) прогулянок у межах свого населеного пункту та його околиць, зокрема місцями пам'яті, *пояснює,* чому ці місця важливі [4 ГІО 3-2.1-4]; *описує* віртуальну подорож до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України, світу, ілюструючи її світлинами [4 ГІО 3- 2.1-5]
Пояснює цінність природи для життя та роль діяльності людини в освоєнні навколишнього світу	*добирає приклади*, які пояснюють взаємозалежність людини і природи [4 ГІО 3-2.2-1]; *виявляє та пояснює* вплив часу і людей на пам'ятки культури [4 ГІО 3-2.2-2]; *аналізує* приклади поведінки, приязної / шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]
Виокремлює факти, які викликають сумніви; знаходить інформацію, яка спростовує або підтверджує сумніви; пояснює можливі наслідки поширення неправдивої інформації	*збирає* інформацію про походження географічних назв рідного краю з різних джерел [4 ГІО 3-3.3-1]; *ставить запитання* дорослим і однолітками щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; *порівнює* різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, *пропонує* власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3];

	добирає і перевіряє дані на користь своєї версії [4 ГІО 3-3.3-4]; *наводить приклади* неправдивої інформації, аналізує наслідки її поширення [4 ГІО 3-3.3-5]
Знаходить потрібну інформацію про минуле і сучасне; добирає джерело інформації відповідно до потреб і зацікавлень	*добирає джерела* для створення презентації про культурну подію [4 ГІО 3-3.1-1]; *шукає й опрацьовує* інформацію про пам'ятки культури рідної місцевості / України [4 ГІО 3-3.1-2]; *знаходить* потрібну інформацію про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень [4 ГІО 3- 3.1-3]; *встановлює* залежність між розвитком засобів пересування та освоєнням нового простору [4 ГІО 3-3.1-4] *досліджує* декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю, України, світу [4 ГІО 3-3.1-5];
Пропонований зміст *Вивчаю культурну спадщину.* Що споруди, твори мистецтва розповідають про минуле? Що можна довідатися про історію від дорослих? Як шукати інформацію про минуле і перевірятиїї достовірність? Відомі особи культури і мистецтва України та світу з різних історичних періодів. Видатні спортсмени/ спортсменки України. *Люблю мандрувати.* Історичні та культурні пам'ятки рідного краю, України, світу. Хто їх створив? Способи мандрування. Як орієнтуватися у просторі? Українські та іноземні мандрівники і першовідкривачі. *Я і довкілля.* Походження топонімів рідного краю. Вплив людини на природу (позитивний і негативний) і природи на людину. Роль наукових та технічних винаходів минулого у нашому житті. Українські та іноземні винахідники.	
4. Змістова лінія «Моя шкільна та місцева громади»	
Формулює власну думку щодо вчинку, події, пам'ятки культури; добираєпрості докази; дотримується послідовності викладення думок	*вирізняє* суспільно значущі вчинки та події [4 ГІО 4-5.1-1]; *пояснює,* які вчинки корисні для спільноти [4 ГІО 4-5.1-2]; *презентує* власні дослідження життя визначних людей, які навчалися у рідній школі, мешкають або мешкали у громаді, *пояснює* їхню роль у житті місцевої спільноти [4 ГІО 4-5.1-3]; *описує* пам'ятки культури рідної місцевості, які він / вона вважає важливими, *пояснює* чому [4 ГІО 4-5.1-4]
Визначає разом з однокласниками та використовує правила та процедури вирішення питань, які стосуються життя класу; пояснює, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших осіб	*пояснює*, навіщо потрібні правила [4 ГІО 4-8.1-1]; використовує правила та процедури вирішення питань, що стосуються життя класу [4 ГІО 4-8.1-2]; *пояснює,* чому довіра є обов'язковою умовою співпраці [4 ГІО 4- 8.1-3]; *укладає правила,* дотримання яких забезпечує взаємну довіру в родині і школі, *дотримується* цих правил [4 ГІО 4-8.1-4]; *пояснює*, які він / вона має обов'язки в класі, школі, родині, громаді та чому [4 ГІО 4-8.1-5]; *пояснює*, як життя у спільноті допомагає іншим та йому / їй особисто [4 ГІО 4-8.1-6]; *добирає приклади* (з життя, текстів / медіатекстів), що ілюструють відповідальність людини за власне рішення [4 ГІО 4-8.1-7];

	пояснює на власному досвіді, як його / її вибір може вплинути на інших осіб [4 ГІО 4-8.1-8]; *бере участь* у виборах лідерів класу, аналізує та оцінює їхню роботу [4 ГІО 4-8.1-9]
Розповідає про свої досягнення, досягнення класу, своєї родини, школи, громади; аналізує проблеми класу, школи, громади та пропонує варіанти їх розв'язання; пояснює фактори, які допомогли досягти успіху або призвели до виникнення проблеми; долучається до справ, корисних для класу, школи, громади	*визначає* разом із класом бажане майбутнє своєї школи / громади та ідентифікує проблему, яку треба для цього вирішити [4 ГІО 4- 8.2-1]; *шукає* причини визначеної проблеми своєї школи / громади, долучається до складання плану щодо її вирішення [4 ГІО 4-8.2- 2]; *бере участь* у вирішенні проблеми своєї школи / громади, *обґрунтовує* цінність волонтерства [4 ГІО 4-8.2-3]; у складі команди *збирає інформацію і презентує* історію про досягення класу, школи чи місцевої громади, *пояснює* фактори, які допомогли досягти успіху [4 ГІО 4-8.2-4]; *бере участь* у подіях, організованих на рівні школи, і *пояснює* свою роль у них [4 ГІО 2-8.2-5]
Пропонований зміст *Я у школі.* Що таке школа і як вона працює? Як ухвалюють рішення у школі? Як я можу вплинути на те, що відбувається в моєму класі і школі? Навіщо потрібні шкільний статут, шкільні правила, шкільне самоврядування?Виявлення проблем класу/ школи. Учнівський проект. *Дію в громаді*. Моя громада. Люди місцевої громади: вчинки, їхня мотивація та цінність для громади. Волонтерство: навіщо та як допомагати іншим? Що я можу зробити, щоб у моїй громаді жилося краще?	
5. Змістова лінія «Ми – громадяни України. Ми – європейці»	
Визначає послідовність подій; співвідносить одиниці вимірювання часу	*описує* історичні події та діяльність видатних історичних осіб [4 ГІО 5-1.1-1]; *співвідносить* відомості про найважливіші історичні події в часі [4 ГІО 5-1.1-2]
Збирає інформацію на тему, яка цікавить; визначає важливі і менш важливі відомості та обґрунтовує це; порівнює події, вчинки осіб	*добирає* (з різних джерел) і *представляє* загальні відомості про Україну та інші держави [4 ГІО 5-4.1-1]; *виявляє* (зокрема з родинних історій) зв'язки між українцями та іншими народами [4 ГІО 5-4.1-2]; *порівнює* відомі історичні події та діяльність історичних діячів за наданим планом [4 ГІО 5-4.1-3]
Наводить приклади культурно-історичної спадщини України; виокремлює важливі для громадян України події, пояснює, як вони впливають на життя	самостійно й у складі групи *робить презентацію* про пам'ятки культури та історичні пам'ятки рідної місцевості / України [4 ГІО 5-1.3-1]; *розрізняє* важливі та другорядні події особистого життя / життя інших (друзів, батьків), класу, мешканців України [4 ГІО 5-1.3-2]; *переконує* у важливості відзначення державних свят і знаменних (ювілейних) дат, *обмірковує,* як ці події / визначні особи вплинули на сучасність [4 ГІО 5-1.3-3]; *досліджує* традиції і звичаї свого регіону, України, європейських країн [4 ГІО 5-1.3-4]
Виражає різними способами уявлення про відомі історичні події, пам'ятки культури, видатних людей	*розповідає* про громадянську позицію видатних осіб (чоловіків і жінок) української історії, науки, культури, спорту, підприємництва [4 ГІО 5-4.2-1]; *використовує* засоби мистецтв (вірш, сценка, малюнок

	тощо) для вираження свого ставлення до історичної події / постаті [4 ГІО 5- 4.2-2]
Виокремлює в тексті окремі події, персонажі, поняття; формулює зрозумілі запитання про людей, минулі чи теперішні події	*указує* на благородні / ганебні вчинки історичних осіб, *пояснює* мотиви свого ставлення до таких вчинків [4 ГІО 5-3.2-1]; *визначає* в текстах ситуації, у яких ідеться про порушення прав людини, зокрема і прав дитини [4 ГІО 5-3.2-2]
Пояснює, що означає бути громадянином України та як Україна пов'язана з Європою.	*пояснює* (на прикладах), що означає бути громадянином України [4 ГІО 5-8.3-1]; *аргументовано оцінює* значущість для себе, родини державних свят України (День незалежності України, День Конституції України, День захисника України, День Соборності України) [4 ГІО 5-8.3-2]; *пояснює,* як Конституція України – найважливіший документ держави, впливає на його/ її життя і життя всіх громадян України [4 ГІО 5-8.3-3]; *розмірковує* про роль законів у своєму житті, житті інших людей колись і тепер [4 ГІО 5-8.3-4]; *знаходить інформацію* про інші країни Європи та світу, порівнює їх з Україною за наданим планом або самостійно [4 ГІО5-8.3-5]
Пропонований зміст *Я – громадянин/ громадянка України.* Якою державою є Україна? Що об'єднує громадян України? Боротьба українців за державність і незалежність. Що таке демократія? Які ознаки демократії в державі та суспільстві? Борці за демократію та права людини в Україні. *Творці Української держави.* Відомості про видатних осіб української історії, які зробили значний внесок у розвиток Української державності (20-21 століття). Українські меценати минулого й сучасного. *Я у Європі і світі.* Україна на карті світу. Країни, що мають спільний кордон з Україною. Морські кордони України (оглядово). У яких країнах живуть українці? Як і навіщо держави об'єднуються? (ЄС, НАТО тощо). Які проблеми існують у світі? (тероризм, війни, зміни клімату).	

Мистецька освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму цієї галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** навчання мистецтва у початковій школі є:

• збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;

• набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;
• розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо - образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;
• розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;
• формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;
• формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;
• виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

Реалізація окресленої мети та завдань здійснюється за ***змістовими лініями:*** «Художньо-практична діяльність», «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Комунікація через мистецтво».

Змістова лінія ***«Художньо-практична діяльність»*** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне засвоєння основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовияву. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Змістова лінія ***«Сприймання та інтерпретація мистецтва»*** спрямована на пізнання цінностей, що несуть твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво, виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на свій емоційний стан завдяки сприйманню творів мистецтва.

Реалізація змістової лінії ***«Комунікація через мистецтво»*** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво у середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо.

Мистецька освітня галузь реалізовується через інтегрований курс» Мистецтво».

Результати навчання і пропонований зміст

1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Творить відомими художніми засобами і способами	*співає* вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор) у відповідному настрої, характері, темпі, динаміці [2 МИО 1-1.1-1]; *дотримується* правил співу [2 МИО 1-1.1-2]; *грає* в ансамблі прості композиції (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) [2 МИО 1-1.1-3]; *обирає* тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан,сопілка, ксилофон тощо) для передавання відповідногообразу [2 МИО 1-1.1- 4]; *орієнтується* в нотному записі (нотний стан, скрипковий ключ, розмір, такт, ноти в межах І октави, тривалості звуків – ціла, половинна, чверть, восьма) [2 МИО 1-1.1-5]; *відтворює* прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертних та восьмих тривалостей), зокрема у різних темпах [2 МИО 1-1.1-6]; *виконує* прості площинні (двовимірні) живописні та графічні зображення; прості об'ємні композиції [2 МИО 1-1.1-7]; *використовує* у живописній роботі хроматичні і ахроматичні кольори; *утворює* з основних кольорів – похідні [2 МИО 1-1.1-8]; *створює* хроматичну й ахроматичну графічнукомпозицію, використовуючи лінії, крапки та плями [2 МИО 1-1.1-9]; *складає* та розташовує на площині (у просторі) окремі елементи зображень (форм) у просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну) [2 МИО 1-1.1-10]; відповідно до задуму, *обирає* положення формату аркуша (вертикальний, горизонтальний) [2 МИО 1-1.1-11]; *використовує* усю площину аркуша для створення композиції [2 МИО 1-1.1-12]; *користується* художніми засобами та матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [2 МИО 1-1.1-13]; *конструює* прості композиції з художніх, природних та інших підручних матеріалів [2 МИО 1-1.1-14]; *дотримується* правил техніки безпеки [2 МИО 1-1.1-15]; *виконує* нескладні ролі (зокрема «пісні в ролях»), етюди-наслідування, перевтілюючись у різних персонажів [2 МИО 1-1.1- 16]; *вправляється* над інтонацією мовлення, чіткістю дикції, виразністю міміки і жесту [2 МИО 1-1.1-17]; *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки взакладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [2МИО 1-1.1-18];

	виконує елементарні танцювальні рухи під музику; *рухається* в ритмі і темпі музики, *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом) [2 МИО 1-1.1-19]
Експериментує, використовуючи відомі техніки художньо- творчої діяльності, звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо для створення художніх образів	*придумує* образи (фантазує) та виражає задумане знайомими засобами художньої виразності [2 МИО 1-1.2-1]; *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), засобами пантоміми (міміка, жести), на музичних інструментах (трикутники, бубни, барабан, маракаситощо) [2 МИО 1-1.2-2]; *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні [2 МИО 1-1.2-3]; *експериментує* з кольорами, лініями, формами тощо [2 МИО 1- 1.2-4]
Спостерігає за навколишнім світом, фіксує за допомогою вчителя цікаві явища як ідеї для творчості; допомагає прикрасити місце, де навчається, живе	*спостерігає* за довкіллям, за допомогою вчителя/вчительки фіксує цікаві, незвичайні явища [2 МИО 1-1.3-1]; *створює* елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається, *використовує* побачене і почуте в художньо-практичній діяльності [2 МИО 1-1.3-2]
Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	*вирізняє* види мистецької діяльності, які поліпшують його / її настрій [2 МИО 1-3.4-1]; *описує* свої емоції від сприймання мистецьких творів [2 МИО 1-3.4- 2]; *обирає* вид художньої творчості за своїми вподобаннями [2 МИО 1- 3.4-3]

Пропонований зміст

Спів (співацька постава, дихання, інтонація, дикція).

Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні,ритмічних послідовностей тощо.

Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики.

Інсценізація пісень, створення театралізованих образів. Ознайомлення з нотною грамотою.

Малювання графічними матеріалами, фарбами.

Використання різних ліній, плям, форм, кольорів та їх відтінків для створення візуальних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об’ємна).

Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об’єктів для створення художніх образів. Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів.

Робота з природними матеріалами.

Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо).

Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами.Прикрашання місця, де навчається, живе.

Організація робочого місця.

Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація (виконання нескладних ролей), етюди-наслідування. Відтворення елементарних танцювальних елементів.

Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести).

Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційногостану	
2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно- ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо)	*сприймає* твір мистецтва та *висловлює* враження, добираючи із запропонованих слова, співзвучні з власними емоціями [2 МИО 2- 2.1-1]; *порівнює* музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [2 МИО 2-2.1-2]; *відтворює* емоційні враження від твору мистецтва різними відомими засобами та способами (рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо) [2 МИО 2-2.1-3]
Розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо) і розпізнає притаманні їм засоби виразності	*розрізняє* види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, танцювальне, екранні) [2 МИО 2-2.2-1]; *характеризує* мелодію [2 МИО 2-2.2-2]; *визначає* темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький), динаміку (гучно, тихо), тембр (звучання хору та оркестру, окремих музичних інструментів (сопілка, бубон, барабан, скрипка, бандура, фортепіано тощо) [2 МИО 2-2.2-3]; *розпізнає* прості художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [2 МИО 2-2.2-4]; *визначає* гаму (тепла, холодна, мішана) творів мистецтвата учнівських робіт [2 МИО 2-2.2-5]; *розрізняє* види театру (ляльковий, музичний, драматичний) та кінематографу (кінофільм, мультфільм) [2 МИО 2-2.2-6]
Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття мистецьких творів; творить для власного задоволення	*вирізняє* (із запропонованих) твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій [2 МИО 2-3.4-4]
Пропонований зміст Сприймання творів різних видів мистецтва. Виявлення та характеристика вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору. Порівняння природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням. Ознайомлення з деякими видами театру (ляльковий, музичний, драматичний), кіномистецтва (кінофільм, мультфільм). Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану	
3. Змістова лінія «Комунікація через мистецтво	
Оцінює власну творчість завизначеними орієнтирами; пояснює, наскільки вдалося втілити свій задум	*порівнює* власний задум із його втіленням [2 МИО 3-3.1-1]; *описує*, що вдалося чи не вдалося втілити [2 МИО 3-3.1-2]; *пояснює* власні досягнення в художньо-творчій діяльності[2 МИО 3-3.1-3]
Презентує створені художні образи у зрозумілий спосіб,пояснюючи створене	*презентує* результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого

	мистецтва тощо) [2 МИО 3-3.2-1]; *вербально описує* свій творчий задум [2 МИО 3-3.2-2]
Бере участь у колективній творчій діяльності, дотримується правил творчої співпраці; ділиться з іншимиособами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності	*виявляє* (з допомогою вчителя / вчительки) інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва [2 МИО 3-3.3-1]; *ділиться* враженнями від творів різних видів мистецтва [2МИО 3- 3.3-2]; *бере участь* у колективному виконанні творчого задуму – у народних святах та обрядах, концертах, виставках, інсценізаціях тощо [2 МИО 3-3.3-3]; *дотримується* правил взаємодії і творчої співпраці [2МИО 3-3.3- 4]
Пропонований зміст Виховні ситуації на основі творів мистецтва. Презентація творчих досягнень та їх опис. Колективне виконання творчого задуму (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, флеш-моби тощо). Проведення мистецьких заходів (концертів, виставок, конкурсів, інсценізацій тощо). Узгодження правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації	

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»	
Добирає засоби і способи для творення художнього образу	*співає* вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), *добирає засоби* виразності (темп, динаміку, штрихи), необхідні для відтворення настрою, характеру; стежить за точністю інтонування, чіткістю дикції (вимови); *виконує* прості канони [4 МИО 1-1.1-1]; *стежить* за співацькою поставою, диханням [4 МИО 1-1.1-2]; *грає* в ансамблі нескладні композиції (трикутники, бубни сопілка (як індивідуальний інструмент), ксилофон, синтезатор тощо) [4 МИО 1-1.1-3]; *самостійно добирає* тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір [4 МИО 1-1.1-4]; *орієнтується* в нотному записі, необхідному для виконання [4 МИО 1-1.1-5]; *читає і виконує* найпростіші ритмічні партитури, зокрема в різних темпах та динаміці [4 МИО 1-1.1-6]; *виконує* прості живописні та графічні зображення, замальовки з натури та за уявою, створює прості об’ємні композиції з різних, зокрема пластичних, матеріалів різними (простими) прийомами і способами [4 МИО 1-1.1-7]; *добирає* художні матеріали, відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), у якому працює [4 МИО 1- 1.1-8]; *здійснює* елементарну стилізацію форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) [4 МИО 1-1.1-9]; *самостійно створює* просту композицію (графічну, живописну, декоративну, об’ємну), визначаючи в ній головне і другорядне, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів та добираючи відповідні засоби та способи [4 МИО 1-1.1-10]; *обирає* формат аркуша (прямокутник, квадрат, коло) для кращого втілення задуму та використовує всю його площину [4 МИО 1-1.1- 11]; *використовує* елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше та яскравіше, далі – менше та блідіше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях [4 МИО 1-1.1-12]; *користується* художніми матеріалами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [2 МИО 1-1.1-13];

	вирізує, конструює та створює прості композиції з паперу, художніх, природних та різних підручних матеріалів, самостійно добирає складові композиції [4 МИО 1-1.1-14]; *дотримується* охайності, правил техніки безпеки [4 МИО 1-1.1- 15]; *організовує* робоче місце [4 МИО 1-1.1-16]; *виконує* нескладні ролі (у тому числі, пісні «у ролях»), *добирає* засоби вираження (темп, тембр голосу, динаміку, рухи, міміку) [4 МИО 1-1.1-17]; *грає* елементарні театральні етюди (самостійно *обирає* відомих персонажів та перевтілюється у них, зокрема *імітує* характерні рухи, ходу, звуки тощо) [4 МИО 1-1.1-18]; *вправляється* над інтонацією, мовленням, диханням; дикцією, мімікою, жестами [4 МИО 1-1.1-19]; *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [4 МИО 1-1.1-20]; *рухається* під музику, добираючи відомі танцювальні елементи (народні, сучасні); *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом), *орієнтується* у просторі [4 МИО 1-1.1-21]
Експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, зі звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в художньому образі	*придумує* образи, використовуючи знайомі засоби та способи творення образів (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії, кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції, застосовує їх окремо чи у поєднанні [4 МИО 1-1.2-1]; *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах [4 МИО 1-1.2-2]; *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні, *самостійно добирає* інструменти для супроводу [4 МИО 1-1.2-3]; *створює* фрагментарні зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями, формами тощо [4 МИО 1-1.2-4]; *імпровізує* засобами пантоміми (міміка, жести) [4 МИО 1-1.2-5]; *експериментує* з утіленням одного образу засобами різних видів мистецтва [4 МИО 1-1.2-6]; елементарно *стилізує* форми оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо) [4 МИО 1-1.2-7]; *ліпить* із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами [4 МИО 1-1.2-8]
Спостерігає за навколишнім світом, фіксує в різний спосіб цікаві явища; використовує їху творчій діяльності; пропонує ідеї оздоблення місця, де навчається, живе; реалізує їх	*досліджує* довкілля, *виявляє* цікаві, незвичайні об’єкти для створення художніх образів, *фіксує* їх у різний спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки тощо) [4 МИО 1-1.3-1]; *створює* елементи композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається; за потреби, *використовує* побачене і почуте в художньо-творчій

самостійно або за допомогою інших осіб	діяльності [4 МИО 1-1.3-2]; *організовує* середовище навколо себе: *пропонує* ідеї його оформлення. можливі засоби їх художнього втілення та *реалізовує* їх [4 МИО 1-1.3-3]
Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо- творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості	*визначає* улюблені види мистецької діяльності, *займається* ним/ ними у вільний час для задоволення; *пояснює,* від чого одержує насолоду у своїй творчості [4 МИО 1-3.4-1]; *розпізнає і виражає* власні емоції від художньої творчості [4 МИО 1- 3.4-2]; *обирає* види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою, *виявляє* свої почуття та емоції у творчості [4 МИО 1-3.4-3]
Пропонований зміст Спів (створення образу, настрою; добір засобів виразності). Виконання простих канонів. Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі (зокрема за ритмічними партитурами) тощо. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Ознайомлення з нотною грамотою, необхідною для виконання. Малювання графічними та живописними матеріалами. Добір і використання різних відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях. Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Прикрашання місця, де учень/ учениця навчається, живе. Організація робочого місця. Дотримання охайності та правил техніки безпеки. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема під час рольового виконання пісні). Відтворення елементарних танцювальних елементів. Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести). Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.	
2. Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»	
Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності	*сприймає* твір мистецтва, *виявляє* здатність цілісно охопити увагою художній твір, *зосереджує увагу* на деталях; *вербально характеризує* побачене (почуте) [4 МИО 2-2.1-1]; *добирає* слова для характеристики власних емоцій та вражень; *пояснює,* що подобається у творі, а що – ні, *визначає* відомі засоби художньої виразності [4 МИО 2-2.1-2]; *порівнює* музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [4 МИО 2-2.1-3]; *порівнює* засоби виразності різних видів мистецтва (музичного, візуальних, кіно) у створенні аналогічних образів (зокрема персонажів казок) [4 МИО 2-2.1-4]; *порівнює* природні форми, образи довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням [4 МИО 2-2.1-5]; *відтворює* емоційні враження від твору мистецтва різними художніми засобами [4 МИО 2-2.1-6]

Вирізняє елементи художньої мови, характерні для різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо)	*розрізняє* види мистецтва; мистецькі професії, пов'язані з цими видами мистецтва [4 МИО 2-2.2-1]; *розпізнає* елементи художньої мови творів музичного мистецтва для характеристики художнього образу: *характеризує* мелодію, темп, динаміку, ритм, регістр, характер музичної інтонації; тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, рондо, варіації) [4 МИО 2-2.2-2]; *розпізнає* елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва для характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) [4 МИО 2- 2.2-3]; *розпізнає* елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/ екранного твору [4 МИО 2-2.2-4]; *розпізнає та характеризує* художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [2 МИО 2-2.2-5]; *розрізняє* різновиди образотворчого (живопис, графіка, скульптура); музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, лялькoвий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм) за їхніми характерними виражальними засобами [4 МИО 2-2.2-6]; *розпізнає* за характерними ознаками деякі жанри музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), деякі танці – народні і сучасні [4 МИО 2- 2.2-7]
Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує насолоду у власній творчості	*визначає* улюблені твори мистецтва та рекомендує їх іншим [4 МИО 2-3.4-1]; *пояснює,* що подобається (чи не подобається) у творі мистецтва [4 МИО 2-3.4-2]; *вирізняє* твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій; характеризує власні емоції [4 МИО 2-3.4-3]
Пропонований зміст Сприймання творів різних видів мистецтва. Вербальна характеристика змісту (крім творів інструментальної музики), вражень, емоцій, які вони викликали, виявлення особистісного ставлення до них (відповідно до віку). Характеристика ролі засобів виразності у створенні художнього образу. Порівняння можливостей втілення аналогічних образів у різних видах мистецтва; порівняння природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням.	

Ознайомлення з різновидами образотворчого (живопис, графіка, скульптура), музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм).
Ознайомлення з деякими жанрами музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), видами анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна) та деякими танцями – народними і сучасними.
Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану.

3. Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»	
Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; визначає за допомогою вчителя необхідні для самовдосконалення дії; відстоює своє право на самовираження	*характеризує* власну творчість за поданими орієнтирами, *пояснює*, що вдалося чи не вдалося [4 МИО 3-3.1-1]; *аналізує* свої досягнення, свої сильні сторони, *обирає* (з допомогою вчителя/ вчительки) спосіб удосконалення та може пояснити свій вибір [4 МИО 3-3.1-2]
Презентує створені художні образи, пояснює свій задум, відстоює думку	*представляє* результати власної творчості (співає улюблені пісні, *виконує* танцювальні рухи, *демонструє* власні твори образотворчого мистецтва тощо) перед рідними, однолітками [4 МИО 3-3.2-1]; *пояснює* свій задум, захищає свою позицію [4 МИО 3- 3.2-2]
Бере участь у колективних творчих проектах, виконує різні дії / ролі у творчому процесі; обговорює з іншими враження від сприймання мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб	*виявляє та обговорює* інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва, ділиться своїми спостереженнями [4 МИО 3-3.3- 1]; *знаходить* просту мистецьку інформацію (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), *ділиться* нею з іншими, пояснює свої вподобання [4 МИО 3-3.3-2]; *ділиться* власними враженнями від творів різних видів мистецтва [4 МИО 3-3.3-3]; *бере участь* у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях, елементах народних обрядів, арт-мобах тощо), *виконує* різні дії / ролі у творчому процесі [4 МИО 3-3.3-4]; *бере участь* у колективних творчих проектах, зокрема із використанням засобів різних видів мистецтва (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, виставки творів тощо [4 МИО 3-3.3-5]; *дотримується* правил взаємодії і творчої співпраці, виявляє повагу до інших [4 МИО 3-3.3-6]

Пропонований зміст
Виховні ситуації на основі творів мистецтва.
Презентація та характеристика власних творчих досягнень.
Колективне виконання творчого задуму. Проведення шкільних мистецьких заходів.
Правила творчої співпраці, взаємодії, комунікації.

Фізкультурна освітня галузь

Пояснювальна записка

Освітню програму фізкультурної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою цієї галузі для загальної середньої освіти є формування в учня / учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** фізкультурної освітньої галузі у початковій школі є:

• розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових умінь та навичок, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;

• розширення функціональних можливостей організму через цілеспрямований розвиток фізичних якостей і природних здібностей;

• збереження та зміцнення здоров'я школярів;

• формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я;

• формування основ здорового способу життя і створення умов для покращення фізичного і психоемоційного стану;

• формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;

• розвиток комунікативних умінь під час занять фізичною культурою;

• формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом;

• усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, впевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри;

• збільшення обсягу рухової активності, яка приноситиме радість дитині;

• формування творчих здібностей засобами фізичної культури.

Освітня програма фізкультурної освітньої галузі для 1-4 класів охоплює такі ***змістові лінії:*** «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)», «Турбота про стан здоров'я та безпеку».

Змістова лінія ***«Базова рухова активність»*** містить види діяльності, спрямовані на формування життєво необхідних рухових умінь і навичок.

Змістова лінія ***«Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)»*** пов'язана з опануванням рухливих ігор та естафет, які б задовольняли потребу учнів у руховій активності та сприяли б формуванню комунікативних здібностей.

Змістова лінія ***«Піклування про стан здоров'я та безпеку»*** спрямована на формування свідомого ставлення до власного здоров'я та вмінь безпечної поведінки в процесі фізкультурної діяльності.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання ***є рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.***

Задекларовані тут підходи до змісту занять фізичною культурою орієнтують учителів не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, індивідуальне сприймання навчального матеріалу. Розв'язання цих завдань допускає відхід від жорсткої регламентації занять, підвищує їхню емоційну насиченість, забезпечує максимальну різноманітність форм, методів та засобів фізичного виховання, широке використання інноваційних технологій фізичного виховання.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1. Змістова лінія «Базова рухова активність»	
Виконує вправи на пересування (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання), виконує вправи з предметами та без них (за наявності відповідних умов)	*виконує* комплекси загальнорозвивальних та спеціальних вправ за показом учителя / учительки з використанням різних предметів та без них [2 ФІО 1-1.1-1]; *виконує* різновиди ходьби [2 ФІО 1-1.1-3]; *виконує* бігові вправи та різновиди бігу [2 ФІО 1-1.1-4]; *виконує* стрибкові вправи [2 ФІО 1-1.1-5]; *долає* смугу природних та штучних перешкод за допомогою лазіння та перелізання, стрибків і бігу [2 ФІО 1-1.1-6]; *виконує* метання різними способами на дальність та в ціль [2 ФІО 1-1.1-7]; *виконує* гімнастичні, ігрові та інші вправи [2 ФІО 1-1.1-8]; *виконує* базові рухи, характерні для різних видів спорту [2 ФІО 1-1.1-9]
Розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи для ранкової гімнастики; розрізняє, добирає та виконує фізичні вправи з різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	*виконує* комплекси фізичних вправ ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурної хвилинки і фізкультурної паузи [2 ФІО 1-1.2-1]; *розрізняє* легкоатлетичні, гімнастичні, ігрові та інші вправи та *виконує* їх [2 ФІО 1-1.2-2]; *добирає* необхідний спортивний інвентар та вправи до видів спорту, якими займається [2 ФІО 1-1.2-3]
Пропонований зміст **Основи знань з фізичної культури** Поняття про життєво важливі способи пересування людини. Значення ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурної хвилинки. Правила добору спортивного інвентарю та безпечної поведінки під час виконання життєво необхідних рухових умінь та навичок. **Загальнорозвивальні вправи:** без предмета, вправи імітаційного характеру, вправи з предметами (із гімнастичною палицею, з прапорцями, з м'ячами, із скакалкою; комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; комплекс фізкультурної паузи). **Положення тіла у просторі:** *вправи з вихідних положень*: сидячи (ноги нарізно, на	

п’ятах,зігнувши ноги; кутом, із нахилом уперед, на правому/ лівому стегні);
вправи з виконанням упорів: присівши, лежачи, лежачи ззаду, стоячи, стоячи на колінах;лежачи на стегнах та передпліччях;
вправи з вихідних положень у висах: стоячи, лежачи; на зігнутих руках; стоячи позаду;зависом однією ногою та двома ногами, підтягування у висі, у висі лежачи.
Елементи акробатики: групування (сидячи, лежачи), перекати в групування, перекидбоком та вперед, стійка на лопатках із зігнутими та прямими ногами.
Дитячий фітнес: *логоаеробіка* – загальнорозвивальні вправи, поєднані з вимовою певнихзвуків або нескладних віршованих рядків;
з*віроаеробіка* – загальнорозвивальні вправи з імітацією рухів тварин;
фітбол-аеробіка – загальнорозвивальні та спеціальні вправи з фітболами;
танцювальна аеробіка (комплекси ритмічних вправ): повороти, нахили тулуба, поєднані з різними кроками під музичний супровід – приставний крок, перемінний крок; *танцювальні імпровізаційні вправи:* крок із пальців, крок із каблука з чергуванням вправ нарухи корпусу під музичний супровід; переступання, крок польки.
Ходьба та її різновиди: на пальцях, п’ятах, із високим підніманням стегна, у напівприсіді,у присіді, з різними положеннями рук, ходьба «змійкою»; ходьба на підвищеній опорі (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук, чергуючи з присіданнями, нахилами; «перелізання»; із зупинкою за сигналом; із вантажем (мішечком) на голові; ходьба по підвищеній опорі приставними кроками правим і лівим боком, на пальцях (гімнастична лава, низька колода) з різним положенням рук почергово з поворотами, присіданнями.
Біг: із високим підніманням стегна, із закиданням гомілок, із зміною напрямку; із різних вихідних положень; біг із високого старту до 30 м; біг до 500 м; чергування ходьби та бігудо 1000 м; спиною уперед; із зупинками стрибком та у кроці за зоровим і слуховим сигналами; пересування приставними кроками правим, лівим боком; «повторний» біг 3 по10 м; різновиди «човникового» бігу 4 по 9 м; біг до 30 м із високого старту.
Лазіння по горизонтальній та похилій (кут від 20 до 45 градусів) гімнастичній лаві в упорі,стоячи на колінах; по гімнастичній стінці в різних напрямках; підтягування у положеннілежачи на горизонтальній та похилій гімнастичній лаві однойменним і різнойменнимспособом; по гімнастичній стінці вгору і вниз однойменним та різнойменним способами. **Перелізання** через перешкоду висотою від 80 см до 100 см різними способами; підлізанняпід перешкодою.
Вправи з малим м’ячем (тенісним, гумовим): тримання м’яча, підкидання м’яча правоюта лівою руками; ловіння м’яча однією та двома руками після відскоку від стіни, підлоги; метання м’яча правою і лівою рукою із-за голови, стоячи на місці; метання м’яча у вертикальну ціль з відстані 8-10 м; метання малого м’яча у щит; метання малого м’яча в горизонтальну ціль з відстані 6-8 м; метання малого м’яча із-за голови на дальність; метання м’ячів різної ваги на задану відстань; метання м’ячів різної ваги на однакову відстань.
Вправи з великим м’ячем (гумовим, футбольним, волейбольним, баскетбольним): тримання м’яча; підкидання м’яча і ловіння його після відскоку від підлоги; передавання м’яча з рук у руки в колі, в колоні, шерензі, праворуч, ліворуч, над головою, під ногами; перекидання м’яча у парах; удари м’яча об підлогу однією та двома руками; ведення м’яча на місці правою і лівою рукою; ведення м’яча з одночасними кроками правою та лівою рукою; кидки м’яча знизу з положення сидячи та стоячи, передавання і ловіння м’яча двома руками від грудей (у колі, парах, трійках), передачі м’яча двома руками з ударом об підлогу; ведення м’яча ногою у кроці; зупинка м’яча, що котиться, підошвою; ведення м’яча передньою частиною ступні; удари по нерухомому м’ячу; зупинка м’яча, що котиться; удари по м’ячу, що котиться; ведення м’яча ногою по прямій, по дузі, між стійками

Стрибки: *стрибки без використання предметів:* на місці на одній, двох ногах, із поворотами праворуч, ліворуч, кругом; з просуванням вперед, назад, у присіді правим та лівим боком; на місці з поворотами на 45, 90, 180 градусів, по «купинах», вистрибування з присіду; *стрибки зі скакалкою* (стрибки на двох ногах, почергово, обертаючи скакалку вперед; на двох ногах із проміжними стрибками на місці; поперемінно відштовхуючись ногами на місці); *стрибки в глибину* (з висоти від 40 до 60 см з м'яким приземленням на дві ступні; зіскок із гімнастичної лави); *стрибки у висоту* **(**через гімнастичну палицю, гумову мотузку з місця, з прямого розбігу; застрибування на підвищену опору (кілька матів, складених один на одного) однією та двома ногами та зістрибування); стрибки через перешкоди висотою до 50 см поштовхом однією та двома ногами; с*трибки в довжину* (з місця поштовхом однієї, двох ніг; стрибки у довжинуіз просуванням вперед).	
. 2. Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність учнів»	
Виконує рухові дії під часрухливих ігор під керівництвом вчителя	*грає* в рухливі ігри та *бере участь* в естафетах [2 ФІО 2- 1.3- 1]; *застосовує* рухливі ігри під час прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльності [2 ФІО 2-1.3-2]
Виконує різні ролі під час рухливих ігор, забав, обрядівта інших форм рухової діяльності	*спілкується* та *взаємодіє* з дорослими й однолітками [2 ФІО 2-3.1-1]; *співпрацює* й *досягає* спільних командних цілей, наприклад під час рухливих ігор та естафет [2 ФІО 2-3.1- 2]; *бере участь* в ухваленні спільних рішень на користь команди [2 ФІО 2-3.1-3]; *виконує* різні ролі в ігрових ситуаціях [2 ФІО 2-3.1-4]; активно *вболіває* за результат команди [2 ФІО 2-3.1-5]
Дотримується правил безпекиособисто та під час спільної з друзями рухової діяльності	*дотримується* безпечної поведінки під час виконанняфізичних вправ та ігор [2 ФІО 2-3.2-1]
Дотримується правил чесноїгри під час рухової діяльності; не засмучується через поразку	*пояснює* емоції, що виникають під час естафет тарухливих ігор [2 ФІО 2-3.3-1]; *пояснює,* чому треба грати чесно, поважаючи суперника [2ФІО 2-3.3-2]; *пояснює* правила проведення гри, *ставить запитання*, щоб краще їх зрозуміти, та *діє* відповідно до узгоджених правил [2 ФІО 2-3.3-3]; *розповідає* про відомих спортсменів та прагне брати з нихприклад [2 ФІО 2-3.3-4]; *пояснює,* як треба вигравати і програвати з гідністю [2 ФІО 2-3.3-5]

Пропонований зміст

Основи знань із фізичної культури

Значення рухливих ігор для підвищення рухової активності школяра та оволодіння життєво необхідними руховими вміннями та навичками. Правила безпечної поведінки під час рухливих ігор та естафет. Ознайомлення з правилами рухливих ігор. Ознайомлення із зимовими та літніми видами спорту, досягненнями відомих українських спортсменів. Правила чесної гри, вміння вигравати і програвати з гідністю.

Рухливі ігри для активного відпочинку

Рухливі ігри та естафети: для формування культури рухів, навичок пересування, володіння м'ячем (естафети з інтегрально розвивальними м'ячами (eduball)), зимовірухливі ігри, рухливі ігри із застосуванням стрибкових вправи тощо.

3. Змістова лінія «Піклування про стан здоров'я та безпеку»	
Контролює своє самопочуттяза підтримки дорослих у закладі загальної середньої освіти і поза його межами	*регулює* фізичне навантаження відповідно до самопочуттяпід час виконання фізичних вправ [2 ФІО 3-2.1-1]; *пояснює*, які ознаки втоми виявляються під час виконання фізичних навантажень [2 ФІО 3-2.1-2]; після виконання фізичних вправ *визначає*, що булоскладно зробити і чого досягнув/ -ла [2 ФІО 3-2.1-3]; *описує* ознаки впливу фізичного навантаження на власнийорганізм [2 ФІО 3-2.1-4]
Пояснює значення фізичнихвправ для здоров'я людини	*переконує* однокласників про користь виконання фізичнихвправ [2 ФІО 3-2.2-1]; *аргументує*, що кожна людина – неповторна і може матирізні фізичні якості [2 ФІО 3-2.2-2]; *пояснює* роль загартування для зміцнення здоров'я людини [2 ФІО 3-2.2-3]
Обирає за допомогою вчителята виконує вправи/ігри і елементи різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	*виконує* вправи для формування постави [2 ФІО 3-2.3-1]; *виконує* дихальні вправи та вправи на релаксацію [2 ФІО3- 2.3-2]; *виконує* вправи на свіжому повітрі для зміцнення здоров'ята покращення фізичного розвитку [2 ФІО 3-2.3-3]; *виконує* вправи для розвитку фізичних якостей та *аналізує*їхні зміни за допомогою вчителя/ вчительки [2 ФІО 3-2.3-4]; *пояснює* цінність зусиль для формування характеру [2ФІО 3-2.3-5]; *добирає* вправи за вподобаннями [2 ФІО 3-2.3-6]

Пропонований зміст

Основи знань із фізичної культури

Поняття про фізичну культуру як сукупність фізичних вправ, спрямованих на зміцнення здоров'я.

Фізичні вправи для формування постави, профілактики плоскостопості та відновлення організму. Ознаки втоми під час виконання фізичних навантажень та засоби її уникнення. Загартування як засіб зміцнення здоров'я та покращення фізичного розвитку.

Вправи для формування постави та профілактики плоскостопості *Загальнорозвивальні вправи:* нахили та повороти голови, згинання та розгинання верхніхкінцівок, кругові рухи руками, нахили в бік, пружинні рухи з різних вихідних положень;нахили, повороти, прогинання та вигинання тулуба у положенні упору «стоячи на колінах»;піднімання тулуба

з вихідного положення, лежачи на спині та животі; підтягування нанизькій перекладині з вихідного положення упору «лежачи»; присіди, напівприсіди,згинання та розгинання ніг, відведення ніг набік, статичні положення на рівновагу.

Загальнорозвивальні вправи для формування постави: біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, дзеркала.

Вправи для профілактики плоскостопості: ходьба по дрібних предметах, біг на пальцях, ходьба перекатами з п'ятки на пальці, «гусениця», «ведмідь клишоногий», перекладання та захоплення дрібних предметів пальцями ніг, стрибки.

Вправи на релаксацію.Дихальні вправи.

Вправи для розвитку фізичних якостей:

сили (підтягування у висі лежачи та у висі, згинання та розгинання рук в упорі лежачи від гімнастичної лави та від підлоги, стрибки із упору «присівши вгору»; загальнорозвивальні вправи з гантелями (250 - 500 г) з утриманням статичних поз, вправи з гумовим еспандером);

швидкості (повторний біг 3-4 по 10 м, біг із прискореннями за сигналом, біг в упорному положенні, прискорення з різних вихідних положень, біг на місці з максимальною частотоюкроків, виконання максимальної кількості рухів за одиницю часу);

витривалості (стрибки зі скакалкою; біг у чергуванні з ходьбою до 1000 м; рівномірний біг малої інтенсивності на довгі дистанції; пересування на довгі дистанції з використанням різного інвентаря – ролики, велосипед, скейт, лижі, ковзани тощо);

гнучкості (махові рухи руками і ногами в різних напрямах з амплітудою, що поступово збільшується, нахили тулуба в різних напрямах у положенні стоячи, пружинні нахили у положенні сидячи, викрути рук із гімнастичною палицею, пружинні рухи у широкій стійці,прогинання та вигинання тулуба у положенні упору стоячи на колінах, викрути рук зі скакалкою, пружинні похитування у положенні випаду, прогинання тулуба у положенні лежачи на животі);

координації (пересування по підвищеній і обмеженій за площиною опорі, подолання природних перешкод, пересування із зупинками за зоровим і слуховим сигналами (під час пересування раптові зупинки у заданій позі за сигналом), «човниковий» біг 4 по 9 м, 3 по

10 м; рухливі народні ігри та естафети, подолання перешкод, ходьба на пальцях по підвищеній і обмеженій за площиною опорі з різними положеннями рук, «поза лелеки» із заплющеними очима, пересування із підкиданням дрібних предметів (тенісні м'ячі, мішечки тощо), вправи зі зміною положення тіла у просторі, розслаблення м'язів рук, ніг, тулуба з різних вихідних положень).

Результати навчання і пропонований зміст
3 – 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	**2**
1. Змістова лінія «Базова рухова активність»	
Виконує вправи на пересування (ходьба, біг, стрибки, лазіння, плавання, ковзання) з предметами та без них, оцінює власне виконання рухових дій та виконання вправ іншими особами (за наявності відповідних умов)	*вправляється* у виконанні комплексів загальнорозвивальних та спеціальних вправ за показом учителя / учительки та самостійно з використанням різних предметів та без них [4 ФІО 1-1.1-1]; *виконує* різновиди ходьби, бігових вправ та бігу [4 ФІО 1-1.1-2]; *виконує* стрибкові вправи [4 ФІО 1-1.1-3]; *долає смугу* природних і штучних перешкод за допомогою лазіння й перелізання, стрибків та бігу, а також *добирає* найбільш зручний спосіб їх подолання [4 ФІО 1-1.1-4]; *виконує* зручним способом різні види метань (на дальність та в ціль) [4 ФІО 1-1.1-5]
Розпізнає, добирає та виконує фізичні вправи для ранкової гімнастики, фізкультурної хвилинки та паузи; добирає відповідний інвентар для кожного виду спорту, розрізняє та виконує вправи з різних видів спорту для розвитку фізичних якостей	*виконує* різні види гімнастичних вправ та вправи дитячого фітнесу [4 ФІО 1-1.2-1]; *аналізує* власні помилки у виконанні фізичних вправ та *вправляється* в їх усуненні [4 ФІО 1-1.2-2]; *укладає та виконує* комплекси гімнастичних вправ, фізкультурної паузи та фізкультурної хвилинки для відновлення працездатності [4 ФІО 1-1.2-3]; *поєднує* комплекси загальнорозвивальних вправ зі спеціальними та *застосовує* їх для розминки [4 ФІО 1-1.2-4]; *розрізняє* різні фізичні якості людини і доводить, що рівень їх розвитку не може бути підставою для образ [4 ФІО 1-1.2-5]

Пропонований зміст

Організаційні вправи: різноманітні способи перешикувань на місці та в русі для проведення комплексів загальнорозвивальних вправ.

Загальнорозвивальні вправи: з м'ячами, гімнастичними палицями, обручами, гантелями; вправи ранкової гігієнічної гімнастики та фізкультурної хвилинки з предметами та без них.

Положення тіла у просторі: вправи з різних вихідних положень: лежачи, сидячи; з виконанням упорів та у висах.

Елементи акробатики: перекид назад в упор, стоячи на колінах, в упор присівши; два перекиди вперед; «міст» із положення лежачи; комбінація із декількох акробатичних елементів (на вибір учителя/ вчительки);

Елементи рівноваги: ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лава, низька колода), поєднана з перехресними поворотами, махами ногами, кроками польки з різними положеннями рук; комбінація із вправ на рівновагу.

Лазіння: по похилій гімнастичній лаві різними способами; лазіння по гімнастичній стінці різними способами та в різних напрямках; лазіння по гімнастичній стінці з переходом на похилу гімнастичну лаву і навпаки; лазіння по гімнастичній стінці з вантажем на голові; лазіння по горизонтальному та вертикальному канаті різними способами.

Дитячий фітнес: лого-аеробіка; звіро-аеробіка; фітбол-аеробіка; танцювальна аеробіка: ритмічне поєднання рухів і кроків, підскоків; танцювальні імпровізаційні вправи.

Ходьба: по діагоналі, ходьба зі зміною частоти кроку; ходьба із прискоренням та уповільненням; ходьба зі зміною довжини кроку; ходьба зі зміною напрямку за звуковим

сигналом; ходьба підвищеною та обмеженою опорою (гімнастична лава, низька колода) з різними способами пересунь (високим підніманням стегна, з переступанням предметів, приставним кроком правим і лівим боком, із присіданнями та поворотами переступанням з різними положеннями рук); ходьба по спіралі; ходьба зі зміною напрямку за зоровим сигналом.

Біг: «протиходом», «змійкою», по діагоналі; біг із різних вихідних положень, біг із подоланням перешкод, «човниковий» біг 4 по 9 м, біг із зміною швидкості та напрямку за звуковим сигналом; біг до 30 м, рівномірний біг почергово з ходьбою; біг по пересіченій місцевості; біг з подоланням перешкод вертикальних та горизонтальних; біг із зміною швидкості та напрямку за зоровим сигналом; біг по прямій; фінішування; біг зі зміною лідера. **Вправи з малим м'ячем (тенісним або гумовим):** підкидання м'яча під час ходьби; із положення стоячи; кидки м'яча у стіну; з наступним його ловінням; перекидання м'яча; метання м'яча із-за спини через плече, стоячи на одному, двох колінах; метання м'яча із-за спини через плече на дальність з
місця, у вертикальну ціль; метання м'яча в горизонтальну ціль; метання м'яча з різних вихідних положень.

Стрибки зі скакалкою: на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад з проміжнимита без проміжних стрибків.

Стрибки у висоту з прямого розбігу, зігнувши ноги; стрибки вгору поштовхом однієї та двохніг з діставанням підвішених предметів; застрибування на м'які перешкоди; стрибки з розбігу способом переступання; серійні вистрибування з упору присівши, перестрибування природних та штучних перешкод обраним способом.

Стрибки в довжину з місця, з розбігу, зігнувши ноги; стрибки у кроці, стрибки по купинах.

Стрибки у глибину: з висоти з м'яким приземленням на дві ступні; зіскок з гімнастичної лави.**Вправи для розвитку фізичних якостей:**

Сили – піднімання зігнутих і прямих ніг з вису та з положення лежачи на спині; згинання і розгинання рук з різних вихідних положень; підтягування у висі, лежачи на низькій перекладині; стрибки вгору з упору присівши; загальнорозвивальні вправи з набивними м'ячами, з гантелями; намотування мотузки з вантажем на кінці на горизонтально розташовану палицю; згинання та розгинання рук в упорі позаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів з різних вихідних положень; лазіння по гімнастичній стінці або підтягування на гімнастичній лаві з додатковим обтяженням; передачі набивного м'яча із різних вихідних положень; стрибки по розмітках у присіді.

Швидкості – прискорення; удари м'яча ногою об стіну; багаторазові кидки м'яча у стіну; біг із високим підніманням стегна у положенні упору; біг із високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м'ячі тощо); біг із різних вихідних положень; біг згори; прискорення за сигналом (виконання вправ у максимальному темпі).

Витривалості – рівномірний біг у повільному темпі; стрибки через скакалку до 2 хв.

Гнучкості – рухи руками, ногами та нахили тулуба з поступовим збільшенням амплітуди; вправи біля гімнастичної стінки: пружинні нахили тулуба, махи ногами у різних площинах; вправи на розтягування з різних вихідних положень; викрути рук вперед і назад, тримаючи гімнастичну палицю або скакалку; одночасне відведення рук і ніг назад у положенні лежачи на спині; розтягування в парах; нахили тулуба назад з різних вихідних положень (із допомогою).

Координації – підкидання і ловіння малого м'яча почергово правою і лівою рукою; перекидання малого м'яча під піднятою ногою, перекидання через плече (під плечем) з однієї руки в другу; ловіння великого м'яча двома руками за спиною після підкидання вгору; пересування по обмеженій і підвищеній опорі з подоланням перешкод; вправи зі зміною положення тіла у просторі; довільне подолання поодиноких перешкод; подолання смуги перешкод; вправи з асиметричними рухами руками і ногами; підкидання і ловіння м'яча після виконання різноманітних рухових дій (присідань, поворотів, перекидів, перекатів тощо).

Основи знань з фізичної культури

Добір вправ для розминки.

Поняття про види легкої атлетики та гімнастичного багатоборства.

Ознайомлення з різними видами інвентаря та обладнання на заняттях з фізичної культури.

Загальне уявлення про Олімпійські ігри. Значення досягнень відомих спортсменів на Олімпійських іграх та інших змаганнях для самовдосконалення.	
2. Змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність учнів»	
Виконує рухові дії у рухливих іграх під час занятьу школі та дозвілля	*грає* у рухливі, народні ігри та *бере участь* в естафетах [4 ФІО 2-1.3-1]; *вигадує* рухливі ігри для використання прогулянок, екскурсій, відпочинку, задовольняючи потребу в руховій та ігровій діяльностях [4 ФІО 2-1.3-2]; *активно вболіває* за результат команди, *підбадьорює* себе таоднокласників [4 ФІО 2-1.3-3]; *співпереживає* за результат команди та максимально себе виявляє під час гри [4 ФІО 2-1.3-4]
Ефективно взаємодіє зоднолітками для досягнення спільних командних цілей під часрухової діяльності	*розрізняє* індивідуальні та командні види спорту, *добирає* необхідний спортивний інвентар [4 ФІО 2-3.1-1]; *добирає* вправи, відповідні до індивідуальних та командних видів спорту [4 ФІО 2-3.1-2]; *виконує* ведення, передачі, кидки та удари по м'ячу,відповідно до виду спорту [4 ФІО 2-3.1-3]; *бере участь* в обговоренні та ухваленні спільних рішень накористь команди [4 ФІО 2-3.1-4]; *бере участь* у спортивних іграх за спрощеними правилами [4ФІО 2-3.1-5]
Дотримується правил чесноїгри під час рухової діяльності; прагне вигравати,не засмучується через поразку і сприймає її гідно	*пояснює* значення правил чесної гри для особистих та командних досягнень [4 ФІО 2-3.3-1]; *бере відповідальність* за результат команди під час естафет,ігор [4 ФІО 2- 3.3-2]; *розв'язує конфлікти*, якщо вони виникають під час проведення естафет чи спортивної гри [4 ФІО 2-3.3-3]; *доводить важливість* співпраці, спілкування та взаємодії на прикладах досягнення спільних командних цілей [4 ФІО 2- 3.3-4]; *аналізує* свої сильні сторони й обирає відповідні ролі [4 ФІО2-3.3-5]; *дотримується* правил проведення рухливих ігор та естафет на уроках та під час самостійних занять [4 ФІО 2-3.3-6]; *регулює* власні емоції під час естафет та рухливих ігор, розуміючи, що емоції – частина задоволення від рухової активності [4 ФІО 2-3.3-7]; *співпереживає* за досягнення команди [4 ФІО 2-3.3-8]; на прикладі життєписів відомих спортсменів пояснює, що їхведе до успіху і як долати

	невдачі [4 ФІО 2-3.3-9]; *пояснює* символи та ідеали Олімпійського руху [4 ФІО 2-3.3-10]
Пропонований зміст Рухливі ігри, народні ігри для активного відпочинку. **Елементи спортивних ігор** *Вправи з баскетбольним м'ячем:* тримання баскетбольного м'яча; передачі м'яча; ловіння м'яча; передачі м'яча в ціль і ловіння його після відскоку від підлоги; ведення м'яча на місці та під час ходьби; ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей на місці та в русі; ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; кидки м'яча у кошик з близьких дистанцій, двобічна гра баскетбол за спрощеними правилами. *Вправи з футбольним м'ячем* – удари внутрішньою та середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у вертикальну ціль та горизонтальну ціль, ведення м'яча вивченими способами між стійок, з обведенням стійок; вкидання м'яча в ноги партнерові/ партнерці з місця; ведення м'яча вивченими способами по прямій, по колу; удари вивченими способами на точність; двобічна гра у футбол за спрощеними правилами. *Елементи гандболу* – ловіння м'яча двома руками; передачі м'яча однією рукою на місці; кидок м'яча зігнутою рукою зверху; ведення м'яча правою і лівою рукою. **Основи знань з фізичної культури** Поняття про індивідуальні та командні види спорту та важливість дотримання правил чесної гри. Значення народних, рухливих ігор, забав, елементів народних свят та обрядів для формування особистої фізичної культури. Символи та ідеали олімпійського руху, ознайомлення із життєвим шляхом відомих спортсменів.	
3. Змістова лінія «Піклування про стан здоров'я та безпеку»	
Володіє елементами самоконтролю у процесі виконання фізичних вправ	*аналізує* вплив фізичного навантаження на власний організм[4 ФІО 3-2.1- 1]; *добирає* із запропонованих засобів для розвитку фізичні якості ті, які на його / її думку є найбільш корисними [4 ФІО3-2.1-2]; *пояснює* значення різних видів загартування для організму людини та виховання сили волі; переконує в позитивному впливі загартовування та фізичного навантаження на стан здоров'я [4 ФІО 3-2.1-3]
Регулює інтенсивність навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) відповідно до визначенихзавдань	*застосовує* елементарні способи регулювання фізичного навантаження (швидкість, тривалість, послідовність виконання фізичних вправ) [4 ФІО 3- 2.3-1]; *регулює* фізичні навантаження під час занять у школі тасамостійних занять [4 ФІО 3-2.3-2]
Аналізує вплив позитивнихта негативних факторів на стан здоров'я людини; оцінює своє самопочуття за частотою серцевих скороченьта частотою дихання	*вимірює* пульс собі і друзям, аналізуючи вплив фізичних навантажень на організм [4 ФІО 3-2.2-1]; *виконує* спеціальні вправи для формування правильної постави, запобігання плоскостопості, профілактики захворювань дихальної системи та органів зору [4 ФІО 3-2.2-2]
Дотримується правил безпекипід час рухової діяльності в закладі загальної середньої освіти та поза його межами, пояснює значенняцих правил та їх наслідки	*перевіряє* спеціальний інвентар та обладнання перед виконанням фізичних вправ [4 ФІО 3-3.2-1]; *пояснює* значення правил проведення гри для безпеки власної та інших [4 ФІО 3-3.2-2];

	дбає про власну безпеку та безпеку однокласників під час фізкультурної діяльності [4 ФІО 3-3.2-3]; *застерігає* інших від небезпечної поведінки [4 ФІО 3-3.2-4]; *дотримується* санітарно-гігієнічних вимог у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності [4 ФІО 3-3.2-5]

Пропонований зміст

Загальнорозвивальні вправи: вправи для м'язів шиї: нахили та повороти голови; для м'язів верхніх кінцівок: згинання та розгинання рук, пружинні рухи, нахили з різних вихідних положень, для м'язів нижніх кінцівок: присіди, напівприсіди, випади, стрибки.

Загальнорозвивальні вправи на формування постави: вправи з предметами: з гімнастичними палицями, м'ячами, скакалкою, мішечками піску на голові під час ходьби; вправи біля гімнастичної стінки, вертикальної осі, біля дзеркала.

Вправи для попередження плоскостопості: ходьба, біг на пальцях, ходьба перекатами з п'яти на пальці, стрибки; ходьба по дрібних предметах, біг, піднімання на пальці, стрибки; ходьба по природному інвентарю (каштани, жолуді, горіхи, тощо).

Вправи на релаксацію.

Дихальні вправи.

Вправи для профілактики захворювань органів зору.

Основи знань з фізичної культури

Елементарні способи регулювання фізичного навантаження. Самоконтроль за показниками частоти серцевих скорочень. Позитивні та негативні чинники, що впливають на стан здоров'я. Роль різних видів загартовування для власного здоров'я.

Значення правил проведення гри для безпеки власної та інших. Санітарно-гігієнічні вимоги для проведення занять та спортивного одягу.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті початкової освіти, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної галузі. Очікувані результати навчання здобувачів освіти подано за змістовими лініями і співвіднесено за допомогою індексів[2] з обов'язковими результатами навчання першого циклу, визначеними Державним стандартом початкової освіти.

[2] Цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу). У цьому разі - другий клас. Скорочений буквений запис означає освітню галузь. Перша цифра після буквеного запису позначає номер змістової лінії, друга цифра (після дефісу) - порядковий номер загальної цілі, окресленої в Стандарті. Цифра після крапки означає порядковий номер обов'язкового результату навчання. Остання цифра - порядковий номер очікуваного результату навчання.

Змістові лінії кожної освітньої галузі в межах І циклу реалізовуються паралельно та розкриваються через «Пропонований зміст», який окреслює можливий навчальний матеріал, на підставі якого будуть формуватися очікувані результати навчання та відповідні обов'язкові результати навчання.

Оскільки освітня програма ґрунтується на компетентнісному підході, теми/тези рубрики «Пропонований зміст» не передбачають запам'ятовування учнями визначень термінів і понять, а активне конструювання знань та формування умінь, уявлень через досвід практичної діяльності.

Упродовж навчання в початковій школі здобувачі освіти опановують способи самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції. Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюються на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження їхнього індивідуального розвитку у процесі навчання. За цих умов контрольно-оцінювальна діяльність набуває для здобувачів формувального характеру.

Результати навчання є внеском у формування таких ключових компетентностей здобувачів освіти:

№ з/п	**Ключові компетентності**	**Компоненти**
1	Вільне володіння державною мовою	**Уміння** усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;
2	Здатність спілкуватися	**Активне** використання рідної мови в різних

	рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;
3	Математична компетентність	**Виявлення** простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;
4	Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій,	**Формування** допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;
5	Інноваційність	**Відкритість** до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;
6	Екологічна компетентність	**Усвідомлення** основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;
7	Інформаційно-комунікаційна компетентність	**Опанування** основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;
8	Навчання впродовж життя	**Опанування уміннями і навичками**, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;
9	Громадянські та соціальні компетентності	**Навчання** ідеям демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов’язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних

		народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;
10	Культурна компетентність	**Залучення** до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;
11	Підприємливість та фінансова грамотність,	**Ініціативність**, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Вимірювання результатів навчання здобувачів освіти відбувається шляхом:

формувального оцінювання, яке допомагає відстежувати особистісний розвиток здобувачів освіти і хід опановування ними навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості;

підсумкового (тематичного та завершального) оцінювання, під час якого навчальні досягнення здобувачів освіти співвідносяться з очікуваними результатами навчання, визначеними цією освітньою програмою.

Результат оцінювання **особистісних надбань учня/учениці** у 1-4 класах виражається **вербальною оцінкою,** а **об'єктивних результатів навчання учня/учениці** у 1-2 класах - вербальною оцінкою, у 3-4 класах - або **вербальною оцінкою, або рівневою оцінкою** за вибором закладу на підставі рішення педагогічної ради.

Форми оцінювання здобувачів початкової освіти Навчальні досягнення учнів у 3-4-му класах підлягають формувальному та підсумковому (тематичному та завершальному) оцінюванню.

Формувальне оцінювання має на меті:

• відстежувати навчальний поступ учнів;

• вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку дитини;

• діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; • вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню;

• аналізувати реалізацію освітньої програми та Державного стандарту початкової освіти, ухвалювати рішення щодо корегування навчальної програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини;

• запобігати побоюванням дитини помилитися; • плекати впевненість у власних можливостях і здібностях.

Орієнтирами для оцінювання навчальних досягнень учнів (формувального і підсумкового) є окреслені в цьому документі очікувані результати навчання, об'єднані за галузями та проіндексовані відповідно до обов'язкових результатів навчання Державного стандарту початкової освіти.

Очікувані результати навчання слід використовувати для:

• встановлення цілей уроку, окремих видів діяльності учнів, вправ тощо;

• постійного спостереження за навчальним поступом учня/ учениці[3] з боку вчителів, батьків і самих учнів;

• поточного, зокрема й формувального, оцінювання;

• підсумкового оцінювання (для другого циклу навчання).

[3] При цьому особливості учня / учениці можуть впливати на темп навчання, внаслідок чого діти можуть досягати вказаних результатів раніше або пізніше від завершення зазначеного циклу чи рівня.

На основі поданих нижче очікуваних результатів навчання вчитель/ учителька може формулювати індивідуальні результати навчання учня/ учениці відповідно до опанування ним/ нею конкретного вміння (напр., намагається визначати ключові слова, визначає ключові слова, впевнено визначає ключові. слова тощо), таким чином відстежуючи поступ учня за конкретний проміжок часу (напр., за два місяці). Спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно. Невід'ємною частиною цього процесу є формування здатності учнів самостійно оцінювати свій поступ.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу.

Форми організації освітнього процесу кожен вчитель уточнює та розширює відповідно до змісту окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року. А саме це - різні типи уроку, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, квести, які вчитель організує у межах уроку або в позаурочний час. Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожної галузі, досяжні, якщо використовувати інтерактивні форми і методи навчання - дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо.

Вибір форм і методів освітнього процесу вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття початкової освіти. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року не виповнилося шести років, можуть розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, якщо їм виповниться шість років до 1 грудня поточного року. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку.

З метою неперервного відстеження результатів початкової освіти, їх прогнозування та коригування проводяться моніторингові дослідження навчальних досягнень на шкільному рівні, а також на рівні окремих класів. Аналіз результатів моніторингу дає можливість відстежувати стан реалізації цілей початкової освіти та вчасно приймати необхідні педагогічні рішення.

Освітня програма початкової освіти передбачає досягнення учнями результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом.

Реалізація освітньої програми початкової освіти забезпечує всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Навчальний план зорієнтований на роботу закладів загальної середньої освіти за 5-денним навчальним тижнем.

Освітня програма І ступеня («Інтелект України»)

Цикл І, адаптаційно-ігровий (1–2 класи)

Цикл ІІ, основний (3–4 класи)

Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» розроблена на виконання Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету МіністрівУкраїни від 21.02.2018 р. No 87 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 24.07.2019 р. No 688), розпоряджень Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. No 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»,

від 13.12. 2017 р. No 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017—2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», наказів Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016 р. No 1319 «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів» (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 16.01.2017 р. No 67), від 13.07.2017 р. No 1021 «Про організаційні питання запровадження Концепції Нової української школи у загальноосвітніх навчальних закладах І ступеня», від 14.08.2017 р. No 1171 «Про завершення І етапу всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів», від 03.02.2021 р. № 140 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 02 листопада 2016 року № 1319 та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України», від 08.10.2019 р., No 1272 «Про затвердження типових навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти» та від 08.10.2019 р. No 1273 «Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти».

Програма містить:

- вимоги до дітей, які можуть розпочати навчання за цією Програмою;
- перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність, що презентовано в органічній єдності та взаємозв’язку концептуальних засад, цілей, змісту, методів, форм і засобів освітнього процесу в початковій школі Проєкту;
- загальний обсяг навчального навантаження учнів 1–4-х проєктних класів;
- очікувані результати навчання здобувачів освіти 2-х і 4-х проєктних класів.

Вимоги до дітей, які можуть розпочати навчання за Програмою. Зарахування учнів до проєктного класу відбувається відповідно до чинного законодавства на підставі заяв батьків або осіб, які їх замінюють. Згідно із Законом України «Про освіту» початкова освіта в Проєкті розпочинається, як правило, із шести років. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року виповнилося сім років, можуть навчатися в проєктних класах цього ж навчального року. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року не виповнилося шести років, можуть розпочинати здобуття початкової освіти

цього ж навчального року за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, якщо їм виповниться шість років до 1 грудня поточного року. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти в Проєкті з іншого віку (Закон України «Про освіту», стаття 12).

До здобуття другого (основного) циклу початкової освіти в Проєкті допускаються переважно учні, які здобували початкову освіту на першому (адаптаційно-ігровому) циклі у 1–2-х класах Проєкту.

Перелік освітніх компонентів системи початкової освіти в Проєкті

Згідно із Законом України «Про освіту» початкова освіта в Проєкті як перший рівень повної загальної середньої освіти, що відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій, забезпечує, зокрема, наступність із дошкільним періодом і здатність дитини виконувати під керівництвом учителя прості завдання в типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері навчання, а також готовність дитини до навчання на наступному рівні (Закон України «Про освіту», стаття 10).

Відповідно до дидактичних засад визначення компонентів освітнього процесу до їх переліку віднесено цілі, концептуальні засади їх досягнення, зміст, методи, форми і засоби освітнього процесу в початковій школі Проєкту.

Цілями початкової освіти в Проєкті визнано всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості й допитливості. Зазначені цілі досягаються через модернізацію початкової освіти в Проєкті на засадах компетентнісного підходу, концептуальною метою якого є становлення учня як суб’єкта життєдіяльності завдяки сформованості системи взаємопов’язаних ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Компетентність трактуємо відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 1) як інтегровану якість особистості, що є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей і визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Концептуальними засадами досягнення цілей початкової освіти в Проєкті є основні положення компетентнісного, особистісно-діяльнісного, системного та синергетичного підходів, зокрема, низка таких взаємопов’язаних положень:

Компетентнісна початкова освіта в Проєкті:

втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та розпочинає процес формування в учнів молодшого шкільного віку ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Під ключовими розуміємо компетентності, що виявляються в здатності людини до ефективної життєдіяльності в усіх сферах людського буття; під загальнопредметними — компетентності, що допомагають особистості успішно опановувати предмети певної освітньої галузі; під предметними — компетентності, що забезпечують повноцінне засвоєння учнями змісту конкретних навчальних предметів. Як органічно взаємопов'язані складові будь-якої компетентності розглядаємо ставлення та цінності, знання; інтелектуальні та практичні вміння й навички (зокрема, такі наскрізні вміння, як читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, прийняття рішень, розв'язування проблем, здатність співпрацювати з іншими людьми). До ключових відносимо такі компетентності: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математичну компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічну компетентність; інформаційно-комунікаційну компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурну компетентність; підприємливість і фінансову грамотність (Закон України «Про освіту», статті 1, 12);

проєктується й реалізується на засадах особистісно-діяльнісного підходу як система, що функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно зорієнтованої освіти й діяльнісного підходу, зокрема принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти;

розглядається як феномен, що функціонує та розвивається відповідно до принципів системного підходу, зокрема принципів органічної єдності педагогічної системи й середовища, цілеспрямованості, рівноважної відповідності, оптимальності, зворотного зв'язку, єдності програмованого, рефлексивного та адаптивного видів управління тощо. Так, у Проєкті реалізується системна модель формування в учнів ключових компетентностей, що дозволяє повною мірою задіяти потенціал ліцею завдяки поєднанню предметно-тематичної, міжпредметної та виховної моделей. Зокрема, формування соціальної та громадянської компетентностей учнів 1–4-х проєктних класів відбувається під час ранкових зустрічей, на годинах спілкування, на заходах і заняттях у дитячих організаціях та клубах

тощо (виховна модель), на уроках «Я пізнаю світ» (предметно-тематична модель, оскільки набуття учнями означених компетентностей належить до провідних цілей цього навчального предмета) та під час вивчення всіх інших дисциплін навчального плану (міжпредметна модель, що реалізується через технологію ціннісного насичення кожного уроку).

Важливою складовою формування соціальної і громадянської компетентностей в учнів проєктних класів є ранкові зустрічі, які згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України проводяться на початку кожного навчального дня впродовж 15–20 хвилин. Час на проведення ранкових зустрічей не обліковується в класних журналах, частково компенсує різницю в тривалості навчальних занять, решта якого компенсується роботою вчителя на перервах (лист Міністерства освіти і науки України No1/9-190 від 2.04.2018 року);

моделюється й упроваджується в освітній процес на засадах синергетичного підходу як нелінійна система відкритого типу, здатна до самоорганізації. Відкритість освіти виявляється в доцільності її розбудови на основі поєднання різних методологій і підходів, освітніх технологій і методик, а також їх компонентів; нелінійність — у необхідності конструювання освітньої системи як гнучкого багатоваріантного системного утворення з правом вибору суб'єктами освітнього процесу одного / декількох варіантів його організації, зокрема й за індивідуальною освітньою траєкторією; здатність до самоорганізації — у переважанні технологій інтерактивного навчання, підвищенні ролі самоосвіти.

Зміст початкової освіти в Проєкті визначено відповідно до дидактичних основ конструювання змісту освіти. Згідно з принципом відповідності змісту освіти формаційним і цивілізаційним тенденціям розвитку людства взагалі й українського суспільства зокрема як вихідні розглядаємо положення останекласичної парадигми освіти, у якій концептуальною освітньою метою визнано створення умов для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості в складному нестабільному світі. Аксіологічними імперативами державної освітньої політики в постнекласичній парадигмі є поєднання технократизму з гуманістичними пріоритетами та культуроцентричністю, яка репрезентує типові риси культурної особистості: духовність, національну свідомість, культурну толерантність, позитивне мислення, емоційний інтелект тощо.

У зв'язку з вищезазначеним реалізація компетентнісної моделі освіти в Проєкті передбачає, з одного боку, упровадження STEM-освіти як провідного тренду модернізації національних освітніх систем, метою якої є підготовка фахівців у галузі converging NBIC-технологій — ядра 6-го

технологічного укладу, а з іншого — формування в учнів соціальної, громадянської, державницької та культурної компетентностей, позитивного мислення й емоційного інтелекту.

Як концептуальні засади STEM-освіти, що реалізуються в Проєкті, визначаємо низку взаємопов'язаних положень.

1. STEM-освіта має бути неперервною: розпочинатися в дошкільному віці й тривати впродовж усього життя. Раннє залучення дитини до STEM-освіти не лише сприяє розвитку креативного мислення та формуванню дослідницької компетентності, а й поліпшує соціалізацію особистості, оскільки розвиває комунікативні компетентності під час роботи в команді.

2. STEM-освіта є «містком» між навчанням учнів / студентів та їхньою кар'єрою. За оцінками науковців, у майбутньому 9 із 10 найбільш затребуваних і високооплачуваних спеціальностей належатимуть до NBIC-сектора та вимагатимуть від претендентів високого рівня сформованості міждисциплінарних компетентностей у галузі STEM-дисциплін.

3. Мета STEM-освіти в системі загальної середньої освіти — розвивати в учнів інтерес до навчальних предметів природничо-математичного циклу, а також формувати в них систему взаємопов'язаних компетентностей, зокрема концептуальної (розуміння природничо-наукових і математичних концепцій, операцій та відношень), стратегічної (здатність формулювати й розв'язувати наукові, технічні та технологічні проблеми), когнітивної (здатність логічно мислити, пояснювати, аргументувати, а також здатність до рефлексії), операційної (здатність охайно та точно виконувати операції), аксіологічної (здатність розглядати об'єкт як корисний одночасно зі здатністю вірити у власну ефективність).

4. Характерними для STEM-освіти в системі загальної середньої освіти є:

- ✓ фундаменталізація освіти, що виявляється в поглибленому вивченні предметів природничо-математичного циклу;
- ✓ інтегроване навчання за темами, а не за предметами, що здійснюється на засадах міждисциплінарного та проєктного підходів;
- ✓ навчання на основі власних відкриттів, спрямоване на формування в учнів дослідницької компетентності, опанування ними алгоритму розв'язання винахідницьких задач, інноваційної стратегії розробки проєктів;
- ✓ практична спрямованість навчання (на основі здобутих знань учні на уроках створюють прототипи / моделі реальних об'єктів, процесів або продукти сучасної індустрії);

- ✓ посилена увага до вивчення англійської мови, оскільки найбільш значущі наукові друковані та інтернет-ресурси публікуються саме цією мовою.

5. STEM-освіта може реалізовуватися як в урочний, так і в позаурочний час. Найоптимальнішим є органічне поєднання обох підходів.

Згідно з принципом єдності змістового та процесуально-діяльнісного (методи, форми, засоби освітнього процесу) компонентів освіти й відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа», Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту початкової освіти в освітньому процесі 1–4-х проєктних класів реалізуються:

інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, зокремак ооперативне навчання, робота в парах або групах («Ажурна пилка», «Алфавіт», «Броунівський рух», «Дерево припущень», «Діалог», «Карусель», «Синтез думок»,«Тонкі та товсті запитання», «Учитель», «Шість капелюхів» тощо); технологія навчання в грі; дискусія («Метод прес», «Обери позицію», «Парламентські слухання», «Ток-шоу» тощо); метод проєктів; тренінги (соціально-психологічні тренінги, тренінги особистісного зростання тощо), афірмації, що спрямовані на становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності, патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми;

технологія STEM-освіти (навчання на основі власних відкриттів; проблемне навчання; запитальне навчання, розв'язання винахідницьких задач на основі теорії розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера тощо);

технологія раціонального читання, метою якої є формування в учнів таких наскрізних умінь, означених у Законі України «Про освіту» (стаття 12), як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, а також спроможність опрацьовувати значний обсяг наукової та навчальної інформації за обмежений час. Сутність цієї технології полягає в системній роботі над формуванням в учнів:

1) технічної складової читання за допомогою комплексу спеціальних вправ, що спрямовані на підвищення темпу читання вголос і про себе, розширення обсягу симультанного сприйняття одиниць тексту й удосконалення процесів запам'ятовування;

2) здатності розуміти прочитане, критично осмислювати й оцінювати інформацію завдяки вправам «Ключові слова», «Питайлик», «Техніка аргументації»;

3) спроможності переказувати текст, виділяючи інформацію, яку необхідно запам’ятати, та раціонально запам’ятовувати її, висловлювати усно та письмово власну думку щодо прочитаного, обґрунтовуючи її, завдяки комплексу вправ, зокрема «Учитель», «Броунівський рух», «Дебати»;

4) уміння створювати на основі прочитаного власні есе, тексти-розповіді, тексти-описи, тексти-міркування;

технологія повного засвоєння навчальних одиниць, що ґрунтується на таксономії Б. Блума, теорії поетапного формування розумових дій П. Гальперіна, методиці інтервальних повторень Г. Еббінгауза;

технологія збагачення освітнього процесу, що ґрунтується на тріадній моделі збагачення Дж. Рензуллі. Відповідно до цієї моделі в Проєкті передбачено систему заходів, спрямованих на створення умов для розвитку в учнів мотивації, креативності та інтелекту.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти формування в учнів проєктних класів ключових, загальнопредметних і предметних компетентностейз дійснюється за такими ***освітніми галузями***:

1. Мовно-літературна освітня галузь.
2. Математична освітня галузь.
3. Природнича освітня галузь.
4. Технологічна освітня галузь.
5. Інформатична освітня галузь.
6. Соціальна і здоров’язбережувальна освітня галузь.
7. Громадянська та історична освітня галузь.
8. Мистецька освітня галузь.
9. Фізкультурна освітня галузь.

Мовно-літературна освітня галузь (українська мова)

Мова — унікальне явище культури, що є не тільки засобом спілкування,а й засобом засвоєння, зберігання й передачі знань, досвіду поколінь, віддзеркаленням ментальності народу, його душею. У мові виявляється свідомість як окремої людини, так і нації загалом.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти метою мовно-літературної освітньої галузі (українська мова) у Проєкті визнано формування в учнів 1–4-х класів системи ключових компетентностей (комунікативної, громадянської, соціальної, культурної, навчання впродовж життя тощо), загальнопредметних (мовленнєвої, мовної, читацької тощо) і предметних (компетентностей у галузі фонетики, орфоепії, орфографії, лексикології, будови слова, морфології, синтаксису, стилістики, культури мовлення, теорії та історії літератури тощо) в органічній єдності всіх

компонентів — цінностей і ставлень, знань, умінь і навичок, досвіду діяльності, а також наскрізних умінь (читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичного та системного мислення, здатності логічно обґрунтовувати позицію, творчості, ініціативності, конструктивного керування емоціями, здатності співпрацювати з іншими людьми).

Згідно з Державним стандартом початкової освіти в результаті опанування змісту мовно-літературної освітньої галузі здобувач освіти:

1) взаємодіє з іншими усно, критично сприймає та використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;

2) сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; сприймає художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду;

3) висловлює думки, почуття та ставлення, обґрунтовує їх, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;

4) досліджує індивідуальне мовлення — своє та інших осіб, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

З метою реалізації цілей мовно-літературної освітньої галузі (українська мова) та досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів навчання виокремлено такі **змістові лінії**: «Взаємодію усно», «Читаю», «Взаємодію письмово», «Досліджую мовні та мовленнєві явища».

До провідних завдань змістової лінії **«Взаємодію усно»** належить формування в учнів усної комунікативної компетентності як органічної складової соціальної компетентності, а саме: цінностей, ставлень, знань, умінь, навичок і досвіду ефективного усного спілкування (слухання, монологічного та діалогічного мовлення).

Змістова лінія **«Читаю»** передбачає формування в учнів компетентності в галузі раціонального читання як інтегрованого особистісного утворення, що виявляється в розвитку мотивації до читацької діяльності, розумінні цінності читання в житті людини, наявності знань із теорії літератури і щодо особливостей читацької діяльності та шляхів підвищення її ефективності, здатності читати швидко з повним розумінням прочитаного та запам'ятовувати важливу інформацію, в умінні свідомо обирати тексти для читання, переказувати їх, аналізувати та інтерпретувати як у логічному, так і в емоційно-чуттєвому контекстах, у спроможності до

літературної та інших видів творчості з урахуванням ідей, ставлень, міркувань, емоцій, що викликані прочитаним.

Змістова лінія **«Взаємодію письмово»** спрямована на формування в учнів компетентності в галузі писемного мовлення, що виявляється в їхньому прагненні та здатності створювати письмові висловлення (зокрема, онлайн-повідомлення) відповідно до норм літературної мови та з урахуванням їхньої мети, адресата, особливостей різних типів і жанрів, а також редагувати письмові тексти.

Змістова лінія **«Досліджую мовні та мовленнєві явища»** спрямована на формування в учнів прагнення та здатності вивчати мовлення як процес використання мови під час спілкування й удосконалювати власне мовлення, аналізуючи здобуту інформацію, а також досліджувати українську мову як засіб людського спілкування і галузь наукового знання, використовуючи результати дослідження у власній мовленнєвій діяльності.

Змістові лінії реалізуються через навчальний предмет «Українська мова» (1−4 класи — 6 год/тижд.) та інтегрований курс «Я пізнаю світ», у якому на мовно- літературну освітню галузь (українська мова та література) у 1–4 класах відведено по 1 год/тижд. Загальна кількість навчальних годин, що виділяються на мовно-літературну освітню галузь (українська мова та література), — 7 год/тижд.

На уроках української мови і навчального предмета «Я пізнаю світ» реалізуються інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, STEM-освіти, раціонального читання, повного засвоєння навчальних одиниць, збагачення освітнього процесу тощо.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1. Змістова лінія «Взаємодію усно»	
Здобувач освіти: сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи увагу; доречно реагує [2 МОВ 1.1]	**Здобувач освіти:** - після одного прослуховування тексту, звучання якого триває 2–3 хв, *відповідає* на запитання, що відображають складові фактичного змісту тексту (хто? що? де? коли?) та послідовність подій;
	- демонструє навички активного слухання під час діалогічного мовлення [2 МОВ 1.1]

Здобувач освіти: відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого малює / добирає ілюстрації; передає інформацію графічно [2 МОВ 1.2]	**Здобувач освіти:** - усно переказує сприйняті на слух тексти обсягом 40–50 слів з опорою на допоміжні матеріали (план, ілюстрації, опорні слова, словосполучення); - відтворює після одного прослуховування зміст інструкції, що стосується виконання навчальних дій чи ігрових завдань; - малює та добирає ілюстрації до почутого; - презентує почуту інформацію у вигляді схематичних малюнків і таблиць; - відтворює, розігрує діалоги з аудіовізуальних фрагментів [2 МОВ 1.2]
Здобувач освіти: виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим [2 МОВ 1.3]	**Здобувач освіти:** - *розповідає,* що саме зацікавило в повідомленні; - *ініціює* та *підтримує* дискусію, що спрямована на обговорення цікавих моментів усного повідомлення; - *використовує* алгоритм наведення аргументації; - *дотримується* правил ведення дискусії [2 МОВ 1.3]
Здобувач освіти: розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому інформація зацікавила; з допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї в простих текстах, медіатекстах [2 МОВ 1.4]	**Здобувач освіти:** - *називає* ключові слова і фрази в усному висловленні, *виділяє* їх інтонаційно під час відтворення усного повідомлення; - *обґрунтовує,* чому почута інформація є цікавою; - *виокремлює* основні ідеї в почутій інформації [2 МОВ 1.4]
Здобувач освіти: висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації [2 МОВ 1.5]	**Здобувач освіти:** - *висловлює* власну думку про персонажів, факти, події в почутій інформації, *обґрунтовує* її; - *знаходить* джерела інформації (зокрема, *звертається* до авторитетних дорослих), щоб мати змогу критично оцінити почуте [2 МОВ 1.5]
Здобувач освіти: висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє загальновживані слова [2 МОВ 1.6]	**Здобувач освіти:** - *висловлює* в коректній формі власні погляди на предмет обговорення; - *дотримується* правил наведення аргументів, щоб переконати присутніх; - *використовує* характерні для розмовного стилю мовні засоби; - правильно *вимовляє* загальновживані слова; - правильно *називає* слова, вимову та правопис яких треба запам’ятати [2 МОВ 1.6]
Здобувач освіти: розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі вербальні та невербальні засоби для передачі емоцій та настрою; розпізнає образні	**Здобувач освіти:** - *розпізнає* власні емоції та емоції співрозмовників; - *демонструє* вміння передати емоції та настрій за допомогою вербальних і невербальних засобів; - *визначає* в медіапродуктах образні вислови й пояснює їх значення;

вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіатексти [2 МОВ 1.7]	- *створює* прості медіапродукти [2 МОВ 1.7]
Здобувач освіти: розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого / побаченого; ввічливо спілкується [2 МОВ 1.8]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про свої відчуття та емоції від побаченого та прослуханого; - *дотримується* під час спілкування правил мовленнєвого етикету [2 МОВ 1.8]

Пропонований зміст

Спілкування в житті людини. Мовлення, мова та мовні одиниці

Спілкування як процес передачі інформації.

Інформація як сукупність відомостей або повідомлень про щось. Раціональні методи сприйняття, запам'ятовування, розуміння та відтворення інформації.

Мовлення як процес використання мови під час спілкування. Види мовлення.

Мова, мовні одиниці. Слово як основна одиниця мови. Лексичне значення слова.

Речення. Логічний наголос у реченні. Складання речень за малюнками. Текст. Переказ тексту. Опис, розповідь, міркування, есе.

Усне монологічне мовлення

Сприйняття усного монологічного мовлення: поняття «слухати» й «чути». Правила ефективного сприйняття усного монологічного мовлення (виділення ключових слів; створення піктограм або схематичних малюнків; формулювання основних ідей; аналіз тексту за допомогою технології критичного мислення; обґрунтування особистісного ставлення до сприйнятої інформації).

Говоріння як складова усного монологічного мовлення. Культура мовлення та її складові. Норми української літературної мови. Мовленнєвий етикет. Словесні формули вираження ввічливості. Норми спілкування з людьми різного віку. Форми звертання до знайомих і незнайомих людей.

Риторика — наука про красномовство. Мовні засоби. Прислів'я, фразеологізми й цитати, їх роль в усному мовленні. Невербальні засоби впливу на слухачів. Чіткість і правильність вимови звуків, виразність, інтонація, дихання, сила голосу, темп мовлення.

Культура діалогу

Поняття про діалогічне мовлення. Вербальні та невербальні засоби діалогічного мовлення. Активне (рефлексивне) слухання. Емоційний інтелект і позитивне мислення, їх роль у діалогічному мовленні.

Дискусія. Правила ведення дискусії. Правила наведення аргументів.

Контактне й дистантне спілкування

Контактне спілкування. Вербальні та невербальні засоби контактного спілкування. «Золоті» правила контактного спілкування.

Дистантне спілкування. Інформація в медіапросторі. Аудіальні й аудіовізуальні медіа. Етика спілкування телефоном і в інтернеті. Критичне мислення — умова безпекив медіапросторі. Види медіапродуктів. Умови та засоби створення власних медіапродуктів

2. Змістова лінія «Читаю»

Здобувач освіти: передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами нескладніза змістом і формою тексти; розуміє фактичний змістпрочитаного [2 МОВ 2.1]	**Здобувач освіти:** - *передбачає* за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; - *читає* вголос цілими словами правильно, свідомо та виразно (темп читання — 70 і більше слів/хв); - *знаходить* у тексті незнайомі слова, *пояснює* їх значення, використовуючи

	матеріал відповіднихсловників; - *відповідає* на запитання за змістом прочитаного; - *ставить* запитання за змістом прочитаного; - *знаходить* відповідні уривки тексту за відеофрагментами, ілюстраціями, піктограмами та ключовими словами й висловами; - *відтворює* послідовність подій у тексті; - *відтворює* зміст тексту за планом; - *пояснює* інформацію, подану в графічному вигляді[2 МОВ 2.1]
Здобувач освіти: пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту [2 МОВ 2.2]	**Здобувач освіти:** - *демонструє* знання особливостей окремихфольклорних і літературних творів; - *досліджує* особливості казки, вірша, оповідання, загадки, скоромовки, забавлянки тощо; - *розрізняє* головне і другорядне в тексті; - *визначає* тему художнього твору; - *пояснює* зв'язок між окремими повідомленнями в тексті; - *висловлює* та *обґрунтовує* власне ставлення до твору й літературних персонажів; - *розповідає* про вчинки персонажів, події, що описані в літературному творі, *пояснює* вчинки персонажів на основі змісту тексту та власного досвіду, *доводить* коректність власної думки; - *наводить* приклади з власного життя та життя інших людей, що, на його думку, співзвучні з літературним твором; - словесно *моделює* власну поведінку на прикладі вчинків персонажів [2 МОВ 2.2]
Здобувач освіти: розповідає про власні почуттята емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературнихперсонажів під час інсценізації [2 МОВ 2.3]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про свої враження (почуття та емоції)від змісту прочитаного художнього тексту; - *зіставляє* пережиті під час читання почуття та емоціїз власним емоційно-чуттєвим досвідом; - *відтворює* емоції літературних персонажів під часінсценізації [2 МОВ 2.3]
Здобувач освіти: висловлює власні вподобаннящодо змісту прочитаних творів,літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів [2 МОВ 2.4]	**Здобувач освіти:** - *пояснює*, що у творі подобається, а що ні (вчинки,мовлення персонажа, описи тощо); - *пояснює* зв'язок тексту із власним досвідом, навколишнім світом і раніше прочитаними текстами; - *висловлює* думку про те, як факти, ідеї прочитаногоможуть допомогти в

	конкретних життєвих ситуаціях; - *обирає,* до кого з дорослих можна звернутися, абивпевнитися в правдивості прочитаної інформації - [2 МОВ 2.4]
Здобувач освіти: обирає книжку для читання; пояснює власний вибір [2 МОВ 2.5]	**Здобувач освіти:** - *обирає* тексти (книжки) для читання, *може пояснити* власний вибір; - *розрізняє*, з яких елементів складається книжка,та *пояснює*, яку інформацію вони передають; - *описує* обкладинки книжок, які подобаються; - *добирає* тексти на запропоновану тему [2 МОВ 2.5]
Здобувач освіти: на основі тексту малює / добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно [2 МОВ 2.6]	**Здобувач освіти:** - *малює* або *добирає* ілюстрації до художнього тексту, створює аплікації, ліпить (наприклад, персонажів казоктощо); - *подає* інформацію графічно (схеми, таблиці, діаграми); - *добирає* відповідні твори мистецтва, співзвучні з текстом [2 МОВ 2.6]
Здобувач освіти: експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час інсценізаціїтощо) [2 МОВ 2.7]	**Здобувач освіти:** - *фантазує* на основі прочитаного: *придумує* іншу кінцівку літературного твору, *змінює* місце подій, *додає* нових персонажів; - *читає* за ролями фрагменти літературного твору [2 МОВ 2.7]

Пропонований зміст

Фольклор — світ народної мудрості та фантазії

Поняття «фольклор». Основні ознаки фольклору.

Література та її види

Художня, довідкова, науково-популярна, наукова література.

Характеристика окремих фольклорних і літературних жанрів

Загадка, прислів'я, скоромовка, вірш, акровірш, пісня, літературна і народна казки, побутові казки, казки про тварин, чарівні казки, оповідання, художнє та науково-популярне оповідання.

Тексти зі щоденного життя

Записки від батьків, однокласників, учителя. Електронна пошта, інструкції, анкети, запрошення, привітання, подяки, кулінарні рецепти, оголошення тощо.

Відомості з теорії літератури

Заголовок, тема, основна думка, сюжет, персонажі твору.

Характеристика виучуваних фольклорних і літературних жанрів. Жанрові ознаки твору.

Засоби художньої виразності. Епітет, порівняння.

Мова художнього твору. Діалоги, монологи, оповідач, засоби художньої виразності в тексті (епітет, порівняння), пряме й переносне значення слів у художньому тексті.

Слова та вирази, які характеризують персонажа, події.

Віршована мова. Рима, ритм, настрій у вірші. Сила й тон голосу, темпоритм під час

читання вірша.

Аналіз художнього тексту

Місце і час подій, персонажі (вчинки, мотиви поведінки, думки, емоції), конфлікт або проблема, розвиток подій, розв'язка конфлікту.

Зв'язок змісту твору з відповідними життєвими ситуаціями.

Жанрові ознаки твору. Тема, основна думка.

Роль заголовка.

Автор та оповідач. Аналіз вчинків персонажів (причини й наслідки).

Власне ставлення до вчинків персонажів.

Емоційний вплив літературних творів на читача. Настрій, почуття, які виникли під час читання твору; порівняння їх з почуттями, що викликали події власного життя.

Улюблений твір, улюблений персонаж. Емоційний вплив літературних творів на читача. Настрій, почуття, які виникли під час читання твору; порівняння їх з почуттями, що викликали події власного життя.

Улюблений твір, улюблений персонаж.

Інтерпретація художнього тексту

Виразне читання, театралізація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту.

Стратегії вдумливого читання

Перед читанням (визначення мети читання, прогнозування змісту); під час читання (розуміння лексики, створення в уяві картин за змістом, прогнозування розвитку подій, відповідь на запитання, поставлені перед читанням); після читання (зв'язок зображених подій з подіями власного життя, формування власного погляду на твір).

Коло читання

Твори української і зарубіжної літератури, доступні й цікаві учням цієї вікової групи Слова та вирази, які характеризують персонажа, події.

Віршована мова. Рима, ритм, настрій у вірші. Сила й тон голосу, темпоритм під час читання вірша.

Аналіз художнього тексту

Місце і час подій, персонажі (вчинки, мотиви поведінки, думки, емоції), конфлікт або проблема, розвиток подій, розв'язка конфлікту.

Зв'язок змісту твору з відповідними життєвими ситуаціями.

Жанрові ознаки твору. Тема, основна думка.

Роль заголовка.

Автор та оповідач. Аналіз вчинків персонажів (причини й наслідки).

Власне ставлення до вчинків персонажів.

Емоційний вплив літературних творів на читача. Настрій, почуття, які виникли під час читання твору; порівняння їх з почуттями, що викликали події власного життя.

Улюблений твір, улюблений персонаж. Емоційний вплив літературних творів на читача. Настрій, почуття, які виникли під час читання твору; порівняння їх з почуттями, що викликали події власного життя.

Улюблений твір, улюблений персонаж.

Інтерпретація художнього тексту

Виразне читання, театралізація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту. Запитання до окремих абзаців і до тексту.

Стратегії вдумливого читання

Перед читанням (визначення мети читання, прогнозування змісту); під час читання (розуміння лексики, створення в уяві картин за змістом, прогнозування розвитку подій, відповідь на запитання, поставлені перед читанням); після читання (зв'язок зображених подій з подіями власного життя, формування власного погляду на твір).

Коло читання

Твори української і зарубіжної літератури, доступні й цікаві учням цієї вікової групи

3. Змістова лінія «Взаємодію письмово»	
Здобувач освіти: пише рукописними буквами, злито, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлювання, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; створює прості медіатекстиза допомогою інших осіб [2 МОВ 3.1]	**Здобувач освіти:** - *дотримується* правил гігієни письма; - *пише* друковані, рукописні рядкові та великі букви українського алфавіту, *зберігає* правильну форму, ширину, висоту букв; - *поєднує* букви під час написання слів, використовуючи природні способи поєднань (верхнє, нижнє й середнє); - *пише* зв'язно, ритмічно букви в словах і реченнях, правильно розташовуючи їх у рядку; - *позначає* звуки, що сприйняті на слух, відповідними рукописними буквами; - *пише* такі розділові знаки: крапку, кому, тире, знак оклику та знак питання; - *списує* слова й речення, що написані рукописним і друкованим шрифтом; - *пише* під диктування склади, слова, речення; - *складає* та *записує* невеликі тексти за малюнком, ситуацією в класі; - *доповнює* 2–3 незакінчені речення зі зв'язного висловлення, *записує* доповнені речення; - *складає* та *записує* запитання з використанням питальних слів (хто, що, де, куди тощо); - *складає* письмові повідомлення про реальні чи вигадані епізоди з життя; - *складає* та з*аписує* тексти-описи, тексти-розповіді, тексти-міркування, есе; правильно, охайно та грамотно *оформлює* письмову роботу (*дотримується* орфографічних, стилістичних і лексичних норм; правильно *розташовує* заголовок на рядку; *дотримується* вертикалі лівого краю, *не заходить* на поля праворуч під час письма) [2 МОВ 3.1]
Здобувач освіти: обмінюється короткими письмовими повідомленнями [2 МОВ 3.2]	**Здобувач освіти:** - *створює* прості тексти за допомогою цифрових пристроїв (запитання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо); - доречно *використовує* поширені графічні зображення(смайли);

	- *обмінюється* елементарними письмовими повідом- леннями (записка, лист, вітальна листівка тощо) [2 МОВ 3.2]
Здобувач освіти: перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи з допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його з допомогою інших осіб [2 МОВ 3.3]	**Здобувач освіти:** - *відновлює* деформований текст; - *перевіряє,* чи є в написаному тексті помилкина вивчені правила, виправляє їх; - *удосконалює* з допомогою вчителя власний текст(лексика, форми слова, будова речення) [2 МОВ 3.3]
Пропонований зміст ***Комунікативна спрямованість процесу письма*** Відомості про письмо як засіб спілкування на відстані та в часі. Загальне ознайомлення з історією письма. Малюнкове письмо давніх народів (на рівні оповідань). ***Графіка, орфографія, пунктуація*** Буква як знак звука. Алфавіт. Велика буква в іменах людей, кличках тварин і географічних назвах (зокрема, у назвах країн, міст, річок). Правила оформлення висловлення на письмі (велика буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак питання в кінці речення, правила переносу слів, окреме написання слів-помічників і слів-назв). Правила оформлення діалогу на письмі. Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм. Будова словника та прийоми роботи з ним. Друкований текст — зразок орфографічних написань. Редагування як спосіб удосконалення тексту. ***Жанри писемного мовлення*** Лист, оголошення, подяка тощо як писемні висловлення. Учасники безпосереднього спілкування та оповідач. Текст-розповідь. Текст-опис. Текст-міркування. Частини тексту: зачин, основна частина, кінцівка. Тема тексту та його головна думка. Назва тексту. Назва тексту як відображення теми. Назва тексту як відображення головної думки. ***Спілкування за допомогою цифрових пристроїв*** Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителю, що містять якусь інформацію, прохання тощо. Використання в них слів увічливості та графічних зображень (смайлів)	
4. Змістова лінія «Досліджую мовні та мовленнєві явища»	
Здобувач освіти: спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв,значення слів, їх граматичноїформи та ролі в реченні;спостерігає за власниммовленням та мовленняміншихосіб,	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про мову як засіб людського спілкування; *називає* рідну мову та державну; *вирізняє* українську мову серед інших мов; *спостерігає* за звучанням і написанням слів у споріднених мовах, виявляючи спільне й відмінне; - *виділяє* та *називає* звуки як одиниці мови;

удосконалює власне мовленняза допомогою інших осіб [2 МОВ 4.1]	*розрізняє* поняття «буква» і «звук»; *пояснює* співвідношення між звуками й буквами в складі / слові; - *розрізняє* голосні й приголосні звуки за способом вимовляння та за звучанням; *поєднує* окремі звукив склади; *поділяє* на склади слова з двох-трьох складів; *спостерігає* за роботою мовленнєвих органів та правильно *вимовляє* приголосні звуки [д͡ж], [д͡з], [д͡з′], [ц], [ц′], [ч] та [г] і [ґ]; - *розрізняє* позиції позначення звуків на письмі буквами*я, ю, є*; *розрізняє* дзвінкі та глухі приголосні звуки, правильно їх *вимовляє* в складах; *розрізняє* тверді, м'які та пом'якшені приголосні звуки, *позначає* м'якість приголосних знаком м'якшення на письмі; - *пояснює* зміну лексичного значення слів за умови заміни звуків; - *поділяє* слова на склади для переносу та переносить їх; - *визначає* наголос у словах; - *розпізнає* слова з апострофом, правильно їх *читає* та *записує* під диктування; *будує* звукову модель слова; *відтворює* нескладні за написанням слова за фонетичною транскрипцією; *характеризує* звуки під час фонетичного розбору слова; - *передає* назви літер алфавіту в правильному порядку; *розташовує* слова за алфавітом, орієнтуючись на першулітеру; *знаходить* слова за алфавітом у навчальномусловнику; - *виділяє* слово як одиницю мовлення; *пояснює* лексичнезначення загальновідомих слів; - *виокремлює* речення в тексті, *розрізняє* їх види за метою висловлювання та інтонацією; правильно *ставить* розділові знаки в кінці речень і *вживає* велику літеру в першому слові речення; *виділяє* граматичну основу речення, виражену іменником і дієсловом; - *відтворює* правила написання орфограм «Перенос слів», «Велика літера», «Ненаголошені голосні звуки», «Знак м'якшення», «Апостроф», «Правопис ненаголошених *е, и»,* «Власні назви», «Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних», «Подвоєння букв в іменниках жіночого роду на приголосний в

	орудному відмінку однини», «Написання частки ***не*** з дієсловами», «Дієслова на *-ться, -шся*», «Правопис префіксів», «Правопис суфіксів»; *знаходить* названі орфограми в тексті; *виправляє* відповідні помилки та *записує* правильно під диктування слова із цими орфограмами; - *запам'ятовує* та *відтворює* написання словникових слів [2 МОВ 4.1]
Здобувач освіти: експериментує звуками,словами, фразами в мовнихіграх; аналізує з допомогоювчителя мовленнялітературних персонажів [2 МОВ 4.2]	**Здобувач освіти:** - *будує* модель слова, фонетичну транскрипцію, *виконує* фонетичний аналіз слова; - *визначає* наголос у дво-, трискладових словах, *розрізняє* значення однакових слів з різними наголосами; - *утворює* нові слова від поданого слова; - *розподіляє* ряд слів на тематичні групи, *доповнює* кожнугрупу двома-трьома словами; - *утворює* словосполучення іменників із прикметниками; *добирає* до відомого предмета відповідні ознаки; - *доповнює* речення одним-двома словами за змістом; - *впізнає* в реченні, тексті службові слова, *використовує* їху мовленні; - *знаходить* у тексті художнього твору та мовленні персонажів синоніми, антоніми, слова з переносним значенням; - *добирає* 1–3 широко вживаних у дитячому мовленні словаіз заданим коренем; - самостійно *будує* власне висловлення за поданим початком і малюнком (ілюстрацією, серією малюнків) на основі прослуханого тексту або випадку з життя; - *знаходить* і *виправляє* помилки на вивчені правилау власних висловленнях (усних і письмових); - *відрізняє* на слух загальновживані українські словавід слів спорідненихмов з тим самим значенням; - *вживає* українські формули мовленнєвого етикетув спілкуванні з різними людьми; - *пояснює,* для чого потрібна людині мова; - *дотримується* розстановки розділових

	знаків у кінці речень під час самостійного складання тексту; - правильно *відтворює* інтонацію розповідних, питальних і спонукальних речень; речень, у яких виражені сильні почуття (з окличною інтонацією) у монологічному й діалогічному текстах; речень зі звертанням, однорідними членами; - *виявляє* з допомогою вчителя особливості мовлення літературних персонажів [2 МОВ 4.2]

Пропонований зміст

Досліджую мову та мовлення

Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Рідна мова, державна мова. Українська мова серед інших мов світу. Рідна мова і споріднені мови. Спостереження за звучанням і написанням слів у споріднених мовах.

Досліджую фонетичні, орфоепічні та графічні явища

Звуки як одиниці мовлення. Співвідношення звуків і букв.

Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час вимовляння голосних звуків. Букви, що позначають голосні звуки. Позначення голосних звуків на письмі. Позначення буквами *я, ю, є* двох звуків.

Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимовляння приголосних звуків. Позначення приголосних звуків на письмі. Буквосполучення *дж, дз*.

Дзвінкі та глухі приголосні звуки. Практичне засвоєння й удосконалення нормативної (неоглушеної) вимови дзвінких приголосних у кінці слова й складу.

Тверді, пом’якшені та м’які приголосні звуки. Позначення твердості та м’якості приголосних звуків на письмі. Знак м’якшення. Подовжені м’які та пом’якшені приголосні звуки.

Апостроф. Удосконалення вимови слів з апострофом перед *я, ю, є, ї*. Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу], [йе], [йі]).

Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (ба-бу-ся). Перенесення частин слів з рядка в рядок по складах. Правила перенесення слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків. Правила перенесення частин слів з літерами *й* та *ь* усередині слів.

Наголос. Вправляння у вимовлянні слів, у яких учні припускаються помилок у наголошуванні. Вимова та правопис ненаголошених *е, и.*

Звукова модель слова. Фонетична транскрипція. Фонетичний розбір слова.

Алфавіт. Алфавітні назви літер. Розташування слів за алфавітом з орієнтацією на першулітеру. Уміння користуватися алфавітом у роботі з навчальним словником.

Досліджую лексичні явища

Слово як одиниця мовлення. Лексика та лексичне значення слова. Однозначні та багатозначні слова. Старі й нові слова в нашій мові. Іншомовні слова в українській мові.

«Чарівні» слова. Слова з прямим і переносним значенням. Групи слів за значенням.Синоніми, антоніми, омоніми. Фразеологізми.

Досліджую будову слова

Основа і закінчення слова. Корінь. Спільнокореневі слова. Префікс. Суфікс.

Досліджую морфологічні явища

Морфологія. Поняття про частини мови. Самостійні та службові частини мови.

Іменник як самостійна частина мови. Іменники назви істот і неістот. Іменники власні й загальні назви. Відмінювання іменників — зміна за формою. Відмінки іменників. Рід іменників. Число іменників.

Дієслово як самостійна частина мови. Дієслова на *-ться, -шся.* Неозначена форма дієслова.Зміна дієслів за числами. Теперішній, майбутній і минулий часи дієслів.
Прикметник. Роль прикметника в реченні. Творення прикметників за допомогою суфіксів
-ськ-, -цьк-, -зьк-. Змінювання прикметника за родами й числами разом з іменником. Зв'язок прикметника з іменником у словосполученнях і реченнях.

Досліджую синтаксичні явища

Речення. Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Види речень за інтонацією (окличні та неокличні). Розділові знаки в кінці речення (. ? !), велика літера в першому слові речення.
Граматична основа речення: підмет і присудок. Другорядні члени речення.

Досліджую стилістичні явища

Текст. Заголовок тексту. Будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка). Абзац, його позначення. Удосконалення текстів шляхом заміни в них окремих слів, що повторюються, на близькі за значенням.

Досліджую орфографічні явища

Поняття про орфографію, орфограму. Орфограма «Перенос слів». Орфограма «Велика літера». Орфограма «Ненаголошені голосні звуки». Орфограма «Знак м'якшення». Орфограма «Апостроф». Орфограма «Правопис ненаголошених *е, и».* Орфограма «Власні назви». Орфограма «Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних». Орфограма «Подвоєння букв в іменниках жіночого роду на приголосний в орудному відмінку однини». Орфограма «Написання частки ***не*** з дієсловами». Орфограма «Дієслова на *-ться, -шся*». Орфограма «Правопис префіксів». Орфограма «Правопис суфіксів».
Словникові слова

Результати навчання і пропонований зміст
3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Взаємодію усно»	
Здобувач освіти: критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію [4 МОВ 1.1]	**Здобувач освіти:** - свідомо *сприймає* усну інформацію; - *ставить* уточнювальні запитання відповідно до мети слухання; - *виконує* усні інструкції вчителя щодо навчальних завдань [4 МОВ 1.1]
Здобувач освіти: на основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями [4 МОВ 1.2]	**Здобувач освіти:** - *складає* за почутим асоціативні схеми, таблиці; - усно *переказує* текст (стисло, детально або вибірково) науково-популярного чи іншого стилю та одного з типів мовлення (розповідь, опис, міркування) — обсяг початкового матеріалу 70– 100 слів [4 МОВ 1.2]
Здобувач освіти: виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою [4 МОВ 1.3]	**Здобувач освіти:** - *вибирає* з почутого інформацію для створення власного висловлювання з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ); - *висловлює* власну думку про предмети, події, явища, у тому числі мовні, *доповнює* почуте власними спостереженнями - *бере участь* у розігруванні навчального діалогу, у створенні діалогу на задану тему, навчального діалогу під час роботи в парі (5–6 реплік для двох учасників без урахування етикетних реплік початку та завершення діалогу) — одним з учасників діалогу може бути вчитель [4 МОВ 1.3]
Здобувач освіти: визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб [4 МОВ 1.4]	**Здобувач освіти:** - *передає* зміст почутого творчо (змінює оповідача в тексті-розповіді, послідовність наведених ознак в описі, аргументів у міркуванні, доповнює опис іншими ознаками, а міркування іншими аргументами); - *узагальнює* і *систематизує* почуту інформацію; - *прогнозує*, як отриману інформацію можна використати з користю; - *зіставляє* тему й головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою інших осіб [4 МОВ 1.4]
Здобувач освіти: висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючись на власний досвід; визначає позицію	**Здобувач освіти:** - *висловлює* власне ставлення до почутого, спираючись на набуті знання, власний досвід; - *висловлює* власну думку про предмети, події, явища, зокрема мовні, *доповнює* почуте, прочитане власними спостереженнями;

співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її [4 МОВ 1.5]	- *визначає* позицію мовця, погоджується з нею чи заперечує її [4 МОВ 1.5]
Здобувач освіти: висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6]	**Здобувач освіти:** - *висловлює* в коректній формі власні погляди на предмет обговорення; - *дотримується* правил наведення аргументів, щоб переконати присутніх; - *використовує* характерні для розмовного стилю мовні засоби; - правильно *вимовляє* та *наголошує* загальновживані слова у своєму висловленні; - правильно *називає* слова, вимову та правопис яких треба запам'ятати [4 МОВ 1.6]
Здобувач освіти: обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкуваннята створення простих медіатекстів відповідно до комунікативноїмети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів [4 МОВ 1.7]	**Здобувач освіти:** - *обирає* вербальні й невербальні засоби спілкування для досягнення мети; - *розпізнає* власні емоції та емоції співрозмовників; - *демонструє* вміння передати емоції та настрій за допомогою вербальних і невербальних засобів; - *визначає* в медіапродуктах образні вислови й пояснює їх значення; - *створює* прості медіапродукти за певною комунікативною метою [4 МОВ 1.7]
Здобувач освіти: описує власні емоції та емоції співрозмовника від прослуханого / побаченого; доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету [4 МОВ 1.8]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про свої відчуття та емоції від побаченого та прослуханого; - *дотримується* під час мовлення норм літературної вимови [4 МОВ 1.8]

Пропонований зміст

Говоріння

Регулювання дихання, сили голосу, темпу мовлення;
фрагменти прозових та віршових творів, зразки усної народної творчості;
складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією — з опорою на допоміжні матеріалита без них, ситуативного діалогу під час роботи в парі;
дотримання правил мовленнєвого етикету, культури спілкування;
переказ (детальний або вибірковий) тексту з опорою на поданий або колективно складений план, опорні сполучення слів, а також без опори на допоміжні матеріали;
висловлення своєї думки про предмет почутого, обґрунтування її, доповнення текстуна основі особистого життєвого досвіду;
зразки зв'язного висловлення для наслідування, внесення доповнень, змін до тексту;
складання зв'язного висловлювання (розповідь, опис, міркування, есе) за малюнком, описаною ситуацією, з опорою на допоміжні матеріали (поданий зачин або кінцівку, опорні сполучення слів, поданий або колективно складений план та ін.); вираження власне ставлення до предмета висловлення.

Культура діалогу Поняття про діалогічне мовлення. Вербальні та невербальні засоби діалогічного мовлення. Активне (рефлексивне) слухання. Емоційний інтелект і позитивне мислення, їх роль у діалогічному мовленні. Дискусія. Правила ведення дискусії. Правила наведення аргументів. Контактне й дистантне спілкування Контактне спілкування. Вербальні та невербальні засоби контактного спілкування. «Золоті» правила контактного спілкування. Дистантне спілкування. Інформація в медіапросторі. Аудіальні й аудіовізуальні медіа. Етика спілкування телефоном і в інтернеті. Критичне мислення — умова безпекив медіапросторі. Видимедіапродуктів. Умови та засоби створення власних медіапродуктів

2. Змістова лінія «Читаю»	
Здобувач освіти: прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів [4 МОВ 2.1]	**Здобувач освіти:** - *розрізняє* (практично) дитячі книжки за тематикою та жанрами, прогнозує зміст незнайомого твору за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотаціями; - *розрізняє* основні елементи навчальної книжки; *орієнтується* на сторінках довідників, енциклопедій, періодичних видань; - *володіє* повноцінною навичкою читання вголос і мовчки: *сприймає, розуміє* (під час читання, слухання) зміст творів (текстів) різних видів, *виділяє* в них суттєву інформацію; *читає вголос* наприкінці навчального року в темпі, не нижчому 95 сл./хв; усвідомлено й достатньо вільно *читає мовчки* в темпі, не нижчому 110 сл./хв; - *усвідомлено застосовує* різні види читання, опрацьовуючи зміст текстів; самостійно *готується* до виразного читання; *добирає* та правильно *застосовує* під час читання, декламування, інсценування різножанрові твори, мовленнєві й позамовні засоби художньої виразності; *передає* з їх допомогою своє та авторське ставлення до змісту твору [4 МОВ 2.1]
Здобувач освіти: пов'язує елементи інформаціїв цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів [4 МОВ 2.2]	**Здобувач освіти:** - *розрізняє* міф, легенду, казку; *знає* напам'ять і *використовує* в мовленні малі фольклорні жанри; - *розрізняє* фольклорну й літературну казку; *пояснює* спільне й відмінне в цих казках; правильно *називає* прізвища найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори; - *називає* ознаки вірша як жанру; - *розрізняє* оповідання і повість; має початкові уявлення про роман; - *називає* основні теми оповідань, повістей, які опрацьовували; - *виділяє* байку; *знає* її ознаки, імена відомих байкарів; - *має* загальні *уявлення* про п'єсу; - *розпізнає* наукову, пізнавальну інформацію; - *спостерігає* за авторським вибором слова для

	характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах; - *демонструє* знання літературознавчих понять (заголовок, тема, основна думка, сюжет, персонажі твору); - *розрізняє* головне і другорядне в літературному творі; - *пояснює* зв'язок між окремими повідомленнями в тексті; - *усвідомлює* і самостійно *визначає* тему й основну думку твору; розуміє основний смисл описаних фактів, подій, учинків, персонажів; самостійно *визначає* епізоди; *пояснює*, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце й час подій, як вони пов'язані між собою; - самостійно *визначає* головних і другорядних персонажів твору; *установлює* тип персонажа (позитивний, негативний); - *характеризує* персонажа за його вчинками; визначає мотиви, наслідки його вчинку; співвідносить вчинок із загальноприйнятими нормами людської моралі; - *пояснює, обґрунтовує* вчинки героїв та їхні мотиви; *висловлює* до них своє й авторське ставлення; - *називає* основні теми й жанри творчості письменників, твори яких вивчали; *складає* невеликі усні розповіді про життєвий шлях письменників, події, які особливо запам'яталися; пояснює, з яких джерел можна одержати біографічні відомості про письменників; - *пояснює*, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, учинки, стосунки з іншими героями; - *знаходить* у тексті засоби художньої виразності (епітет, персоніфікацію, порівняння); з'ясовує їх роль; - *наводить* приклади з власного життя та життя інших людей, що, на його думку, співзвучні з літературним твором; - словесно *моделює* власну поведінку на прикладі вчинків персонажів [4 МОВ 2.2]
Здобувач освіти: описує емоційний стан персонажів, співпереживає [4 МОВ 2.3]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про свої враження (почуття та емоції) від змісту прочитаного художнього тексту; - *зіставляє* пережиті під час читання почуття та емоції з власним емоційно-чуттєвим досвідом; - *уміє висловлювати* емоційно-оцінні судження (морально-етичного й естетичного характеру); обґрунтовувати свою думку; *виявляти* ставлення автора до зображеного [4 МОВ 2.3]
Здобувач освіти: висловлює власне ставленнядо творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва	**Здобувач освіти:** - *пояснює*, що у творі подобається, а що ні (вчинки, мовлення персонажа, описи тощо); - *пояснює* зв'язок тексту із власним досвідом,

та навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змістуі форми медіатексту [4 МОВ 2.4]	навколишнім світом і раніше прочитаними текстами; - *пояснює* роль ілюстрацій, таблиць, графіків, схем для глибшого розуміння змісту тексту; - *висловлює* думку про те, як факти, ідеї прочитаного можуть допомогти в конкретних життєвих ситуаціях; - *обирає,* до кого з дорослих можна звернутися, аби впевнитися в правдивості прочитаної інформації [4 МОВ 2.4]
Здобувач освіти: визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку потрібної інформації) та обирає відповідні тексти [4 МОВ 2.5]	**Здобувач освіти:** - *обирає* тексти (книжки) для читання, *може пояснити* власний вибір; - *розрізняє й порівнює* твори різних видів мистецтва, знає прізвища найвідоміших митців; - *розрізняє* основні елементи навчальної книжки; - *орієнтується* на сторінках довідників, енциклопедій, періодичних видань; *користується* закладкою; упевнено *орієнтується* на сторінці зошита з друкованою основою; *розрізняє* зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат [4 МОВ 2.5]
Здобувач освіти: на основі тексту створює план, таблицю, модель [4 МОВ 2.6]	**Здобувач освіти:** - *малює* або *добирає* ілюстрації до художнього тексту, створює аплікації, ліпить (наприклад, персонажів казок тощо); - *подає* інформацію графічно (схеми, таблиці, діаграми); - *добирає* відповідні твори мистецтва, співзвучні з текстом [4 МОВ 2.6]
Здобувач освіти: експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації) [4 МОВ 2.7]	**Здобувач освіти:** - *уміє* (самостійно та з допомогою вчителя) виконувати творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту); - *уміє* користуватися прийомами казок, загадок, лічилок; складає римовані рядки; *бере участь* в інсценуванні прочитаних творів; озвучує фільми, мультфільми [4 МОВ 2.7]

Пропонований зміст

Усна народна творчість

Скоромовки, чистомовки, загадки, прислів'я, приказки, вірш, пісня, притча, народні казки (побутові, чарівні, казки про тварин), міфи про створення світу й людей, легенди, байки. Біблія як історично-літературна пам'ятка, біблійні легенди, оповідання.

Прозові твори епічного характеру

Оповідання, літературні казки (повість-казка), уривки з повістей, романів.Історичні твори.

Гумористичні твори (народні, авторські).

Байки.

Драма (п'єса)

П'єса-казка. Письменник-драматург. Поняття драматичного твору.

Поезія

Вірші поетів-класиків та сучасників, акровірш, пісні.

Науково-популярна література

Відомості про авторів, про обставини написання творів, уривки автобіографій, визначенняпонять з теорії літератури.

Джерела, з яких можна отримати інформацію про письменника та його творчість.

Тексти побутового вжитку

Записки від батьків, однокласників, учителя. Електронна пошта, інструкції, анкети, запрошення, привітання, подяки, кулінарні рецепти, оголошення тощо.

Відомості з теорії літератури

Заголовок та його роль у тексті, тема, основна думка, сюжет, мораль, персонажі твору,дійові особи, ремарки.

Характеристика виучуваних фольклорних і літературних жанрів. Жанрові ознаки твору.Засоби художньої виразності. Епітет, порівняння, персоніфікація, алегорія.

Мова художнього твору. Діалоги, монологи, оповідач, пряме й переносне значення слів у художньому тексті, засоби художньої виразності в тексті (епітет, порівняння, персоніфікація, алегорія). Висловлення, які характеризують персонажа, події.

Віршова мова. Рима, ритм, настрій у вірші. Сила й тон голосу, темпоритм під час читання вірша як засоби емоційного впливу.

Елементи аналізу художнього тексту

Місце і час подій, персонажі (вчинки, мотиви поведінки, думки, емоції), конфлікт абопроблема, розвиток подій, розв'язка конфлікту.

Зв'язок змісту твору з відповідними життєвими ситуаціями.Аналіз вчинків персонажів (причини й наслідки).

Автобіографічні мотиви у творчості. Авторська позиція у творі. Автор та оповідач.Власне ставлення до вчинків персонажів.

Емоційний вплив літературних творів на читача. Настрій, почуття, які виникли під часчитання твору; порівняння їх з почуттями, що викликали події власного життя.

Улюблений твір, улюблений персонаж.

Інтерпретація художнього тексту

Виразне читання, театралізація, читання за ролями, творчий переказ, створення власноготексту за аналогією, продовження тексту, ілюстрація.

Запитання до окремих абзаців і до тексту, складання за текстом плану, таблиці, анотації.

Стратегії вдумливого читання

Перед читанням (визначення мети читання, прогнозування змісту); під час читання (розуміння лексики, створення в уяві картин за змістом, прогнозування розвитку подій, відповідь на запитання, поставлені перед читанням); після читання (зв'язок зображених подій з подіями власного життя, формування власного погляду на твір).

Коло читання

Твори української і зарубіжної літератури, доступні й цікаві учням цієї вікової групи

3. Змістова лінія «Взаємодію письмово»

Здобувач освіти: пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогузаписати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлення, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючись норм літературної мови,	**Здобувач освіти:** - *пише* рукописними буквами розбірливо в темпі, що дозволяє записати інформацію під диктовку, з паперових носіїв та інших джерел, викласти власну думку, дотримуючись правил гігієни письма, основ правопису та культури запису;

користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації [4 МОВ 3.1]	- *складає* й *записує* зв'язані між собою речення, які описують зміст малюнка, частину інтер'єру класу, навчальну ситуацію на уроці тощо; *складає* й *записує* 3–4 запитання на задану тему та відповіді на запитання вчителя (однокласників); - *упорядковує* деформований текст: виділяє абзаци, переставляє частини тексту, вилучає речення, які не відповідають темі, додає кінцівку, замінює недоречно повторювані слова, забезпечує зв'язокміж реченнями та абзацами тексту; - *пише* детальний та вибірковий *перекази* за колективно й самостійно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали, дотримуючись структури висловлення; - *складає* самостійне *письмове висловлення* (60–80слів) типу розповіді, на добре знайомі учням теми: за прочитаним твором, епізодом з переглянутого фільму, ситуацією з життя класу, родини і т. ін. - *використовує* виражальні засоби мови; записує свою думку про предмет висловлювання; - *складає записку* з поясненням певного факту,привітання, запрошення, загадку, коротку казку тощо з орієнтацією на читача [4 МОВ 3.1]
Здобувач освіти: створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема вебсайту закладу загальної середньої освіти [4 МОВ 3.2]	**Здобувач освіти:** - *створює* простий допис для захищених медіаресурсів, пише коректний відгук на пост учителя, однокласника; *оформлює* просту презентацію [4 МОВ 3.2]
Здобувач освіти: знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного [4 МОВ 3.3]	**Здобувач освіти:** - *бере участь* в обговоренні письмових робіт (навчальних або учнівських) у парах, групах, відзначає позитивне; висловлює поради щодо можливого вдосконалення тексту, спираючись на пам'ятку, підготовлену вчителем - *удосконалює* письмовий *текст*: знаходить

	і виправляє орфографічні, пунктуаційні помилки на вивчені правила, уміє користуватися орфографічним словником, аналізує та корегує створений текст відповідно до мети спілкування, до норм літературної мови [4 МОВ 3.3]

Пропонований зміст

Комунікативна спрямованість процесу письма

Взаємозв'язок почерку та характеру людини (загальне знайомство).

Сім'ї алфавітів, ієрогліфічне письмо (загальні поняття).

Графіка, орфографія, пунктуація

Буква як знак звука. Алфавіт.

Велика буква в іменах людей, кличках тварин, географічних та астрономічних назвах, у назвах підприємств, літературних та музичних творів, пам'яток архітектури тощо. Правила оформлення висловлення на письмі (велика буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак питання в кінці речення, коми при однорідних членах речення, при звертанні,у складному реченні, правила переносу слів, окреме написання службових слів).

Правила оформлення діалогу на письмі.

Орфограми «Перенос слів», «Ненаголошені голосні звуки», «Знак м'якшення», «Апостроф», «Власні назви», «Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних», «Подвоєння букв в іменниках жіночого роду на приголосний в орудному відмінку однини», «Подвоєння букв при збігові приголосних», «*Не* з дієсловами», «Дієслова на *-ться, -шся*», «Правопис дієслівних закінчень», «Правопис префіксів *з-(с-), роз-, без-*», «Правопис суфіксів» (прикметникових, іменникових); основні орфограмив числівнику, правопис найуживаніших прислівників, уживання особових займенників у непрямих відмінках з прийменниками.

Орфограми в словникових словах.

Найпоширеніші чергування в коренях слів.

Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм.

Будова словника та прийоми роботи з ним.

Редагування як спосіб удосконалення тексту.

Жанри писемного мовлення

Лист, оголошення, подяка, запрошення, привітання, інструкція (рецепт) тощо як письмові висловлення.

Розповідь, опис, міркування як типи тексту.

Есе.

Поняття про стилі тексту.

Частини тексту: зачин, основна частина, кінцівка.

Зв'язок між частинами тексту.

Тема тексту та його головна думка. Ключові слова в тексті.

Назва тексту. Назва тексту як відображення теми. Назва тексту як відображення головної думки.

Спілкування за допомогою цифрових пристроїв

Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителю, що містять якусь інформацію, прохання тощо. Використання в них слів увічливості та графічних зображень (смайлів).

Створення дописів у захищеному медіапросторі, оформлення простої презентації

4. Змістова лінія «Досліджую мовні та мовленнєві явища»

Здобувач освіти: аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміннязначення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми,фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання [4 МОВ 4.1]	**Здобувач освіти:** - *пояснює* поняття «рідна мова» та «державна мова»; - *виділяє слово* як одиницю мовлення, сприймає йогояк об'єкт вивчення різними розділами мовознавчої науки; - *пояснює* лексичне значення слів, за потреби користується тлумачним словником; - *розпізнає* пряме й переносне значення слівта *вживає* їх практично; - *знаходить* у тексті художнього твору та мовленні персонажів синоніми, антоніми, слова з переносним значенням; - *розпізнає* і *тлумачить* найбільш поширеніфразеологізми; - *уживає* синоніми, антоніми, фразеологізми у мовленні; - *розрізняє* граматичні форми слова та правильно їх уживає; - *знаходить і добирає* спільнокореневі слова, *аналізує слова* з прозорою будовою (основа й закінчення; корінь, префікс і суфікс); - *розрізняє* слова як частини мови: самостійні (іменники, дієслова, прикметники, займенники, числівники, прислівники) та службові (прийменники, сполучники, окремі частки): - *визначає* граматичні категорії іменників, дієслів; - *пояснює* роль прикметника в тексті та добирає прикметники за певним значенням; - *виокремлює* в тексті речення, розрізняючи їх види за метою висловлювання та інтонацією; правильно *будує* речення; правильно *користується* ними у мовленні
Здобувач освіти: створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи звуками,словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення [4 МОВ 4.2]	**Здобувач освіти:** - *створює* прості мовні ігри за аналогією: зміна звука — зміна лексичного значення: *зуб — суп* тощо; - правильно *наголошує* слова, *розрізняє* значення однакових слів з різними наголосами, *складає* загадку з такими словами; - *утворює* нові слова від поданого; - *самостійно будує* власне висловлення за поставленою метою на основі сприйнятої інформації або випадку з життя;

	- *удосконалює* власне мовлення, вживаючи різні засоби виразності у своїх висловленнях; - *аналізує* власні та чужі висловлення на предмет їх змісту (розкриття теми, основної думки), ужитих мовних засобів та вдосконалює їх; - *виявляє* особливості мовлення літературних персонажів, оцінює їх та порівнює з особливостями власного мовлення; - спостерігає та аналізує, як впливає на співрозмовника сказане, з метою вдосконаленнявласного мовлення [4 МОВ 4.2]

Пропонований зміст

Досліджую загальні поняття про мову та мовлення

Мова як засіб людського спілкування і пізнання. Мова людини, тваринні мови та формальні. Рідна мова, державна мова. Українська мова серед інших мов світу. Рідна мова і споріднені мови. Спостереження за звучанням і написанням слів у споріднених мовах.

Досліджую фонетичні, орфоепічні та графічні явища

Звуки як одиниці мовлення. Співвідношення звуків і букв. Звукова модель. Фонетична транскрипція. Звуковий розбір слова.

Голосні звуки та приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимовляння звуків. Характеристика приголосних звуків за місцем творення (зокрема, губні), характером звучання (шиплячі), співвідношення голосу й шуму (сонорні, дзвінкі, глухі). Позначення звуків буквами. Апостроф як графічний знак.

Практичне засвоєння й удосконалення нормативної (без оглушення) вимови дзвінких приголосних у кінці слова й складу.

Тверді, пом'якшені та м'які приголосні звуки. Позначення твердості та м'якості приголосних звуків на письмі. Знак м'якшення. Подовжені м'які та пом'якшені приголосні звуки.

Удосконалення вимови та правопису слів з апострофом перед *я, ю, є, ї,* апостроф після префіксів, у деяких складних словах (двох'ярусний).

Склад. Перенесення частин слів з рядка в рядок по складах, зокрема слів зі збігом двохі кількох приголосних звуків. Правила перенесення частин слів з літерами *й, ь* та апострофом усередині слів.

Наголос. Вправляння у вимовлянні слів, у яких учні припускаються помилоку наголошуванні, зокрема тих, що пропонують у завданнях ЗНО.

Вимова та правопис ненаголошених *е, и.*

Правопис словникових слів.

Алфавіт. Алфавітні назви літер. Розташування слів за алфавітом з орієнтацією на першу літеру. Уміння користуватися алфавітом у роботі зі словниками.

Досліджую лексичні явища

Слово як одиниця мовлення. Лексика та лексичне значення слова. Що таке лексикологія та лексикографія. Тлумачний словник.

Однозначні та багатозначні слова. Старі й нові слова в нашій мові. Іншомовні слова в українській мові. «Чарівні» слова. Слова з прямим і переносним значенням. Групи слівза значенням. Синоніми, антоніми, омоніми. Фразеологізми. Походження окремих фразеологізмів. Найуживаніші синонімічні та антонімічні фразеологізми.

Досліджую будову слова

Основа і закінчення слова. Корінь. Найпоширеніші чергування в коренях слів. Спільнокореневі слова. Префікс. Суфікс. Розбір прозорих за будовою слів.

Що таке словотвір. Вправляння у творенні слів.	

Пропонований зміст

Досліджую загальні поняття про мову та мовлення

Мова як засіб людського спілкування і пізнання. Мова людини, тваринні мови та формальні. Рідна мова, державна мова. Українська мова серед інших мов світу. Рідна мова і споріднені мови. Спостереження за звучанням і написанням слів у споріднених мовах.

Досліджую фонетичні, орфоепічні та графічні явища

Звуки як одиниці мовлення. Співвідношення звуків і букв. Звукова модель. Фонетична транскрипція. Звуковий розбір слова.

Голосні звуки та приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимовляння звуків. Характеристика приголосних звуків за місцем творення (зокрема, губні), характером звучання (шиплячі), співвідношення голосу й шуму (сонорні, дзвінкі, глухі). Позначення звуків буквами. Апостроф як графічний знак.

Практичне засвоєння й удосконалення нормативної (без оглушення) вимови дзвінких приголосних у кінці слова й складу.

Тверді, пом'якшені та м'які приголосні звуки. Позначення твердості та м'якості приголосних звуків на письмі. Знак м'якшення. Подовжені м'які та пом'якшені приголосні звуки.

Удосконалення вимови та правопису слів з апострофом перед *я, ю, є, ї,* апостроф після префіксів, у деяких складних словах (двох'ярусний).

Склад. Перенесення частин слів з рядка в рядок по складах, зокрема слів зі збігом двохі кількох приголосних звуків. Правила перенесення частин слів з літерами *й, ь* та апострофом усередині слів.

Наголос. Вправляння у вимовлянні слів, у яких учні припускаються помилоку наголошуванні, зокрема тих, що пропонують у завданнях ЗНО.

Вимова та правопис ненаголошених *е, и.*

Правопис словникових слів.

Алфавіт. Алфавітні назви літер. Розташування слів за алфавітом з орієнтацією на першу літеру. Уміння користуватися алфавітом у роботі зі словниками.

Досліджую лексичні явища

Слово як одиниця мовлення. Лексика та лексичне значення слова. Що таке лексикологія та лексикографія. Тлумачний словник.

Однозначні та багатозначні слова. Старі й нові слова в нашій мові. Іншомовні слова в українській мові. «Чарівні» слова. Слова з прямим і переносним значенням. Групи слівза значенням. Синоніми, антоніми, омоніми. Фразеологізми. Походження окремих фразеологізмів. Найуживаніші синонімічні та антонімічні фразеологізми.

Досліджую будову слова

Основа і закінчення слова. Корінь. Найпоширеніші чергування в коренях слів. Спільнокореневі слова. Префікс. Суфікс. Розбір прозорих за будовою слів.

Що таке словотвір. Вправляння у творенні слів.

Досліджую морфологічні явища

Морфологія. Поняття про частини мови, їх кількість. Самостійні та службові частинимови.

Іменник як самостійна частина мови. Іменники назви істот і неістот. Іменники власні й загальні назви. Рід іменників, зокрема іншомовного походження. Число іменників. Відмінювання іменників. Відмінки іменників. Правопис відмінкових закінчень іменників чоловічого та жіночого роду в орудному відмінку. Місцевий відмінок множини іменників чоловічого роду. Закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини.

Дієслово як самостійна частина мови. Дієслова на *-ться, -шся.* Неозначена форма дієслова. Зміна дієслів за числами. Теперішній, майбутній і минулий часи дієслів. Правопис *е,и* в особових закінченнях дієслів І та ІІ дієвідмін. Правопис дієслів з *не*. Дієслова, що не вживаються без *не*.

Прикметник. Роль прикметника в мові. Творення прикметників за допомогою суфіксів *-ськ-, -цьк-, -зьк-* та суфікса *-н-* (після основи на *-н*). Змінювання прикметника за родами й числами разом з іменником. Зв'язок прикметника з іменником у словосполученняхі реченнях. Добір прикметників-синонімів, антонімів.
Займенник. Роль займенника в мові. Відмінювання особових займенників.
Числівник. Кількісні числівники на позначення одиниць, десятків, сотень, їх правопис.
Прислівник. Роль прислівника в мові. Правопис найуживаніших прислівників.
Службові частини мови. Прийменник, його зв'язок з іменником. Сполучник та його рольу реченні.

Досліджую синтаксичні явища

Словосполучення. Зв'язок слів у словосполученні. Речення. Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Види речень за інтонацією (окличні та неокличні). Розділові знаки в кінці речення (. ? !), велика літера в першому слові речення.
Зв'язок слів у реченні. Граматична основа речення. Другорядні члени речення.Звертання, однорідні члени речення.
Лапки та тире в реченнях з прямою мовою.Поняття про складне речення.

Досліджую стилістичні явища

Текст. Заголовок тексту. Будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка). Зв'язок між окремими реченнями та частинами тексту. Абзац, його позначення.
Типи та стилі тексту. Удосконалення текстів шляхом заміни в них повторюваних слів синонімами, виправлення мовленнєвих помилок (росіянізмів, слів, ужитих у невластивихїм значеннях), уникнення повторів.

Досліджую орфографічні явища

Поняття про орфографію, орфограму. Дослідження мовного матеріалу з виучуваними орфограмами з метою виявлення закономірностей правопису та самостійних спроб формулювання правил, складання карт знань.
Робота зі словниковими словами

Математична освітня галузь

Домінантою змін у системі початкової освіти України є її модернізація на засадах компетентнісного підходу. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 24.07.2019 р. No 688) метою математичної початкової освіти в Проєкті визнано формування в учнів математичної компетентності як ключової в єдності взаємопов'язаних компонентів (знань, умінь і навичок, цінностей і ставлень), інших ключових компетентностей і наскрізних умінь; розвиток математичних здібностей, логічного мислення, креативності, здатності розпізнавати і моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір і використовувати здобуті знання в повсякденному житті.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти в результаті опанування змістом математичної освітньої галузі здобувач освіти:

1) досліджує ситуації і визначає проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів;

2) моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії (плани) дій для розв'язування різноманітних задач;

3) критично оцінює дані, процес та результат розв'язування навчальних і практичних задач;

4) застосовує досвід математичної діяльності для пізнання навколишнього світу.

З метою реалізації цілей математичної освітньої галузі та досягнення здобувачами освіти загальних результатів навчання виокремлено такі **змістові лінії:** «Математика навколо мене», «Вивчаю математичні процеси та явища», «Критично оцінюю дані та власну математичну діяльність», «Досліджую навколишній світ засобами математики».

Згідно з Державним стандартом початкової освіти провідними цілями змістової лінії «Математика навколо мене» визнано: формування в учнів 1–4-х класів стійкого інтересу до математики, уявлення про математику як частину загальнолюдської культури, як метод пізнання навколишнього світу, розуміння значущості математики для подальшого суспільного прогресу; створення умов для формування логічного й абстрактного мислення дітей, забезпечення їхнього інтелектуального розвитку. Досягнення цих цілей виявляється, зокрема, у здатності дітей розпізнавати серед ситуацій зі свого життя ті, які потребують перелічування об'єктів, вимірювання величин, обчислення; аналізувати проблемні ситуації зі свого життя; визначати групу

пов’язаних між собою величин для розв’язування повсякденних проблем математичного змісту; прогнозувати результат виконання арифметичних дій.

Основною метою змістової лінії **«Вивчаю математичні процеси та явища»** відповідно до Державного стандарту початкової освіти визнано міцне і свідоме опанування учнями системи математичних знань, умінь і навичок, необхідних для продовження математичної освіти в основній школі та вивчення суміжних дисциплін. Показниками досягнення цієї мети є сформована у випускників 4-го класу здатність перетворювати отриману інформацію на схему, таблицю, схематичний рисунок; обирати послідовність дій для розв’язування проблемної ситуації та числові дані, необхідні й достатні для відповіді на конкретне запитання; визначати дію/дії для розв’язування проблемної ситуації та виконувати її/їх.

Змістова лінія **«Критично оцінюю дані та власну математичну діяльність»** передбачає формування в учнів 1–4-х класів критичного й логічного мислення, що виявляється у сформованості у випускників 4-го класу здатності визначати, чи достатньо даних для розв’язування проблемної ситуації; з’ясовувати, чи існує інший шлях розв’язування проблемної ситуації; перевіряти правильність результату арифметичної дії; знаходити помилки та виправляти їх.

Реалізація ключової мети змістової лінії «**Досліджую навколишній світ засобами математики»** — створення умов для розвитку математичних здібностей учнів — вимагає розв’язування таких взаємопов’язаних завдань, визначених Державним стандартом початкової освіти: формування в дітей здатності визначати істотні, спільні й відмінні ознаки об’єктів навколишнього світу; порівнювати, об’єднувати їх у групу і розподіляти на групи за спільною ознакою; лічити об’єкти, позначати числом результат лічби; порівнювати числа та впорядковувати їх; конструювати площинні та об’ємні фігури з підручного матеріалу, створювати макети реальних та уявних об’єктів; вимірювати величини за допомогою підручних засобів і вимірювальних приладів.

Змістові лінії реалізуються через навчальний предмет «Математика» (1 клас — 3 год/тижд.; 2−4 класи — 4 год/тижд.) та інтегрований курс «Я пізнаю світ», у якому на математичну освітню галузь у 1−4 класах відведено 1 год/тижд.

На уроках математики та навчального предмета «Я пізнаю світ» реалізуються інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, STEM-освіти, раціонального читання, повного засвоєння навчальних одиниць, збагачення освітнього процесу.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Математика навколо мене»	
Здобувач освіти: розпізнає серед ситуацій зі свого життя ті, що потребують перелічування об'єктів, вимірювання величин, обчислення [2 МАО 1.1]	**Здобувач освіти:** - *складає* задачі певного виду (прості, складені, обернені) на основі ситуацій зі свого життя; *обґрунтовує* свою думку; - *називає* вид і структурні елементи задачі — умову й запитання, числові дані та шукане; *пояснює,* що в умові задачі містяться числові дані, а запитання вказує на шукане; - *читає* задачу з відповідною інтонацією (робить паузу між умовою й запитанням); - *знаходить* серед ситуацій зі свого життя ті, що пов'язані з лічбою об'єктів; *доводить* правильність своєї думки; - *розкриває* зміст поняття «величина», «іменоване число»; *знаходить* серед ситуацій зі свого життя ті, що пов'язані з величинами та іменованими числами; *доводить* правильність своєї думки; - *знаходить* серед ситуацій зі свого життя ті, що вимагають обчислення; *пояснює* відмінність між числом і цифрою; - *розповідає* про натуральне число як результат лічби; *визначає* склад чисел 2–10; - *знаходить* попереднє й наступне числа для поданого, «сусідів числа»; - *утворює* число додаванням одиниці до попереднього й відніманням одиниці від наступного до нього числа; - *порівнює* числа різними способами — за місцем чисел у числовому ряді, за складом чисел; - *записує* результат порівняння за допомогою відповідних знаків; - *обґрунтовує* вибір знака під час порівняння чисел; - *розкриває* позиційний принцип запису чисел; - *перелічує* назви розрядів і класів; *визначає* розрядний склад чисел; - *подає* число у вигляді суми розрядних доданків; - *розуміє* позиційне значення цифри в записі числа; - *розкриває* зміст дій додавання й віднімання, множення та ділення; - *називає* компоненти та результати дій додавання й віднімання, множення та ділення; - *називає* та *позначає* на письмі знаки дій додавання й віднімання, множення та ділення, порівняння; - *розуміє* число «нуль» як кількісну характеристику порожньої множини, як результат віднімання рівних чисел; - *знає* таблиці додавання та віднімання одноцифрових чисел з переходом та без переходу через десяток, множення чисел 2–10, таблиці ділення на числа 2–10; - *перелічує* властивості дій множення й ділення на 1, 10, 100, множення на нуль, множення нуля на число, ділення нуля на число, ділення рівних чисел; *розуміє,* що ділення на нуль неможливе;

	- *пояснює* сутність ділення на вміщення й ділення на рівні частини; - *розрізняє* числові рівності й нерівності; *читає* й *записує* числові рівності, числові нерівності; *пояснює,* що рівності й нерівності можуть бути істинними та хибними; - *розповідає* про числові та буквені вирази; *пояснює* можливість позначення числа буквою; *пояснює,* що таке рівняння [2 МАО 1.1]
Здобувач освіти: аналізує проблемні ситуації свого життя; визначає групу пов'язаних між собою величин для розв'язання повсякденних проблем математичного змісту [2 МАО 1.2]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* проблемні ситуації свого життя, які можна розв'язати математичними методами; *доводить* правильність власної позиції; - *розуміє,* що числове значення виразу зі змінною залежить від значень, яких набуває змінна [2 МАО 1.2]
Здобувач освіти: прогнозує результат виконання арифметичних дій [2 МАО 1.3]	**Здобувач освіти:** - *прогнозує* результат додавання й віднімання, множення та ділення; - *зіставляє* одержаний результат лічби об'єктів з прогнозованим [2 МАО 1.3]

Пропонований зміст

Задачі

Поняття «задача». Структурні елементи задачі: дані й шукане. Зв'язок умови й запитання. Прості задачі на знаходження суми, різниці двох чисел, збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, різницеве порівняння, знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, на розкриття змісту множення, ділення, на збільшення або зменшення числа в кілька разів, на кратне порівняння чисел. Задачі на знаходження ціни, кількості та вартості товару. Задачі на знаходження маси. Задачі на ділення на рівні частини та на вміщення.

Ознайомлення зі складеною задачею як такою, яку не можна розв'язати однією арифметичною дією.

Задачі на знаходження третього доданка, на знаходження числа за сумою двох інших, на знаходження суми трьох доданків.

Обернена задача.

Задачі з логічним навантаженням. Компетентнісно зорієнтовані задачі.

Величини

Довжина, маса, місткість, час і грошові одиниці як властивості предметів навколишнього світу.

Іменовані числа.

Лічба предметів. Натуральні числа й нуль

Лічба предметів. Натуральні числа й нуль. Склад чисел 2–10.

Нумерація чисел

Число та цифра. Натуральні числа. Число «нуль» як кількісна характеристика порожньої множини.

Попереднє та наступне числа для поданого, «сусіди числа».

Позиційний принцип запису чисел. Назви розрядів і класів. Розряди та класи. Розрядний склад числа. Розрядні доданки. Нумерація чисел у межах 1 000.

Арифметичні дії

Зміст дій додавання й віднімання, множення та ділення. Знаки арифметичних дій. Назви компонентів і результатів дій додавання, віднімання, множення й ділення.

Таблиці додавання та віднімання одноцифрових чисел з переходом і без переходу через

десяток, множення чисел 2–10, таблиці ділення на числа 2–10. Закони додавання та множення. Властивості множення й ділення на 1, 10, 100; множення на нуль, множення нуля на число; ділення нуля на число. Неможливість ділення на нуль. Ділення рівних чисел. Сутність ділення на вміщення й ділення на рівні частини. ***Вирази, рівняння, нерівності*** Числові рівності й нерівності: істинні та хибні. Математичні вирази. Числові та буквені вирази. Порівняння математичних виразів. Рівняння. Нерівності	
2. Змістова лінія «Вивчаю математичні процеси та явища»	
Здобувач освіти: перетворює інформацію(почуту, побачену,прочитану) у схему,таблицю, схематичнийрисунок [2 МАО 2.1]	**Здобувач освіти:** - *моделює* подану інформацію за допомогою відрізків, графів,таблиць, схематичних рисунків; - *складає* сюжетні задачі за рисунками, схемами, виразами; - *ілюструє* відношення різницевого та кратного порівнянняза допомогою рисунків, схем; - *розуміє* операції додавання й віднімання, множення та ділення за допомогою рисунків, схем [2 МАО 2.1]
Здобувач освіти: обирає послідовність дій для розв'язання проблемної ситуації[2 МАО 2.2]	**Здобувач освіти:** - *знає* порядок роботи над задачею, зміст її окремих етапів; - *застосовує* взаємозв'язок між діями додавання та віднімання,множення й ділення в обчисленнях; - *застосовує* в обчисленнях переставний закон додавання/множення; - *застосовує* правило порядку виконання дій у виразах без дужок і з дужками; - *розкриває* сутність порозрядного додавання й віднімання багатоцифрових чисел без переходу та з переходом через розряд [2 МАО 2.2]
Здобувач освіти: обирає числові дані, необхідні й достатні для відповіді на конкретне запитання; визначає дію/дії для розв'язання проблемноїситуації, виконує її/їх[2 МАО 2.3]	**Здобувач освіти:** - *визначає* числові й буквені дані, необхідні й достатнідля відповіді на запитання задачі; - *розв'язує* прості задачі на знаходження суми, різниці двох чисел; на збільшення та зменшення числа на кілька одиниць, різницеве порівняння; на знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника; на розкриття змісту множення, ділення; на збільшення або зменшення числа в кілька разів, на кратне порівняння чисел; задачі, що подані в непрямій формі; - *розв'язує* обернені задачі; задачі на 2–3 дії (додавання й віднімання), що є комбінаціями простих задач тих видів, які вже вивчили; - усно *формулює* повну відповідь на запитання задачі; - *записує* розв'язування задачі: умову задачі в стислому вигляді, розв'язання задачі, коротку відповідь; - *обчислює* значення виразів (з дужками та

	без них) на 2–3 дії одного або різних ступенів; *порівнює* математичні вирази на основі порівняння їх значень; - *обґрунтовує* вибір дії, за допомогою якої розв'язується задача; - *застосовує* в обчисленнях правила знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, множника, діленого, дільника; - *обґрунтовує* сутність розв'язування рівняння, знаходження коренів рівняння; *пояснює,* що рівняння може мати один корінь, безліч коренів або не мати коренів [2 МАО 2.3]
Пропонований зміст ***Задачі*** Етапи роботи над задачею: ознайомлення з текстом задачі, виділення з нього умови та запитання, числових даних і шуканого, об'єкта (об'єктів) задачі. Аналіз задачі. Допоміжна модель задачі: короткий запис, моделювання ситуації, що описана, за допомогою схематичних рисунків, підбір і обґрунтування арифметичної дії для розв'язування задачі, запис розв'язання, формулювання й запис відповіді задачі. ***Арифметичні дії*** Переставний, розподільний, сполучний закони додавання та множення. Взаємозв'язок дій додавання й віднімання, множення та ділення. Прийоми додавання й віднімання в межах 1 000. Додавання суми до числа. Віднімання суми від числа. Правила знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, множника, діленого, дільника. ***Вирази, нерівності, рівняння*** Порядок виконання дій у виразах без дужок і з дужками. Обчислення значень виразів зі змінною на одну та дві дії. Рівняння та його розв'язування. Знаходження коренів рівняння. Кількість розв'язків рівняння: один, безліч, жодного	
3. Змістова лінія «Критично оцінюю дані та власну математичну діяльність»	
Здобувач освіти: Визначає достатність даних для розв'язання проблемної ситуації[2 МАО 3.1]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* текст задачі з метою визначення наявності всіх даних для її розв'язування; - *розуміє,* що для відповіді на запитання задачі може бракуватичислових даних; - *моделює* відношення кратного порівняння чисел; - *перетворює* хибні числові рівності та нерівності на істинні; - *розкриває* суть алгоритму розв'язування винахідницькоїзадачі, виявляє суперечності [2 МАО 3.1]
Здобувач освіти: визначає шляхирозв'язання проблемноїситуації [2 МАО 3.2]	**Здобувач освіти:** - *розв'язує* складені задачі за планом, за діями з поясненням, за допомогою виразу; - *використовує,* якщо можливо, різні способи розв'язуваннязадач; - *обирає* доцільний спосіб обчислення для конкретного випадку; - *порівнює* математичні вирази різними способами, зокрема на основі перетворення суми однакових

	доданків на добуток, переставного та сполучного законів додавання/множення; - *застосовує* метод міркувань без виконання арифметичних дій,метод добору для розв'язування нестандартних задач; - *застосовує* метод організованого перебору варіантів, табличний метод, метод графів, метод міркувань, метод міркувань від супротивного, метод схематичного малюнка для розв'язування комбінаторних задач [2 МАО 3.2]
Здобувач освіти: зіставляє одержаний результат з прогнозованим [2 МАО 3.3]	**Здобувач освіти:** - *передбачає* приблизний результат розв'язування задачі; - *добирає* доцільний спосіб обчислення для конкретноговипадку; - *визначає* та *моделює* ідеальний кінцевий [2 МАО 3.3]
Здобувач освіти: перевіряє правильністьрезультату арифметичноїдії; виявляє та виправляєпомилки [2 МАО 3.4]	**Здобувач освіти:** - *перевіряє* різні способи розв'язування задачі; - *перевіряє* додавання відніманням, а віднімання — додаванням; множення — діленням, а ділення — множенням; - *знаходить* помилки в математичних обчисленнях, *усуває* їх,виконуючи необхідні дії [2 МАО 3.4]
Пропонований зміст ***Задачі*** Розв'язування простих та складених задач, комбінаторних задач і задач із логічним навантаженням різними способами. Перевірка правильності розв'язування задачі. Розв'язування нестандартних задач методом організованого перебору варіантів, табличним методом, методом графів, міркувань, схематичного малюнка тощо. ***Арифметичні дії, вирази, рівняння*** Залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів за сталого іншого компонента. Перевірка правильності виконання дій додавання й віднімання, множення та ділення	
Перевірка правильності розв'язування рівняння, знаходження розв'язків нерівності	
4. Змістова лінія «Досліджую навколишній світ засобами математики»	
Здобувач освіти: визначає істотні, спільні й відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу; порівнює, об'єднує в групу й розподіляє на групи за спільною ознакою [2 МАО 4.1]	**Здобувач освіти:** - *визначає* множину як сукупність предметів, що мають спільноознаку; - *розпізнає* предмети за розміром, формою, призначенням, кольором тощо; - *визначає* спільні та відмінні ознаки об'єктів навколишнього світу; - *уживає* в мовленні слова «кожний», «крім», «один із», «хоча б один», «усі», «деякі»; *порівнює* предмети за вказаними ознаками; - *пояснює* зміст сполучників «і» та «або»; *будує* судження з використанням відповідних сполучників «і», «або», «якщо…, то…»;

	- *визначає* розташування предметів, чисел відносно вказаного («стоїть перед», «стоїть після», «стоїть між»; «попереду», «позаду»); - *встановлює* відповідні відношення між предметами: більший, ніж; менший, ніж; найбільший; найменший; однакові; коротший, ніж; довший за; найдовший; найкоротший; однакові за довжиною тощо; - *порівнює* й *упорядковує* предмети за розміром, довжиною,висотою, товщиною та кількістю; - *знає* слова-ознаки відношень різницевого порівняння; - *розуміє* сутність відношення між числами «більше на...», «менше на...»; - *виконує* практичні дії для утворення множин і підмножин; - *виконує* практичні дії для обчислення відстані між об'єктами,периметра об'єкта [2 МАО 4.1]
Здобувач освіти: рахує об'єкти, позначає числом результат лічби; порівнює числа в межах сотні та впорядковує їх [2 МАО 4.2]	**Здобувач освіти:** - *рахує* за правилами лічби предмети в просторі (розташованіпослідовно, хаотично, по колу); - *зіставляє* предметні множини за кількістю елементівспособом складання пар; - *пояснює* сутність кількісної та порядкової лічби; *визначає* кількість елементів сукупності (множини); - *установлює* порядковий номер об'єкта в заданому напрямку лічби; *вживає* в мовленні відповідні кількісні й порядкові числівники; - *називає* числа в прямому й зворотному порядку в межах 1 000; - *розуміє* десяток як лічильну одиницю; *лічить* десяткамив межах мільйона [2 МАО 4.2]
Здобувач освіти: обчислює усно зручнимдля себе способом у навчальних і практичнихситуаціях [2 МАО 4.3]	**Здобувач освіти:** - *застосовує* прийоми обчислення в межах 1 000 на основізнання нумерації чисел: додає й віднімає багатоцифрові числа; - *пояснює* сутність прийомів усного додавання й відніманнячисел частинами, порозрядного, способом округлення; - *застосовує* правила додавання числа до суми, відніманнячисла від суми в обчисленнях у межах 1 000; - *володіє* обчислювальними навичками додавання й віднімання, множення та ділення [2 МАО 4.3]
Здобувач освіти: орієнтується на площиніі в просторі; описує або зображує схематично розміщення, напрямок і рух об'єктів [2 МАО 4.4]	**Здобувач освіти:** - *орієнтується* на площині та в просторі (на аркуші паперу, на класній дошці, у класній кімнаті, на подвір'ї тощо); *установлює* відношення між предметами, що розміщені на площині та впросторі

	(лівіше, правіше, вище, нижче тощо); - *розміщує* та *переміщує* предмети в заданих напрямках; *визначає* взаємне розміщення предметів; - *креслить* точку, пряму, криву, промінь, відрізок,многокутники, коло; - *будує* прямі лінії, промені, відрізки за допомогою лінійки;кути за допомогою косинця, транспортира; - *позначає* точки й відрізки буквами [2 МАО 4.4]
Здобувач освіти: розпізнає знайомігеометричні площинні таоб'ємні фігури середоб'єктів навколишньогосвіту, на рисунках[2 МАО 4.5]	**Здобувач освіти:** - *визначає* форму предметів; *розпізнає* й *описує* предметиза формою; - *розрізняє* геометричні фігури на площині: пряму, криву, промінь, відрізок, коло, круг, многокутники; у просторі: куб, куля, конус, піраміда, циліндр; - *позначає* й *називає* геометричні фігури буквами латинського алфавіту; - *називає* вершини та сторони многокутників; - *виділяє* геометричні фігури на кресленні; *пояснює* належність геометричної фігури до певного виду многокутників; - *визначає* криві та прямі лінії; паралельні та перпендикулярні прямі; види кутів: прямі, гострі, тупі та розгорнуті; рівні відрізки; - *знаходить* точку перетину прямих; - *перелічує* види многокутників та їхні елементи; - *розрізняє* замкнену та незамкнену ламану лінії; - *знаходить* ланки ламаної; *визначає* довжину ламаної; - *пояснює,* що коло — це замкнена крива; круг — це частина площини, обмежена колом; - *визначає* за рисунком елементи кола, круга; - *розрізняє* коло і круг за істотними ознаками; - *пояснює,* що квадрат — це прямокутник, у якого всі сторони рівні [2 МАО 4.5]
Здобувач освіти: конструює площинні та об'ємні фігуриз підручного матеріалу, створює макети реальних та уявних об'єктів [2 МАО 4.6]	**Здобувач освіти:** - *моделює* геометричні фігури з підручного матеріалу; - *конструює* геометричну фігуру з інших фігур — трикутників, чотирикутників тощо [2 МАО 4.6]
Здобувач освіти: вимірює величиниза допомогою підручнихзасобів і вимірювальнихприладів [2 МАО 4.7]	**Здобувач освіти:** - *визначає* одиниці вимірювання довжини (сантиметр, дециметр, метр, кілометр), одиниці вимірювання маси (грам, кілограм, центнер, тонна), місткості (літр), грошові одиниці (копійка, гривня), час (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, місяць, сезон, квартал, рік, століття) і співвідношення між ними; - *записує* результати вимірювання величин; - *перетворює* складені іменовані числа на прості та

	прості на складені; - *порівнює* іменовані числа; - *виконує* дії додавання, віднімання, множення й ділення з іменованими числами; - *вимірює* довжину предметів; довжину відрізка за допомогою лінійки□ градусну міру кута за допомогою транспортира; - *порівнює* довжини відрізків «на око», накладанням; за результатами їх вимірювання; предмети за масою «на руку»; об'єкти за місткістю; - *визначає* час за годинником; - *виконує* найпростіші розрахунки з використанням монеті купюр; - *застосовує* правила знаходження довжини ламаної, периметра многокутника [2 МАО 4.7]
Здобувач освіти: установлює залежністьміж компонентами ірезультатом арифметичної дії[2 МАО 4.8]	**Здобувач освіти:** - *застосовує* взаємозв'язок між діями додавання й віднімання під час віднімання з переходом через десяток; - *пояснює* залежність результатів дій додавання й віднімання від зміни одного з компонентів; залежність значення добутку від зміни одного з множників; залежність значення частки від зміни діленого або дільника [2 МАО 4.8]

Пропонований зміст

Лічба предметів

Об'єднання предметів у групу за спільною ознакою або розбиття групи предметів на підгрупи за спільною ознакою.

Сукупність предметів зі спільною ознакою (множина).

Кількість елементів сукупності (множини). Лічба. Правила лічби. Назви чисел у межах 1 000. Лічба в межах мільйона.

Порівняння предметних множин за кількістю елементів.

Практичні дії з предметними множинами — об'єднання, вилучення. Порядкова лічба. Порядкові відношення.

Величини

Одиниці вимірювання довжини (сантиметр, дециметр, метр, кілометр), маси (грам, кілограм, центнер, тонна), місткості (літр), грошові одиниці (копійка, гривня), часу (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, місяць, сезон, квартал, рік, століття).

Групи взаємопов'язаних величин. Залежність між величинами.Запис результатів вимірювання величин.

Перетворення складених іменованих чисел на прості та простих — на складені.Порівнювання іменованих чисел.

Арифметичні дії з величинами.

Вимірювання довжини предметів, відрізка за допомогою лінійки□ градусної міри кута за допомогою транспортира.

Порівнювання довжини відрізків «на око», накладанням; за результатами їх вимірювання; предметів за масою «на руку»; об'єктів за місткістю. Найпростіші розрахунки з використанням монет і купюр. Визначення часу за годинником.

Просторові відношення. Геометричні фігури

Взаємне розміщення предметів на площині та в просторі: попереду, позаду, поруч, угорі, унизу, по центру; ліворуч, праворуч, між; під, над, на.

Напрямки руху: справа наліво, зліва направо, зверху вниз, знизу вгору.
Геометрія. Евклідова геометрія. Геометричні фігури: точка, лінія, пряма, крива, промінь, відрізок, ламана, многокутники (трикутник, чотирикутник, п’ятикутник, шестикутник тощо), коло, круг.
Просторові фігури: куб, куля, конус, циліндр.
Позначення точок і відрізків буквами. Вимірювання довжини відрізків. Креслення відрізківзаданої довжини.
Задачі на конструювання геометричних фігур.
Паралельні та перпендикулярні прямі. Перетин прямих. Точки перетину прямих. Кути многокутника. Прямий, гострий, тупий та розгорнутий кути. Транспортир. Вимірювання кутів транспортиром.
Ламана, ланки ламаної. Замкнена та незамкнена ламана лінія. Довжина ламаної.
Многокутник та його елементи: вершини, сторони, кути. Многокутники: трикутник,чотирикутник, п’ятикутник, шестикутник. Периметр многокутника.
Правила знаходженняпериметра прямокутника (квадрата), трикутника.
Прямокутник. Прямокутник і йогоелементи. Властивість протилежних сторін прямокутника. Квадрат. Побудовапрямокутників. Трикутник. Трикутник і його елементи.
Коло, круг та їх елементи. Центр кола, круга, радіус, діаметр.Периметр многокутників

Результати навчання і пропонований зміст
3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Математика навколо мене»	
Здобувач освіти: розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються кількісних відношень/форм об'єктів навколишнього світу [4 МАО 1.1]	**Здобувач освіти:** - *читає* задачу з відповідною інтонацією (робить паузу між умовою й запитанням); - *знаходить* серед ситуацій зі свого життя ті, що пов'язані з лічбою об'єктів; із величинами та іменованими числами; - *доводить* правильність своєї думки; - *називає* вид і структурні елементи задачі — умову й запитання, числові дані та шукане; *пояснює,* що в умові задачі містяться числові дані, а запитання вказує на шукане; - *розповідає* про натуральне число як результат лічби; - *розкриває* позиційний принцип запису чисел; - *перелічує* назви класів і розрядів багатоцифрових чисел ; - *знає* назви розрядних чисел (круглих тисяч); - *називає* розрядні (круглі) числа в прямому й зворотному порядку від будь-якого числа до вказаного; - *визначає* розрядний склад чисел; - *визначає* загальну кількість одиниць певного розряду та класу в числі; - *записує* багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків; - *записує* арабські цифри римськими; - *записує* результат порівняння чисел за допомогою відповідних знаків; *обґрунтовує* вибір знака під час порівняння чисел; - *називає* додатні та від'ємні числа, наводить приклади цих чисел серед життєвих ситуацій; - *розкриває* зміст поняття «величина», «іменоване число»; -*знає* назви одиниць вимірювання довжини, маси, часу, вартості, площі, об'єму; *називає* одиниці вимірювання швидкості; - *розкриває* зміст дій додавання й віднімання, множення та ділення, піднесення до степеня; - *називає* та *позначає* на письмі знаки дій додавання й віднімання, множення та ділення, порівняння; - *називає* компоненти та результати дій додавання й віднімання, множення та ділення, піднесення до степеня; - *розуміє* спосіб одержання дробу та дріб як частку двох натуральних чисел; - *знає* означення чисельника й знаменника дробу; *читає* й *записує* дроби; - *розрізняє* дроби, які дорівнюють 1; мішані числа; - *розуміє* число «нуль» як кількісну характеристику порожньої множини, як результат віднімання рівних чисел; - *перелічує* властивості дій множення й ділення на 1, 10, 100, множення на нуль, множення нуля на число, ділення нуля на число, ділення рівних чисел;

	- *розуміє,* що ділення на нуль неможливе; - *пояснює,* що таке дріб, рівняння, вираз, числова нерівність; *розрізняє* числові рівності й нерівності; *читає* й *записує* числові рівності, числові нерівності; *пояснює,* що рівності й нерівності можуть бути істинними або хибними; *розповідає* про числові та буквені вирази; *пояснює* можливість позначення числа буквою [4 МАО 1.1]
Здобувач освіти: аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті; описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою [4 МАО 1.2]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* проблемні життєві ситуації, які можна розв'язати математичними методами; *доводить* правильність власної позиції; *здійснює* аналіз змісту задачі; - *називає* особливості прямолінійного руху двох тіл в одному напрямку, назустріч одне одному та в протилежних напрямках; - *застосовує* співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв'язування пізнавальних і практично зорієнтованих задач; - *установлює* залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів; - *установлює* співвідношення між розрядними одиницями кожного класу багатоцифрового числа; - *розуміє,* що числове значення виразу зі змінною залежить від значень, яких набуває змінна; - *розуміє,* що нерівність зі змінною (рівняння) може не мати розв'язків, мати один, кілька або безліч розв'язків [4 МАО 1.2]
Здобувач освіти: прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду [4 МАО 1.3]	**Здобувач освіти:** - *прогнозує* результат додавання й віднімання, множення та ділення; ділення з остачею; - *прогнозує* кількість цифр у сумі, різниці, добутку, частці; - *прогнозує* результати зміни відстані між тілами за одиницю часу; - *прогнозує* очікуваний результат задачі; - *прогнозує* результати спостережень/дослідів [4 МАО 1.3]
2. Змістова лінія «Вивчаю математичні процеси та явища»	
Здобувач освіти: перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами в схему, таблицю, схематичний рисунок [4 МАО 2.1]	**Здобувач освіти:** перетворює інформацію (почуту,побачену, прочитану)різними способами всхему, таблицю,схематичний рисунок[4 МАО 2.1] - *обирає* дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації; *користується* даними під час розв'язування сюжетних задач; - *читає* й *записує* правильні та неправильні дроби за поданими рисунками, діаграмами [4 МАО 2.1]
Здобувач освіти: обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації [2 МАО 2.2]	**Здобувач освіти:** - *розпізнає* типову задачу й *актуалізує* спосіб її розв'язування; *знає* порядок роботи над задачею, зміст її окремих етапів; - *розв'язує* задачі різними способами: знаходженням однакової величини, способом відношень; - *розкриває* сутність порозрядного додавання й віднімання багатоцифрових чисел без переходу та з переходом через розряд; *знає* спосіб заміни числа сумою розрядних доданків; - *порівнює* багатоцифрові числа різними способами (спосіб порозрядного або покласового порівняння, на основі слідування

	чисел у натуральному ряді); - *застосовує* до обчислень правило знаходження невідомого компонента арифметичної дії; алгоритм ділення з остачею; правила порядку виконання дій у виразах без дужок і з дужками; - *застосовує* в обчисленнях переставний, розподільний і сполучний закони додавання та множення [2 МАО 2.2]
Здобувач освіти: обирає дані, необхідні й достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами [4 МАО 2.3]	**Здобувач освіти:** - *визначає* числові й буквені дані, необхідні й достатні для відповіді на запитання задачі; усно *формулює* повну відповідь на запитання задачі; - *записує* розв'язування задачі: умову задачі в стислому вигляді, розв'язання задачі, коротку відповідь; - *розв'язує* задачі різними способами; *обґрунтовує* вибір дії, за допомогою якої розв'язується задача; - *розв'язує* обернені задачі; задачі на 2–4 дії (додавання й віднімання, множення та ділення), що є комбінаціями простих задач тих видів, які вже вивчили; - *розв'язує* задачі з буквеними даними способом складання виразу; - *обчислює* значення виразів (з дужками та без них) на 2–4 дії одного або різних ступенів; - *застосовує* в обчисленнях правила знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, множника, діленого, дільника; - *обґрунтовує* сутність розв'язування рівняння, знаходження коренів рівняння; *пояснює,* що рівняння може мати один корінь, безліч коренів або не мати коренів; - *розв'язує* рівняння з однією змінною, у яких права частина є числовим виразом, один компонент є числовим виразом; - *розуміє*, що складена задача може бути розв'язана за допомогою рівняння [4 МАО 2.3]

Пропонований зміст

Задачі

Етапи роботи над задачею: ознайомлення з текстом задачі, виділення з нього умови та запитання, числових даних і шуканого, об'єкта (об'єктів) задачі. Аналіз задачі. Допоміжна модель задачі: короткий запис, моделювання ситуації, що описана, за допомогою схематичних рисунків, підбір і обґрунтування арифметичної дії для розв'язування задачі, запис розв'язання, формулювання й запис відповіді задачі.

Арифметичні дії

Взаємозв'язок дій додавання й віднімання, множення та ділення.

Переставний, розподільний, сполучний закони додавання та множення.

Прийоми усного додавання й віднімання, множення й ділення в межах мільйона.

Знаходження невідомого доданка, зменшуваного, від'ємника, множника, діленого, дільника.

Додавання й віднімання на основі нумерації багатоцифрових чисел.

Письмове додавання й віднімання багатоцифрових чисел з переходом через розряд.

Письмове додавання трьох доданків.

Письмове множення й ділення багатоцифрових чисел на одноцифрове; на розрядні одиниці 1, 10, 100; на кругле число; на багатоцифрове число.

Письмове ділення з остачею.

Ознаки подільності на 2, 5, 10.

Піднесення до степеня.

Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за величиною його дробу.

Додавання й віднімання дробів з однаковими знаменниками.

Раціональні прийоми обчислень.

Вирази, нерівності, рівняння

Порядок виконання дій у виразах без дужок і з дужками. Обчислення значень виразів зі змінною на одну та дві дії. Рівняння та його розв'язування. Знаходження коренів рівняння. Кількість розв'язків рівняння: один, безліч, жодного. Рівняння, у яких один із компонентів дії є виразом зі змінною (ознайомлення). Нерівності з однією змінною. **Робота з даними** Виділення та впорядкування даних за певною ознакою. Задачі міжпредметного змісту на роботу з даними. Діаграми. Типи діаграм: кругові, стовпчасті та лінійні. Читання діаграм. Добудова лінійних та стовпчастих діаграм	
3. Змістова лінія «Критично оцінюю дані та власну математичну діяльність»	
Здобувач освіти: використовує відомі засоби добору необхідних даних для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 3.1]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* текст задачі з метою визначення наявності всіх даних для її розв'язування; - *розуміє,* що для відповіді на запитання задачі може бракувати числових даних; - *використовує* різні форми запису розв'язання задачі (за діями, виразом або рівнянням); - *перетворює* хибні числові рівності та нерівності на істинні; - *розкриває* суть алгоритму розв'язування винахідницької задачі, виявляє суперечності [4 МАО 3.1]
Здобувач освіти: досліджує різні шляхи розв'язання проблемної ситуації, обирає раціональний шлях її розв'язання[4 МАО 3.2]	**Здобувач освіти:** - *розв'язує* складені задачі за планом, за діями з поясненням, за допомогою виразу; - *використовує*, якщо можливо, різні способи розв'язування задач; - *обирає* доцільний спосіб обчислення для конкретного випадку; - *порівнює* математичні вирази різними способами, зокрема на основі перетворення суми однакових доданків на добуток, переставного та сполучного законів додавання/множення; за місцем чисел у числовому ряді, за складом чисел; - *порівнює* математичні вирази на основі порівняння їх значень; - *застосовує* метод міркувань без виконання арифметичних дій, метод добору, метод організованого перебору варіантів, табличний метод, метод графів, метод міркувань від супротивного, метод схематичного малюнка для розв'язування нестандартних задач [4 МАО 3.2]
Здобувач освіти: зіставляє одержаний результат з прогнозованим [4 МАО 3.3]	**Здобувач освіти:** - *передбачає* приблизний результат розв'язування задачі; - *установлює* послідовність розв'язування задачі; - *визначає* та *моделює* ідеальний кінцевий результат під час розв'язування винахідницьких задач; - *планує* послідовність виконання дій у письмових та усних обчисленнях [4 МАО 3.3]
Здобувач освіти: перевіряє правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами;	**Здобувач освіти:** - *перевіряє* різні способи розв'язування задачі; *добирає* доцільний спосіб обчислення для конкретного випадку; - *перевіряє* додавання відніманням, а віднімання — додаванням; множення — діленням, а ділення — множенням; - *перевіряє* правильність виконання ділення з остачею;

виявляє та виправляє помилки [4 МАО 3.4]	- *обґрунтовує* результат порівняння чисел і величин; - *визначає* істинні та хибні рівності й нерівності; - *складає* істинні рівності й нерівності за предметними множинами; - *перевіряє* корінь рівняння; правильність розв'язку задачі різними способами (складанням і розв'язуванням обернених задач, розв'язуванням іншим способом, на основі відповідності одержаного результату прикидки) [4 МАО 3.4]
Пропонований зміст ***Задачі*** Розв'язування простих та складених задач, комбінаторних задач і задач із логічним навантаженням різними способами. Методи міркувань, добору, метод організованого перебору варіантів, табличний метод, метод графів, метод міркувань від супротивного, метод схематичного малюнка. Перевірка правильності розв'язування задачі різними способами (складанням і розв'язуванням обернених задач, розв'язуванням іншим способом, на основі відповідності одержаного результату прикидки). ***Арифметичні дії, вирази, рівняння*** Залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів за сталого іншого компонента. Перевірка правильності виконання дій додавання й віднімання, множення та ділення. Перевірка правильності розв'язування рівняння, знаходження розв'язків нерівності. Істинні та хибні нерівності/рівності	
4. Змістова лінія «Досліджую навколишній світ засобами математики»	
Здобувач освіти: визначає істотні, спільні та відмінні ознаки математичних об'єктів; порівнює, узагальнює і класифікує об'єкти за суттєвою ознакою [4 МАО 4.1]	**Здобувач освіти:** - *класифікує* числа на одноцифрові, двоцифрові, трицифрові, чотирицифрові, п'ятицифрові, шестицифрові; - *порівнює* багатоцифрові числа; дроби з однаковими знаменниками; мішані числа; іменовані числа (величини); - *порівнює* предмети за площею способом накладання, «на око», вимірюванням; - *виконує* аналітичні, синтетичні міркування в процесі розв'язування задачі; - *класифікує* кути (прямі, гострі, тупі, розгорнуті); - *класифікує* трикутники (за кутами: гострі, прямі та тупокутні; за сторонами: рівносторонні, рівнобедрені, різносторонні); - *здійснює* практичні дії для обчислення відстані між об'єктами, периметра та об'єму предмета [4 МАО 4.1]
Здобувач освіти: установлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та впорядковує їх [4 МАО 4.2]	**Здобувач освіти:** - *рахує* за правилами лічби предмети в просторі (розташовані послідовно, хаотично, по колу); - *пояснює* сутність кількісної та порядкової лічби; - *установлює* послідовність чисел у межах мільйона; *порівнює* числа в межах мільйона; - *розуміє* десяток, сотню, тисячу як лічильну одиницю; - *називає* числа в прямому й зворотному порядку в межах 10 000; - *утворює* багатоцифрові числа шляхом прилічування/відлічування по 1 до/від попереднього/наступного числа [4 МАО 4.2]

Здобувач освіти: обчислює усно й письмово в різних життєвих ситуаціях [4 МАО 4.3]	**Здобувач освіти:** - *виконує* дії додавання й віднімання багатоцифрових чисел на основі нумерації; - *володіє навичкою* табличного множення та ділення; - *володіє навичкою* позатабличного множення та ділення чисел у межах мільйона; - *виконує* ділення з остачею; *розуміє*, що остача має бути меншою за дільник; - *володіє навичками* усного додавання й віднімання, множення й ділення в межах мільйона; - *застосовує* алгоритм письмового множення двоцифрового й трицифрового числа на одноцифрове з розгорнутим поясненням; алгоритм письмового ділення на одноцифрове число з розгорнутим поясненням; - *володіє* прийомами множення й ділення чисел на розрядні одиниці; на кругле число; - *застосовує* прийоми раціональних обчислень; - *знаходить* число, яке в кілька разів більше/менше за подане; - *застосовує* в обчисленнях правило знаходження дробу від числа та числа за величиною його дробу під час розв'язування практично зорієнтованих завдань; - *володіє обчислювальними навичками* письмового множення та ділення багатоцифрового числа на одноцифрове; на двоцифрове число; на трицифрове число; - *виконує* арифметичні дії з іменованими числами; - *виконує* множення круглих (розрядних) чисел на одноцифрове число на основі укрупнення розрядних одиниць або за допомогою правила множення добутку на число; - *виконує* ділення круглих чисел на одноцифрове число на основі укрупнення розрядних одиниць або за допомогою правила ділення добутку на число; - *застосовує* правила додавання й віднімання дробів з однаковими знаменниками [4 МАО 4.3]
Здобувач освіти: орієнтується на площині та в просторі, рухається за визначеним маршрутом; планує маршрути пересування [4 МАО 4.4]	**Здобувач освіти:** - *орієнтується* на площині та в просторі (на аркуші паперу, на класній дошці, у класній кімнаті, на подвір'ї тощо); - *розміщує* та *переміщує* предмети в заданих напрямках; *рухається* за визначеним маршрутом; планує маршрут пересування; - *установлює* відношення між предметами, що розміщені на площині та в просторі [4 МАО 4.4]
Здобувач освіти: розпізнає знайомі геометричні фігури у фігурах складної форми [4 МАО 4.5]	**Здобувач освіти:** - *розрізняє* геометричні фігури — пряму, криву, промінь, відрізок, круг, многокутники; *позначає* й *називає* геометричні фігури буквами латинського алфавіту□ - *називає* елементи геометричних фігур на площині та в просторі□ - *визначає* криві та прямі лінії; паралельні та перпендикулярні прямі; види кутів: прямі, гострі, тупі та розгорнуті; рівні відрізки□ - *розрізняє* замкнену та незамкнену ламану лінію□ - *знаходить* ланки ламаної; *визначає* довжину ламаної□ - *перелічує* види многокутників та їхні елементи□ - *називає* істотні ознаки прямокутника (квадрата) □

	- *пояснює,* що квадрат — це прямокутник, у якого всі сторони рівні - *пояснює,* що коло — це замкнена крива; круг — це частина площини, обмежена колом; *визначає* за рисунком елементи кола, круга - *розрізняє* коло і круг за істотними ознаками - *використовує* властивості протилежних сторін прямокутника під час розв'язування практичних задач; - *розпізнає* елементи прямокутного паралелепіпеда, куба — ребро, бічну грань, основу, вершину [4 МАО 4.5]
Здобувач освіти: створює з геометричних фігур різні конструкції; будує площинні фігури за заданими розмірами [4 МАО 4.6]	**Здобувач освіти:** - *моделює* геометричні фігури - *конструює* геометричну фігуру з інших фігур — трикутників, чотирикутників тощо; - *будує* пряму, криву, промінь, відрізок, ламану, коло,прямокутник/квадрат; - *креслить* кути за допомогою транспортира, прямі кути за допомогою косинця - *проводить* за допомогою транспортира бісектрису кута; - *будує* коло, круг за заданими значеннями радіуса, діаметра [4 МАО 4.6]
Здобувач освіти: визначає спільну властивість об'єктів навколишнього світу та інтерпретує її як величину для вимірювання та порівняння [4 МАО 4.7]	**Здобувач освіти:** - *визначає* одиниці вимірювання довжини (сантиметр, дециметр, метр, кілометр), маси (грам, кілограм, центнер, тонна), місткості (літр), грошові одиниці (копійка, гривня), часу (секунда, хвилина, година, доба, тиждень, місяць, сезон, квартал, рік, століття) і співвідношення між ними - *перетворює* більші одиниці вимірювання величин на менші й навпаки; складені іменовані числа на прості та прості на складені - *вимірює* та *порівнює* величини: довжину, масу, місткість, час - *виконує* додавання й віднімання іменованих чисел, множення й ділення іменованих чисел, поданих в одиницях вимірювання довжини, маси, на одноцифрове число - *знає* назви й позначення одиниць вимірювання швидкості $\frac{км}{год}; \frac{км}{хв}; \frac{км}{с}; \frac{м}{год}; \frac{м}{хв}; \frac{м}{с}$ - *розуміє* швидкість рухомого тіла як шлях, пройдений ним за одиницю часу - *розуміє,* що рух тіл описується за допомогою трійкивзаємопов'язаних величин: шлях, швидкість і час - *застосовує* формули знаходження швидкості, часу, шляху під часрозв'язування практично зорієнтованих задач; - *розуміє* площу як властивість плоских фігур; - *знає* одиниці вимірювання площі ($мм^2$, $см^2$, $дм^2$, $м^2$, $км^2$, а, га) таспіввідношення між ними; - *визначає* площу плоскої фігури за допомогою палетки; - *користується* в життєвих ситуаціях формулою обчислення площіпрямокутника (квадрата); - *знаходить* довжину однієї сторони прямокутника за відомими площею та іншою стороною; - *розв'язує* практично зорієнтовані задачі на знаходження площі об'єкта прямокутної форми;

	- *має уявлення* про симетрію та симетричні фігури; *будує* симетричніфігури; - *має уявлення* про шкалу, ціну ділення шкали, види шкал; *має уявлення* про координатну площину; *знаходить* координати точки; - *розпізнає* паралельні, перпендикулярні прямі; - *класифікує* трикутники на прямокутні, гострокутні, тупокутні; різносторонні, рівнобедрені та рівносторонні; - *має уявлення* про катет і гіпотенузу прямокутного трикутника; - *обчислює* суму кутів трикутника [4 МАО 4.7]
Здобувач освіти: використовує залежність між компонентами і результатом арифметичної дії для розв'язання проблемної ситуації; використовує буквену символіку для запису математичних тверджень [4 МАО 4.8]	**Здобувач освіти:** - *застосовує* взаємозв'язок між діями додавання й віднімання підчас віднімання з переходом через десяток; - *застосовує* взаємозв'язок між діями множення й ділення під часперевірки дії ділення та множення; - *пояснює* залежність результатів дій додавання й віднімання від зміни одного з компонентів; значення добутку від зміни одного з множників; значення частки від зміни діленого або дільника [4 МАО 4.8]

Пропонований зміст

Лічба предметів

Натуральні числа та нуль.

Нумерація чисел першого мільйона.

Величини

Величини. Арифметичні дії з величинами. Групи взаємопов'язаних величин, залежність між величинами.

Одиниці вимірювання довжини: міліметр, сантиметр, дециметр, метр, кілометр.

Одиниці вимірювання маси: грам, кілограм, центнер, тонна.

Одиниці вимірювання часу: секунда, хвилина, година, доба; проміжки часу: місяць, рік, століття.

Розв'язування задач на обчислення тривалості події, дати початку, закінчення події.

Одиниці вартості: гривня, копійка.

Швидкість об'єктів у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці вимірювання швидкості.

Площа. Порівняння об'єктів за площею. Одиниці вимірювання площі — квадратний міліметр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр, квадратний метр, квадратний кілометр, ар (сотка), гектар.

Формула площі прямокутника. Задачі на знаходження площі прямокутника та обернені до них.

Об'єм. Одиниці вимірювання об'єму. Задачі на знаходження об'єму прямокутного паралелепіпеда (куба).

Просторові відношення. Геометричні фігури

Геометричні фігури на площині та в просторі.

Площина. Симетрія. Симетричні фігури. Побудова симетричних фігур.

Поняття «шкала», «ціна поділки», види шкал.

Координатна площина. Координати.

Діаграми. Типи діаграм: кругові, стовпчасті та лінійні.

Кут. Види кутів: прямі, гострі, тупі, розгорнуті.

Вимірювання кутів за допомогою транспортира.
Прямий кут. Побудова прямого кута за допомогою косинця.
Побудова кутів за допомогою транспортира.
Прямі. Прямі, що перетинаються. Паралельні та перпендикулярні прямі.
Многокутники. Кути многокутників.
Прямокутник. Кути прямокутника. Властивості протилежних сторін і кутів прямокутника. Діагональ прямокутника.
Трикутник. Сума кутів трикутника. Бісектриса кута.
Побудова бісектриси кута за допомогою транспортира та циркуля.
Прямокутний трикутник. Катети та гіпотенуза. Побудова прямокутного трикутника.
Площина й простір. Розміщення відрізків на площині й у просторі.
Геометричні тіла: конус, циліндр, піраміда, куля, прямокутний паралелепіпед (куб).
Елементи прямокутного паралелепіпеда: ребро, бічна грань, основа, вершина

Природнича освітня галузь

Реалізація компетентнісної моделі початкової освіти в Проєкті на засадах STEM-освіти як аксіологічного імперативу розвитку національних освітніх систем у світі вимагає суттєвого осучаснення змісту природничої освітньої галузі, удосконалення методів, форм і засобів навчання здобувачів освіти.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти метою природничої освітньої галузі в початковій школі Проєкту визнано формування компетентностей у галузі природничих наук, техніки й технологій, екологічної та інших ключових компетентностей на основі опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою; формування основ наукового світогляду й критичного мислення; становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки учнів у навколишньому світі завдяки усвідомленню ними принципів сталого розвитку.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти в результаті опанування змістом природничої освітньої галузі здобувач освіти:

1) відкриває світ природи, набуває досвіду її дослідження, шукає відповіді на запитання, спостерігає, експериментує й моделює, виявляє допитливість і отримує радість від пізнання природи;

2) опрацьовує та систематизує інформацію природничого змісту, що отримана з доступних джерел, і подає її в різних формах;

3) усвідомлює розмаїття природи, взаємозв’язки її об’єктів та явищ, пояснює роль природничих наук і техніки в житті людини, значення відповідальної діяльності в природі;

4) критично оцінює факти, поєднує новий досвід з набутим раніше і творчо його використовує для розв’язання проблем природничого характеру.

З метою реалізації цілей природничої освітньої галузі та досягнення здобувачами освіти обов’язкових результатів навчання виокремлено такі **змістові лінії**: «Я — дослідник», «Я у світі», «Я — винахідник».

Змістові лінії **«Я — дослідник»** і **«Я — винахідник»** спрямовані на реалізацію одного з основних завдань STEM-освіти — формування в учнів дослідницької компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій як єдності концептуальної (розуміння природничо-наукових і математичних концепцій, операцій та відношень), стратегічної (здатність формулювати й розв’язувати наукові, технічні та технологічні проблеми), когнітивної (здатність логічно мислити, пояснювати, аргументувати, а також здатність до рефлексії), операційної (здатність охайно та гнучко виконувати операції), аксіологічної (здатність розглядати об’єкт як корисний одночасно зі спроможністю вірити у власну ефективність).

Робота з формування в учнів дослідницької та винахідницької компетентностей розпочинається з 1-го класу й спрямовується на забезпечення здатності здобувачів освіти формулювати запитання наукового характеру та інженерні завдання; створювати й використовувати моделі; планувати й проводити дослідження; аналізувати й інтерпретувати дані; використовувати математичний апарат; конструювати наукові пояснення та проєктувати інженерні рішення; будувати аргументи на основі фактів; отримувати, оцінювати й коректно інтерпретувати інформацію.

Визначаючи цілі, зміст, методи, форми й засоби змістової лінії **«Я у світі»**, ми враховували те, що характерною особливістю STEM-освіти є фундаменталізація освіти, що виявляється в поглибленому вивченні учнями предметів природничо- математичного циклу, починаючи з 1-го класу, та формуванні в них знань про такі узагальнювальні (наскрізні) поняття, як закономірності, масштаб, пропорційність, величини, системи, моделі систем, матерія, енергія, структура і функції, стабільність і змінність тощо.

Змістові лінії реалізуються в повному обсязі через інтегрований навчальний предмет «Я пізнаю світ», у якому на природничу, технологічну, соціальну і здоров'язбережувальну, громадянську й історичну освітні галузі як взаємопов'язані складові цілісної картини світу відводиться в 1–4 класах 4 год/тижд.

Результати навчання і пропонований зміст
1–2-й класи

Обов'язкові результати навчання	**Очікувані результати навчання**
1. Змістова лінія «Я — дослідник»	
Здобувач освіти: обирає у найближчому оточенні те, що цікаво дослідити [2 ПРО 1.1]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про наукові методи дослідження природи; - *розповідає* про роль органів чуття в пізнанні навколишнього світу (зір, слух, нюх, смак, дотик), обмеженість можливостей органів чуття; - *розповідає* про вимірювальні прилади; - *відтворює* інформацію про наукове дослідження в природничій галузі, його етапи; - *обирає* та *пояснює* дії для спостережень; - *описує* результати спостережень за об'єктами природи; - *називає* факти стосовно об'єктів природи, які вимагають пояснення; - *формулює* пізнавальні запитання, що дозволяють пояснити накопичені факти; - *наводить* приклади проблем у навколишньому світі, що пов'язані з діяльністю людини [2 ПРО 1.1]

Здобувач освіти: обирає та пояснює дії для дослідження об'єктів природи; визначає можливі результати спостережень/дослідів [2 ПРО 1.2]	**Здобувач освіти:** - *здійснює* пошук відповіді на поставлене запитанняв наукових джерелах; - *визначає* мету дослідження; - *прогнозує* результати спостережень/дослідів [2 ПРО 1.2]
Здобувач освіти: пропонує/обирає послідовність кроків під час спостереження/ експерименту [2 ПРО 1.3]	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що таке експеримент у природничій галузі; - *пропонує/обирає* послідовність кроків у спостереженні/експерименті [2 ПРО 1.3]
Здобувач освіти: досліджує обрані природні явища та об'єкти; використовуючи надані прилади, моделі [2 ПРО 1.4]	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що таке моделювання; - *створює* найпростіші моделі явищ і процесів, що досліджуються; - *проводить* власні дослідження в природничій галузі відповідно до етапів наукового дослідження [2 ПРО 1.4]
Здобувач освіти: описує, що нового дізнався, спостерігаючи та експериментуючи [2 ПРО 1.5]	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що нового дізнався, здійснюючи дослідження [2 ПРО 1.5]
Здобувач освіти: описує та пояснює те, про що дізнався; радіючи пізнанню нового, розуміє, що помилки є невід'ємною частиною пізнання [2 ПРО 1.6]	**Здобувач освіти:** - *виявляє* розуміння того, що помилки — невід'ємна частина пізнання [2 ПРО 1.6]

Пропонований зміст

Наукове дослідження в природничій галузі

Наукові методи дослідження природи (спостереження, дослід, вимірювання, експеримент). Роль органів чуття в пізнанні навколишнього світу (зір, слух, нюх, смак, дотик). Обмеженість можливостей органів чуття. Лупа, мікроскоп, бінокль, телескоп.

Етапи наукового дослідження в природничій галузі:

1. Спостереження й накопичення фактів. Формулювання запитань.
2. Пошук відповіді на запитання в наукових джерелах. Формулювання гіпотези.
3. Експеримент.
4. Формулювання висновків/власної наукової теорії або формулювання нової гіпотези.

Здійснюю власні дослідження

Матеріальні та нематеріальні об'єкти навколо мене. Речовини та фізичні тіла. Якісні властивості речовин. Кількісні властивості речовин. Вимірювання власного зросту. Вимірювання об'єму. Одиниці вимірювання. Вимірювання об'єму твердих та рідких тіл. Мірний посуд та його виготовлення. Вимірювання маси. Одиниці вимірювання маси. Терези. Правила зважування. Із чого складаються речовини? Створення з пластиліну моделі будови атома. Скільки речовин існує у світі? Які бувають агрегатні стани речовини? Визначення властивостей води. Як охороняти воду? Що таке кругообіг води в природі? Розділення сумішей. Із чого складається повітря? Чому вітер дме? Що в центрі Землі? Чи виживе людство без корисних копалин? Що таке ґрунт? Як підвищити родючість ґрунту?

2. Змістова лінія «Я у світі»

Здобувач освіти: знаходить інформацію про природу [2 ПРО 2.1]	**Здобувач освіти:** - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію щодо уявлення стародавніх людей про Землю, її форму та природу, а також про відображення їхніх поглядіву казках, міфах і легендах; - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про Землю як планету Сонячної системи, небесні тіла, Сонце як найближчу до нас зірку, про обертання Землі навколо своєї осі, рух Землі навколо Сонця, Місяць,його фази, календар; - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про розподіл суші та води на Землі, Світовий океані його частини, материки (континенти), півострови й острови; - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про адміністративно-територіальний устрій Україниа її столицю [2 ПРО 2.1]
Здобувач освіти: зображує інформацію про навколишній світ у вигляді малюнка, таблиці [2 ПРО 2.2]	**Здобувач освіти:** - *розмальовує* на контурній карті суходіл та об'єкти гідросфери; - *малює* в зошиті контури Атлантичного, Тихого, Індійського, Північного Льодовитого океанів, материків, *показує* їх на карті та *позначає* на контурній карті; - *малює* в зошиті контури України, *позначає* на малюнку Чорне й Азовське моря, річки Дніпро, Дністер, Сіверський Донець, Карпати й Кримські гори, *показує* їх на глобусі й карті, *позначає* на контурній карті; - *показує* на глобусі та карті й *позначає* на контурній карті Київ, область, у якій проживає, та обласний центр; - *малює* в зошиті контури Європи, *позначає* на малюнку європейські країни (сусідів України; Німеччину, Францію тощо), *показує* їх на глобусі та картій *позначає* на контурній карті; - *подає* в таблиці інформацію про вивчені географічні об'єкти [2 ПРО 2.2]
Здобувач освіти: виявляє та описує очевидні зв'язки у природі; пояснює необхідність їх урахування у життєдіяльності людини [2 ПРО 3.1]	**Здобувач освіти:** - *наводить* докази кулястої форми Землі (фотографіїз космосу, навколосвітні подорожі); - *розповідає* про значення Сонця для живої природи; - *обґрунтовує* зміну пір року, чергування дня і ночі; - *характеризує* ознаки пір року; сезонні змінив природі, пояснює їх причини; - *розповідає* про природні явища та *обґрунтовує* причини їх повторюваності; *установлює* найпростіші взаємозв'язки в неживій і живій природі, між організмами й навколишнім середовищем, між природними умовами на певній території та господарською діяльністю людини; - *наводить* приклади зв'язків між рослинамиі тваринами, рослинами і неживою природою, тваринами і живою природою; - *називає* умови, необхідні для життя тварин

	- [2 ПРО 3.1]
Здобувач освіти: дбає про чистоту навколишнього світу, доглядає за рослинами і тваринами [2 ПРО 3.2]	**Здобувач освіти:** - *визначає* час, користуючись годинником зі стрілками; - *відтворює* одиниці вимірювання часу; - *визначає* дні та числа, користуючись календарем; - *наводить* приклади подій, тривалість яких вимірюється роками, місяцями, добами, хвилинами; - *демонструє* вміння користуватися календарем; - *доглядає* в живому куточку в класі за рослинамиі тваринами [2 ПРО 3.2]
Здобувач освіти: наводить приклади використання винаходів людствав побуті [2 ПРО 3.3]	**Здобувач освіти:** - *здійснює* пошук інформації, яка б допомогла досягти ідеального кінцевого результату, у різних джерелах; - *визначає* інформацію, яка б допомогла досягти ідеального кінцевого результату; - *визначає* евристичні методи, які б дозволили розв'язати винахідницьку задачу; обґрунтовує свій вибір; - *розповідає*, що таке винахід та яке його значенняв житті людини; - *наводить* приклади використання винаходів у життєдіяльності людини [2 ПРО 3.3]
Здобувач освіти: пояснює необхідність збереження природних ресурсіві намагається це робити [2 ПРО 3.4]	**Здобувач освіти:** - *пояснює* необхідність охорони об'єктів неживої та живої природи; - *відтворює* правила поведінки в лісі, парку, поблизу водоймищ, у заповідниках рідного краю; - відповідально та ощадливо *використовує* природні ресурси; - *пояснює*, чому потрібно берегти природні ресурси [2 ПРО 3.4]

Пропонований зміст

Мій дім — Земля

Уявлення давніх людей про Землю та її природу. Казки, міфи, легенди. Уявлення давніхі сучасних людей про форму Землі. Земля — планета Сонячної системи. Небесні тіла (зірки, планети, супутники, комети, астероїди, метеорити, сузір'я, галактики). Сонце — найближча до нас зірка. Сонячна система. Обертання Землі навколо своєї осі. Рух Землі навколо Сонця. Зміна пір року. Місяць — природний супутник Землі. Фази Місяця. Календар. Одиниці вимірювання часу: рік, місяць, тиждень, доба, година, хвилина, секунда. Природні явища та причини їх повторюваності.

Карта і глобус як моделі Землі. Розподіл суші та води на Землі. Світовий океан. Атлантичний, Тихий, Індійський і Північний Льодовитий океани. Моря, затоки, протоки. Материки (континенти), півострови та острови.

Земля — єдина планета Сонячної системи, на якій існує життя. Жива та нежива природа. Суттєві ознаки живого. Взаємозв'язок живої та неживої природи. Різноманіття живої природи.

Групи організмів. Тварини — частина живої природи. Суттєві ознаки тварин. Походження свійських тварин. Значення диких і свійських тварин у природі та житті людини. Класи тварин (земноводні, комахи, риби, птахи, плазуни, ссавці), їх основні ознаки. Пристосування тварин до різних умов життя.

Людина і природа. Ознаки людини як живої істоти. Чим людина відрізняється від тварини. Біологічне, психічне та соціальне в людині.

Рослини та їх суттєві ознаки. Різноманіття рослинного світу. Дерева, кущі, трав'янисті рослини. Дикорослі та культурні рослини. Кімнатні рослини. Умови, що необхідні для нормального росту та розвитку рослин (світло, тепло, вода, повітря, ґрунт). Квіткові рослини, їх будова.

Гриби, їх суттєві ознаки. Їстівні та отруйні гриби. Бактерії, їх суттєві ознаки. Корисні та шкідливі бактерії.Віруси, їх суттєві ознаки.

Я — українець

Фізико-географічне положення України (розташована на заході Євразії, у центрально-східній частині Європи; вихід до Чорного й Азовського морів, через Чорне море — вихіддо Атлантичного океану). Україна на фізичній карті світу. Рельєф України (українські Карпати і Кримські гори). Річки України (Дніпро, Дністер, Сіверський Донець). Адміністративно-територіальний устрій України. Київ — столиця України.

Україна — європейська держава. Сусіди України. Мандрівка політичною картою з України до країн Південної, Північної, Західної та Центральної Європи

3. Змістова лінія «Я — винахідник»	
Здобувач освіти: розрізняє проблеми в навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини [2 ПРО 4.1]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* та *формулює* проблему винахідницької задачі; - *наводить* приклади проблем у навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини [2 ПРО 4.1]
Здобувач освіти: розуміє проблему в навколишньому світі; розмірковує, що відомо про цю проблему, як її розв'язати [2 ПРО 4.2]	**Здобувач освіти:** - *розповідає,* що таке суперечності, *наводить* приклади; - *формулює* суперечності за схемою Г. Альтшулера; на основі теорії розв'язання винахідницьких задачГ. Альтшулера *визначає* ідеальний кінцевий результат [2 ПРО 4.2]
Здобувач освіти: знаходить спільні і відмінні ознаки об'єктів; групує об'єкти навколишнього світу за однією або кількома ознаками [2 ПРО 4.3]	**Здобувач освіти:** - *називає* ознаки груп організмів; ознаки подібності людини до тварин, ознаки відмінності людини від тварин; - *порівнює* об'єкти (тіла) неживої та живої природи; - *пояснює* належність рослин, тварин, грибів і бактерій до організмів; - *розповідає* про суттєві ознаки тварин, *наводить* приклади; - *розповідає* про диких і свійських тварин, класи тварин (комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, ссавці), їх основні ознаки, *наводить* приклади; - *пояснює*, як тварини пристосовуються до різних умов життя; - *називає* умови, необхідні для нормального росту та розвитку рослин; - *розрізняє* органи квіткових рослин; - *наводить* приклади рослин, що занесені до Червоної книги України, найпоширеніших листяних і хвойних дерев, кущів, трав'янистих рослин своєї місцевості; - *порівнює* дерева, кущі, трав'янисті рослини; - *розповідає* про значення рослин для природи та життя людини;

	- *розповідає* про гриби, їх суттєві ознаки, показує на світлинах та називає їстівні й отруйні гриби; - *розповідає* про бактерії, їх суттєві ознаки, наводить приклади корисних і шкідливих бактерій; - *розповідає* про віруси, їх суттєві ознаки, наводить приклади захворювань людини, що спричинені вірусами [2 ПРО 4.3]
Здобувач освіти: пропонує різні способи використання об'єктів навколишнього світу [2 ПРО 4.4]	**Здобувач освіти:** - *формулює* гіпотези досягнення ідеального кінцевого результату; - *відтворює* алгоритм розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера; - *застосовує* алгоритм розв'язання винахідницьких задач під час розв'язування задач природознавчого характеру; - *виявляє* раціональні способи розв'язування винахідницьких задач; - *пропонує* різні способи використання об'єктів навколишнього світу в життєдіяльності людини [2 ПРО 4.4]

Пропонований зміст

Поняття про винахідництво. Теорія розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера.
Методи розв'язання винахідницьких задач.
Алгоритм розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера:

1. Аналіз винахідницької задачі, усвідомлення проблеми.
2. Формулювання суперечностей.
3. Визначення ідеального кінцевого результату.
4. Висування гіпотез подолання суперечностей.

Визначення оптимального розв'язання винахідницької задачі

Результати навчання і пропонований зміст
3–4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1. Змістова лінія «Я — дослідник»	
Здобувач освіти: обирає в навколишньому світі або із запропонованих запитань такі проблеми, що можна розв'язати дослідницьким способом [4 ПРО 1.1]	**Здобувач освіти:** - *розповідає* про наукові методи дослідження природи; - *розповідає* про роль органів чуття в пізнанні навколишнього світу (зір, слух, нюх, смак, дотик), обмеженість можливостей органів чуття; - *відтворює* інформацію про наукове дослідження в природничій галузі, його етапи; - *обирає* та *пояснює* дії для спостережень; - *описує* результати спостережень за об'єктами природи; - *називає* факти стосовно об'єктів природи, які вимагають пояснення; - *формулює* пізнавальні запитання, що дозволяють пояснити накопичені факти; - *наводить* приклади проблем у навколишньому світі, що пов'язані з діяльністю людини, використання джерел енергії та природних ресурсів [4 ПРО 1.1]
Здобувач освіти: визначає мету спостережень/досліджень; прогнозує можливі результати спостережень/досліджень [4 ПРО 1.2]	**Здобувач освіти:** - *здійснює* пошук відповіді на поставлене запитання в наукових джерелах; - *розповідає*, що таке мета дослідження; - *визначає* мету дослідження; - *прогнозує* результати спостережень/досліджень [4 ПРО 1.2]
Здобувач освіти: визначає послідовність кроків під час спостереження/експерименту; обирає необхідні умови дослідження [4 ПРО 1.3]	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що таке експеримент у природничій галузі; - *пропонує/обирає* послідовність кроків у спостереженні/експерименті [4 ПРО 1.3]
Здобувач освіти: проводить спостереження за обраними або запропонованими природними явищами та об'єктами, проводить дослідження, створює навчальні моделі [4 ПРО 1.4]	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що таке моделювання; - *створює* найпростіші моделі явищ і процесів, що досліджуються; *проводить* власні дослідження в природничій галузі відповідно до етапів наукового дослідження - [4 ПРО 1.4]
Здобувач освіти: встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи; робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно	**Здобувач освіти:** - *розповідає*, що нового дізнався, здійснюючи дослідження [4 ПРО 1.5]

[4 ПРО 1.5]	
Здобувач освіти: визначає фактори успіху, аналізує помилки, які виникають під час дослідження, змінює умови чи послідовність дій під час дослідження [4 ПРО 1.6]	**Здобувач освіти:** - *виявляє* розуміння того, що помилки — невід'ємна частина пізнання [4 ПРО 1.6]

Пропонований зміст

Наукове дослідження в природничій галузі

Наукові методи дослідження природи (спостереження, дослід, вимірювання, експеримент). Роль органів чуття в пізнанні навколишнього світу (зір, слух, нюх, смак, дотик). Обмеженість можливостей органів чуття. Лупа, мікроскоп, бінокль, телескоп.

Етапи наукового дослідження в природничій галузі:

1. Спостереження й накопичення фактів. Формулювання запитань.
2. Пошук відповіді на запитання в наукових джерелах. Формулювання гіпотези.
3. Експеримент.
4. Формулювання висновків/власної наукової теорії або формулювання нової гіпотези.

Здійснюю власні дослідження

Визначення сторін горизонту за компасом у приміщеннях класу, школи, удома, на подвір'ї. Робота з атласами, настінними та контурними картами. Спостереження за Місяцем. Моделювання руху Місяця та Землі. Надання першої допомоги при різних ушкодженнях шкіри, переломах, у разі різних ушкоджень кровоносних судин. Перевірка власної постави. Визначення залежності розмірів зіниці ока від яскравості освітлення. Дослідження частоти пульсу, будови шкіри за допомогою лупи. Спостереження за погодою, щоб одягатися відповідно. Охорона природи та збереження тепла й електроенергії в побуті. Нагрівання й охолодження тіл. Дослідження властивостей ґрунту та життя в ґрунті. Властивості повітря та його склад. Спостереження за діючою моделлю вітряка. Поняття про використання енергії вітру людиною. Прогноз погоди та його значення. Передбачення погоди за народними прикметами. Метеорологічні прилади (термометр, опадомір, флюгер, барометр). Моделювання життєвих ситуацій, вибір припустимих форм поведінки, що не шкодять природі: Як охороняти воду? Із чого складається повітря? Чи виживе людство без корисних копалин? Що таке ґрунт?

Як підвищити родючість ґрунту?

2. Змістова лінія «Я у світі»

Здобувач освіти: знаходить, систематизує (згідноз планом) інформацію про навколишній світ; використовуєтехнічні прилади і пристрої дляпошуку інформації [4 ПРО 2.1]	**Здобувач освіти:** - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію щодо уявлення стародавніх людей про зірки, Сонце й Місяць, про Землю, її форму та природу, а також про відображення їхніх поглядів у казках, міфах і легендах; - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про Землю як планету Сонячної системи, небесні тіла, Сонце як найближчу до нас зірку, про обертання Землі навколо своєї осі, рух Землі навколо Сонця, Місяць, його фази, календар; - *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про розподіл суші та води на Землі, Світовий океан і його частини, материки (континенти), півострови й острови;

	- *презентує* в систематизованому вигляді інформацію про адміністративно-територіальний устрій України та її столицю; про природні багатства, історичні пам'ятки, культуру й традиції рідного краю [4 ПРО 2.1]
Здобувач освіти: представляє інформацію у вигляді малюнка, схеми, графіка, тексту, презентаціїтощо [4 ПРО 2.2]	**Здобувач освіти:** - *розмальовує* на контурній карті суходіл та об'єктигідросфери; - *малює* в зошиті контури Атлантичного, Тихого, Індійського, Північного Льодовитого океанів, материків, *показує* їх на карті та *позначає* на контурнійкарті; *визначає* температуру поверхневих вод, припливи, течії, підземні води; - *малює* в зошиті контури України, *позначає* на малюнку Чорне й Азовське моря, річки Дніпро, Дністер, Сіверський Донець, Карпати та Кримськігори, *показує* їх на глобусі й карті, *позначає* на контурній карті; - *показує* на глобусі й карті та *позначає* на контурнійкарті Київ, область, у якій проживає, та обласний центр; - *показує* на карті родовища мінерально-сировиннихресурсів України; *визначає* родючість ґрунтів, природоохоронні території України; - *малює* в зошиті контури Європи, *позначає* на малюнкуєвропейські країни (сусідів України; Німеччину, Францію тощо), *показує* їх на глобусі й карті та *позначає* на контурній карті; *визначає* густотунаселення світу, раси; - *показує* на карті та *позначає* на контурній карті географічні об'єкти світу; гірські системи, височини, низовини, рівнини; межі природних зон світу; *визначає* екологічні проблеми світу, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; - *подає* інформацію про вивчені географічні об'єктив таблиці [4 ПРО 2.2]
Здобувач освіти: діє у навколишньому світі з урахуванням взаємозв'язків між об'єктами живої і неживоїприроди [4 ПРО 3.1]	**Здобувач освіти:** - *пояснює* значення Сонця для життя на Землі; зміну дня і ночі обертанням Землі навколо осі; зміну пір року; зміна висоти Сонця над горизонтом протягом року; - *має уявлення* про розміри, стан Сонця, температуру його поверхні, відстань від Сонця до Землі; про горизонт та лінію

	горизонту; - *характеризує* Сонце як одну із зірок у Всесвіті; напрямок обертання Землі (із заходу на схід); форму та рух Місяця; - *установлює* закономірності між умовами на планетах та їхньою відстанню до Сонця; - *наводить* докази кулястої форми Землі (фотографії з космосу, навколосвітні подорожі); - *розповідає* про значення Сонця для живої природи; - *обґрунтовує* зміну пір року, чергування дня і ночі; - *характеризує* ознаки пір року; сезонні зміни в природі, пояснює їх причини; - *установлює* найпростіші взаємозв'язки в неживійі живій природі, між організмами й навколишнім середовищем, між природними умовами на певній території та господарською діяльністю людини; - *наводить* приклади зв'язків між рослинами й тваринами, рослинами й неживою природою, тваринами й живою природою; - *називає* умови, що потрібні для життя рослин і тварин [4 ПРО 3.1]
Здобувач освіти: встановлює зв'язки між діяльністю людини і станом навколишнього світу; складаєправила поведінки в навколишньому світі і дотримується їх [4 ПРО 3.2]	**Здобувач освіти:** - *має уявлення* про цінність природи для життя людей, залежність життя людей від стану навколишнього світу, про охорону об'єктів живої і неживої природи; - *розуміє* значення заповідних територій; - *бере участь* у природоохоронній діяльності; - *дотримується* народних традицій у ставленні людини до природи; - *доглядає* в живому куточку в класі за рослинами і тваринами [4 ПРО 3.2]
Здобувач освіти: пояснює значущість винаходіву повсякденному житті, збереженні навколишнього світу[4 ПРО 3.3]	**Здобувач освіти:** - *здійснює* пошук інформації, яка б допомогла досягти ідеального кінцевого результату, у різних джерелах; - *визначає* інформацію, яка б допомогла досягти ідеального кінцевого результату; - *визначає* евристичні методи, які б дозволили розв'язати винахідницьку задачу; обґрунтовує свійвибір; - *розповідає,* що таке винахід та яке

	його значенняв житті людини; - *наводить* приклади використання винаходів у житті людини [4 ПРО 3.3]
Здобувач освіти: визначає приблизні витрати природних ресурсів, що використовуються в родині, шляхи їх зменшення [4 ПРО 3.4]	**Здобувач освіти:** - *пояснює* необхідність охорони об'єктів неживоїта живої природи; - *відтворює* правила поведінки в лісі, парку, поблизуводоймищ, у заповідниках рідного краю; - *пояснює*, чому слід берегти природні ресурси [4 ПРО 3.4]

Пропонований зміст

Мій дім — Земля

Астрономія — наука про небесні тіла. Земля — планета Сонячної системи. Небесні тіла. Сонце — найближча до нас зірка. Сонячна система. Обертання Землі навколо своєї осі. Рух Землі навколо Сонця. Зміна пір року. Місяць — природний супутник Землі. Фази Місяця. *Календар. Матерія. Речовина й поле.* Магнітне поле.

Географічне положення об'єктів та орієнтування на місцевості. *Рельєф.* Гори. Зміна природних умов з висотою. Рослинний і тваринний світ гір. Найвідоміші у світі гори. Рівнини світу.

Поняття про гірські породи й мінерали, їхнє утворення та різноманітність. Способи їх видобування, корисні копалини та їх види. Значення корисних копалин для життя людини. Охорона корисних копалин.

Різноманітність ґрунтів. Склад ґрунту. Взаємодія живого і неживого в ґрунті. Значення ґрунту в природі та для життя людей.

Склад повітря, його властивості. Атмосфера. Охорона атмосфери. Рух повітря, виникнення вітрів. Використання енергії вітру людиною. Охорона повітря від забруднення.

Погода. Прогноз погоди та його значення. Демонстрація метеорологічних приладів (термометр, опадомір, флюгер, барометр). Календар погоди.

Клімат. Екваторіальний, тропічний, помірний, арктичний та антарктичний кліматичні пояси. Пустелі. Типи пустель, їхній рослинний і тваринний світ. Природні зони Середземномор'я, рослинність. Природа субтропіків на різних материках. Географічне положення і клімат степу, лісостепу, лісової зони, їхній рослинний і тваринний світ. Тундра, полярні пустелі. Арктика. Органічний світ Антарктиди.

Земля — планета людей. Чисельність і розміщення людей на Землі. Раси й народи. *Материки та океани на Землі.* Євразія — найбільший материк. Африка — найжаркіший материк Землі. Північна Америка. Південна Америка. Австралія — найсухіший материк. Антарктида — найхолодніший материк.

Біологія — наука про живу природу. Клітина та її будова. Одно- й багатоклітинні організми. *Рослини.* Будова квіткових рослин. Розмноження насінням, розмноження іншими органами. Водорості. Мохи. Хвощі, папороті. Хвойні рослини. Культурні рослини. Декоративні рослини. Лікарські рослини. Сезонні зміни в житті рослин. Охорона рослин.

Тварини. Живлення тварин. Розмноження. Сезонні зміни. Охорона тварин.

Гриби. Віруси . Дроб'янки.

Організм людини. Основні системи органів тіла людини та їхнє значення в житті людини. Шкіра. Будова шкіри та її значення для організму людини. Правила гігієни. Рух людини. Кістки. Основні частини скелета, їхнє призначення. Перша допомога при переломах. М'язи. Їхнє призначення. Травлення. Харчування і склад їжі. Органи травлення Попередження захворювань органів травлення. Органи дихання. Попередження захворювань органів дихання. Кров, її значення для організму. Органи кровообігу.

Бережне ставлення до серця та його тренування. Перша допомога при кровотечах. Мозок — орган управління. Нервова система. Що шкодить нервовій системі та як її берегти. Органи чуття. Око — орган зору. Вухо — орган слуху. Ніс — орган нюху. Язик — орган смаку. Шкіра — орган дотику. Гігієна органів чуття; попередження їх захворювань.

Я — українець

Фізико-географічне положення України (розташована на заході Євразії, у центрально-східній частині Європи; вихід до Чорного й Азовського морів, через Чорне море — вихід до Атлантичного океану). Україна на фізичній карті світу. Рельєф України (Карпатий Кримські гори, рівнини, степи, ліси). Ґрунти України. Річки України (Дніпро, Дністер, Сіверський Донець). Червона книга України та її природні багатства. Адміністративно-територіальний устрій України. Київ — столиця України.

Україна — європейська держава. Сусіди України. Мандрівка політичною картою з України до країн Південної, Північної, Західної та Центральної Європи

3. Змістова лінія «Я — винахідник»

Здобувач освіти: пояснює важливість того, що вивчає, для власного життя, розрізняє в ньому головне і другорядне [4 ПРО 4.1]	**Здобувач освіти:** - *аналізує* та *формулює* проблему винахідницької задачі; - *наводить* приклади проблем у навколишньому світі, що пов'язані з діяльністю людини [4 ПРО 4.1]
Здобувач освіти: визначає відоме і невідоме у проблемі, висловлює докази правильності суджень [4 ПРО 4.2]	**Здобувач освіти:** - *розповідає,* що таке суперечності, *наводить* приклади; - *формулює* суперечності за схемою Г. Альтшулера; на основі теорії розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера *визначає* ідеальний кінцевий результат; - *розв'язує* логічні задачі за принципом Діріхле [4 ПРО 4.2]
Здобувач освіти: класифікує об'єкти навколишнього світу за кількома ознаками та властивостями [4 ПРО 4.3]	**Здобувач освіти:** - *називає* ознаки організмів; ознаки подібності людини й тварин, ознаки відмінності людини від тварин; - *порівнює* об'єкти (тіла) живої і неживої природи; - *розповідає* про організм людини; *пояснює* значення гігієни в житті людини, збереження здоров'я; - *пояснює* належність рослин, тварин, грибів і бактерій до організмів; - *розповідає* про суттєві ознаки тварин і рослин, *наводить* приклади; - *розповідає* про диких і свійських тварин, класи тварин (комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, ссавці), їх основні ознаки, *наводить* приклади; - *пояснює,* як тварини пристосовуються до різних умов життя; - *називає* умови, необхідні для нормального росту та розвитку рослин, і *розрізняє* органи квіткових рослин; - *наводить* приклади рослин і тварин, що занесені до Червоної книги України, найпоширеніших рослин і тварин своєї місцевості; - *порівнює* дерева, кущі, трав'янисті рослини; - *розповідає* про значення рослин для природи та життя людини; - *розповідає* про гриби, їх суттєві ознаки, показує

	на світлинах і називає їстівні та отруйні гриби; - *розповідає* про бактерії, їх суттєві ознаки, наводить приклади корисних і шкідливих бактерій; - *розповідає* про віруси, їх суттєві ознаки, наводить приклади захворювань людини, що спричинені вірусами [4 ПРО 4.3]
Здобувач освіти: пропонує власний спосіб розв'язання обраної або запропонованої проблеми [4 ПРО 4.4]	**Здобувач освіти:** - *формулює* гіпотези досягнення ідеального кінцевого результату; - *відтворює* алгоритм розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера; - *застосовує* алгоритм розв'язання винахідницьких задач під час розв'язування задач природознавчого характеру; - *виявляє* раціональні способи розв'язування винахідницьких задач; - *застосовує* метод організованого перебору варіантів, табличний метод, метод графів, метод міркувань, метод міркувань від супротивного, метод схематичного малюнка; - *застосовує* принцип Діріхле під час розв'язання логічних задач; - *розв'язує* задачі з теорії імовірності та задачі на відповідність; - *пропонує* різні способи використання об'єктів навколишнього світу в життєдіяльності людини [4 ПРО 4.4]
Пропонований зміст Поняття про винахідництво. Теорія розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера. Методи розв'язання винахідницьких задач. *Алгоритм розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера* 1. Аналіз винахідницької задачі, усвідомлення проблеми. 2. Формулювання суперечностей. 3. Визначення ідеального кінцевого результату. 4. Висування гіпотез подолання суперечностей. 5. Визначення оптимального розв'язання винахідницької задачі Принцип Діріхле. Задачі на відповідність. Загальні прийоми розв'язування задач з теорії імовірності	

Іншомовна освітня галузь

Іноземна мова. 1–4 класи[1]

[1] Мета, обов'язкові й очікувані результати навчання, пропонований зміст іншомовної освітньої галузі повністю збігається з метою, обов'язковими й очікуваними результатами навчання, пропонованим змістом іншомовної освітньої галузі, презентованої в Типовій освітній програмі для 1–2-х класів, 3-4-х класів, розробленій під керівництвом Олександри Яківни Савченко. [Типова освітня програма для закл. заг. серед. освіти, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 1–2 класи, 3-4 класи . — [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-las/2019/11/1-2-dodatki.pdf;

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4-dodatki.pdf

Головна мета навчання іноземної мови в початковій школі полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями учнів початкових класів.

Початковий етап навчання іноземної мови у сучасному закладі загальної середньої освіти надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення засад для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також умінь сприймати на слух, говорити, читати й писати в межах визначених програмою результатів навчально- пізнавальної діяльності учнів.

Зміст навчання іноземної мови в початковій школі добирається відповідно до психо-фізіологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку.

У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, умотивувати необхідність володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Завдання іноземних мов у реалізації мети початкової освіти

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 2-го класу учні досягають рівня Pre A1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої

діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Завдання полягає у формуванні вмінь:

• здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;

• розуміти на слух зміст автентичних текстів;

• читати й розуміти автентичні тексти різних жанрів та видів із різним рівнем розуміння змісту;

• здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;

• адекватно використовувати досвід, набутий під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів;

• використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;

• критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;

• висловлювати свої думки, почуття та ставлення;

• ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.

Функції іноземних мов у реалізації мети початкової освіти

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції.

Освітня функція спрямована на:

• усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя в мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;

• здобуття знань про культуру, історію, реалії та традиції країн виучуваної мови;

• залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);

• розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;

• формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

Виховна функція сприяє:

• формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу — носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;

• розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;

• емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;

• розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.

Розвивальна функція сприяє розвитку в учнів:

• мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;

• готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;

• потреби подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;

• здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови» у початковій школі

Провідним засобом реалізації вказаної мети є компетентнісний підхід до організації навчання у закладах загальної середньої освіти на основі ключових компетентностей як результату навчання.

№ з/п	**Ключові компетентності**	**Компоненти**
1	Спілкування державною	Уміння: • використовувати українознавчий компонент в усіх видах мовленєвої діяльності; • засобами іноземної мови популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції. Ставлення: • гордість за Україну, її мову та культуру; • розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; • готовність до міжкультурного діалогу.
2	Спілкування іноземними мовами	Реалізується через предметні компетентності.
3	Математична ко мпетентність	Уміння: • розв’язувати комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логіко-математичний інтелект. Ставлення: • готовність до пошуку різноманітних способів розв’язання комунікативних і навчальних проблем.
4	Основні компетентності у природничих науках і	Уміння: • описувати іноземною мовою природні явища, аналізувати та оцінювати їх роль у життєдіяльності людини.

	технологіях	Ставлення: • інтерес до природи та почуття відповідальності за її збереження.
5	Інформаційно-цифрова компетентність	Уміння: • вивчати іноземну мову використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж; • створювати інформаційні об'єкти іноземними мовами; • спілкуватися іноземною мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; • застосовувати ІКТ відповідно до поставлених завдань. Ставлення: • готовність дотримуватись мережевого етикету.
6	Уміння вчитися упродовж життя	Уміння: • самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел та критично оцінювати її; • організовувати свій час і навчальний простір; • оцінювати власні навчальні досягнення. Ставлення: • впевненість у спілкуванні іноземною мовою; • подолання власних мовних бар'єрів; • наполегливість; • внутрішня мотивація та впевненість в успіху.
7	Ініціативність і підприємливість	Уміння: • ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої ситуації. Ставлення: • дотримання етичної поведінки під час розв'язання життєвих ситуацій; • комунікабельність та ініціативність; • креативність.
8	Соціальна та громадянська компетентності	Уміння: • формулювати власну позицію; • співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою. Ставлення: • толерантність у спілкуванні з іншими.
9	Обізнаність та самовираження у сфері культури	Уміння: • висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження. Ставлення: • усвідомлення цінності культури для людини і

		суспільства; • повага до багатства і розмаїття культур.
10	Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: • пропагувати здоровий спосіб життя засобами іноземної мови. Ставлення: • сприймання природи як цілісної системи; • готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища; • відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними.

Виокремлення в навчальних програмах таких інтегрованих змістових ліній, як «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Інтегровані змістові лінії реалізуються під час вивчення іноземної мови в спеціалізованих школах із поглибленим вивченням та в закладах загальної середньої освіти. Діяльність та уміння із змістових ліній добираються відповідно до комунікативної потреби, тематики ситуативного спілкування, віку та рівня підготовленості учнів.

Інтегровані змістові лінії та орієнтовні способи їх реалізації у початковій школі

Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» спрямована на формування основ соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

• сприймання природи як цілісної системи;

• взаємозв'язок людини й навколишнього середовища;

• готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища.

Реалізація змістової лінії «Громадянська відповідальність» сприяє формуванню основ відповідального ставлення до громади і суспільства. Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

• усвідомлення дитиною власних прав і обов'язків;

• формування толерантного ставлення до інших;

• уміння співпрацювати та ухвалювати спільні рішення.

Реалізація змістової лінії «Здоров'я і безпека» сприяє формуванню безпечного життєвого середовища та основ здорового способу життя. Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

• розуміння правил безпечної поведінки;

• усвідомлення впливу шкідливих звичок на здоров'я людини;

• дотримання здорового способу життя.

Змістова лінія «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розуміння практичних аспектів фінансових питань. Засобами іноземних мов учнів орієнтують на:

• усвідомлення власних фінансових потреб;

• продукування ідей та їх реалізацію;

• уміння визначати пріоритети та планувати дії.

Тема	**Змістова лінія**			
	Екологічна безпека та сталий розвиток	**Громадянська відповідальність**	**Здоров'я і безпека**	**Підприємливі стьта фінансова грамотність**
Я, моя родина і друзі		Розуміє важливість допомоги батькам та розповідає про свої обов'язки	Виявляє відповідальне ставлення до власного здоров'я	Виявляє ініціативу та відповідаль-ність у плануванні робочого дня
		Оцінює власні вчинки та вчинки інших людей		
		Вибудовує товариські стосунки з оточуючими людьми		

Відпочин окі дозвілля	Розуміє необхідніст ь приведення в порядок місця відпочинку	Ураховує думку товаришів при виборі того чи іншого виду відпочинку	Розуміє базові правила безпечної поведінки	
Природа та навколишнє середовище	Цінує та бережливо ставиться до природи	Висловлюється про важливість допомоги тваринам та збереження природи		
Людина	Розуміє наслідки нераціональних дійлюдини на навколишнє середовище	Виявляє толерантне ставлення до людей	Розпізнає позитивні та негативні чинники, що впливаютьна здоров’я людини	
			Розуміє важливість дотримання правил гігієни, рухового режиму та фізичного навантаження	
Помешкання			Розуміє необхідність дотримання чистоти та порядку у власному помешканні	
Харчування			Розрізняє здорову та шкідливуїжу	Складає просте меню з корисних продуктів
				Раціонально розподіляє кошти під час покупки
Подорож	Виявляє ціннісне ставлення до природи під часподорожі		Обирає безпечний шлях пересування	Обирає оптимальний вид транспорту
Свята й традиції				Розуміє необхідність планування покупок на святкування у межах бюджету

Школа та шкільне життя		Використовує модель поведінки, яка не суперечить правилам шкільного життя		

Загальні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (комунікативна компетентність)

Комунікативні види	Комунікативні уміння	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
		1–2 класи
		Pre A1
Рецептивні	**Сприймання на слух**	Розуміє короткі й прості запитання та твердження, які вимовляються повільно та чітко, за потреби повторюються та супроводжуються візуальними опорами або жестами задля покращення розуміння
		Розпізнає знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке
		Розпізнає числа, ціни, дати та дні тижня у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке
	Зорове сприймання	Розпізнає знайомі слова в супроводі малюнків, наприклад у меню ресторанів швидкого харчування, де є фотографії страв, або у книжці з малюнками, де використовується знайома лексика
Інтеракційні	**Усна взаємодія**	Ставить та відповідає на запитання про себе та щоденні справи, вживаючи короткі, формульні вирази та покладаючись на жести для підкріплення інформації
	Писемна взаємодія	Пише короткі фрази для надання базової інформації (ім'я, адреса, родина) в анкеті або записці, використовуючи словник
	Онлайн-взаємодія	Встановлює базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання
		Розміщує онлайн прості вітання, вживаючи основні формульні вирази
		Розміщує онлайн прості короткі твердження про себе, якщо їх можна вибрати з меню та/або скористатись онлайн-перекладачем
Продуктивні	**Усне продукування**	Продукує короткі фрази про себе, надаючи базову персональну інформацію (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність)

	Писемне продукування	Надає базову інформацію в письмовій формі (наприклад, ім’я, адреса, національність), використовуючи за потреби словник

Очікувана соціолінгвістична відповідність на кінець 2-го класу

Pre A1
Дескриптори відсутні

Лінгвістична компетенція на кінець 2-го класу

Лінгвістичний діапазон	**Pre A1**
Загальний	Вживає окремі слова та базові вирази задля надання простої інформації про себе
Лексичний	Дескриптори відсутні
Граматичний	Дотримується дуже простих принципів порядку слів у коротких реченнях
Фонологічний	

Конкретні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнівв ідповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (комунікативна компетентність).

Навчальна програма є рамковою, а відтак проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	**Комунікативні уміння**		**Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 2-го класу**
			Pre A1
Рецепція	**Слухання**	В цілому	Розуміє короткі й прості запитання та твердження, які вимовляються повільно та чітко, за потреби повторюються та супроводжуються візуальними опорами або жестами задля покращення розуміння
			Розпізнає знайомі слова повсякденного вжитку у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке
			Розпізнає числа, ціни, дати та дні тижня у знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке
		Розуміння розмови між іншими людьми	Дескриптори відсутні
		Слухання наживо	Дескриптори відсутні

		Слухання оголошень та інструкцій	Розуміє короткі й прості інструкції до дій, наприклад «Зупинись», «Зачини двері» тощо, які промовляються повільно, адресуються персонально, супроводжуються малюнками або жестами та за потреби повторюються
		Слухання радіо та аудіозаписів	Розпізнає вже знайомі слова, імена та числа у простих й коротко записаних текстах, що промовляються дуже повільно та чітко
		Аудіовізуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи)	Дескриптори відсутні
Рецептивні	**Зорове сприймання**	В цілому	Розпізнає знайомі слова у супроводі малюнків, наприклад у меню ресторанів швидкого харчування, де є фотографії страв, або у книжці з малюнками, де використовується знайома лексика
		Читання кореспонденції	Розуміє з листа, листівки або електронного повідомлення інформацію про подію, на яку його/її запросили, а також інформацію про день, час та місце події
			Розпізнає інформацію про час та місце у дуже простих записках та текстових повідомленнях від друзів (наприклад, «Повернусь о четвертій»), якщо в них немає абревіатур
		Читання для орієнтування	Розуміє прості знаки, що зустрічаються щоденно (наприклад, «Парковка», «Зупинка», «Їдальня» тощо)
			Знаходить інформацію про місце знаходження, час та ціни на афішах, флаєрах та об’явах
		Читання для отримання інформації та аргументування	Розуміє найпростіший інформаційний матеріал, що містить знайомі слова у супроводі малюнків, наприклад у меню ресторанів швидкого харчування, де є фотографії страв, або ілюстровані оповідання, де використовується знайома лексика
		Читання інструкцій	Розуміє дуже короткі й прості інструкції, що вживаються у знайомому щоденному контексті (наприклад, «Не паркуватись», «Заборонено» тощо), особливо, якщо вони супроводжуються ілюстраціями
		Читання для задоволення	Дескриптори відсутні
		В цілому	Ставить та відповідає на запитання про себе та щоденні справи, вживаючи короткі, формульні вирази та покладаючись на жести для підкріплення інформації
		Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника	Розуміє прості запитання, що стосуються його/її безпосередньо, наприклад про ім’я, вік та адресу, або схожі речі, якщо людина питає чітко та повільно

			Розуміє просту особисту інформацію (наприклад, ім’я, вік, місце проживання, країна походження), коли люди представляють себе, за умови, якщо вони говорять чітко та повільно і звертаються безпосередньо, а також розуміє запитання на цю тему, спрямовані безпосередньо та особисто, хоча, можливо, питання необхідно буде повторити
			Розуміє певну кількість знайомих слів і вітань та вирізняє ключову інформацію, наприклад числа, ціни, дати та дні тижня, за умови, що мовлення дуже повільне та за необхідності повторюється
			Розуміє та використовує деякі базові, формульні вирази, на кшталт: «Так», «Ні», «Вибачте», «Прошу», «Дякую»
			Розпізнає прості вітання
			Вітається, називає своє ім’я, прощається
		Цілеспрямована співпраця	Дескриптори відсутні
		Отримання товарів та послуг	Здійснює прості покупки та/або замовляє їжу або напій, користуючись жестами для підкріплення своїх слів
		Обмін інформацією	Називає своє ім’я та запитує інших про ім’я
			Вживає та розуміє прості числа у щоденному спілкуванні
			Запитує про день, час доби та дату та може їх назвати
			Запитує про дату народження та може назвати свою
			Запитує про номер телефону та може назвати свій
			Запитує про вік людини та може назвати свій
			Ставить дуже прості запитання для отримання інформації (наприклад, «Що це?) і розуміє відповіді з 1–2 слів
	Писемна взаємодія	В цілому	Пише короткі фрази для надання базової інформації (ім’я, адреса, родина), в анкетах або записці, використовуючи словник
		Листування	Пише, користуючись словником, короткі фрази та речення, надаючи базову персональну інформацію
		Записки, повідомлення, бланки	Заповнює дуже прості реєстраційні форми з персональною інформацією: ім’я, адреса, національність
	Онлайн	В цілому	Встановлює базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання
		Онлайн-спілкування та дискусія	Розміщує онлайн прості вітання, вживаючи елементарні формульні вирази
			Розміщує онлайн прості короткі твердження про себе, якщо їх можна вибрати з меню та/або скористатись онлайн-перекладачем
		Цілеспрямована онлайн-співпраця	Робить вибір зі спадного меню під час простого замовлення онлайн (наприклад, продукт, розмір, колір) або заповнення анкети (наприклад, особисті дані) за умови наявності візуальної опори

Продуктивні	**Усне продукування**	В цілому	Продукує короткі фрази про себе, надаючи базову персональну інформацію (наприклад, ім’я, адреса, родина)
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Описує себе (наприклад, ім’я, вік, родина), вживаючи прості слова та формульні вирази, за можливості попередньої підготовки
			Виражає свої почуття, вживаючи прості слова (наприклад, «щасливий», «стомлений» тощо), супроводжуючи їх невербально
		Тривалий монолог: надання інформації	Дескриптори відсутні
		Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	Дескриптори відсутні
		Виступ перед аудиторією	Дескриптори відсутні
	Писемне продукування	Писемне продукування	Надає базову інформацію в письмовій формі (наприклад, ім’я, адреса, національність), використовуючи за потреби словник
		Творче письмо	Дескриптори відсутні
		Доповіді	Дескриптори відсутні

Орієнтовні параметри навчально-пізнавальних досягнень учнів

Уміння	**Клас**	
	1	**2**
Сприймання на слух (Аудіювання)	Обсяг прослуханого в записі матеріалу (у межах)	
	1 хв	1–1,5 хв
Зорове сприймання (Читання)	Обсяг одного тексту в словах (у межах)	
	20–50	50–80
Усна взаємодія (Діалог)	Висловлення кожного співрозмовника у репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)	
	1–3	3
Усне продукування (Монолог)	Обсяг висловлення у реченнях (у межах)	
	1–3	3–4
Писемне продукування (Письмо)	Обсяг письмового повідомлення у словах (у межах)	
	5–10	10–25

Англійська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльності вчителяу виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись

інтегровано, наприклад «Я, моя родина і друзі» + «Свята й традиції, Я, моя родина і друзі» + «Помешкання».

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкових класів ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому граматичні структури засвоюються імліцитно через сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях. Більшість граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв'язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка.

1-й клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	члени родини числа до 100 вік молодших членів родини	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось
Дозвілля	кольори іграшки дії дні тижня	
Природа	домашні улюбленці	
Свята (в Україні та у країні виучуваної мови)	назви свят вітання	• ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди • розуміти прості інформаційні знаки • вітати зі святом • виражати настрій
Харчування	просте меню	
Школа	шкільне приладдя шкільні меблі	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Clause	'have' in the present tense 'be' in the present tense
Determiner	'this is' for an introduction 'a/an' with single countable nouns possessive adjectives 'my, your, his, her, its, our, their' 'how' questions for time, measurement, size and quantity
Modality	'can' for ability
Noun	regular nouns – singular and plural
Phrase	'be' + adjective (size, colour, emotional state)

Pronoun	personal pronouns ‘I, you, he, she, it, we, they’ wh-questions
Verb	Imperatives

Німецька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльності вчителіву виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад «Я, моя родина і друзі» + «Свята й традиції, Я, моя родинаі друзі» + «Помешкання».

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкових класів ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища у мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв’язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка.

1- й клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	**Мовний інвентар — лексичний діапазон**	**Мовленнєві функції**
Я, моя родина і друзі	члени родини числа до 100 вік молодших членів родини	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось • ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди • розуміти прості інформаційні знаки • вітати зі святом • виражати настрій
Дозвілля	кольори іграшки дії дні тижня	
Природа	домашні улюбленці	
Свята (в Україні та у країні виучуваної мови)	назви свят вітання	
Харчування	просте меню	
Школа	шкільне приладдя шкільні меблі	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	**Структура**
Adjektiv	Prädikativ
Adverb	Adverb gern
Artikel	Bestimmte Artikel
Konjunktion	Konjunktion und
Pronomen	Personalpronomen Possessivpronomen (Singular)

Satz	Verneinung (kein, nicht)
Substantiv	Substantive im Nominativ
Verb	Präsens Verb sein
Zahlwort	Numeral

2- й клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	члени родини числа до 20 вік молодших членів родини і друзів щоденні справи	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось • ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди
Відпочинок і дозвілля	прогулянка хобі	
Природа	пори року дикі та свійські тварини	
Свята та традиції	день народження час (години) святкове меню	
Харчування	фрукти овочі напої ціна	• розуміти прості інформаційні знаки • вітати зі святом • виражати настрій
Школа	моя класна кімната	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Adverb	Adverbien hier, dort, da
Artikel	Unbestimmte Artikel
Konjunktion	Konjunktion aber
Pronomen	Possessivpronomen (Plural) Personalpronomen im Akkusativ
Satz	Imperativsatz
Substantiv	Plural der Substantive Substantive im Akkusativ Zusammengesetzte Substantive
Verb	Imperativ Verben haben, können
Zahlwort	Numeral

Загальні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (комунікативна компетентність)

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
		3–4 класи
		A1
Рецептивні	Сприймання на слух	Розуміє повільне та чітке мовлення з довгими паузами задля полегшення усвідомлення змісту почутого
		Розуміє конкретну інформацію (наприклад, про місце або час) у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке
	Зорове сприйман-ня	Розуміє дуже короткі й прості тексти, читаючи їх пофразово, упізнаючи знайомі імена, слова та основні фрази, перечитуючи за потреби
Інтеракційні	Усна взаємодія	Взаємодіє у простий спосіб, але комунікація повністю залежить від повторення в уповільненому темпі, перефразування та доповнення
		Ставить і відповідає на прості запитання, ініціює та вербально реагує на прості твердження щодо нагальних потреб і дуже знайомих тем
	Писемна взаємодія	Пише короткі фрази для надання базової інформації (ім'я, адреса, родина) в анкеті або записці, використовуючи словник
	Онлайн-взаємодія	Установлює базовий соціальний контакт онлайн, уживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання
		Розміщує прості онлайн-вітання, уживаючи основні формульні вирази
		Розміщує онлайн прості короткі твердження про себе, якщо їх можна вибрати з меню та/або скористатись онлайн-перекладачем
Продуктивні	Усне продукування	Продукує короткі фрази про себе, надаючи базову персональну інформацію (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність)
	Писемне продукування	Надає базову інформацію в письмовій формі (наприклад, ім'я, адреса, національність), використовуючи за потреби словник

Очікувана соціолінгвістична відповідність на кінець 4-го класу

A1
Установлює базовий соціальний контакт, використовуючи найпростіші форми ввічливості: привітання та прощання, представлення

Лінгвістична компетенція на кінець 4-го класу

Лінгвістичний діапазон	**А1**
Загальний	Володіє базовим діапазоном простих виразів про особисті деталей та потреби конкретного типу
	Використовує деякі базові структури в простих реченнях, дещо оминаючи або скорочуючи деякі елементи
Лексичний	Має елементарний словниковий запас для використання в конкретних ситуаціях
Граматичний	Використовує обмежену кількість простих граматичних структур та шаблонних речень у межах вивченого матеріалу
Фонологічний	Вимова дуже обмеженого репертуару вивчених слів та фраз може бути зрозумілою для співрозмовника з деякими труднощами
	Правильно вимовляє обмежену кількість звуків, а також правильно ставить наголос у простих знайомих словах та фразах
	Відтворює звуки виучуваної мови під уважним керівництвом учителя
	Артикулює обмежену кількість звуків, отже мовлення стає зрозумілим, якщо співрозмовник надає підтримку (наприклад, відтворює правильну вимову)

Конкретні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (комунікативна компетентність).

Навчальна програма є рамковою, а відтак проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	**Комунікативні уміння**		**Рівень та дескриптори володіння іноземною мовоюна кінець 4-го класу**
			А1
Рецептивні	**Сприймання на слух**	В цілому	Розуміє повільне та чітке мовлення з довгими паузами задля полегшення усвідомлення змісту почутого
			Розуміє конкретну інформацію (наприклад, про місце або час) у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке
		Розуміння розмови між іншими людьми	Розуміє деякі слова та вирази, коли люди говорять про себе, родину, школу, хобі або оточення, якщо мовлення повільне й чітке
			Розуміє слова та короткі речення, слухаючи просту розмову (наприклад, між покупцем і продавцем у магазині), якщо мовлення повільне й дуже чітке
		Слухання наживо	Розуміє в загальних рисах дуже просту інформацію, яка пояснюється у передбачуваній ситуації (наприклад, на екскурсії), якщо мовлення дуже повільне й чітке з тривалими паузами час від часу
		Слухання оголошень та	Розуміє інструкції, які даються ретельно й повільно, виконує короткі, прості вказівки

		інструкцій	Розуміє, коли хтось повільно й чітко розповідає, де знаходиться предмет, якщо той перебуває в безпосередньому оточенні
			Розуміє числа, ціни та час, якщо вони повільно й чітко оголошуються через гучномовець (наприклад, на вокзалі або в магазині)
		Слухання радіо та аудіозаписів	Виокремлює конкретну інформацію (наприклад, місце та час) з коротких аудіо- та відеозаписів на знайому повсякденну тематику, якщо мовлення повільне та чітке
		Аудіовізуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи)	Дескриптори відсутні
Рецептивні	**Зорове сприймання**	В цілому	Розуміє дуже короткі й прості тексти, читаючи їх пофразово, упізнаючи знайомі імена, слова та основні фрази, перечитуючи за потреби
		Читання кореспонденції	Розуміє короткі й прості повідомлення на листівках
			Розуміє короткі й прості повідомлення (наприклад, розміщені в соцмережах або отримані на електронну скриньку) з пропозицією зустрітися в певному місці в певний час
		Читання для орієнтування	Упізнає знайомі імена, слова й базові фрази з простих оголошень у найпоширеніших повсякденних ситуаціях
			Розуміє інформацію в путівниках по торгових центрах (наприклад, інформацію про розташування відділів) та вказівниках (наприклад, місцезнаходження ліфтів)
			Розуміє базову інформацію у готелі (наприклад, години подачі сніданку)
			Знаходить і розуміє просту та важливу інформацію в рекламі, програмах заходів, листівках та брошурах
		Читання для отримання інформації та аргументування	Розуміє основний зміст простих інформаційних матеріалів, особливо за наявності ілюстрацій
			Розуміє короткі тексти зі сфери особистих інтересів (наприклад, новини про спорт, музику, подорожі тощо), написані простими словами з ілюстраціями чи малюнками
		Читання інструкцій	Розуміє короткий письмовий опис маршруту (як дістатися з пункту А до пункту Б)
		Читання для задоволення	Розуміє короткі ілюстровані розповіді про повсякденне життя, написані простими словами
			Розуміє в загальних рисах короткі ілюстровані оповідання, якщо зображення допомагають здогадатися про зміст тексту
Інтерактивні	**Усна**	В цілому	Взаємодіє у простий спосіб, але комунікація повністю залежить від повторення в уповільненому темпі, перефразування та доповнення
			Ставить і відповідає на прості запитання, ініціює і вербально реагує на прості твердження, які стосуються нагальних потреб і дуже знайомих тем

		Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника	Розуміє повсякденні вирази, що використовуються для задоволення простих конкретних потреб, якщо співрозмовник доброзичливо звертається безпосередньо до нього/неї, за необхідності повторює сказане, а мовлення чітке й повільне
			Розуміє ретельно й повільно артикульовані запитання та інструкції, звернені безпосередньо до нього/неї, дотримується простих вказівок
			Розуміє повсякденні вирази, уживані для задоволення простих потреб певного типу, якщо співрозмовник доброзичливо звертається безпосередньо до нього/неї, за необхідності повторює сказане, а мовлення чітке й повільне
			Бере участь у простій розмові фактологічного характеру на передбачувану тему (наприклад, рідна країна, родина, школа тощо)
			Представляється та використовує прості вирази для привітання і прощання
			Запитує, як справи, і вербально реагує на новини
			Спілкується про уподобання у спорті, їжі тощо, використовуючи обмежений діапазон мовних засобів, якщо співрозмовник звертається безпосередньо до нього/неї, а мовлення чітке та повільне
		Цілеспрямована співпраця	Розуміє запитання та інструкції, якщо співрозмовник звертається безпосередньо до нього/неї, а мовлення чітке та повільне
			Виконує прості інструкції, що включають час, місце числа тощо
		Отримання товарів та послуг	Просить дати певний предмет (наприклад, ручку, яблуко) та реагує на подібне прохання співрозмовника
			Просить про послугу, використовуючи прості вирази (наприклад, дати пити, відчинити вікно)
			Оперує категоріями чисел, кількості, вартості, часу
		Обмін інформацією	Ставить та відповідає на прості запитання, продукує та вербально реагує на прості твердження, що стосуються нагальних потреб чи дуже знайомих тем
			Ставить та відповідає на запитання про себе та інших людей (наприклад, місце проживання, знайомі)
			Визначає час, використовуючи такі фрази, як *наступного тижня, минулої п'ятниці, у листопаді, третя година*
			Повідомляє числа, кількість та вартість у обмежений спосіб
			Називає колір одягу або інших знайомих предметів, а також запитує про їхній колір
	Пише	В цілому	Запитує та надає особисту інформацію у письмовій формі
		Листування	Пише за допомогою словника повідомлення, онлайн-дописи, що складаються з низки дуже коротких речень про хобі, уподобання, уживаючи прості слова та формульні вирази

			Пише короткі й прості листівки
			Пише короткі й прості повідомлення друзям (наприклад, СМС), надаючи їм інформацію або запитуючи про щось
		Записки, повідомлення, бланки	Пише числа та дати, своє ім’я, національність, адресу, вік, дату народження або прибуття до країни тощо (наприклад, у реєстраційному бланку готелю)
			Залишає прості повідомлення/записки, наприклад про те, куди пішли та коли повернуться (Пішов у магазин. Повернусь о 5 годині.)
	Онлайн	В цілому	Пише дуже прості повідомлення та онлайн-дописи, які складаються з низки коротких речень. Здійснює прості онлайн-покупки та робить заявки під наглядом дорослих
		Онлайн-спілкування та дискусія	Пише за допомогою онлайн-перекладача дуже прості повідомлення та онлайн-дописи, які складаються з низки дуже коротких речень про хобі, уподобання тощо
			Використовує прості слова, смайлики та формульні вирази, стисло реагуючи на прості онлайн-дописи, вбудовані посилання та медіаоб’єкти, але на подальші коментарі відповідає лише стандартними виразами подяки чи вибачення
		Цілеспрямована онлайн-співпраця	Оформлює під наглядом дорослих прості онлайн-покупки та заявки, надаючи базову інформацію про себе (ім’я, e-mail чи номер телефону)
Продуктивні	**Усне продукування**	В цілому	Будує прості, здебільшого відокремлені фрази про людей і місця
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Описує себе, те, що робить, місце, де живе
			Описує прості аспекти свого повсякденного життя за допомогою низки простих речень, використовуючи прості слова та фрази, якщо має змогу заздалегідь підготуватися
		Тривалий монолог: надання інформації	Описує за допомогою простих слів, виразів та кліше предмет чи малюнок, показуючи його іншим, якщо має змогу заздалегідь підготуватися
		Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	Дескриптори відсутні
		Виступ перед аудиторією	Дескриптори відсутні
	Писемне продукування	В цілому	Надає у письмовій формі інформацію про себе (наприклад, уподобання, родина, домашні улюбленці), використовуючи прості слова та вирази
		Творче письмо	Пише прості фрази та речення про себе та уявних людей, про те, де вони живуть і що роблять
			Описує кімнату дуже простими словами
			Використовує прості слова та фрази для опису предметів, з якими стикається у повсякденному житті (наприклад, колір машини, її розмір)

Орієнтовні параметри навчально-пізнавальних досягнень учнів

Уміння	Клас	
	3	4
Сприймання на слух (аудіювання)	Обсяг прослуханого в записі матеріалу (у межах)	
	1,5–2 хв	2 хв
Зорове сприймання (читання)	Обсяг одного тексту в словах (у межах)	
	80–100	100–150
Усна взаємодія (діалог)	Висловлення кожного співрозмовника у репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)	
	4	5
Усне продукування (монолог)	Обсяг висловлення у реченнях (у межах)	
	4–5	5–6
Писемне продукування (письмо)	Обсяг письмового повідомлення у словах (у межах)	
	25–40	40–50

Англійська мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльності вчителя у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад «Я, моя родина і друзі» + «Свята й традиції», «Я, моя родина і друзі» + «Помешкання».

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкових класів ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому граматичні структури засвоюються імліцитно через сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях. Більшість граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв’язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка.

3-й клас
Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	члени родини числа до 100 вік старших членів родини місце проживання щоденні обов’язки	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось
Відпочинок і дозвілля	захоплення розваги	

Людина	зовнішність людини професії	• ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди • вітати зі святом • виражати настрій • висловлювати уподобання • розуміти інформаційні вказівники
Помешкання	дім квартира, моя кімната умеблювання	
Харчування	посуд назви продуктів	
Природа й навколишнє середовище України та країн виучуваної мови	погода та вибір одягу природні явища	
Свята та традиції України й країн виучуваної мови	місяці місце, дата, час проведення свята, події	
Школа	навчальні предмети розклад улюблений предмет	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Clause	there is(n't)/are(n't)
Conjunction	basic connectors 'but/and/or'
Determiner	'a/an' with jobs 'some' and 'any' in questions and negative statements 'how' questions for time, measurement, size and quantity
Noun	irregular nouns - plural ' 's' for possession
Preposition	basic prepositions of place and direction
Pronoun	object personal pronoun
Verb	Present Simple for daily routines, facts and states regular/irregular Past Simple for finished time was/were with complement

4-й клас
Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	місцепроживання населені пункти	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось • ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/
Помешкання	види помешкань умеблювання	
Відпочинок і дозвілля	спорт улюблені дитячі герої магазини й покупки	
Людина	гігієна стан здоров'я	
Природа й навколишнє середовище України	довкілля природні явища	

та країн виучуваної мови		команди
Подорож по Україні й до країн виучуваної мови	поїздка на канікулах види транспорту назви столиць, населених пунктів	• вітати зі святом • виражати настрій • висловлювати уподобання
Свята та традиції	святкування в кафе	
Шкільне життя	шкільні події	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Adjective	comparative and superlative forms of adjectives
Adverb	adverbs and adverbials of frequency and movement
Clause	statements with subject + verb + object
Conjunction	basic connectors ‘but/and/or’ ‘because’ for causes and reasons
Determiner	‘how’ questions for time, measurement, size and quantity ‘a/an’ with jobs
Modality	‘would like to’ + infinitive
Verb	Present Continuous, Future Simple for plans and intentions

Німецька мова

Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльності вчителіву виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад «Я, моя родина і друзі» + «Свята й традиції», «Я, моя родина і друзі» + «Помешкання».

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми.

Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкових класів ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища в мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв’язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка.

3-й клас

Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	члени родини числа до 100 вік старших членів родини місце проживання щоденні обов’язки	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось • ставити запитання і відповідати на них
Відпочинок і дозвілля	захоплення розваги	
Людина	зовнішність людини професії	

Помешкання	дім квартира моя кімната умеблювання	• розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди • вітати зі святом • виражати настрій • висловлювати уподобання • розуміти інформаційні вказівники
Харчування	посуд назви продуктів	
Природа й навколишнє середовище України та країн виучуваної мови	погода та вибір одягу природні явища	
Свята та традиції України й країн виучуваної мови	місяці місце, дата, час проведення свята, події	
Школа	навчальні предмети розклад улюблений предмет	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Adjektiv	Steigerungsstufen
Adverb	Adverbien heute, morgen, bald
Artikel	Nullartikel
Konjunktion	Konjunktion oder
Präposition	Präpositionen in, an, auf
Pronomen	Personalpronomen im Dativ Demonstrativpronomen dieser
Satz	Ergänzungsfrage (wo, wann)
Substantiv	Substantive im Dativ als feste Wendung (im Winter, am Montag, mit dem Bus...) Genitiv der Eigennamen
Verb	Verb mögen (möchte) Reflexivverben
Zahlwort	Numeral Ordinalzahlen

4-й клас
Загальні характеристики ситуативного спілкування

Тематика ситуативного спілкування	Мовний інвентар — лексичний діапазон	Мовленнєві функції
Я, моя родина і друзі	місцепроживання населені пункти	• привітатися • попрощатися • вибачитися • подякувати • представити себе/когось • називати/описувати когось/щось • ставити запитання і відповідати на них • розуміти та виконувати прості вказівки/інструкції/ команди • вітати зі святом
Помешкання	види помешкань умеблювання	
Відпочинок і дозвілля	спорт улюблені дитячі герої магазини й покупки	
Людина	гігієна стан здоров’я	
Природа й навколишнє середовище України та країни виучуваної мови	довкілля природні явища	

Подорож по Україні й до країн виучуваної мови	поїздка на канікулах види транспорту назви столиць, населених пунктів	• виражати настрій • висловлювати уподобання
Свята та традиції	святкування в кафе	
Шкільне життя	шкільні події	

Мовний інвентар — граматика

Категорія	Структура
Präposition	Präpositionen zu, aus, ohne, mit
Pronomen	Unpersönliches Pronomen es (es gibt) Unbestimmt-persönliches Pronomen man
Satz	Ergänzungsfrage (woher, wohin) Unbestimmt-persönliche man-Sätze
Substantiv	Substantive im Dativ
Verb	Perfekt der wichtigen Verben (fahren, gehen, essen, trinken.)

Технологічна освітня галузь Дизайн і технології

Зміст технологічної освітньої галузі реалізовується через інтегрований курс «Дизайн і технології».

Метою навчання дизайну і технологій є розвиток особистості дитини засобами предметно-перетворювальної діяльності, формування ключових та проєктно-технологічної компетентностей, необхідних для розв'язання життєвих проблем у взаємодії з іншими, культурного й національного самовираження. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- формування допитливості, цілісного уявлення про матеріальне і нематеріальне виробництво;
- виховання естетично-ціннісного ставлення до традицій українського народу в праці, декоративно-ужитковому мистецтві;
- набуття досвіду поетапного створення корисних і естетичних виробів у партнерській взаємодії: від задуму до його втілення в матеріалах;
- вироблення навичок раціонального використання матеріалів, безпечного застосування традиційних та сучасних технологій;
- формування культури праці, прагнення удосконалювати процес і результати проєктно-технологічної діяльності, свій життєвий простір.

Реалізація мети і завдань навчального предмета здійснюється за такими **змістовими лініями**: «Інформаційно-комунікаційне середовище», «Середовище проєктування», «Середовище техніки і технологій», «Середовище соціалізації».

Змістова лінія «**Інформаційно-комунікаційне середовище»** охоплює вивчення питань гармонійного поєднання функціональності та естетичності у виробах; пошук та опрацювання тематичної інформації у взаємодії з іншими; дослідження природних,

штучних і синтетичних матеріалів; розрізнення та читання графічних зображень; конструювання виробів з готових деталей (1-2 класи), забезпечує розвиток асоціативно-образного та критичного мислення, оволодіння базовими знаннями в партнерській взаємодії, що формують цілісне уявлення про виробничу сферу людської діяльності, а також є підґрунтям для реалізації творчого потенціалу учнів під час засвоєння навчального матеріалу наступних змістових ліній, які структуровані за способами інтегрованої проєктно-технологічної діяльності (3-4 класи).

Змістова лінія **«Середовище проєктування»** спрямована на реалізацію творчого потенціалу учнів, створення умов для продукування ідей, вибору особисто привабливих об'єктів праці; проєктування — моделювання і конструювання; виконання елементарних графічних зображень; добір матеріалів за їхніми властивостями; читання інструкційних карток із зображеннями для поетапного виготовлення виробу (1-2 класи), спрямована на розвиток аналітичного, просторового і творчого мислення, уміння працювати в команді, створення умов для оволодіння елементами дизайну: виявлення проблем, продукування ідей, вибору соціально та особистісно значущих об'єктів проєктування; виконання елементарних графічних зображень; добір матеріалів для виготовлення виробу за їхніми властивостями; експериментування з матеріалами і технологіями для реалізації власних ідей; планування технології послідовності виготовлення виробу (3-4 класи).

Змістова лінія **«Середовище техніки і технологій»** передбачає формування навичок організації робочого місця, безпечної праці з ручними інструментами та пристосуваннями; поетапне виготовлення виробів з використанням традиційних та сучасних технологій; раціональне використання матеріалів (1-2 класи), передбачає розвиток логічного та алгоритмічного мислення, психомоторних здібностей, здатності до координування дій і взаємодопомоги; навичок організації робочого місця, безпечної праці з ручними, механічними інструментами й пристосуваннями; умінь поетапного виготовлення виробів з використанням традиційних та сучасних технологій, раціональної обробки різних матеріалів (3-4 класи).

Змістова лінія **«Середовище соціалізації»** спрямована на формування здатності оцінювати та презентувати результати проєктно-технологічної діяльності, обговорювати їх з іншими; ефективно використовувати створені вироби; долучатися до благочинної діяльності; виконувати трудові дії в побуті для самообслуговування та якісного облаштування життєвого простору (1-2 класи), спрямована на розвиток емоційного інтелекту; оцінювання і самооцінювання процесу та результатів власної або спільної проєктно-технологічної діяльності; розвиток здатності презентувати освітні результати, обговорювати їх з іншими, ефективно використовувати створені

вироби; формування досвіду доброчинної діяльності, підприємливості, гостинності; виконання трудових дій у побуті, розвиток прагнення якісно і безпечно облаштовувати свій життєвий простір (3-4 класи).

Навчальний матеріал вибудовується навколо актуальних освітніх тем, розв'язання життєвих проблем, встановлення взаємозв'язків з іншими освітніми галузями. Розподіл навчальних годин за темами, добір об'єктів праці вчитель визначає самостійно, враховуючи умови навчання та педагогічну доцільність.

Обов'язковою умовою проведення занять є виготовлення корисного й естетичного виробу — індивідуально, у парі або групі, оцінювання і презентація результатів навчання. Увага акцентується на організації робочого місця, правилах внутрішнього розпорядку, безпеки праці та санітарних норм.

1-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст освіти
Інформаційно-комунікаційне середовище	
спостерігає за природними об'єктами [1 ТЕО 1.3]; *збирає* і *заготовляє* природні матеріали [1 ТЕО 1.3; 3.1]; *організовує* робоче місце [1 ТЕО 4.2]; *дотримується* правил внутрішнього розпорядку, безпеки праці та санітарних норм під час занять [1 ТЕО 4.3]; *виготовляє* поетапно вироби з природних матеріалів за зображеннями або творчим задумом з допомогою дорослих [1 ТЕО 1.4]; *розрізняє* вироби декоративно-ужиткового мистецтва [1 ТЕО 2.2]; *описує* приклади виробів з різних джерел інформації (підручник, фотографії, каталоги, посібники, інтернет-ресурси, музеї, фільми, мультфільми тощо) [1 ТЕО 2.2]; *виготовляє* виріб, застосовуючи технології декоративно-ужиткового мистецтва [1 ТЕО 2.1]; *називає* та *обговорює* в групі матеріали, корисність і естетичну цінність різних виробів [1 ТЕО 1.1; 1.3]; *розпізнає* матеріали для моделювання, конструювання і виготовлення виробів візуально та на дотик [1 ТЕО 1.3]; *пояснює* доцільність використання матеріалів вторинної переробки для збереження природних ресурсів (водоймищ, лісу, тварин, корисних копалин	Природне середовище України. Природні матеріали рідного краю. Правила внутрішнього розпорядку, безпеки праці та санітарних норм під час занять. Організація робочого місця. Матеріали, інструменти та пристосування. Вироби з природних матеріалів. Приклади виробів декоративно-ужиткового мистецтва (витинанка, гончарство, ткацтво, різьблення, писанкарство, аплікація, вишивка тощо). Джерела інформації. Види матеріалів (папір, картон, пластилін, полімерна глина, солене тісто, нитки, дріт, пластик тощо). Елементи графічної грамоти. Види конструкторів, навчальних наборів (LEGO, мозаїка, конструктор із дерева, металу, магнітний, банчемс тощо)

тощо) [1 ТЕО 3.2]; *розрізняє* основні креслярські інструменти, лінії, види графічних зображень [1 ТЕО 1.2]; *читає* елементарні графічні зображення [1 ТЕО 1.2]; *складає* пласкі та об'ємні геометричні форми, вироби з деталей конструкторів або інших готових елементів (архітектурні споруди, транспортні засоби, роботи тощо)з допомогою дорослих, самостійно, у парі або групі [1 ТЕО 1.4]	
Середовище проєктування	
продукує ідеї для вибору особисто привабливого об'єкта праці [1 ТЕО 1.1]; *вибирає* обґрунтовано об'єкт праці із запропонованих з допомогою вчителя; [1 ТЕО 1.1]; *пояснює* функціональну та естетичну цінність обраного для проєктування і виготовлення виробу [1 ТЕО 1.1]; *розглядає* моделі, подібні до обраного виробу (моделі-аналоги) [1 ТЕО 1.4]	Виявлення проблеми. Обґрунтований вибір об'єкта праці для його проєктування і виготовлення
здійснює розмічання ліній на папері картоні [1 ТЕО 1.4]; *описує* усно модель спроєктованого виробу; [1 ТЕО 1.4]; *пояснює* способи та види оздоблення власного виробу (стрічками, тасьмою, мереживом, лелітками, ґудзиками, намистинами тощо) [1 ТЕО 1.3; 1.4]; *добирає* матеріали для моделювання, конструювання та виготовлення виробу, зокрема і вторинні (природні, штучні, синтетичні) [1 ТЕО 1.3; 3.1]; *розрізняє* традиційні і сучасні технології виготовлення виробів (аплікація, ліплення, писанкарство, квілінг тощо) [1 ТЕО 2.1]; *читає* графічні зображення для поетапного виготовлення виробу з допомогою дорослих [1 ТЕО 1.2]	Дизайнерське проєктування — моделювання та конструювання, зокрема з використанням макетних матеріалів (картон, пінопласт тощо). Графічні зображення для поетапного виготовлення виробу пласкої та об'ємної форми
Середовище техніки і технологій	
працює з ручними інструментами та пристосуваннями, дотримуючись безпечних прийомів праці та норм санітарії [1 ТЕО 2.1]; *виготовляє* поетапно корисний естетичний виріб за визначеною послідовністю самостійно або з допомогою дорослих [1 ТЕО 2.2]; *розмічає* деталі на матеріалі за допомогою	Ручні інструменти та пристосування, органайзери. Виготовлення виробу за інструкційними картками з графічними зображеннями. Технологічні операції з матеріалами (згинання, складання, скручування, рвання, зібгання, різання, склеювання, зв'язування, ліплення тощо). Раціональне розмічання та обробка

шаблонів або трафаретів та *вирізує* їх [1 ТЕО 2.1]; *розміщує* деталі виробу на площині [1 ТЕО 2.1]; *застосовує* нероз'ємні з'єднання (склеювання, причіплювання / пластилін, глина / тощо) [1 ТЕО 2.1]; *оздоблює* деталі виробу з використанням традиційних та сучасних технологій [1 ТЕО 1.4; 2.2]; *раціонально* використовує матеріали (папір, картон, пластилін, полімерна глина, солене тісто, нитки, дріт, пластик тощо), зокрема і вторинні з допомогою дорослих [1 ТЕО 3.1; 3.2]	матеріалів
Середовище соціалізації	
пояснює корисність та естетичність створеного виробу [1 ТЕО 1.1; 1.5]; *презентує* результати власної або колективної проєктно-технологічної діяльності, обговорює їх з іншими [1 ТЕО 1.5]; *долучається* спільно з батьками до благочинної діяльності в групах зі створеними виробами, зокрема для українських воїнів [1 ТЕО 2.1; 4.1]; *умотивовує* необхідність робити подарунки, допомагати іншим [1 ТЕО 1.5; 4.1]; *розрізняє* професії дорослих у сім'ї та родині в сфері матеріального і нематеріального виробництва [1 ТЕО 4.1]; *виконує* трудові дії в побуті: *доглядає* за одягом та взуттям (*зав'язує* шалик, пояс, шнурки тощо) [1 ТЕО 4.1; 4.2]; *пояснює* правила догляду за домашніми тваринами, рослинами і *доглядає* за потреби [1 ТЕО 4.1]; *ремонтує* нескладні пошкодження книг, іграшок за потреби [1 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *сервірує* нескладні страви (чай, канапки, тістечка тощо) за наочним прикладом з допомогою дорослих або спільно зі старшими учнями [1 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]	Соціальна цінність виконаного індивідуального або колективного проєкту. Презентабельність та реклама. Діяльність у групах та середовищі. Благочинна діяльність для задоволення потреб інших людей. Світ професій. Побутове самообслуговування

2-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст освіти
Інформаційно-комунікаційне середовище	
досліджує природні матеріали за формою, кольорами, властивостями (візуально, на дотик) [2 ТЕО 1.3]; *порівнює* природні і рукотворні форми	Природне і штучне середовище. Матеріали. Спостереження, імітація, фантазування. Правила внутрішнього розпорядку, безпеки праці та санітарних норм. Організація

[2 ТЕО 1.4; 2.2]; *організовує* робоче місце [2 ТЕО 4.2]; *дотримується* правил внутрішнього розпорядку, безпеки праці та санітарних норм під час занять [2 ТЕО 4.3]; *створює* поетапно композицію та виробиз природних матеріалів за зображеннями, зразком або власним задумом [2 ТЕО 1.1; 1.4]; *порівнює* традиційні і сучасні вироби декоративно-ужиткового мистецтва за матеріалами, техніками виконання, функціональними та естетичними властивостями [2 ТЕО 2.2]; *розрізняє* основні види народних декоративних візерунків, орнаментів [2 ТЕО 2.2]; *виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до виробів декоративно-ужиткового мистецтва [2 ТЕО 2.2]; *виготовляє* виріб, застосовуючи технології декоративно-ужиткового мистецтва [1 ТЕО 2.1; 2.2]; *розрізняє* види матеріалів та називає сфери їхнього використання [2 ТЕО 1.3]; *досліджує* властивості матеріалів візуально та на дотик [2 ТЕО 1.3]; *аргументує* доцільність використання вторинних матеріалів для збереження навколишнього середовища [2 ТЕО 3.2]; *моделює* виріб з деталей конструктора за графічними зображеннями або власним задумом (самостійно, у парі або групі) [2 ТЕО 1.4]	робочого місця. Інструменти та пристосування. Моделі-аналоги. Характеристики традиційних і сучасних виробів декоративно-ужиткового мистецтва, знайомство з народними умільцями свого краю (реально або віртуально). Властивості матеріалів (природні матеріали, папір, картон, пластилін, полімерна глина, солене тісто, тканина, нитки, шнури, дріт, пластик, пінопласт тощо). Конструктори, навчальні набори з графічними зображеннями, інструкційними картками
Середовище проєктування	
продукує ідеї для вибору об’єкта праці та обговорює їх з іншими [2 ТЕО 1.1]; *оцінює* проєктні ідеї — власні та інших [2 ТЕО 1.1]; *пояснює* вибір особисто привабливого об’єкта праці, відповідаючи на запитання дорослих [2 ТЕО 1.1; 2.2]; *обдумує* план реалізації задуму в матеріалі [2 ТЕО 1.1; 2.2]; *прогнозує*, яким має бути виріб, його функціональну й естетичну цінність [2 ТЕО 1.1; 1.4]; *порівнює* моделі, подібні обраному виробу (моделі-аналоги) [2 ТЕО 1.4]; *моделює* виріб з елементами фантазування [2 ТЕО 1.4]; *описує* модель свого виробу [2 ТЕО 1.4];	Виявлення проблеми. Вибір об’єкта праці для його проєктування і виготовлення. Дизайн-проєктування — моделювання та конструювання, зокрема з використанням макетних матеріалів (картон, пінопласт тощо). Графічні зображення для послідовного виготовлення виробу пласкої та об’ємної форми. Поетапне проєктування технології виготовлення виробу

пояснює способи та види оздоблення власного виробу (стрічками, тасьмою, мереживом, лелітками, ґудзиками, намистинами тощо) [2 ТЕО 1.4; 1.3]; *добирає* матеріали для виготовлення виробу, застосовує вторинні матеріали [2 ТЕО 1.3]; *використовує* традиційні та сучасні технології виготовлення виробів (комбінована аплікація, оригамі, кірігамі, квілінг, витинанка тощо) [2 ТЕО 2.2]; *пояснює* визначену послідовність виготовлення спроєктованого виробу за зображеннями [2 ТЕО 1.1; 2.2]	
Середовище техніки і технологій	
працює з ручними інструментами та пристосуваннями, дотримуючись безпечних прийомів праці та норм санітарії [2 ТЕО 2.1; 4.3]; *виготовляє* поетапно виріб за визначеною послідовністю [2 ТЕО 2.2]; *здійснює* розмічання ліній на папері та картоні [2 ТЕО 2.1]; *розмічає* деталі на матеріалі за допомогою шаблонів або трафаретів [2 ТЕО 2.1]; *з'єднує* деталі та *оздоблює* їх з використанням традиційних і сучасних технологій [2 ТЕО 2.1]; *дотримується* послідовності виготовлення виробу з допомогою вчителя [2 ТЕО 2.2]; *раціонально* використовує матеріали, зокрема і вторинні [2 ТЕО 3.1; 3.2]	*працює* з ручними інструментами та пристосуваннями, дотримуючись безпечних прийомів праці та норм санітарії [2 ТЕО 2.1; 4.3]; *виготовляє* поетапно виріб за визначеною послідовністю [2 ТЕО 2.2]; *здійснює* розмічання ліній на папері та картоні [2 ТЕО 2.1]; *розмічає* деталі на матеріалі за допомогою шаблонів або трафаретів [2 ТЕО 2.1]; *з'єднує* деталі та *оздоблює* їх з використанням традиційних і сучасних технологій [2 ТЕО 2.1]; *дотримується* послідовності виготовлення виробу з допомогою вчителя [2 ТЕО 2.2]; *раціонально* використовує матеріали, зокрема і вторинні [2 ТЕО 3.1; 3.2]
Середовище соціалізації	
обґрунтовує соціальну, функціональну та естетичну цінність створеного виробу[2 ТЕО 1.5]; *оцінює та презентує* результати власної проєктно-технологічної діяльності [2 ТЕО 1.5]; *обговорює* результати з іншими [2 ТЕО 1.5]; *долучається* до благочинної діяльності в групах із власноруч створеними виробами [2 ТЕО 2.1; 4.1]; *умотивовує* необхідність робити подарунки, допомагати іншим, бережливо ставитися до природного середовища [2 ТЕО 1.5; 4.1]; *висловлює* емоційно-ціннісне ставлення до професій дорослих у сім'ї та родині своїх друзів, однокласників [2 ТЕО 4.1]; *виконує* трудові дії в побуті: дрібний ремонт, догляд за одягом, взуттям, засобамигігієни (упорядкування, чищення, пришивання	*обґрунтовує* соціальну, функціональну та естетичну цінність створеного виробу[2 ТЕО 1.5]; *оцінює та презентує* результати власної проєктно-технологічної діяльності [2 ТЕО 1.5]; *обговорює* результати з іншими [2 ТЕО 1.5]; *долучається* до благочинної діяльності в групах із власноруч створеними виробами [2 ТЕО 2.1; 4.1]; *умотивовує* необхідність робити подарунки, допомагати іншим, бережливо ставитися до природного середовища [2 ТЕО 1.5; 4.1]; *висловлює* емоційно-ціннісне ставлення до професій дорослих у сім'ї та родині своїх друзів, однокласників [2 ТЕО 4.1]; *виконує* трудові дії в побуті: дрібний ремонт, догляд за одягом, взуттям, засобамигігієни (упорядкування, чищення, пришивання

ґудзика тощо) [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *ремонтує* нескладні пошкодження книг, іграшок, шкільного приладдя тощо за потреби [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *готує* та *сервірує* нескладні страви за наочним прикладом з допомогою дорослих або спільно зі старшими учнями, *дотримується* культури поведінки за столом, гостинно *пригощає* батьків, друзів тощо [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]	ґудзика тощо) [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *ремонтує* нескладні пошкодження книг, іграшок, шкільного приладдя тощо за потреби [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *готує* та *сервірує* нескладні страви за наочним прикладом з допомогою дорослих або спільно зі старшими учнями, *дотримується* культури поведінки за столом, гостинно *пригощає* батьків, друзів тощо [2 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]

3-й клас

Очікувані результати навчанняздобувачів освіти	Зміст освіти
Інформаційно-комунікаційне середовище	
розрізняє предмети побуту в традиційному і сучасному інтер'єрі, матеріали, з яких вонизроблені [3 ТЕО 1.3]; *вибирає* та *аналізує* конструкцію обраного предмета побуту для виготовлення макета[3 ТЕО 1.1; 1.3; 1.4]; *створює* поетапно макет предмета побуту за зображеннями, зразком, описом або власним задумом [3 ТЕО 1.4]; *пояснює* культурне розмаїття українського суспільства, місцеві традиції [3 ТЕО 1.4; 2.2];*визначає* кольорову гаму та особливості побудови й розташування орнаментів на зразках декоративно-ужиткового мистецтва [3 ТЕО 1.4; 2.2]; *упорядковує* орнаменти за кольоровою гамою та видами (геометричні, рослинні, зооморфні, антропоморфні) [3 ТЕО 1.4; 2.2];*аналізує* інформацію з різних джерел (підручник, фотографії, каталоги, посібники, комп'ютерні програми, інтернет-ресурси, музеї, фільми тощо) [3 ТЕО 1.4; 2.2];*розробляє* або *добудовує* орнамент із самостійно вибраних матеріалів [3 ТЕО 1.4; 2.1]; *досліджує* властивості тканих і нетканихматеріалів на дотик та візуально [3 ТЕО 1.3]; *розрізняє* види тканих і нетканих матеріалів натурального походження (рослинного і тваринного) та способи їх виготовлення [3 ТЕО 1.3]; *виготовляє* виріб із тканих і нетканих матеріалів, зокрема вторинних [3 ТЕО 1.4; 2.2; 3.1; 3.2]; *розрізняє* і *використовує* креслярські інструменти та лінії [3 ТЕО 1.2; 1.4]; *вимірює* розміри предметів за допомогоюлінійки [3 ТЕО 1.4]; *виконує* розгортку об'ємних фігур, зокремаз використанням цифрових пристроїв [3 ТЕО 1.2; 1.4]; *експериментує*, добудовуючи виготовленірозгортки за потреби і за бажанням [3 ТЕО 1.2; 1.4]; *розробляє* макет об'ємних фігур індивідуально або в групі [3 ТЕО 1.4]	Предмети побуту в інтер'єрі. Макетні матеріали (папір, картон, пінопласт, дріт, пластилін, фольга тощо).Макетування предметів побуту. Приклади орнаментів декоративно-ужиткового мистецтва за регіонами України. Зустрічі з майстрами. Обговореннявражень. Створення орнаменту з різних матеріалів (картон, папір, пластилін, глина, крупи, насіння, тканина, нитки, блискітки, бісер тощо). Ткані і неткані матеріали натурального походження (тканина, нитки, повсть, фетр,трикотаж тощо). Вироби із тканих і нетканих матеріалів. Креслярські інструменти та лінії. Конструктори, навчальні набори з різнихматеріалів (деревинних, металевих, синтетичних тощо), зокрема виготовленівласноруч. Макетування об'ємних фігур
Середовище проєктування	

досліджує проблеми та потреби у створенні виробів [3 ТЕО 1.1; 4.1]; *вибирає* об'єкт проєктування і виготовлення із запропонованих або власних ідей [3 ТЕО 1.1]; *розробляє* план реалізації задуму в матеріалі та критерії оцінювання майбутнього виробу[3 ТЕО 1.1]; *аналізує* моделі, подібні до обраного виробу(моделі-аналоги), для продукування нових ідей [3 ТЕО 1.4]; *розрізняє і використовує* формат композиції (горизонтальний, вертикальний), симетричні й асиметричні форми, рівновагу,спектр кольорів, теплі і холодні кольори та відтінки [3 ТЕО 1.4]; *виконує* завдання з продовженням: добудовує, домальовує, удосконалює або розробляє композицію виробу (засобамималюнка, ескізу, макета), зокрема з використанням цифрових пристроїв [3 ТЕО 1.2; 1.4]; *застосовує* творчі методи проєктування — переносить форми природних і рукотворнихоб'єктів на власну модель (метод біоніки) [3 ТЕО 1.4]; *описує* модель спроєктованого виробу [3 ТЕО 1.2; 1.4]; *добирає* матеріал для виготовлення спроєктованого виробу [3 ТЕО 1.3];*розраховує* орієнтовні витрати на виготовлення виробу [3 ТЕО 3.1]; *планує* послідовність технологічних операцій для виготовлення спроєктованоговиробу (пласкої та об'ємної форми) [3 ТЕО 1.1; 2.2]	Обґрунтування виявленої проблемита вибору об'єкта проєктування і виготовлення. Комунікативна взаємодія.Дизайнерське проєктування — моделювання та конструювання. Експериментування з використанням різнихматеріалів, симетричних і асиметричних форм, спектру кольорів. Добір матеріалів. Розрахунок витрат. Технологічна послідовність виготовленнявиробу
Середовище техніки і технологій	
розрізняє види ручних та механічних інструментів і пристосувань [3 ТЕО 2.1];*працює з* інструментами й пристосуваннями, дотримуючись безпечних прийомів і норм санітарії[3 ТЕО 2.1; 4.3]; *організовує* робоче місце [3 ТЕО 4.2]; *виготовляє* поетапно виріб за інструкцієюз визначеною послідовністю самостійно або спільно з поокремим розподілом частинроботи [3 ТЕО 2.2]; *розмічає* деталі на матеріалі за допомогоюшаблонів, графаретів або креслярських інструментів та *вирізує* їх [3 ТЕО 2.1]; *обробляє* деталі виробу за потреби [3 ТЕО 2.1];	Безпечна робота з ручними інструментамий пристосуваннями. Виготовлення виробу за інструкційними картками з описом або графічними зображеннями. Рухомі і нерухомі, роз'ємніі нероз'ємні з'єднання. Технологічні операції обробки різних матеріалів (деревинні, пластик, пластмаса,текстильні, вторинні тощо) Раціональне використання часу та матеріалів, зокрема вторинної переробки

застосовує рухомі і нерухомі, роз'ємніі нероз'ємні з'єднання [3 ТЕО 2.1]; *удосконалює* технологію виготовленнявиробу за потреби [3 ТЕО 2.2]; *виготовляє* деталі виробу із використанням традиційних та сучасних технологій обробки матеріалів (витинка, вишивка, плетіння, мозаїка, пап'є-маше, скрапбукінгтощо) [3 ТЕО 2.2]; *раціонально* використовує час та матеріали,зокрема і вторинні [3 ТЕО 3.1; 3.2]; *аналізує* свої помилки, за можливості виправляє їх [3 ТЕО 1.5]	
Середовище соціалізації	
говорює корисність, естетичність та якістьіндивідуально або спільно створених виробів [3 ТЕО 1.5]; *готує* презентацію та рекламу, зокремаз використанням цифрових пристроїв [3 ТЕО 1.5]; *презентує* результати власної або спільноїпроєктно-технологічної діяльності [3 ТЕО 1.5]; *виявляє повагу* до авторства власних робітта інших осіб [3 ТЕО 1.5]; *оцінює* свою комунікативну діяльність, досягнення, труднощі [3 ТЕО 1.5]; *долучається* спільно з рідними та друзямидо доброчинної діяльності в групах із власноруч створеними виробами [3 ТЕО 2.2; 4.1]; *дотримується* правил спільної роботив групі [3 ТЕО 1.5; 1.4]; *обґрунтовує* потребу допомагати іншим,робити корисні справи, подарунки, бережливо ставитися до природного середовища [3 ТЕО 1.1; 1.5; 3.2]; *виявляє* толерантність, милосердя, повагудо інших [3 ТЕО 1.1; 1.5]; *розрізняє* професії за сферами життєдіяльності [3 ТЕО 1.1; 2.1]; *пояснює* правила догляду за взуттям[3 ТЕО 4.1]; *уміє* правильно складати одяг, розвішуватийого на плічках [3 ТЕО 4.1]; *лагодить* предмети побуту з нескладними пошкодженнями за потреби [3 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *вирощує* кімнатні рослини для класного приміщення або інших потреб [3 ТЕО 4.1]; *аналізує* послідовність приготування різнихвидів бутербродів та їхню користь для здоров'я [3 ТЕО 4.1]; *складає* серветки для святкового столурізними способами [3 ТЕО 4.1]	Соціальна цінність виконаного індивідуального або колективного проєкту.Презентація досягнень з використанням різних форм. Діяльність у групах та середовищі. Доброчинна діяльність для задоволення потреб інших людей та навколишнього середовища. Світ професій. Побутове самообслуговування. Догляд за власним одягом та взуттям, домашніми тваринами, рослинами. Види бутербродів. Складання серветок різними способами

4-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст освіти
Інформаційно-комунікаційне середовище	

розрізняє об’єкти техніки (виробничої, транспортної, побутової тощо) [4 ТЕО 1.1; 1.4; 2.2]; *досліджує* історію розвитку техніки [4 ТЕО 1.1; 1.4; 2.2]; *розрізняє* ручні знаряддя праці, механізми і машини, автоматичні пристрої [4 ТЕО 2.1];*добирає* матеріали та інструменти для виготовлення макета об’єкта техніки [4 ТЕО 1.3]; *досліджує* традиційні і сучасні технології декоративно-ужиткового мистецтва [4 ТЕО 1.4; 2.1; 2.2]; *аналізує, синтезує* та *використовує* інформацію з різних джерел [4 ТЕО 1.4; 2.2]; *виявляє* емоційно-ціннісне ставленнядо привабливих видів декоративно- ужиткового мистецтва [4 ТЕО 1.5]; *вибирає* і *виготовляє* виріб декоративно-ужиткового мистецтва [4 ТЕО 1.1; 1.4; 2.2]; *досліджує* властивості зразків деревинних матеріалів і металів [4 ТЕО 1.3]; *класифікує* конструкційні матеріали за їхніми ознаками і властивостями [4 ТЕО 1.3]; *виготовляє* виріб з картону, шпону, фольги,дроту тощо [4 ТЕО 1.4]; *використовує* матеріали вторинної переробки для виготовлення нових виробів[4 ТЕО 3.2]; *визначає* розміри освітнього об’єкта — макета транспортного засобу (автомобіль,автобус, літак, корабель і т. ін.), будинку тощо [4 ТЕО 1.2; 1.4]; *використовує* цифрові пристрої, креслярські інструменти, лінії в побудові розгортки макета транспортного засобу, будинку тощо[4 ТЕО 1.2; 1.4]; *виготовляє* макет вибраного транспортногозасобу або будинку [4 ТЕО 1.4]	Види техніки. Історія розвитку техніки. Макетні матеріали (папір, картон, пінопласт, дріт, пластилін, фольга тощо).Макетування об’єкта техніки. Традиційні і сучасні технології декоративно-ужиткового мистецтва.Виготовлення виробу в традиціях декоративно-ужиткового мистецтва. Виготовлення виробу з деревинних матеріалів і металів. Елементи графічної грамоти. Макетування.Конструктори, навчальні набори (з дерева, металу, магнітні). Конструювання з використанням ігрових комп’ютернихпрограм
Середовище проєктування	
обґрунтовує актуальність виявленої проблеми [4 ТЕО 1.1]; *продукує* ідеї для розв’язання виявленої проблеми [4 ТЕО 1.1]; *формулює* мету своєї діяльності [4 ТЕО 1.1];*вибирає* обґрунтовано об’єкт проєктування [4 ТЕО 1.1];	Виявлення проблеми, потреб у виготовленнівиробів. Обмін інформацією. Вибір об’єкта проєктування. Оцінка можливостей, ресурсів і ризиків.Дизайн-проєктування — моделювання та конструювання. Композиція виробу.

узгоджує власні потреби та потреби інших у виборі об'єкта проєктування [4 ТЕО 1.1]; *планує* дії для реалізації задуму в матеріалі[4 ТЕО 1.1]; *розробляє* критерії оцінювання майбутнього виробу [4 ТЕО 1.1]; *аналізує* моделі, подібні до обраного об'єкта проєктування (моделі-аналоги) [4 ТЕО 1.4]; *продукує* і *формулює* ідеї під час моделювання обраного об'єкта проєктування [4 ТЕО 1.4]; *визначає* і *використовує* формат, пропорціїі масштаб, види композицій оздоблення виробу (предметні, сюжетні, декоративні) [4 ТЕО 1.2; 1.4]; *класифікує* і *використовує* кольори за властивостями: тон, насиченість, світлість [4 ТЕО 1.4]; *експериментує* з поєднанням кольорів, матеріалів; комбінує, переставляє, замінює,оформляє, удосконалює дизайн і конструкцію виробу [4 ТЕО 1.4]; *відображає* образ майбутнього виробу на папері, у макеті або в цифровому вигляді [4 ТЕО 1.2; 1.4]; *описує* модель свого виробу, аргументованої відстоює [4 ТЕО 1.2; 1.4; 1.5]; *добирає* матеріали для виготовлення спроєктованого виробу, зокрема і вторинні[4 ТЕО 1.3; 3.2]; *розраховує* орієнтовні витрати [4 ТЕО 3.1];*планує* технологічну послідовність виготовлення індивідуально або спільно спроєктованого виробу [4 ТЕО 1.1; 2.2]	Удосконалення моделі і конструкції виробу з використанням творчих методів: комбінування, переставляння, замінювання та ін. Властивості кольорів. Поєднання кольорів. Добір матеріалів. Розрахунок витрат на матеріали. Визначення технологічної послідовності виготовлення спроєктованого виробу
Середовище техніки і технологій	
організовує власну діяльність з виготовлення виробу індивідуально абов групі [4 ТЕО 1.1; 2.2]; *використовує* інструменти й пристосування, дотримуючись безпечних прийомів і норм санітарії [4 ТЕО 2.1; 4.3]; *розмічає* деталі на матеріалі за допомогою шаблонів, трафаретів або креслярських інструментів та *вирізує* їх [4 ТЕО 2.1]; *застосовує* рухомі і нерухомі, роз'ємні і нероз'ємні з'єднання [4 ТЕО 2.1]; *виготовляє* виріб із використанням традиційних і сучасних технологій обробкиматеріалів (витинанка, лозоплетіння, вишивка, шиття, плетіння, мозаїка, комбінована аплікація, оригамі, ниткографіка, скрапбукінг тощо) [4 ТЕО 2.1; 2.2];	Виготовлення виробу за визначеною послідовністю. Безпечне використання інструментів і матеріалів під час виконання технологічних операцій обробки різних матеріалів (деревинні, пластик, пластмаса, текстильні, вторинні тощо). Раціональне використання часу та матеріалів

контролює та *удосконалює* технологію виготовлення виробу [4 ТЕО 2.2]; *раціонально* використовує час та матеріали, зокрема і вторинні [4 ТЕО 3.1; 3.2]	
Середовище соціалізації	
дотримується правил спільної роботив групах [4 ТЕО 1.1; 1.4; 1.5]; *оцінює* і *обґрунтовує* цінність виконаних проєктів [4 ТЕО 1.5]; *описує* процес створення виробу, естетичніі технічні рішення [4 ТЕО 1.5]; *аналізує* ефективність своєї комунікативної діяльності в команді, зокрема в мережах [4 ТЕО 1.5]; *презентує* результати власної або спільної проєктно-технологічної діяльності, *обговорює* їх з іншими та *прогнозує* подальші плани щодо проєктно-технологічної діяльності [4 ТЕО 1.5]; *проявляє* ініціативність у природоохоронній та доброчинній діяльності з власноруч створеними виробами [4 ТЕО 1.1; 2.2; 4.1]; *виявляє* готовність і здатність співпрацювати з іншими [4 ТЕО 1.1; 1.4; 1.5]; *охоче робить* подарунки, допомагає іншим [4 ТЕО 1.1; 4.1]; *критично оцінює* споживацькі звички, зокрема використання синтетичних виробів, що забруднюють навколишнє середовище [4 ТЕО 1.1; 3.2]; *розрізняє* предмети праці, основні види діяльності за професіями різних сфер життєдіяльності [4 ТЕО 1.1; 1.4; 2.2]; *читає, інтерпретує* та *оцінює* інструкції продуктів домашнього господарювання [4 ТЕО 4.1]; *розрізняє* корисні і шкідливі звички, пов’язані з уживанням їжі [4 ТЕО 4.1]; *виготовляє* запрошення для гостей [4 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *розробляє* прикраси для святкового столу [4 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *сервірує* святковий стіл спільно зі старшими [4 ТЕО 4.1; 4.3]; *пришиває* гудзики різними способами [4 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]; *вирощує* спільно з однокласниками рослини, зелень за потреби [4 ТЕО 4.1]; *лагодить* пошкоджені предмети побуту за потреби [4 ТЕО 4.1; 4.2; 4.3]	Соціальна, функціональна, технологічна, естетична та економічна цінність індивідуально або спільно створених проєктів. Презентація досягнень та реклама. Авторство і співавторство. Доброчинна діяльність у групах, середовищі для задоволення потреб інших людей та збереження природного середовища. Світ професій. Рекомендації щодо здорового харчування. Сервірування столу самостійно або спільноз іншими. Побутове самообслуговування. Догляд за одягом та взуттям, домашніми тваринами, рослинами. Ремонт незначних пошкоджень предметів побуту

Інформатична освітня галузь Інформатика. 1-2 класи

Метою навчання інформатики є різнобічний розвиток особистості дитини та її світоглядних орієнтацій, формування інформатичної та інших ключових компетентностей, необхідних їй для життя та продовження навчання.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- формування в учнів уявлення про роль інформаційно-комунікаційних технологій у житті людини;
- формування вмінь описувати об’єкти реальної та віртуальної дійсності різноманітними засобами подання інформації;
- формування початкових навичок інформаційної діяльності, зокрема вмінь опрацьовувати текстову та графічну інформацію;
- формування в дітей початкового досвіду використання комп’ютерної техніки для розв’язування навчальних, творчих і практичних задач;
- розвиток логічного, алгоритмічного, творчого та об’єктно орієнтованого мислення учнів.

За результатами формування предметної компетентності випускники початкової школи повинні використовувати початкові знання, уміння та навички для:

- доступу до інформації (знання про те, де шукати і як отримувати інформацію);
- опрацювання інформації; - перетворення інформації з однієї форми в іншу;
- створення інформаційних моделей;
- оцінки інформації за її властивостями.

Програма побудована лінійно-концентрично (з горизонтальним поглибленням):

Рівні навчання / **Засоби та об’єкти навчання** / **Змістові лінії**	**2 клас**	**3 клас**	**4 клас**
	Графічний редактор	**Текстовий редактор**	**Середовище програмування**
Інформація. Дії з інформацією	+	+	зокрема пошук інформації у мережі «Інтернет»
Комп’ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією	+	+	+
Комп’ютерні програми. Меню та інструменти	+	+	+
Об’єкт. Властивості об’єкта	+	+	+

Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання	+	+	+
Алгоритми	+	+	+

2-й клас

Програмне забезпечення, яке використовується: графічний редактор (офлайн- та онлайн-версії), зокрема графічний редактор середовища Scratch

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Інформація. Дії з інформацією	
пояснює значення інформації для життя людини, наводить приклади із власного досвіду [2 ІФО 1.1]; *наводить приклади* значення інформації для себе особисто [2 ІФО 1.1]; *називає* органи чуття, за допомогою яких людина отримує інформацію із навколишнього середовища [2 ІФО 1.1]; *наводить приклади* інформації в різних видах: текстовому, графічному, звуковому тощо [2 ІФО 1.1]; *розрізняє* правдиву і неправдиву інформацію, припущення і фантазію [2 ІФО 1.4]; *використовує* мережі для отримання інформації та спілкування під контролем дорослих [2 ІФО 3.3]; *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	Навколишній світ та інформація. Види інформації за способом подання
Комп'ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією	
розуміє, що комп'ютер та інші комп'ютерні пристрої — це інструменти для виконання дійз інформацією [2 ІФО 1.1]; *наводить приклади* технічних засобів, що допомагають передавати інформацію, поширювати її [2 ІФО 1.1]; *використовує* цифрові пристрої в близькому для себе середовищі [2 ІФО 3.1]; *пояснює,* чому і як потрібно захищати себеі цифрові пристрої [2 ІФО 4.1]; *звертається* за допомогою у випадку наявності проблем та збоїв у роботі комп'ютера [2 ІФО 3.2]; *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	Комп'ютерна техніка як засіб здійснення дій з інформацією
Об'єкт. Властивості об'єкта	

називає об’єкти навколишнього світу, властивості конкретних об’єктів та значення властивостей [2 ІФО 1.3]; *описує* об’єкт, називаючи його властивості та значення [2 ІФО 1.3]; *порівнює* об’єкти за значеннями властивостей [2 ІФО 1.3]; *спостерігає* за об’єктами, *визначає* спільні та відмінні ознаки / властивості [2 ІФО 1.3];	Створення простих геометричних моделей об’єктів за описом їхніх властивостей. Зміна значень властивостей об’єкта (колір контуру, колір фону, форма об’єкта)
наводить приклади об’єктів, що відповідають заданим властивостям, *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	
Комп’ютерні програми. Меню та інструменти	
запускає знайомі програми [2 ІФО 2.4]; *завершує* роботу з програмою [2 ІФО 2.4]; *називає* інструменти малювання в графічному редакторі [2 ІФО 2.4]; *обирає* інструмент малювання для досягнення конкретного результату, *створює* нескладні малюнки за зразком [2 ІФО 2.4]; *створює* зображення об’єктів, що складаютьсяз геометричних фігур та *змінює* значення властивостей [2 ІФО 2.4]; *уміє* змінити колір контуру або тла об’єкта, обравши за зразок колір іншого об’єкта за допомогою відповідних інструментів графічного редактора [2 ІФО 2.4]; *виконує* завдання з розфарбування або перефарбування малюнків [2 ІФО 2.4]; *пропонує* власні кольорові рішення малюнка [2 ІФО 2.4]; *пояснює* добір кольорів [2 ІФО 2.4]; *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	Меню комп’ютерної програми. Огляд різних прикладів меню. Інструменти комп’ютерних програм.Графічний редактор. Інструменти графічного редактора та їх налаштування. Створення та редагування нескладних малюнків. Добір кольорової гами малюнка. Збереження малюнків
Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання	
об’єднує об’єкти за їхніми властивостями або значеннями властивостей [2 ІФО 1.3]; *створює* візуальні відповіді до простих та складених геометричних задач [2 ІФО 2.4]; *виділяє* та *переносить* фрагменти малюнка [2 ІФО 2.4]; *створює* графічні відповіді до навчальних завдань [2 ІФО 2.4]; *знаходить* приклади повторення і послідовності дій у повсякденній діяльності, близькому для себе середовищі [2 ІФО 2.1]; *визначає* закономірність об’єктів [2 ІФО 1.3]; *відтворює* послідовність об’єктів із заданою закономірністю [2 ІФО 2.1]; *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	Перенесення фрагментів малюнка. Виділення і впорядкування даних за певною ознакою. Прості та складені сюжетні геометричні задачі. Копіювання фрагментів малюнка
Лінійні алгоритми	

визначає послідовність кроків для виконавців [2 ІФО 2.1]; *знаходить помилки* у алгоритмах [2 ІФО 2.2]; *визначає* результат виконання лінійного алгоритму побудови простого геометричного зображення [2 ІФО 2.2]; *створює* малюнок за лінійним алгоритмом [2 ІФО 2.4]; *пропонує* власні алгоритми створення нескладних геометричних зображень [2 ІФО 2.4]; *оцінює* результати своїх навчальних досягнень [2 ІФО 2.2]	Створення малюнків за готовими алгоритмами. Складання власних графічних алгоритмів
Додаткові теми: графічні онлайн-редактори, редагування малюнків за допомогою програмного забезпечення смартфонів	

Інформатична освітня галузь Інформатика. 3-4 класи

Метою інформатичної освітньої галузі є формування в здобувача освіти інформаційно-комунікаційної та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання завдань з використанням цифрових пристроїв та інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку критичного, аналітичного, синтетичного, логічного мислення, реалізації творчого потенціалу, формування активної, відповідальної, безпечної та етичної діяльності в інформаційному суспільстві.

Головними завданнями є формування умінь

• знаходити та опрацьовувати інформацію з використанням пошукових систем;

• створювати інформаційні об'єкти та опрацьовувати їх у програмних середовищах;

• здійснювати індивідуальну й колективну діяльність в інформаційному середовищі;

• критично оцінювати інформацію для розв'язання життєвих проблем;

• дотримуватися етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії;

• дотримуватися правил безпечної роботи з комп'ютерними пристроями.

Реалізація мети і завдань навчального предмета здійснюється за **змістовими лініями** «Інформація. Дії з інформацією», «Комп'ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією», «Об'єкт. Властивості об'єкта», «Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання», «Алгоритми».

Змістова лінія **«Інформація. Дії з інформацією»** базується на розумінні дитиною поняття «інформація». Здобувачі освіти мають уміти наводити приклади інформації, властивостей інформації, форм подання та дій з інформацією з повсякденного застосування, ефективно використовувати інформацію. Поняття інформації, її властивостей, форм подання та використання в навчальному процесі

розширюється і доповнюється на кожному етапі навчання. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

Змістова лінія **«Комп'ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією»** передбачає формування уявлення про те, що людина в житті постійно зустрічається з інформацією, працює з нею та може використовувати при цьому сучасні засоби ІТ з умінням захистити свій інформаційний простір. Для практичних робіт використовуються програми (онлайн-середовища інтернету, додатки для мобільних пристроїв).

У ході реалізації змістової лінії **«Об'єкт. Властивості об'єкта»** розглядаються поняття об'єкта, властивостей об'єктів і значень цих властивостей. Діти мають наводити із власного життя приклади різних об'єктів, їхніх властивостей і значень цих властивостей, упорядковувати та групувати об'єкти на основі значень властивостей, мати уявлення про вплив значень властивостей об'єктів на подальше їх використання та опрацювання. Учаться будувати складні об'єкти із запропонованих частин, зокрема самостійно доповнюючи з відсутніх компонентів, представляти інформацію про них різними способами — у вигляді чисел, тексту, зображень, схем, таблиць, презентацій; змінювати значення властивостей текстових та графічних об'єктів; досліджувати об'єкти за допомогою створених моделей. Об'єктний підхід має пронизувати навчання теоретичного та практичного матеріалу всіх змістових ліній курсу. Змістова лінія **«Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання»** забезпечує розвиток навичок створення інформаційної моделі в різних програмних середовищах, зокрема в табличній формі; початкових навичок використання різноманітних засобів інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань; сприймати та представляти інформацію у вигляді тексту: читати та змінювати тексти, визначати ключові слова в тексті, створювати та опрацьовувати текст; сприймати різноманіття графічних даних; створювати власні зображення у вигляді малюнків та творчо опрацьовувати готові зображення; презентувати інформацію у вигляді слайдів.

Змістова лінія **«Алгоритми»** спрямована на розвиток розуміння поняття виконавця, його середовища, команди, системи команд виконавця алгоритму, основних алгоритмічних структур, зокрема слідування, розгалуження та повторення; умінь виконувати готові алгоритми, а також складати прості алгоритми для виконавців, які працюють у певному зрозумілому для відповідної вікової категорії середовищі, використовуючи просту систему їхніх команд; навичок шукати помилки в послідовності команд, аналізувати зміст завдань на складання алгоритму для

виконавців; уміння розв’язувати задачі з повсякденного життя, застосовуючи алгоритмічний підхід: уміння планувати послідовність дій для досягнення мети, передбачати можливі наслідки.

Курс розрахований на 105 годин: по 35 годин у кожному класі з розрахунку 1 година на тиждень.

Програма побудована лінійно-концентрично. Зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

Учитель може змінювати порядок вивчення тем та самостійно визначає обсяг (кількість годин) на вивчення кожної теми курсу, а також на повторення, узагальнення та систематизацію під час вивчення кожної теми, вибудовуючи найбільш доречну для конкретного класу траєкторію навчання.

Важливо, щоб здобувачі освіти зрозуміли головні особливості безпечної роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. Суттєвим є задоволення пізнавальних інтересів здобувачів освіти, підтримка їхньої творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному оновленні своїх компетентностей.

***Особливості організації освітнього процесу*:** для дотримання норм безпеки дитини рекомендується організовувати навчання в закритому захищеному інформаційному середовищі. Облікові записи для електронного листування та співпраці в мережі створює адміністратор навчального закладу.

Оцінювання якості підготовки здобувачів освіти з предмета здійснюється в таких аспектах:

1) рівень володіння теоретичними знаннями;

2) здатність до застосування вивченого матеріалу в практичній діяльності;

3) свідоме та відповідальне ставлення до етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії;

4) уміння співпрацювати;

5) використання матеріалу із повсякденного життя, навчальних предметів;

6) свідоме знання правил безпечної праці.

3-й клас

Програмне забезпечення, яке використовується: графічний редактор (офлайн-та онлайн-версії), текстовий редактор.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Інформація. Дії з інформацією	
пояснює значення інформації для життя людини, наводить приклади із власного досвіду [3 ІФО 1.1]; *розрізняє* види інформації за способом подання [3 ІФО 1.1];	Роль інформації в житті людини. Перетворення інформації з одного виду в інший. Способи подання повідомлень, носії повідомлень, символи, кодування і декодування. Структурування інформації.
уміє перетворювати одну форму подання інформації в іншу: (текстове — у графічне, числове — у текстове тощо) [3 ІФО 1.2]; *створює* папку та документи в ній [3 ІФО 1.2]; *пояснює* поняття «комп'ютерна мережа» [3 ІФО 1.1]; *розуміє* призначення програми-браузера [3 ІФО 3.2]; *уміє* використовувати гіперпосилання [3 ІФО 3.2]; *використовує* мережі для отримання достовірної інформації та спілкування [3 ІФО 3.3]; *висловлює* припущення про достовірність інформації, отриманої із цифрових та інших джерел [3 ІФО 1.4]; *дотримується* правил використання власних і чужих творів [3 ІФО 4.3]; *виявляє* повагу до авторства інших осіб [3 ІФО 4.3]	Поняття про мережу «Інтернет», програму-браузер, вебсторінку, вебсайт, гіперпосилання. Авторське право. Безпечна робота в інтернеті
Комп'ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією	
розповідає про історію виникнення пристроїв для роботи з інформацією [3 ІФО 1.1]; *називає* носії інформації [3 ІФО 1.1]; *розрізняє* технічні засоби для передавання, зберігання інформації [3 ІФО 1.1]; *використовує* пристрої для передавання інформації [3 ІФО 1.2]; *наводить приклади* пристроїв для введення та виведення інформації [3 ІФО 1.1]; *висловлює* припущення про достовірність інформації [3 ІФО 1.4]; *пояснює наслідки* для власного здоров'я надмірного використання цифрових пристроїв [3 ІФО 4.1], [3 СЗО 1.1]	Історія виникнення пристроїв для роботи з інформацією. Джерело інформації. Носії інформації. Пристрої введення та виведення інформації. Введення текстових даних. Правила введення та редагування текстових даних
Об'єкт. Властивості об'єкта	

описує текстові і графічні об’єкти [3 ІФО 1.3]; *порівнює* властивості текстових і графічних об’єктів за спільними і відмінними ознаками [3 ІФО 1.3]; *визначає* об’єкти, які відповідають заданим властивостям [3 ІФО 1.3]; *уміє* змінювати значення властивостей текстових і графічних об’єктів [3 ІФО 1.3]; *досліджує* об’єкти за допомогою створених моделей [3 ІФО 1.3]	Види об’єктів: текстові, графічні. Інформаційний об’єкт. Властивості об’єкта. Створення моделі об’єкта за заданими властивостями. Зміна значень властивостей об’єкта (колір тексту, шрифт, накреслення)
Комп’ютерні програми. Меню та інструменти	
розрізняє сучасні пристрої для роботиз інформацією [3 ІФО 1.1]; *уміє* увімкнути та вимкнути комп’ютер та інші пристрої (за умови їх використання) [3 ІФО 1.2]; *використовує* необхідні значки на Робочому столі для запуску і роботи в програмах [3 ІФО 1.2]; *орієнтується* в середовищах для перегляду зображень, читання текстів, слухання музики, завершує роботу з ними [3 ІФО 3.2]; *створює* зображення освітніх об’єктів [3 ІФО 2.4]	Текстові редактори. Середовища для читання текстів. Закладки в тексті, цитати тощо. Віртуальні бібліотеки, довідники, енциклопедії, словники. Основні команди редагування: вирізати, копіювати, уставити, видалити. Уведення символів за допомогою клавіатури. Доповнення текстів зображеннями
Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання	
створює інформаційні продукти, поєднуючи текст, зображення, звук тощо для представлення ідей та/або результатів діяльності [3 ІФО 2.4]; *створює* та *змінює* прості зображення; *опрацьовує* та *використовує* інформаціюз різних джерел [3 ІФО 2.4]; *уміє* заповнювати таблицю ознак для предметів з однієї групи (класу) [3 ІФО 1.3]; *розробляє* презентацію за логічною послідовністю [3 ІФО 2.4]; *доповнює* презентацію текстом, зображенням, схемою [3 ІФО 2.4]; *редагує* і *форматує* презентацію залежновід її призначення, змінює фон слайду; *застосовує* режим показу презентацій [3 ІФО 2.4]	Етапи створення інформаційної моделі в різних програмних середовищах. Створення текстових інформаційних моделей, зокрема в табличній формі. Комп’ютерні презентації, редагування презентацій. Утворення нового слайду, текстового вікна / поля. Доповнення презентації текстом, зображенням, схемою. Форматування презентації. Режим показу презентації
Лінійні алгоритми	

визначає алгоритмічні структури [3 ІФО 2.1]; *виконує*, *створює* та *записує* алгоритми [3 ІФО 2.1]; *уміє* діяти за інструкцією [3 ІФО 1.3]; *упорядковує* об’єкти за певними ознаками [3 ІФО 1.3]; *пояснює* наслідки порушення плану, алгоритму послідовності дій у близькому середовищі, готових програмах, іграх [3 ІФО 1.2]; *розрізняє* істинні та хибні висловлювання [3 ІФО 1.4]	Команди і виконавці, алгоритми, способи подання алгоритму. Запис лінійних алгоритмів. Створення зображень за власними алгоритмами. Знаходження та виправлення помилок в алгоритмах. Логічні висловлювання

4-й клас

Програмне забезпечення, яке використовується, — середовище програмування	
Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Інформація. Дії з інформацією	
уміє здійснювати простий пошук інформації в мережі «Інтернет» [4 ІФО 1.2];*знає* адреси деяких сайтів, зокрема електронних бібліотек, сайтів з навчальнимконтентом [4 ІФО 3.1]; *висловлює* припущення про достовірність інформації, отриманої з різноманітних джерел [4 ІФО 1.4]; *розрізняє* факти і судження [4 ІФО 1.4]; *добирає* належні засоби для спілкуванняз іншими особами, зокрема з людьми з особливими потребами безпосередньота через інтернет [4 ІФО 4.2]; *пояснює* наслідки використання інформаційних технологій, відповідальність за свою діяльність в інтернеті [4 ІФО 4.1]; *дотримується* правил використаннявласних і чужих творів [4 ІФО 4.3]	Пошук інформації в мережі «Інтернет».Інформаційна взаємодія. Критичне оцінювання інформації
Комп’ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією	
наводить приклади сучасних різновидів комп’ютерних пристроїв [4 ІФО 1.1]; *зберігає* дані на цифрових носіях [4 ІФО 1.2]; *пояснює*, як організована робота з данимив будь-якому цифровому пристрої [4 ІФО 1.2]; *має уявлення* про процес створення роботів [4 ІФО 1.1]; *контролює* час використання цифрових пристроїв [4 ІФО 4.1]	Сучасні носії інформації. Організація роботи цифрового пристрою(введення, збереження, опрацювання, збереження або виведення даних). Збереження інформації. Пам’ять комп’ютера (внутрішня та зовнішня)Огляд конструкторів з робототехніки
Об’єкт. Властивості об’єкта	

класифікує об’єкти за їхніми властивостями; *зіставляє* ознаки моделей реальногоі цифрового світу [4 ІФО 1.3]; *аналізує* вплив подій на властивості об’єкта [4 ІФО 1.3]; *досліджує* об’єкти за допомогою створених моделей [4 ІФО 1.3]; *уміє* створювати просту анімацію[4 ІФО 2.4]	Об’єкти для створення моделей. Форматування та редагування об’єктів. Додавання анімаційних ефектів до об’єктів
Комп’ютерні програми. Меню та інструменти	
уміє відкривати та завершувати роботув знайомих середовищах для програмування (офлайн та онлайн) [4 ІФО 1.2];	Середовище програмування. Команди та інструменти. Проєкти
називає інструменти середовища та пояснює їхнє призначення [4 ІФО 3.2]; *описує* порядок створення проєктів [4 ІФО 2.3]; *уміє* відкривати готові та зберігати створені проєкти [4 ІФО 2.4]	
Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання	
називає складові об’єкта [4 ІФО 1.3]; *називає* дії, які можна виконувати над об’єктом, та дії, які може виконувати об’єкт[4 ІФО 1.3]; *наводить приклади* необхідності моделювання для розв’язування конкретних задач [4 ІФО 1.3]; *називає* етапи створення інформаційної моделі [4 ІФО 1.3]; *створює* математичні моделі [4 ІФО 1.3]; *прогнозує* та *формулює* очікуваний результат [4 ІФО 2.2]; *коментує* успішні та невдалі крокив процесі роботи [4 ІФО 2.5]	Складові частини об’єктів. Дії об’єктів. Математичні моделі. Розв’язування задачз використанням математичного моделювання
Лінійні алгоритми	
визначає алгоритмічні структури[4 ІФО 2.1]; *створює* алгоритми з розгалуженням у середовищі програмування [4 ІФО 2.1]; *розробляє* алгоритми (зокрема, для власноїчи групової діяльності) з послідовних дій, умов, повторень [4 ІФО 2.1]; *аналізує* та *впорядковує* послідовності[4 ІФО 1.2]; *знаходить* помилки в алгоритмахта виправляє їх [4 ІФО 2.2]; *уміє* розробляти спільний з однокласниками проєкт під керівництвом вчителя [4 ІФО 2.5]; *наводить приклади* ігор та стратегій перемоги [4 ІФО 2.5]; *оцінює* результати своїх навчальних дсягнень та результати своїх однокласників [4 ІФО 1.4]	Середовище виконання алгоритму. Алгоритми з розгалуженням, складання алгоритмів з повторенням. Створення програмованих проєктів, зокремаанімаційних історій. Ігри та стратегії перемоги

Громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна освітні галузі «Я досліджую світ».

Зазначені освітні галузі можуть реалізовуватись окремими предметами або в інтегрованому курсі за різними видами інтеграції (тематична, процесуальна, міжгалузева; у межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, у процесі проєктної діяльності) за активного використання міжпредметних зв'язків, організації різних форм взаємодії учнів. Для розв'язування учнями практичних завдань у життєвих ситуаціях залучаються навчальні результати з інших освітніх галузей.

Метою навчальної програми є особистісний розвиток учнів початкових класів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних
видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язування таких завдань:

- формування дослідницьких умінь, опанування доступних способів пізнання себе, предметів і явищ природи і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, установлення логічної та часової послідовності подій, критична оцінка побаченого (почутого), установлення зв'язків і залежностей у природі і суспільстві, між станом довкілля і діяльністю людини, впливу поведінки на здоров'я та безпеку, залежності результату від докладених зусиль, аналіз наслідків ризикованої поведінки);
- виховання активної позиції щодо громадянської і соціально-культурної належності себе і своєї родини до України, інтересу до пізнання історії та природи свого краю і країни; пошани до символів держави, ініціативної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій;
- розвиток толерантності у соціальній комунікації, ціннісного ставлення до природи та її пізнання, до приватного життя інших людей, усвідомлення правової відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інші соціальні навички щодо взаємодії і співпраці в різних видах
діяльності;
- створення умов для самовираження учнів у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості.

1–2 класи Тематична основа курсу реалізується завдяки **змістовим лініям**, які визначені Державним стандартом початкової освіти:

«Людина» (пізнання себе, своїх можливостей; здорова і безпечна поведінка);

«Людина серед людей» (стандарти поведінки в сім'ї, у суспільстві; моральні норми; навички співжиття і співпраці);

«Людина в суспільстві» (громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок українців у світові досягнення);

«Людина і світ» (толерантне ставлення до різноманітності світу людей, культур, звичаїв).

3–4 класи Тематичну основу курсу складають **змістові лінії**, які визначені Державним стандартом початкової освіти й охоплюють складники названих вище галузей у їхній інтегрованій суті, а саме:

«Людина» (людина — частина природи і суспільства, пізнання себе, своїх можливостей; здорова і безпечна поведінка);

«Людина серед людей» (соціальні ролі (школяр, член сім'ї і громади), стандарти поведінки в сім'ї, у школі, у громадських місцях; моральні норми; навички співжиття і співпраці, соціальні зв'язки між людьми в процесі виконання соціальних ролей);

«Людина в суспільстві» (громадянські права та обов'язки як члена суспільства і громадянина України; пізнання свого краю, історії, символів держави; внесок українців у світові досягнення).

Типова навчальна програма дає змогу вчителеві самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту із освітніх галузей Стандарту, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку). Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу.

Педагогічна стратегія, яка спиралась на наслідувальні механізми у розвитку пізнавальних процесів учнів початкових класів і передбачала пріоритетне використання зразків, алгоритмів, поетапного контролю й корекції, збагачується полісенсорним підходом, що зумовлює дослідницьку поведінку учнів, сприйняття

ними властивостей і якостей предметів і явищ природного і соціального оточення, спрямовується у сферу пошукової діяльності.

На основі Типової програми вчитель може створювати різні варіанти інтегрованої програми за таким алгоритмом:

- визначення цілей навчання;
- створення картки понять з інших предметів (асоціативної павутинки, курсів, галузей, які допоможуть досягти цілей);
- структурування програми за темами;
- вибір діяльності учнів, яка забезпечить інтегроване навчання;
- розроблення показників досягнення очікуваних результатів.

Можливі засоби інтеграції в процесі реалізації програми «Я досліджую світ» передбачають включення учнів у практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру, як-от:

- дослідження-розпізнавання (Що це? Яке воно? Обстеження за допомогою органів чуття, опис, порівняння з іншими предметами, явищами; спільне — відмінне, до якого цілого воно належить);
- дослідження-спостереження (Як воно діє? Що з ним відбувається? Для чого ризначене?);
- дослідження-пошук (запитування, передбачення, установлення часової і логічної послідовності явищ, подій; установлення причинно-наслідкових зв'язків (Чому? Яким чином? Від чого залежить? З чим пов'язано?), догадка, висновок- узагальнення).

1-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Людина	
усвідомлює людину як частину природи і суспільства, її відмінності від інших живих істот [1 ПРО 1.4], [1 ГІО 1.2], [1 ГІО 2.1]; *розповідає* про себе, називає адресу проживання; *складає* словесний портрет «Який (яка) я», «Чим відрізняюсь від інших», «Що я вмію», «Чого хочунавчитись» [1 СЗО 2.1], [1 СЗО 3.3], [1 ГІО 6.1]; *володіє* найпростішими гігієнічними навичками, навичками самообслуговування [1 СЗО 3.1]; *описує* можливі ризики для життя і здоров'я вдома, у школі, на вулиці [1 СЗО 3.2]; *розуміє* переваги акуратності, доброзичливості, чесності [1 СЗО 1.4]; *досліджує* свій організм [1 ПРО 4.3]	Людина — частина природи і суспільства. Пізнання себе, своїх можливостей; місце проживання, безпечна поведінка вдома і на вулиці. Органи чуття. Турбота про органи тіла, гігієнічні навички. Спостереження в довкіллі. Організація досліджень
Людина серед людей	

цікавиться минулим своєї сім'ї [1 ГІО 1.2]; *розрізняє* минуле, сучасне, майбутнє (було — є — буде) [1 ГІО 1.3]; *знає* склад сім'ї, імена членів сім'ї, де працюють батьки, хто вони за професією [1 ГІО 4.2]; *знає*, хто працює в школі; *має уявлення* про свої обов'язки як школяра, правила поведінки на уроці, на перерві [1 ГІО 6.2]; *доречно вживає* слова етикету (вітання, прохання, прощання, звертання, подяки, вибачення) [1 ГІО 6.3]; *доброзичливо спілкується з* іншими	Сім'я, школа. Поведінка в сім'ї, школі, громадських місцях. Моральні норми. Навички співжиття і співпраці. Стандарти поведінки в суспільстві. Поведінка в громадських місцях (транспорті, на вулиці, у храмі, у театрі, у бібліотеці). Моральні якості (доброзичливість, правдомовність, щирість, подільчивість). Спостереження в довкіллі. Організація досліджень. Розв'язування ситуацій морального вибору
в спільній діяльності [1 ГІО 8.1]; *розрізняє вчинки*, дає їм оцінку з погляду моральності [1 ГІО 6.3]; *має уявлення* про необхідність доброзичливого й уважного ставлення до старших [1 ГІО 6.2]; *використовує правила* культурної поведінкив громадських місцях, що ґрунтуються на врахуванні інтересів інших [1 СЗО 1.4], [1 ГІО 2.3]	
Людина в суспільстві	
знає назву країни, її столицю; *має* уявлення про зміст символів держави (прапор, герб, гімн, українська мова), історичні пам'ятки свого краю [1 ГІО 8.3]; *виявляє* зв'язки між людьми в суспільстві (хто про кого дбає, значення праці людей для добробуту країни) [1 ГІО 2.2], [1 ПРО 3.1]; *орієнтується у* найближчому просторі [1 ПРО 1.4], [1 ГІО 2.1]; *долучається* до корисних справ громади [1 СЗО 4.7], [1 ГІО 8.2]	Громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Пізнання історії свого краю, символів держави. Спостереження в довкіллі. Організація досліджень
Людина і світ	
має уявлення про різноманітність людей у світі, називає деякі країни [1 ГІО 2.1]; *усвідомлює* необхідність доброзичливого ставлення до інших країн та народів, *цікавиться* відповідною інформацією [1 ГІО 7.1]; *наводить* приклади виробів, які допомагають людині в побуті, приклади винаходів людства [1 ПРО 1.4], [1 ПРО 3.3]	Толерантне ставлення до різноманітності культур, звичаїв народів, які проживають в Україні та за її межами. Досліди, спостереження в природі. Рукотворні тіла, матеріали та їх властивості. Винаходи людства та їх вплив на життєдіяльність людини

2-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Людина	

розповідає про себе та інших, висловлюєсвої вподобання [2 СЗО 3.3], [2 ГІО 5.1];*описує* себе, свій характер, захоплення, що відрізняють його / її від інших [2 ГІО 6.1]; *розпізнає* та описує небезпеку вдома або в школі [2 СЗО 2.1]	
ухвалює рішення щодо простих побутових ситуацій з користю для здоров'я і безпеки [2 СЗО 2.3]; *пояснює*, від чого залежить безпека на вулиці, удома, у школі [2 СЗО 2.4]; *визначає* здорові та шкідливі звички, правила догляду за органами тіла [2 СЗО 3.1]; *досліджує* зміни, що відбуваються[2 СЗО 3.2];	Пізнання себе, своїх можливостей, здорова і безпечна поведінка. Частини тіла людини та їх функції. Турбота про здоров'я. Організація досліджень
досліджує позитивні і негативні впливи на вибір здорової та безпечної поведінки [2 СЗО 3.3]; *досліджує* зміни, що відбуваютьсяз людиною [2 СЗО 3.4]	
Людина серед людей	
пояснює, що може робити в сім'ї, серед однолітків, у школі [2 ГІО 7.2]; *дотримується* правил поведінки, що засвідчують повагу до інших [2 ГІО 6.2]; *доречно вживає* слова чемності [2 СЗО 4.4]; *надає допомогу*, коли звертаються по неї [2 СЗО 1.3]; *висловлює* оцінні судження щодо вчинку, події, явища [4 СЗО 2.2]; *добирає* докази до своїх висновків [2 ГІО 5.1]; *не порушує права* інших дітей, виявляєі засуджує вчинки, які ображають або принижують інших [2 ГІО 6.2], [2 ГІО 6.3]; *співпрацює* в групах для досягнення спільних цілей [2 ГІО 7.2]	Стандарти поведінки в суспільстві. Моральні норми. Навички співжиття і співпраці
Людина в суспільстві	
розпізнає державні символи України, шанобливо ставиться до них [2 ГІО 8.3]; *розпитує і збирає* інформацію про свій крайі державу, історичні події, відомих осіб [2 ГІО 3.1]; *розпитує* старших про минуле, бере активну участь у спільних заходах державного значення [2 ГІО 7.1]; *дотримується* встановлених правил поведінки під час державних свят, класних, шкільних і громадських заходів [2 ГІО 2.3]	Громадянські права та обов'язки як члена суспільства. Пізнання свого краю, історії, і символів держави. Внесок українців у світові досягнення. Славетні українці. Спостереження в довкіллі. Організація досліджень
Людина і світ	

має уявлення про різноманітність людейу світі, називає деякі країни [2 ГІО 3.1]; *усвідомлює* необхідність толерантного ставлення до інших країн і народів, цікавиться відповідною інформацією [2 СЗО 2.2]; *виявляє* інтерес до інформації про інші країни і народи [2 ГІО 3.2]; *доводить* на конкретних прикладах важливість взаємозв'язків і взаємодії між країнами [2 ГІО 3.2]; *виявляє* доброзичливе ставлення до людей інших національностей, до їхніх культур і звичаїв [2 ГІО 5.1]	Толерантне ставлення до різноманітності культур, звичаїв. Внесок українців у світові досягнення. Історичні події. Видатні історичні постаті. Розв'язування ситуацій морального вибору

3-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Людина	
знає, що має спільного та чим відрізняється людина від інших живих істот (мислення, мова, праця, спілкування і взаємодія з іншими людьми) [3 ГІО 2.2]; *розповідає* про частини тіла людини, їхнє значення; правила догляду за ними [3 ПРО 1.1], [3 ПРО 4.3]; *володіє* найпростішими гігієнічними навичками, навичками самообслуговування [3 СЗО 2.3], [3 СЗО 4.5]	Людина — частина природи і суспільства. Організм людини. Частини тіла людини та їхні функції. Турбота про здоров'я. Гігієнічні навички. Навички самообслуговування
називає умови здорового способу життя (харчування, турбота про здоров'я, уникнення шкідливих звичок) [3 СЗО 2.3], [3 СЗО 3.1], [3 СЗО 3.3]; *пояснює*, як змінюється людина впродовж життя, наводить приклади з власного досвіду [3 СЗО 3.2]; *пояснює*, як суспільні групи (сім'я, дитячий колектив, друзі) впливають на розвиток людини [3 СЗО 4.3], [3 СЗО 4.7]	Розвиток людини протягом життя: від малюка до дорослої людини. Здоровий спосіб життя, турбота про здоров'я
виявляє інтерес до своєї зовнішності; *розповідає* про себе, свої захоплення; *прагне* до акуратності; *розпізнає* риси характеру і *дає* їм *оцінку* [3 ГІО 6.1]; *називає* риси характеру, які сприяють, і ті, що заважають досягненню успіху в житті, спілкуванню з іншими [3 ГІО 8.2]; *пояснює*, як досягнення мети залежить від наполегливості й старанності [3 ГІО 7.2]	Зовнішність людини. Риси характеру, які сприяють досягненню успіху в житті, забезпечують дружні взаємини з іншими, повагу (чесність, працьовитість, щедрість, чемність, чуйність). Риси характеру, що заважають досягненню успіху, спілкуванню (лінощі, неуважність, байдужість, нетовариськість). Пізнання себе, своїх можливостей, здороваі безпечна поведінка
володіє прийомами планування робочого часу, тренування уваги, пам'яті [3 СЗО 4.1];	Навчання як складова життєвого успіху. Уміння вчитися.

підтримує порядок на робочому місці [3 СЗО 1.1]; виявляє пізнавальну активність на уроках [3 СЗО 4.1]; *співпрацює і взаємодіє з* іншими у різних ситуаціях (навчання, гра) [3 СЗО 2.3], [3 ГІО 8.1]	Планування робочого часу. Взаємодія та співпраця з іншими
Практичний блок (спостереження, дослідження, вправляння) • Тренування уваги, пам'яті (прийоми, алгоритми, вправи)	
Людина серед людей	
називає правила поведінки в сім'ї, школі, громаді [3 СЗО 2.3], [3 ГІО 8.1], [3 ГІО 8.2]; *розуміє* почуття відповідальності перед родиною [3 ГІО 6.2]	Сім'я. Склад сім'ї. Історія роду. Розподіл прав і обов'язків у сім'ї. Дозвілля в сім'ї. Родинні стосунки між поколіннями. Небезпечні ситуації в школі, вдома, на вулиці. Турбота про тих, хто її потребує
пропонує вирішення посильних проблем школи, громади [3 СЗО 2.1], [3 ГІО 8.1]; *співпрацює* і *взаємодіє* з іншими щодо збереження традицій школи[3 Г ІО 7.1]; *виявляє інтерес* до пізнання і збереження традицій школи [3 ГІО 7.1]; *розуміє* переваги доброго ставлення до інших на прикладах вияву таких якостей,як чесність, доброзичливість, подільчивість,працьовитість, увічливість на противагу хитрощам, байдужості, жадібності, лінощам, безкультурності [3 СЗО 1.4]; *вирішує* конфлікти мирним шляхом [3 СЗО 4.4]; *дотримується* правил шкільного розпорядку; правил поведінки під час шкільних і громадських заходів [3 ГІО 2.3]	Школа. Правила шкільного розпорядку. Історія рідної школи. Збереження традицій. Ставлення до інших (товаришування, спільна гра, праця, навчання в групах, у класі. Моральні норми
Практичний блок (спостереження, дослідження, вправляння) • Моделювання способів поведінки чуйного ставлення до старших та інших членів сім'ї. • Моделювання способів вирішення конфліктних ситуацій (з опорою на літературні твори, ситуації з реального життя)	
називає об'єкти громадського простору своєї місцевості [3 ГІО 2.1]; *демонструє* ставлення до приватної власності своєї та інших як до цінності [3 ГІО 2.2]; *аргументує* неприпустимість порушення приватного простору [3 ГІО 2.3]; *бере участь в* обговоренні правил поведінкив громадському транспорті, кінотеатрі, бібліотеці тощо, *аргументує* їхню доцільність на прикладах [3 ГІО 2.3]	Приватний і громадський простір. Правила поведінки в громадських місцях

Практичні роботи • Обговорення правил поведінки, прийнятих у класі, школі, місцевій громаді. • Моделювання (інсценізація) поведінки в громадських місцях (з опорою на літературні твори, ситуації з реального життя)	
Людина в суспільстві	
усвідомлює свою належність до українського суспільства; необхідність толерантних взаємин між людьми [3 ГІО 7.1]; *має уявлення* про державну символіку України; свою приналежність до України [3 ГІО 8.3]; *ділиться з іншими інформацією* про права кожної дитини (право на навчання, медичну допомогу, відпочинок, захист від жорстокого поводження) [3 ГІО 6.2]; *виявляє інтерес* до пізнання минулого і сучасного України; участі у відзначенні пам'ятних подій, державних і народних свят [3 ГІО 3.1], [3 ГІО 3.2]; *розпитує* старших і *збирає інформацію* про свій край, про минуле, історії назв [3 ГІО 2.1]; *володіє* навичками поведження в урочистих ситуаціях, у пам'ятних місцях [3 СЗО 3.3]; *розуміє* сутність правопорушень як порушень прав інших людей [3 ГІО 6.2]; *міркує* на цю тему, *наводить приклади* [3 ГІО 4.1]; *обґрунтовує* необхідність відповідати за свої вчинки; *встановлює* взаємозв'язкив соціальному житті (між учинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю); *передбачає* наслідки своїх учинків [3 СЗО 1.4]; *розповідає* про значення праці людей різних професій для країни [3 ГІО 4.2], [3 ГІО 3.3]; *усвідомлює* себе громадянином України; *виявляє* патріотичні почуття, шанобливе ставлення до символів держави, традицій і звичаїв свого краю [3 ГІО 8.3]	Людина — частина суспільства. Сім'я, дитячий колектив, друзі. Залежність людей одне від одного. Взаємодопомога. Суспільство як єдність людських спільнот, їхня різноманітність. Стосунки людей у суспільстві. Україна — незалежна держава. Символи держави: Герб, Прапор, Гімн,державна мова, їхнє значення. Права та обов'язки громадян. Пам'ятні події, державні й народні свята, їхня історія. Праця людей різних професій. Знання й уміння, необхідні для опанування цих професій. Господарська діяльність людей твого краю. Славетні українці. Правила поведінки в пам'ятних місцях, під час урочистих заходів. Права людини. Взаємозв'язки між учинком і наслідком. Правопорушення як порушення прав інших. Сучасні народні ремесла твого краю
Практичний блок (спостереження, дослідження, вправляння) • Створення альбому, портфоліо або облаштування тематичної виставки «Ми — громадяни України» (зображення символів, листівки, світлини). • Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо … » (ситуації правопорушень)	

4-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Людина	

має уявлення про неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності,характер) [4 ПРО 1.1]; *аргументує* неприпустимість заподіяння будь-якої шкоди собі й іншим [4 СЗО 1.1];*пояснює* можливості людини; значення знань, освіти, працелюбства в досягненні успіхів і спілкуванні [4 ПРО 1.6]; *пояснює,* від чого залежить безпека вдома, школі, у довкіллі [4 СЗО 2.1]	Неповторність кожної людини. Життя людини — найвища цінність. Благодійність як прояв добра і співчуття.Обговорення можливостей досягнення успіху, планів на майбутнє, переборення труднощів у житті
Людина серед людей	
має уявлення про культуру взаємин людейу сім'ї, школі, на вулиці [4 ГІО 7.1]; *наводить приклади* такої поведінки, де виявляються ці риси [4 ГІО 8.1]; *розуміє* значення добрих взаємин, їхню перевагу над конфліктами, сутність доброзичливості, милосердя, поступливості,наполегливості, відповідальності [4 ГІО 6.1]; *вирішує* конфліктні ситуації мирним шляхом [4 ГІО 6.2]; *пояснює* необхідність виробляти в собі такіриси [4 СЗО 8.1]; *вживає* доречно слова етикету [4 СЗО 1.4]; *установлює* зв'язки між конкретними вчинками і ставленням людей, *розуміє* необхідність культурної поведінкив громадських місцях (транспорті, музеї, бібліотеці тощо) [4 ГІО 2.3], [4 СЗО 2.4]; *уміє* поводитися в гостях; *знає* правила гостинності [4 СЗО 4.4]	Роль спілкування в житті людини.Культура поведінки. Обговорення різноманітних ситуацій. Правила поведінки в громадських місцях,удома. Уникнення конфліктів з іншими людьми.Моральні норми
Людина в суспільстві	
має уявлення про права та обов'язки; право на життя; рівноправність людей;право кожного на захист, любов і піклування; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту [4 ГІО 6.2]; *знає* зміст основних символів держави (Гімн, Прапор, Герб, рідна мова); зміст народних символів [4 ГІО 8.3]; *виявляє інтерес* до пізнання символікиінших держав [4 ГІО 3.1]; *має уявлення* і *виявляє* практично турботупро своє оточення, про довкілля та культурну спадщину [4 ГІО 1.3]; *цікавиться* історією і культурою свого краю; *накопичує* відповідну інформацію; *наводить* та *оцінює* приклади позитивногой негативного ставлення до старших і молодших, знає про можливі правопорушення серед дітей [4 ГІО 6.2];*наводить приклади* відповідальності за скоєні правопорушення; *розмірковує*, як правильно розпоряджатися	Ознайомлення із громадськими правамита обов'язками. Основні символи держави. Символи інших країн. Народні символи.Турбота кожного про оточення, про довкілля, про історичну та культурнуспадщину. Пам'ятки твого краю. Приклади правопорушень серед дітей і юридична відповідальність за їхнє скоєння.Моделювання різних соціальних ролей (учень — учитель — директор школи — продавець — екскурсовод — водій — правоохоронець). Розкриття взаємозв'язків між людьмив процесі виконання соціальних ролей (продавець — покупець, лікар — пацієнт,пішохід — водій).

кишеньковими грошима [4 ГІО 8.1]	Гроші; планування бюджету.Правила заощадження
Практичний блок (спостереження, дослідження, вправляння) • Рольова гра «Супермаркет», «Я пасажир» та інші на вибір	

Мистецька освітня галузь
Мистецтво.

Метою навчання мистецтва в школі є всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, освоєння нею культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва; плекання пошани до вітчизняної та зарубіжної мистецької спадщини; формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

– розвиток почуттєвої сфери учнів, набуття ними досвіду емоційно- естетичних переживань;

– пробудження інтересу до пізнання творів різних видів мистецтва; виховання гордості за здобутки рідного мистецтва й поваги до творчості інших етносів та народів;

– формування умінь художнього сприймання, аналізу художньої мови та оцінювання творів мистецтва відповідно до вікових можливостей з використанням мистецької термінології;

– оволодіння способами художньо-творчої діяльності в різних видах мистецтва, комунікації з іншими в художній творчості;

– формування елементарних умінь застосовувати цифрові технології у мистецькій творчості й презентувати здобутки;

– розвиток мистецьких здібностей, здатності самовираження й керування власними емоційними станами через мистецтво та різні види художньої творчості;

– формування здатності встановлювати асоціації між видами мистецтва; між мистецтвом і явищами довкілля;

– досягнення усвідомлення значення мистецтва в житті людини;

– виховання культури глядача-слухача;

– формування здатності об’єктивно оцінювати творчі здобутки свої та інших.

Реалізація поставленої мети і завдань здійснюється за **змістовими лініями**: «художньо-творча діяльність», «сприймання та інтерпретація мистецтва», «комунікація через мистецтво», які окреслюють одну з моделей досягнення

загальних цілей освітньої галузі та розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Змістова лінія ***«Художньо-творча діяльність»*** націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів через практичне опанування основ художньої мови різних видів мистецтва та способів художньо-творчого самовираження. Ця змістова лінія реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виразні засоби творення художніх образів, імпровізування та естетичного перетворення довкілля.

Змістова лінія ***«Сприймання та інтерпретація мистецтва»*** спрямована на пізнання цінностей, що відображають твори мистецтва. Її реалізація передбачає розвиток емоційної сфери учнів, збагачення естетичного досвіду, формування в них умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати мистецтво,виявляючи до нього емоційно-ціннісне ставлення.

Реалізація змістової лінії ***«Комунікація через мистецтво»*** націлена на соціалізацію учнів через мистецтво, усвідомлення ними свого «Я» (своїх мистецьких досягнень і можливостей). Змістова лінія передбачає формування в учнів умінь презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво в середовищі, зокрема в різних культурно-мистецьких заходах, обговореннях тощо, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан завдяки мистецтву.

Опанування учнями мистецтва в початковій школі ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів.

Мистецтво сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема, у процесі:

● усного висловлювання своїх вражень від мистецтва (за допомогою коментування дорослого) й оцінювання власної художньо-творчої діяльності (вільне володіння державною мовою/здатність спілкуватися рідною);

● визначення пропорцій, метра, запису ритму тощо) (математична компетентність);

● спостереження, дослідження й відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва (компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність);

● самостійного (чи за допомогою дорослого) використання інформаційних технологій для отримання мистецької інформації, художнього творення (інформаційно-комунікаційна компетентність);

● формування уміння визначати власні художні інтереси, досягнення й потреби; прагнення доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва (навчання впродовж життя);

● співпраці з іншими, зокрема участі в мистецьких заходах, прикрашенні середовища для друзів, сусідів; прояву відповідальності за особистий і колективний результати; використання мистецтва для отримання задоволення (впливу на власний емоційний стан) (громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей);

● опанування народних традицій, мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів (культурна компетентність);

● проявів творчої ініціативи та намагання її реалізовувати, зокрема через утілення в практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній); презентації результатів власних мистецьких досягнень (підприємливість та фінансова грамотність);

● виявлення бажання впроваджувати нові ідеї (інноваційність).

Мистецька освітня галузь може реалізуватися через інтегровані курси або предмети вивчення за окремими видами мистецтва (наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо) за умови реалізації впродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі.

1-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Художньо-творча діяльність	
Співає вокальні вправи, дитячі пісні(зокрема музичний фольклор) у відповідному настрої, характері [1 МИО 1.1]; *дотримується* правил співу (постава, дихання) [1 МИО 3.1]; *відтворює* прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертних та восьмих тривалостей) [1 МИО 1.1]; *виконує* пісні «в ролях», відтворюючи образ мімікою, пластикою рухів [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2]; [1 МИО 2.1]; *створює* елементарний ритмічний супровід до пісні [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2]; *добирає* тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо)для передачі відповідного образу [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2]; *грає в* ансамблі прості композиції (трикутники, бубни, барабан, сопілка	Спів. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Відтвореннярухами характеру, темпу, ритму музики.Інсценізація пісень, створення театралізованих образів. Гра на музичних інструментах (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо). Створення елементарного ритмічногосупроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо. Ознайомлення з нотним записом (нотнийстан, скрипковий ключ, ноти в межах І октави, тривалості звуків — ціла,половинна, чверть, восьма). Використання музичної діяльності для задоволення та поліпшення емоційногостану. Використання різних ліній, плям, форм,кольорів і їхніх відтінків для створення візуальних образів. Організація робочого місця.

(за умови дотримання гігієни користування), ксилофон тощо) [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2];	
імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах [1 МИО 1.2]; *орієнтується в* поняттях музичної грамоти (нота, нотний стан, звук, тривалості (ціла, половинна, чверть, восьма), метр, розмір), має уявлення про запис нотного тексту) [1 МИО 2.2]; *відтворює* прості форми предметів і об'єктів довкілля фарбами (акварель, гуаш), графічними та пластичними матеріалами [1 МИО 1.1]; *розміщує* пропорційно зображення, використовуючи всю площину аркуша [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2]; *компонує* (з допомогою вчителя) *зображення у* форматі (вертикальний, горизонтальний) [1 МИО 1.1]; *створює* елементарний стрічковий візерунок, прості декоративні розписи [1 МИО 1.2]; *використовує в* роботі основні, похідні, теплі й холодні кольори [1 МИО 1.1]; *змішує* фарби для отримання нових кольорів[1 МИО 1.1]; *отримує* насичені та ненасичені відтінки, розбавляючи фарбу водою [1 МИО 1.1]; *користується* фарбами (акварель, гуаш), олівцями (кольоровими, восковими), пластиліном, фломастерами, палітрою, пензлями, стеками, ножицями тощо [1 МИО 1.1]; *спостерігає* різноманітність і красу природних форм, рослин, птахів, тварин у навколишньому середовищі **[**1 МИО 1.3]; *досліджує* і виявляє цікаве, незвичайнев довкіллі [1 МИО 1.3]; *наводить* приклади геометричної подібності природних та штучних об'єктів [1 МИО 1.3]; *працює* (вирізує, конструює) з папером,з природним матеріалом [1 МИО 1.2]; *дотримується* правил техніки безпеки; *експериментує* з кольорами, лініями, формами тощо [1 МИО 1.2]; *прикрашає* (за допомогою дорослого) середовище, у якому живе і навчається [1 МИО 1.3]; *виконує* нескладні ролі, етюди-наслідування [1 МИО 1.1]; [1 МИО 1.2]; *вправляється* в інтонації мовлення, чіткості	Створення зображень графічними матеріалами, фарбами. Елементарне компонування елементів композиції (площинної, об'ємної). Вирізування, конструювання з паперу. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів. Дотримання охайності та правил технікибезпеки. Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Прикрашення місця, де навчається, живе. Використання образотворчої діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану. Інсценізування (виконання нескладних ролей), етюди-наслідування. Відтворення елементарних танцювальних елементів. Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести)

дикції, виразності міміки й жесту, перевтілюючись у різних персонажів [1 МИО1.1]; [1 МИО 3.3];	
рухається в ритмі й темпі музики; *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом(співом); *орієнтується у* просторі [1 МИО 1.1]; *придумує* образи і *створює* їх знайомими засобами мистецької виразності [1 МИО 1.2]; *імпровізує* засобами пантоміми (міміка, жести) [1 МИО 1.2]; *виконує* твори мистецтва (співає, малює, танцює, декламує тощо), які подобаються [1 МИО 3.4]; *називає* свої вподобання в мистецтві [1 МИО 3.4]; *розуміє* правила поведінки в театрі [1 МИО 3.3]	
Сприймання та інтерпретація мистецтва	
сприймає твір мистецтва та *висловлює* враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям [1 МИО 2.1]; *визначає* темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький); динаміку (гучно, тихо); тембр (звучання хору та оркестру); характеризує мелодію [1 МИО 2.2]; *визначає* колорит (теплий, холодний) творів мистецтва та учнівських робіт [1 МИО 2.2]; *порівнює* музичні та візуальні образи [1 МИО2.2]; *помічає* красу в довкіллі [1 МИО 1.3]; *орієнтується у* видах театру (ляльковий, музичний) та кінематографа (кінофільм, мультфільм) [1 МИО 2.1]; [1 МИО 2.2]; *називає* твори мистецтва, що змінюють або передають його/її настрій [1 МИО 3.4]	Сприймання творів різних видів мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали. Добір із запропонованих слів-характеристик,що суголосні особистим емоціям та враженням. Визначення засобів виразності твору мистецтва. Порівняння природних форм, образів довкілля з художнім (декоративним) трактуванням їх. Ознайомлення з деякими видами театрута кіномистецтва. Використання творів різних видів мистецтвадля задоволення
Комунікація через мистецтво	
презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчогомистецтва тощо); [1 МИО 3.2]; *бере участь у* колективному виконанні творчого задуму; у шкільних мистецьких заходах (концертах, виставках, інсценізаціяхтощо); в обговореннях власних вражень від творів різних видів мистецтва, зокрема, змісту анімаційних фільмів, театральних вистав тощо [1 МИО 3.3]; *дотримується* правил творчої співпраці [1 МИО 3.2];	Представлення та характеристика власних творчих досягнень. Колективне виконання творчого задуму (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій тощо). Проведення шкільних мистецьких заходів (концертів, виставок, інсценізацій тощо). Ознайомлення й упровадження правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації

вербально описує свій творчий задум; *визначає,* що вдалося, чи не вдалося у виконанні того, що було заплановано [1 МИО 3.1]	

2-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Художньо-творча діяльність	
співає вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор) у відповідному настрої, характері, темпі, динаміці [2 МИО 1.1]; *дотримується* правил співу (постава, дихання, інтонація) [2 МИО 3.1]; *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні [2 МИО 1.1]; [2 МИО 1.2]; *відтворює* прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертних та восьмих тривалостей), зокрема в різних темпах [2 МИО 1.1]; *добирає* тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) для передачі відповідного образу [2 МИО 1.1]; [2 МИО 1.2]; *грає в* ансамблі прості композиції (трикутники, бубни, барабан, сопілка (за умови дотримання гігієни користування), ксилофон тощо) [2 МИО 1.1]; [2 МИО 1.2]; *придумує* образи і *створює* їх знайомими засобами музичної виразності [2 МИО 1.1]; *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах [2 МИО 1.2]; *виконує* пісні «у ролях», відтворюючи образ мімікою, пластикою, виразним інтонуванням; добирає реквізит [2 МИО 1.1]; [2 МИО 1.2]; [2 МИО 2.1]; *орієнтується* в поняттях музичної грамоти (нота, нотний стан, звук, тривалості (ціла, половинна, чверть, восьма), метр, розмір); *має уявлення* про запис нотного тексту) [2 МИО 2.2]; *виконує* прості живописні, графічні, декоративні, пластичні композиції [2 МИО 1.1]; *складає* та розташовує на площині (у просторі) окремі елементи зображень (форм) в просту композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну, просторову) [2 МИО 1.2];	Спів (співацька постава, дихання, інтонація, дикція). Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики. Інсценізування пісень, створення театралізованих образів. Ознайомлення з нотною грамотою (нотний стан, скрипковий ключ, ноти в межах І октави, тривалості звуків — ціла, половинна, чверть, восьма). Малювання графічними матеріалами, фарбами Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна). Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів. Використання різних ліній, плям, форм, кольорів та їх відтінків для створення візуальних образів. Вирізування, конструювання з паперу. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Ліплення з пластичних матеріалів різними прийомами і способами. Прикрашення місця, де навчається, живе. Організація робочого місця. Дотримання охайності та правил техніки безпеки. Інсценізування (виконання нескладних ролей), етюди-наслідування. Відтворення елементарних танцювальних елементів.

відповідно до задуму *обирає* формат для зображення (вертикальний, горизонтальний) композиції; *використовує* всю площину аркуша [2 МИО 1.1];	Імпровізування засобами пантоміми (міміка, жести). Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану
використовує основні, похідні, теплі й холодні кольори; *утворює* відтінки кольорів [2 МИО 1.2]; *експериментує з* кольорами, лініями, формами тощо [2 МИО 1.2]; *користується* художніми та природними матеріалами, палітрою, пензлями, стеками,ножицями тощо; *втілює* задум [2 МИО 1.2]; *працює* (вирізує, конструює) з папером, з природними матеріалами [2 МИО 1.2]; *дотримується* правил техніки безпеки [2 МИО 1.1]; *бере участь* у прикрашенні середовища,у якому живе і навчається [2 МИО 1.3]; *виконує* нескладні ролі, етюди-наслідування [2 МИО 1.1]; *вправляється* в інтонації мовлення, чіткості дикції, виразності міміки і жесту, перевтілюючись у різних персонажів [2 МИО 1.2]; *рухається в* ритмі і темпі музики; *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом); *орієнтується у* просторі [2 МИО 1.1]; *дотримується* правил поведінки в театрі [2 МИО 3.3]; *імпровізує* засобами пантоміми (міміка, жести) [2 МИО 1.2]; *вирізняє* види мистецької діяльності, звернення до яких поліпшує його/її настрій [2 МИО 3.4]	
Сприймання та інтерпретація мистецтва	
сприймає твір мистецтва та *висловлює* враження, добираючи із запропонованих слова, які співзвучні особистим емоціям [2 МИО 2.1]; *визначає* темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький); динаміку (гучно, тихо); тембр (звучання хору та оркестру, окремих музичних інструментів (сопілка, бубон, барабан, скрипка, бандура, фортепіано тощо)), характеризує мелодію [2 МИО 2.2]; *визначає* колорит (теплий, холодний) творівмистецтва та учнівських робіт [2 МИО 1.1];[2 МИО 2.1];	Сприймання творів різних видів мистецтва. Обговорення вражень, емоцій, які вони викликали. Добір із запропонованих слів-характеристик, що співзвучні особистим емоціям та враженням. Визначення засобів виразності твору. Порівняння природних форм, образів довкілля з художнім (декоративним) трактуванням їх. Ознайомлення з деякими видами театру (ляльковий, музичний, драматичний), кіномистецтва (кінофільм, мультфільм (графічна, пластична, лялькова анімація)).

порівнює музичні та візуальні образи, твори мистецтва та явища довкілля [2 МИО 2.2]; [2 МИО 1.3]; *розрізняє* види театру (ляльковий, музичний, драматичний) та кінематографа (кінофільм, мультфільм) [2 МИО 2.2]; *використовує* театральну термінологію (сцена, актор, костюм, декорація) [2 МИО 2.1]; [2 МИО 2.2]; *виявляє* твори мистецтва, що змінюють або передають його/її настрій [2 МИО 3.4]	Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану
Комунікація через мистецтво	
виявляє (за допомогою вчителя) та бере участь в обговоренні інформації, здобутоїз творів мистецтва [2 МИО 3.3]; *презентує* результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо) [2 МИО 3.2]; *вербально описує* свій творчий задум; *визначає*, що вдалося, чи не вдалося у виконанні того, що було задумано [2 МИО 3.1]; [2 МИО 3.2]; *готовий /-а* до того, що може не вийтиз першого разу так, як задумав /-ла [2 МИО 3.1]; *виявляє* досягнення в художньо-творчій діяльності однолітків [2 МИО 3.3]; *бере участь у* колективному виконанні творчого задуму; у шкільних мистецьких заходах (концертах, виставках, інсценізаціях тощо); в обговореннях власних вражень від творів різних видів мистецтва [2 МИО 3.3]; *обговорює з* однолітками свої враження від творів різних видів мистецтва відомих митців, від дитячої творчості [2 МИО 3.3]; *дотримує* правил взаємодії і творчої співпраці [2 МИО 3.3]	*виявляє* (за допомогою вчителя) та бере участь в обговоренні інформації, здобутоїз творів мистецтва [2 МИО 3.3]; *презентує* результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо) [2 МИО 3.2]; *вербально описує* свій творчий задум; *визначає*, що вдалося, чи не вдалося у виконанні того, що було задумано [2 МИО 3.1]; [2 МИО 3.2]; *готовий /-а* до того, що може не вийтиз першого разу так, як задумав /-ла [2 МИО 3.1]; *виявляє* досягнення в художньо-творчій діяльності однолітків [2 МИО 3.3]; *бере участь у* колективному виконанні творчого задуму; у шкільних мистецьких заходах (концертах, виставках, інсценізаціях тощо); в обговореннях власних вражень від творів різних видів мистецтва [2 МИО 3.3]; *обговорює з* однолітками свої враження від творів різних видів мистецтва відомих митців, від дитячої творчості [2 МИО 3.3]; *дотримує* правил взаємодії і творчої співпраці [2 МИО 3.3]

3-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Художньо-творча діяльність	
виконує дитячі пісні (зокрема, музичний фольклор) [3 МИО 1.1]; *добирає* засоби музичної виразності (темп, динаміку), необхідні для створення настрою, характеру [3 МИО 1.1], [3 МИО 1.2]; *розуміє* значення вокальних вправ для правильного виконання; *стежить* за точністю і виразністю інтонування, чіткістю дикції, співацькою поставою, диханням [3 МИО 3.1]; *виконує* в ансамблі нескладні композиції (трикутник, бубон, маракас, дзвіночки, барабан, тріскавки, сопілка (за умови дотримання гігієни користування), ксилофон, металофон, синтезатор тощо) [3 МИО 1.1]; самостійно *добирає* тембр музичного інструмента для передачі відповідного образу [3 МИО 1.1], [3 МИО 2.1]; *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації) та на музичних інструментах [3 МИО 1.2]; *створює* варіанти ритмічного супроводу до пісні на музичному інструменті за вибором [3 МИО 1.2] *орієнтується* в поняттях музичної грамоти (звук, мелодія, акомпанемент, музична форма, динаміка, схеми диригування (на 2/4) [3 МИО 2.2]; *орієнтується* в нотному записі (за доцільності для виконання); *читає* запис найпростіших ритмів [3 МИО 2.2]; *організовує* самостійно робоче місце для занять різними видами образотворчої діяльності [3 МИО 1.1]; *дотримується* охайності і правил техніки безпеки; самостійно *користується* знайомими художніми інструментами (палітрою, різними видами пензлів, стеками, ножицями тощо) [3 МИО 1.1]; *добирає* художні матеріали відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), у якому працює [3 МИО 1.1]; *розпізнає* форми (реалістичні, декоративні); *досліджує* форму предмета та спрощує її до	Спів (співацька постава, дихання, інтонація, фразування, дикція). Оперування засобами виразності та способами створення вокального і вокально-ансамблевого / хорового художнього образу. Гра на музичних інструментах: створенняваріантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі зі створенням ритмічногосупроводу до пісні тощо. Правила гігієни у користуванні музичними інструментами. Оволодіння музичною грамотою (за необхідністю для художньо-творчої діяльності). Знайомство з елементарною нотною грамотою, необхідною для виконання творів. Відтворення запису найпростішихритмічних послідовностей Організація робочого місця для занятьобразотворчим мистецтвом. Освоєння інструментарію для образотворчої діяльності. Використання відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів. Зображення графічними та живописними матеріалами (традиційними та сучасними). Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об’ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях. Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Поняття про декор як засіб наповнення й збагачення форми. Елементарна стилізація форм та оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо). Розміщення об’єктів у форматі з дотриманням засобів та правил композиції, для підсилення композиційного

геометричної подібності [3 МИО 1.3]; *порівнює* будову різних природних форм, їх пропорції [3 МИО 1.3]; *добирає* відтінки кольору за насиченістю [3 МИО 1.2]; *створює* реалістичні, казкові, фантастичні образи [3 МИО 1.3]; *виконує* елементарні замальовки з натури та за уявою в ескізній формі (предмети побуту, об'єкти природи та архітектури) [3 МИО 1.3]; *створює* зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями,крапками різного розміру, формами, об'ємами, фактурами тощо [3 МИО 1.2]; *самостійно створює* просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), *використовує* усю площину аркуша; *виконує* прості композиції на площині та в об'ємі [3 МИО 1.2]; *обирає* формат (прямокутний, квадратний, трикутний, у колі, в овалі) для кращого втілення задуму [3 МИО 1.1]; *виділяє* композиційний центр, головне і другорядне, ураховуючи основні пропорції зображуваних предметів, композиційні засоби та правила [3 МИО 1.1]; *використовує* елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче — більше, яскравіше, тепліше, далі — менше та блідіше, холодніше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях [3 МИО 2.2]; *передає в зображеннях* елементарну будову птахів, тварин, людини, посильно передає рух; ілюзорні зміни розмірів предметів в залежності від розміщення у просторі; смислові зв'язки між об'єктами в сюжетних композиціях [3 МИО 1.3]; *розрізняє* особливості об'ємного (круглого та рельєфного) зображення [3 МИО 2.2]; *порівнює* найпростіші елементи об'ємних форм [3 МИО 1.3]; *виражає* особливості об'єкта як образу засобами форми і декору (як у об'ємному так й у площинному зображенні) [3 МИО 1.1]; *оздоблює* об'ємну форму рельєфним або живописним декором [3 МИО 1.1]; *конструює та створює* прості композиціїз паперу, художніх, природних та різних	центру. Застосування у художньо-творчій діяльності поняття контрасту форм, кольорів. Передача плановості у зображенні з натури та за уявою. Створення сюжетних композицій. Сприймання засобів виразності в скульптурі (барельєф, горельєф). Створення художнього образу засобами декоративної насиченості форми (фактурою,деталями, розписом). Прикрашання місця, де навчається, живе. Вирізування, конструювання з паперу та інших підручних матеріалів. Робота з природними матеріалами. Створення синтетичного художнього образу. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема під час рольового виконання пісні). Відтворення нескладних танцювальних елементів. Елементарне вправляння у сценічній поведінці. Добір реквізиту, бутафорії, деталей костюмів. Експериментування зі звуками, тембрами, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами. Спостереження за довкіллям для створення художніх образів (повадки тварин; характерні особливості ходи, жестів людей різного віку, інтонація мовлення людини в різних життєвих ситуаціях тощо), вплив світла на зміну кольорів у природному середовищі. Самовираження в художньо-творчій діяльності. Культура глядача, слухача

підручних матеріалів, самостійно *добирає* складові композиції [3 МИО 1.2]; творчо *використовує* різні техніки, інструменти та матеріали для втілення власного задуму (саморобні штампи, набризк, декупаж, колаж) [3 МИО 1.2]; *поєднує* засоби різних видів мистецтва для втілення художнього задуму [3 МИО 1.1], [3 МИО 2.2]; *імпровізує* засобами пантоміми (міміка, жести); пластично інтонує музичні образи [3 МИО 1.2]; *виконує* нескладні ролі (у тому числі, пісні «у ролях»), *добирає засоби* вираження (темп, тембр голосу, динаміку, рухи, міміку)[3 МИО 1.1], [3 МИО 1.2]; *грає* елементарні театральні етюди (самостійно *обирає* відомих персонажів та перевтілюється в них, зокрема, *імітує* характерні рухи, ходу, звуки, міміку тощо) [3 МИО 1.2]; *вправляється* над інтонацією мовлення, диханням; дикцією, мімікою, жестами; *рухається* під музику*, добираючи* відомі танцювальні елементи (народні, сучасні); *узгоджує* свої рухи з музичним супроводом (співом); *створює* сценічні інтерпретації пісенних образів [3 МИО 1.1]; *використовує* атрибути для підсилення синтетичної виразності (із запропонованих) [3 МИО 1.1]; *комбінує* знайомі художні техніки, звуки, ритми, рухи, лінії, кольори, форми, фактури, матеріали тощо для втілення ідеї в художньому образі [3 МИО 1.2]; *створює* образи, використовуючи знайомі засоби та способи, за уявою [3 МИО 1.1], [3 МИО 1.2]; *створює* образи (звуки, слова, пантоміма, рухи, лінії, кольори, об’єми, декор тощо), якими може виразити свої почуття та емоції [3 МИО 3.4]; *виокремлює і фіксує* в доступний спосіб цікаві явища довкілля; відтворює їх у творчій діяльності (імпровізаціях мелодій, інсценізації пісень, пластичному інтонуванні) [3 МИО 1.3]; *пропонує* ідеї оздоблення місця, де навчається, живе [3 МИО 1.3]; *реалізовує* їх (за допомоги інших або самостійно втілює	

нескладний задум оздоблення місця, де навчається і власного помешкання [3 МИО 1.3]; *розпізнає* власні емоції від художньої творчості, обирає види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою [3 МИО 3.4]; передає власні емоції у творчій роботі за допомоги кольору [3 МИО 1.1], [3 МИО 3.4]; *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва(театрі, музеї тощо) [3 МИО 3.3]	
Сприймання та інтерпретація мистецтва	
емоційно сприймає твори різних видів мистецтва і виявляє враження у вербальний або невербальний спосіб [3 МИО 2.1]; *вирізняє* елементи музичної мови, застосовані для характеристики музичного образу, зокрема із сюжетною (літературною) програмою (мелодія, темп, динаміка, гучність, ритм, тембр (голос та деякі музичні інструменти), лад (мажор, мінор) [3 МИО 2.2]; *розпізнає* прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, куплетна) [3 МИО 2.1], [3 МИО 2.2]; *визначає* особливості втілення образу у творах образотворчого мистецтва та архітектури [3 МИО 2.2]; *характеризує* колір об'єктів довкілля відповідно до часу доби та пір року [3 МИО 2.2]; *висловлює* судження щодо передання емоційного стану зображуваних об'єктів та явищ навколишнього світу у творі (зокрема, у стані спокою та в русі) [3 МИО 2.1]; *визначає* композиційну будову твору образотворчого мистецтва та архітектури [3 МИО 2.2]; *вирізняє* кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), насиченість (яскравий, тьмяний) загальний колорит; елементи композиції твору (центр, головне і другорядне); побудову твору (симетричну та асиметричну, статичну, динамічну, ритмічну, метричну) [3 МИО 2.1]; *цілісно охоплює увагою* художній твір; зосереджується на характерних деталях;	Сприймання творів різних видів мистецтва. Засоби виразності (елементи мови) різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо). Участь в обговоренні мистецького творуз використанням знайомих мистецьких термінів. Використання декору для створення образу. Ознайомлення з елементарними поняттями з кольорознавства та композиції. Сприймання синтетичних образів. Зіставлення виразних засобів різних видів мистецтва. Зіставлення художніх образів, подібних за сюжетом та втілених у різних видах мистецтва. Мистецька пропедевтика. Знайомство з різновидами музичного(вокальна, інструментальна), образотворчого (живопис, графіка, скульптура); театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна), кіно (кінофільм, мультфільм); жанрами музичного мистецтва (пісня, танець, опера, балет); жанрами образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів (рослинний, геометричний тощо) та за призначенням (стрічковий, розетка); видами анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), танцями (гопак, козачок, вальс, полька тощо). Спостереження за довкіллям та його втіленням у художніх образах. Самопізнання через сприймання творів мистецтва

порівнює музичні та візуальні, хореографічні образи [3 МИО 2.1]; зіставляє твори мистецтва та явища довкілля (за допомоги вчителя / учительки) [3 МИО 1.3], [3 МИО 2.2]; *вирізняє* елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального / екранного твору [3 МИО 2.2]; *розрізняє* засоби виразності та характеризує музичні твори вокальні та інструментальні [3 МИО 2.2]; *розрізняє засоби виразності та характеризує твори* живопису, графіки, скульптури [3 МИО 2.2]; *розрізняє* та *характеризує* засоби виразності різновидів театрального мистецтва (драматичний, ляльковий, музичний), народної, класичної та сучасної хореографії [3 МИО 2.2]; *розрізняє та характеризує* засоби виразності анімаційних фільмів [3 МИО 2.2]; *розпізнає та характеризує* художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо) [3 МИО 2.2]; порівнює природні форми, образи довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням[3 МИО 1.3]; *визначає* власні емоції від сприймання мистецьких творів [3 МИО 3.4]; *добирає* слова для характеристики вражень із власного запасу [3 МИО 3.3]; *пояснює,* що подобається або не подобається у творі [3 МИО 2.1]; *обирає* твори відповідно до свого настрою; пояснює, від чого дістає насолоду; добирає твори для поліпшення свого настрою [3 МИО 2.1], [3 МИО 3.4]; *відтворює* емоційні враження від твору мистецтва улюбленими художніми засобами [3 МИО 3.4]; *порівнює* свої настрій та почуття із тими, що втілені у художньому творі (на основі діалога між автором та глядачем) [3 МИО 2.1]	

Вербальний опис вражень, емоцій, викликаних творами. Використання у сприйманні творів різних видів мистецтва для задоволення та поліпшення власного емоційного стану. Самовираження у художньо-творчій діяльності. Розуміння значення мистецтва у житті людини	
Комунікація через мистецтво	
характеризує власну творчість за поданими орієнтирами [3 МИО 3.1]; *пояснює,* що вдалося чи не вдалося; визначає за допомоги вчителя / учительки труднощі; *обирає* (за допомоги вчителя / учительки) спосіб удосконалення [3 МИО 3.2]; *презентує* результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо)перед рідними, однолітками [3 МИО 3.2]; *пояснює* задум [3 МИО 3.2]; *визначає досягнення* однолітків у художньо-творчій діяльності, виявляючи доброзичливість у висловлюваннях [3 МИО 3.3]; *обговорює з* іншими враження від сприймання творів різних видів мистецтва та творчої діяльності, поважаючи уподобання інших [3 МИО 3.3];*бере участь* у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, виставках,фестивалях, інсценізаціях народних обрядів, артмобах, тижнях мистецтва тощо), у колективних творчих проєктах, зокрема із використанням засобів улюбленого виду мистецтва і художньо- творчої діяльності [3 МИО 3.3]; *виконує* різні дії / ролі в колективному творчому процесі, *виявляючи повагу* до інших [3 МИО 3.3]	*характеризує* власну творчість за поданими орієнтирами [3 МИО 3.1]; *пояснює,* що вдалося чи не вдалося; визначає за допомоги вчителя / учительки труднощі; *обирає* (за допомоги вчителя / учительки) спосіб удосконалення [3 МИО 3.2]; *презентує* результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо)перед рідними, однолітками [3 МИО 3.2]; *пояснює* задум [3 МИО 3.2]; Дотримання правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації

4-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Художньо-творча діяльність	
виконує дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), називаючи жанри виконуваних пісень (колискові, закличні, веснянки, щедрівки тощо), *виконує* прості канони [4 МИО 1.1]; *добирає* засоби музичної виразності (темп, динаміку, штрихи, тембр), необхідні для створення образу пісні, пропонуючи різні варіанти [4 МИО 1.1], [4 МИО 1.2]; *пояснює* значення вокальних вправ для правильного виконання; *стежить* за точністю і виразністю інтонування, чіткістю дикції (вимови), фразування; *стежить* за співацькою поставою, диханням [4 МИО 3.1]; *грає* в ансамблі нескладні композиції (трикутник, бубон, барабан, тріскавки, сопілка (за умови дотримання гігієни користування), ксилофон, металофон, синтезатор тощо) [4 МИО 1.1]; *самостійно добирає* тембр музичного інструмента для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір; *демонструє* способи звуковидобування на найпростіших інструментах [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.1]; *орієнтується в* поняттях музичної грамоти (звук, мелодія, акомпанемент, музична форма, динаміка, схеми диригування (на 2/4; 3/4) тощо); *орієнтується* в нотному записі (за доцільності для виконання); *читає* і *виконує* найпростіший ритмічний супровід, зокрема в різних темпах та динаміці, у русі (плескання, відбивання ногами та з використанням ударних інструментів [4 МИО 2.2]; *імпровізує* голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах; *створює* найпростіші ритмічні варіації супроводу до пісні або інструментальної мелодії (2/4, 3/4, 4/4), *самостійно добирає* різноманітні інструменти для супроводу, *імпровізує із поєднанням* (чергуванням) співу та гри на музичних інструментах [4 МИО 1.2];	Спів (співацька постава, дихання, фразування, дикція, відтворення характеру, настрою). Створення образу пісні. Інтонування. Оперування засобами виразності та способами створення вокального і вокально-ансамблевого (хорового) художнього образу. Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, відтворення ритмічних послідовностей на різних інструментах; гра в ансамблі (зокрема, за заданими простими ритмічними рисунками). Знайомство з елементарною музичною грамотою (за необхідністю для художньо-творчої діяльності), зокрема необхідною для виконання, читання і запису найпростіших ритмічних послідовностей. Визначення виконавських труднощів. Використання правил культури роботи, гігієни і техніки безпеки під час художньо-творчої діяльності. Бачення (при спрямуванні вчителя) недоліків у своїй роботі та виправляння їх. Вільне користування (традиційними та сучасними) графічними, живописними інструментами та матеріалами під час художньо-творчої діяльності в різних художніх техніках. Ліплення з пластичних матеріалів пластичним і конструктивним способом. Вирізування з паперу, конструюванняз природного матеріалу. Використання різних засобів образотворчої виразності для створення образів у жанрах: натюрморт, портрет, побутовий жанр, анімалістичний жанр та ілюструванні літературних творів. Зображення багатопланової композиції з 2-х (3-х) об’ємних предметів (натюрморт), просторової композиції (пейзаж), тематичної композиції (побутовий жанр); декоративної композиції в об’ємі (ліплення,чеканка) або на площині (розпис, витинання, керамічна

дотримується правил техніки безпеки; *добирає* інструменти, художні матеріали відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне тощо), у якому працює [4 МИО 1.1]; *виконує* площинні живописні та графічні зображення; об'ємні композиції [4 МИО 1.3]; *дотримується* правил зображення об'ємних предметів [4 МИО 1.1]; *спостерігає* залежність впливу освітлення на зміну кольору [4 МИО 1.3]; *використовує* емоційні можливості кольору: висвітлення та затемнення кольорів [4 МИО 1.1]; *розрізняє* види штрихування для передання об'єму зображуваного об'єкта [4 МИО 1.1]; *передає* характерні особливості жіночого, чоловічого, дитячого образів, професії через одяг та зовнішні ознаки; особливості будови птахів, тварин і пластичну виразність руху; характер силуетної форми архітектурних споруд [4 МИО 1.3]; *створює* відкриту чи закриту декоративну композицію (на площині або в об'ємі) [4 МИО 1.2]; *має уявлення* про види і характерні особливості народних художніх промислів України [4 МИО 2.1]; *виділяє* композиційний центр головне і другорядне у сюжетній композиції [4 МИО 1.1]; *дотримується* цілісності при створенні композиції [4 МИО 1.1]; *використовує* елементарні закони перспективи передаючи плановість простору у площинних зображеннях, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів [4 МИО 1.2]; під час створення композиції *використовує* усю площину аркуша [4 МИО 1.1]; *конструює та створює* прості композиції з паперу, художніх, природних та підручних матеріалів, самостійно *добирає* складові композиції [4 МИО 1.2]; *міксує* техніки та матеріали (гуаш, фломастер, витинання) для втілення власного задуму (зокрема, інсталяція) [4 МИО 1.2]; *поєднує* засоби різних видів мистецтва для втілення художнього задуму [4 МИО 1.2]; *імпровізує* засобами пантоміми (міміка,	народна іграшка тощо). Створення синтетичного художнього образу. Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема, під час рольового виконання пісні, музичного твору з характерною сюжетною програмою). Елементарне вправляння у сценічній поведінці, участь в ансамблевих формах театралізацій, інсценізацій. Імпровізація засобами пантоміми (міміка, жести), у тому числі з партнерами. Відтворення елементарних танцювальних елементів. Елементарне оформлення сценічного простору для інсценізацій, театралізацій (створення бутафорії, деталей реквізиту. Елементи гриму. Виразність костюма). Експериментування зі звуками (тембрами, регістрами), ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо. Дослідження довкілля, фіксація і використання спостережень із власного досвіду для створення художніх образів (повадки тварин; характерні особливості ходи, жестів людей різного віку, інтонація мовлення і пластики людини в різних життєвих ситуаціях тощо). Прикрашання місця, де навчається, живе. Самопізнання і самовираження в художньо-творчій діяльності. Використання видів мистецької діяльності та власних уподобань для задоволення та поліпшення емоційного стану. Виховання культури глядача, слухача

жести, хода, мовлення, зміна темпоритму); пластично інтонує інструментальну музику (без слів), передаючи настрій [4 МИО 1.2]; *самостійно добирає і пояснює* засоби виразності різних мистецтв для створення синтетичного образу (темп, тембр голосу, динаміка, рухи, міміка, колір і форма костюму, гриму, деталей оформлення простору), покладаючись на власний досвід [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.2]; *створює* сценічні інтерпретації пісенних образів, *виконує* нескладні ролі (в тому числі, пісні «у ролях») [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.2]; *грає* елементарні театральні етюди (перевтілюється у запропонованих персонажів [4 МИО 1.2]; *вправляється* над інтонацією мовлення, диханням; дикцією, мімікою, жестами; *імітує* характерні рухи, ходу, звуки, міміку, інтонацію і тембр, ритм мовлення, *пояснює різницю у* виборі засобів виразності характерних персонажів) [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.2]; *рухається* під музику*, використовуючи* відомі танцювальні елементи (народні, сучасні, спортивні тощо) відповідно до стилю музики [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.2]; *демонструє* елементи деяких народно-сценічних та побутових танців (гопак, козачок, вальс, полька, мазурка, полонез, лезгінка тощо) [4 МИО 1.1], [4 МИО 2.2]; *узгоджує* рухи з музичним супроводом (співом), *орієнтується* у сценічному (танцювальному) просторі; використовує найпростіші прийоми сценічної поведінки (вітання, поклони, звернення до публіки тощо) [4 МИО 3.2], [4 МИО 3.3]; *добирає* атрибути для підсилення виразності (із запропонованих або знайомих предметів) [4 МИО 1.1]; *експериментує* зі знайомими художніми техніками, звуками різних тембрів (вокальними та інструментальними, у тому числі із доцільним застосуванням шумових ефектів), з лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо [4 МИО 1.2]; *придумує* образи, використовуючи знайомі засоби виразності та способи творення (звуки, слова, пантоміма, рухи, лінії, кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції; *доцільно комбінує* елементи для втілення ідеї	

в художньому образі [4 МИО 1.1]; *виокремлює* і фіксує в доступний спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки тощо) цікаві явища довкілля, використовує (поєднує, комбінує) їх у творчій діяльності [4 МИО 1.3]; *організовує* середовище навколо себе: *пропонує* ідеї його оформлення та можливі засоби їх художнього втілення [4 МИО 1.3]; *створює* елементи композиції / декору для оформлення середовища, у якому живе і навчається; використовує побачене і почуте в художньо-творчій діяльності [4 МИО 1.3]; *розпізнає* власні емоції від різних видів мистецької діяльності [4 МИО 3.4]; *визначає* улюблені види мистецької діяльності, займається ним / ними у вільний час для задоволення; пояснює свій інтерес до певного виду діяльності; обирає їх відповідно до свого настрою, визначає твори мистецтва, звернення до яких поліпшує настрій [4 МИО 3.4]; *дотримується* загальноприйнятих правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо) [4 МИО 3.3]	
Сприймання та інтерпретація мистецтва	
емоційно сприймає твори різних видів мистецтва і виявляє враження у вербальний або невербальний спосіб; *відтворює* емоційні враження від мистецтва різними художніми засобами; *пояснює,* що подобається або не подобається у творі [4 МИО 2.1]; *вирізняє і характеризує* елементи музичної мови, застосовані для характеристики музичного образу (мелодія, темп, динаміка, ритм, регістр, характер музичної інтонації); тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), розпізнає музичні форми (рондо, варіації) [4 МИО 2.1], [4 МИО 2.2]; *вирізняє і характеризує* елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва, застосовані для характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію) [4 МИО 2.2]; *цілісно охоплює увагою* художній твір;	Сприймання творів різних видів мистецтва. Опанування засобами виразності (елементами) різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія, кіно тощо). Вербальна характеристика змісту творів,які мають зображальну або літературну (сюжетну) програму, яскраво виражену жанрову основу (знайомі танці, пісня — колискова, коломийка інші). Сприймання синтетичних образів. Зіставлення і характеристика засобів виразності різних видів мистецтва (музичне, образотворче, театр, хореографія,кіно тощо) Зіставлення художніх образів, подібнихза сюжетом та втілених у різних видах мистецтва. Мистецько-понятійна пропедевтика.Мистецька обізнаність. Різновиди музичного (вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна, хорова, симфонічна музика), образотворчого (живопис, графіка, скульптура). Поняття про мистецтво архітектури. Сценічні мистецтва: театр (драматичний,

зосереджується на характерних деталях; виявляє здатність керувати увагою під час сприймання; *відзначає кульмінацію у* музичному творі, танці, виставі [4 МИО 2.1]; *порівнює* музичні та візуальні, сценічні, хореографічні образи [4 МИО 2.2]; *зіставляє* художні образи та явища довкілля (за допомоги вчителя / учительки) [4 МИО 1.3], [4 МИО 2.2]; *вирізняє* елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва для характеристики цілісного художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, грим, реквізит, освітлення, музичне оформлення театрального / екранного твору [4 МИО 2.2]; *вирізняє і порівнює* засоби виразності різних видів мистецтва у створенні подібних образів (зокрема, персонажів казок, тварин, героїчних, фантастичних інших характерних образів, явищ природи) [4 МИО 2.2]; *розпізнає та характеризує* художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо); *розрізняє* засоби та характеризує музичнітвори вокальні та інструментальні (симфонічні), хорові *називає* знайомі інструменти оркестру; *розрізняє* тембри вокальних голосів; *характеризує* твори живопису, графіки, скульптури, *розрізняє* засоби художньої виразності [4 МИО 2.2]; *розрізняє* та *характеризує* засоби виразності різновидів театрального мистецтва (драматичний, ляльковий, музичний — опера, балет, мюзикл), народної, класичної, сучасної хореографії [4 МИО 2.2]; *розрізняє* та *характеризує* засоби виразності анімаційних фільмів [4 МИО 2.2]; *наводить приклади* жанрів циркового мистецтва, покладаючись на власний досвід [4 МИО 2.2]; *розпізнає* за характерними ознаками деякі жанри музичного і музично-театрального (пісня, танець, опера, балет, мюзикл тощо) [4 МИО 2.2]; *має уявлення* про етнічне походження і *характеризує* елементи деяких народних танців (гопак, козачок, полька, мазурка,	ляльковий, зокрема, види ляльок, музичний); хореографія (народна, класична,сучасна, зокрема деякі народно-сценічні та побутові танці — гопак, козачок, вальс, полька, мазурка, полонез тощо). Цирк. Екранні мистецтва (кінофільм, мультфільм, зокрема різновиди анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна)). Жанри образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка). Мистецькі професії відповідно до видів мистецтва. Дослідження довкілля. Проведення паралелей між явищами довкілля і художніми образами в різних видах мистецтва. Самопізнання через сприймання творів мистецтва. Вербальний опис вражень, емоцій, викликаних творами. Самокорекція емоційних станів засобами мистецтва. Використання творів різних видів мистецтва для задоволення та поліпшеннявласного емоційного стану

лезгінка тощо) [4 МИО 2.2]; *називає* характерні особливості жанрів образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна) [4 МИО 2.2]; *порівнює* природні форми, образи довкілля з їх художнім трактуванням [4 МИО 2.1]; *розпізнає* і *характеризує* власні емоції, враження від сприймання мистецьких творів [4 МИО 3.4]; *пояснює,* що подобається або не подобається у творі [4 МИО 3.4]; *порівнює свої уподобання* щодо різних видів мистецтва [4 МИО 3.4]; *визначає* свої враження від різних творів одного виду мистецтва (за жанрами, настроями, образами, засобами виразності тощо) [4 МИО 3.3], [4 МИО 3.4]; *вирізняє* та *обирає* для сприймання твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій [4 МИО 3.4]; *рекомендує* улюблені твори для сприймання іншим [4 МИО 3.3]	
Комунікація через мистецтво	
характеризує власну творчість за поданими орієнтирами, *аналізує* свої досягнення, свої сильні сторони, визначає за допомоги вчителя / учительки необхідні для самовдосконалення дії [4 МИО 3.1]; *обирає* (за допомоги вчителя / учительки) спосіб удосконалення та може його пояснити [4 МИО 3.1]; *презентує* створені художні образи, обираючи за допомоги вчителя / учительки спосіб презентування (спів, танцювальні рухи, пантоміма, витвори образотворчого мистецтва, інформаційні технології) перед рідними, однолітками, молодшими учнями [4 МИО 3.2]; *пояснює* задум, *захищає* свою позицію [4 МИО 3.2] *визначає* досягнення в художньо-творчій діяльності однолітків, виявляючи об'єктивність і доброзичливість у висловлюваннях [4 МИО 3.1]; обговорює з іншими враження від сприймання творів різних видів мистецтва та творчої діяльності, поважаючи	Презентація власних творчих досягнень. Оцінювання власної творчості за поданими орієнтирами. Відстоювання права на самовираження. Виховні ситуації на основі творів мистецтва (обговорення сюжетів, характерів, учинків, дій персонажів, створюваних мистецькими засобами). Порівняння сюжетів, учинків тощо персонажів творів з життєвими ситуаціями. Оцінювання творчих здобутків однолітків Колективне виконання творчого задуму. Оцінювання і самооцінюванняу колективній творчості. Робота з найпростішими джерелами інформації. Участь у шкільних мистецьких заходах. Участь в оформлення художніми засобами немистецьких заходів (олімпіад, тематичних ранків, спортивних змагань тощо). Дотримання правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації. Партнерство на сцені (у виконавській

уподобання та інтереси інших; ділиться своїми спостереженнями у довкіллі та соціумі [4 МИО 3.3]; *знаходить* просту мистецьку інформацію (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), ділиться нею з іншими, пояснює свої уподобання [4 МИО 3.2], [4 МИО 3.3]; *бере участь* у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях народних обрядів, артмобах, тижнях мистецтва тощо), колективних творчих проєктах, зокрема із використанням засобів різних видів мистецтва і художньо-творчої діяльності [4 МИО 3.3]; *виконує* різні дії / ролі в колективному творчому процесі; *дотримується* правил взаємодії і творчої співпраці, *виявляє повагу* до інших [4 МИО 3.3]	музичній або театральній творчості)

Фізкультурна освітня галузь
Фізична культура.

Метою навчання фізичної культури є всебічний фізичний розвиток особистості учня засобами фізкультурної та ігрової діяльності, формування в молодших школярів ключових фізкультурних компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчих занять і виховання фізично загартованих та патріотично налаштованих громадян України.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– виховання в молодших школярів розуміння значущості занять фізичними вправами, спортивними іграми як важливого засобу зміцнення здоров'я, отримання задоволення, гартування тіла та характеру, самовираження, соціальної взаємодії у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

– формування в учнів здатності володіння різними способами рухової діяльності, виконання фізичних вправ; уміння грати в рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами;

– розвиток у молодших школярів здатності встановлювати причинно- наслідкові зв'язки позитивних та негативних чинників щодо стану свого здоров'я та фізичного розвитку;

– використовувати різні способи пошуку корисної інформації у довідникових джерелах, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікативних технологій і критичного мислення;

– формування в учнів здатності творчо застосовувати набутий досвід з фізичної культури, використовувати сили природи для зміцнення здоров'я та фізичного вдосконалення;

– розвиток у молодших школярів здатності застосовувати навички самоконтролю і самооцінювання власного фізичного стану, дотримуватися санітарно-гігієнічних правил та безпечної поведінки в процесі фізкультурно- оздоровчої діяльності;

– розвиток в учнів здатності спілкуватися і взаємодіяти з дорослими й однолітками, співпрацювати та досягати спільних командних цілей у процесі спортивно-ігрової діяльності, використовувати термінологічний апарат з фізичної культури рідною мовою під час фізкультурно-оздоровчої діяльності;

– виховання в молодших школярів емоційно-ціннісного ставлення до занять фізичною культурою та спортом, здатності добирати фізичні вправи для розвитку фізичних якостей з урахуванням індивідуальних можливостей, бажання керуватися правилами безпечної і чесної гри, уміння боротися, вигравати і програвати; формування

зацікавленості досягненнями українських спортсменів на Олімпійських іграх та інших спортивних змаганнях.

Зазначена мета і завдання реалізуються за такими **змістовими лініями**: «Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність».

Змістова лінія ***«Рухова діяльність»*** передбачає формування в молодших школярів уявлення про фізичну культуру як сукупність різноманітних фізичних вправ, способів рухової та ігрової діяльності, спрямованих на фізичний розвиток, зміцнення здоров'я та формування в молодших школярів умінь і навичок володіння різними способами рухової діяльності; здатності виконання вправ основної гімнастики, організовуючих вправ, елементів акробатики, вправ корегувальної спрямованості та тих, що пов'язані з незвичним положенням тіла у просторі, ходьбою, бігом, танцювальними кроками, лазінням і перелізанням, стрибками; навичок володіння м'ячем; розвиток фізичних якостей; формування правильної постави й профілактику плоскостопості.

Змістова лінія ***«Ігрова та змагальна діяльність»*** передбачає виховання в молодших школярів ініціативності, активності та відповідальності у процесі рухливих і спортивних ігор за спрощеними правилами; забезпечення усвідомлення важливості співпраці під час ігрових ситуацій; формування уміння боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю сприймати поразку, контролювати свої емоції, організовувати свій час і мобілізувати ресурси, оцінювати власні можливості в процесі ігрової та змагальної діяльності, виконувати різні ролі в ігрових ситуаціях, відповідати за власні рішення користуватися своїми перевагами і визнавати недоліки в тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо); формування в молодших школярів умінь і навичок виконання естафет.

1-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	**Зміст навчання**
Рухова діяльність	
має уявлення про фізичну культуру як сукупність різноманітних фізичних вправ, спрямованих на фізичний розвиток та зміцнення здоров'я людини [1 ФІО 2.2]; *розуміє* терміни з предмету «фізична культура» [1 ФІО 1.2]; *пояснює* значення фізичних вправ для формування правильної постави [1 ФІО 2.2]; *називає* життєво важливі способи пересування людини [1 ФІО 1.1]; *виконує* організовуючі вправи команди	Фізична культура як сукупність різноманітних фізичних вправ, спрямованих на фізичний розвиток та зміцнення здоров'я людини. Терміни з предмету «фізична культура».Фізичні вправи — засіб формування правильної постави. Життєво важливі способи пересування людини. Культура рухів з елементами гімнастики: організовуючі вправи. Вправи для оволодіння навичками

на шикування в шеренгу, колону по одному,в коло; розмикання на інтервал; загальнорозвивальні вправи без предмета (імітаційного характеру) та з предметами; комплекс вправ ранкової гігієнічної гімнастики, присідання тощо [1 ФІО 1.1]; *виконує* ходьбу на носках, на п'ятах, з високим підніманням стегна, у напівприсіді,у присіді, з різними положеннями рук, ходьбу «змійкою»; біг з високим підніман- ням стегна, із закиданням гомілок зі зміною напряму і різних вихідних положень; танцювальні кроки; танцювальні імпровіза-ційні вправи; лазіння по горизонтальній та похилій гімнастичній лаві; по гімнастичній стінці у різних напрямах; перелізання через перешкоди [1 ФІО 1.1]; *виконує* вправи з малим м'ячем; вправи з великим м'ячем [1 ФІО 1.3]; *володіє* елементарними навичками виконання стрибків: на місці на одній нозі, на двох ногах з просуванням уперед, назад, у присіді правим та лівим боком; стрибки в глибину; стрибки у висоту; стрибки у довжину з місця поштовхом однієї і двох ніг [1 ФІО 1.1]; *виконує* вправи для розвитку фізичних якостей: *сили* — підтягування у висі лежачи та у висі (хлопці), згинання та розгинання рук в упорі лежачи від гімнастичної лави та від підлоги (хлопці); *швидкості* — повторний біг на 3–4 × 10 м; пришвидшенняз різних вихідних положень; *витривалості* — біг почергово з ходьбою; пересування на лижах; нахили тулуба в різних напрямах у положенні стоячи, пружні нахили у положенні сидячи; «напівшпагат», «шпагат»; *координації* — пересування по підвищеній та обмеженій за площиною опорі, «човниковий» біг 4 × 9 м, 3 × 10 м [1 ФІО 1.2]; [1 ФІО 1.3]; *виконує* загальнорозвивальні вправи без предметів на місці; вправи для верхніх кінцівок і плечового поясу; згинання та розгинання верхніх кінцівок, колові рухи руками у фронтальній та сагітальній площині; загальнорозвивальні вправи в русі:	пересувань. Вправи для опанування навичок володіння м'ячем. Вправи для оволодіння навичками стрибків. Вправи для розвитку фізичних якостей. Вправи для формування поставиі профілактики плоскостопості. Вправи для оволодіння навичками пересувань на лижах*. Вправи для оволодіння навичками плавання*. Правила безпечної поведінки на воді
Ігрова та змагальна діяльність	

бере участь у рухливих іграх та естафетах, виконуючи різні ролі в процесі рухливих ігор [1 ФІО 1.3]; [1 ФІО 3.1]; [1 ФІО 3.3]; *дотримується правил* безпечної поведінки щодо себе та однокласників у процесі рухової та змагальної діяльності [1 ФІО 3.2]	*бере участь у* рухливих іграх та естафетах, виконуючи різні ролі в процесі рухливих ігор [1 ФІО 1.3]; [1 ФІО 3.1]; [1 ФІО 3.3]; *дотримується правил* безпечної поведінки щодо себе та однокласників у процесі рухової та змагальної діяльності [1 ФІО 3.2]

* Оволодіння навичками плавання за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

* Оволодіння навичками пересувань на лижах за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

2-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Рухова діяльність	
розуміє значущість рухового режиму для зміцнення здоров'я та фізичного розвитку [2 ФІО 2.2]; *пояснює* значення і правила ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурних хвилинок та фізкультурних пауз для фізичного розвитку та здоров'я людини; значущість загартування як засобу зміцнення здоров'я [2 ФІО 2.2]; *дотримується* рухового режиму протягом дня [2 ФІО 1.2]; [2 ФІО 2.2]; *називає* основні фізичні якості людини, фізичні вправи та їх вплив на формування фізичних якостей [2 ФІО 2.3]; *дотримується* правил особистої гігієни в режимі дня [2 ФІО 2.1]; [2 ФІО 2.2]; *виконує* організовуючі вправи команди на розмикання й змикання приставними кроками, перешикування із колони по одному в колону по три (чотири) [2 ФІО 1.1]	Руховий режим дня молодшого школяра. Значення і правила виконання ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурної хвилинки та фізкультурної паузи. Рухова активність протягом дня. Фізичні вправи та їх вплив на формування фізичних якостей. Правила особистої гігієни молодшого школяра. Культура рухів з елементами гімнастики: організовуючі вправи
добирає та виконує загальнорозвивальні вправи: комплекси вправ ранкової гімнастики без предмета (імітаційного характеру), з м'ячем, скакалкою; комплекси фізкультурних пауз та фізкультурних хвилинок [2 ФІО 1.2]; [2 ФІО 2.2]; *виконує* присідання; виси; підтягування у висі (хлопці), у висі лежачи (дівчата); елементи акробатики [2 ФІО 1.2]; [2 ФІО 2.2]; *володіє* навичками пересувань: ходьба широкими кроками, зі зміною частоти кроку; ходьба із пришвидшенням та уповільненням, приставним кроком правим і лівим боком; біг; біг почерговоз ходьбою; танцювальні кроки; лазіння; подолання штучних перешкод [2 ФІО 1.1]; *володіє* навичками виконання вправ з малим м'ячем: метання малого м'яча у щит; метання малого м'яча у горизонтальну ціль; метання малого м'яча з-за голови на дальність [2 ФІО 1.3]; *виконує* вправи з великим м'ячем: кидки м'яча знизу із положення сидячи та стоячи,	а) загальнорозвивальні вправи; б) положення тіла у просторі: сіди, упори, виси, елементи акробатики. Вправи для оволодіння навичками пересувань. Вправи для опанування навичок володіння малим м'ячем. Вправи з великим м'ячем.

передавання і ловіння м’яча двома руками від грудей (у колі, парах, трійках), передача м’яча двома руками з ударом об підлогу; ведення м’яча правою та лівою рукою з одночасними кроками; зупинки м’яча, що котиться, підошвою та внутрішньою стороною ступні, удари внутрішньою стороною ступні по м’ячу, що котиться; ведення м’яча внутрішньою та зовнішньою частинами підйому (по прямій, по дузі, між стійками) [2 ФІО 1.3];	Вправи для оволодіння навичками стрибків.
виконує стрибки на місці з поворотами на 45, 90, 180 градусів по «купинах»; стрибки зі скакалкою; стрибки через довгу скакалку, яка обертається вперед; стрибкиу глибину з висоти до 80 см з м’яким приземленням; стрибки у висоту; стрибки через перешкоди висотою до 50 см поштовхом однією та двома ногами; стрибки у висоту з прямого розбігу (через гумову мотузку); стрибки у довжину тощо [2 ФІО 1.1]; [2 ФІО 2.3];	Вправи для розвитку фізичних якостей.
виконує фізичні вправи для розвитку фізичних якостей: *сили* — загальнорозвивальні вправи з гімнастичними палицями; кидки баскетбольного м’яча з-за голови із різних положень; лазіння по горизонтальній гімнастичній лаві одноіменним та різноіменним способами (без допомоги ніг); багатоскоки; стрибки через перешкоди; підтягування у висі та у висі лежачи (хлопці);	
пересування у положенні сіду, зігнувши ноги (у різних напрямах); *швидкості* — пришвидшення з різних вихідних положень, повторний біг 3–10 м, біг із пришвидшеннями за сигналом; стрибки зі скакалкою; витривалості — біг у чергуванні з ходьбою до 1 000 м, біг на дистанцію до 500 м малої інтенсивності;	Вправи для формування поставиі профілактики плоскостопості.
гнучкості — махові рухи правою і лівою ногою у бічній та лицьовій площині, стоячи біля опори та під час ходьби; прогинання та вигинання тулуба у положенні упору стоячи на колінах; пружні похитування у положенні випаду; прогинання тулубау положенні лежачи на животі;	Вправи для оволодіння навичками пересувань на лижах*. Вправи для оволодіння навичками плавання*.
координації — подолання перешкод, ходьба на носках, ходьба по підвищеній і обмеженій за площиною опорі з різними положеннями рук; пересування із підкиданням дрібних предметів; вправи зі	Правила безпечної поведіни на воді

зміною положення тіла у просторі; розслаблення м’язів рук, ніг, тулуба у різних положеннях [2 ФІО 1.2]; [2 ФІО 2.3]; *добирає та виконує* фізичні вправи для формування правильної постави і профілактики плоскостопості: загальнорозвивальні вправи на місці без предметів; вправи для м’язів шиї, нахили та повороти голови; вправи для верхніх кінцівок і плечового поясу: згинання та розгинання верхніх кінцівок, кругові рухи руками, нахили в сторони, пружні рухи [2 ФІО 1.2]; [2 ФІО 2.2]; *володіє* навичками пересувань на лижах: лижні ходи, повороти, спуски, підйоми, гальмування* [2 ФІО 1.1]; [2 ФІО 3.2]; *виконує* вправи у воді: багаторазові видихиу воду; вправи для оволодіння рухами ногами у плаванні стилями кроль на грудяхта кроль на спині; вправи для оволодіння рухами руками, як у плаванні стилем крольна грудях; плавання* [2 ФІО 1.1]; *дотримується правил* безпечної поведінки щодо себе та однокласників у воді [2 ФІО 3.2]	
Ігрова та змагальна діяльність	
бере участь у рухливих іграх та естафетах, виконуючи різні ролі в процесі рухливих ігор **[**2 ФІО 1.3]; [2 ФІО 3.1]; [2 ФІО 3.3]; *дотримується правил* безпечної поведінки щодо себе та однокласників у процесі рухової та змагальної діяльності [2 ФІО 2.1]; [2 ФІО 3.2]	Рухливі ігри та естафети. Правила безпечної поведінки в процесі рухової та змагальної діяльності

* Оволодіння навичками плавання за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

* Оволодіння навичками пересувань на лижах за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

3-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Рухова діяльність	
має уявлення про історію виникнення Олімпійських ігор; *називає* олімпійське гасло та символ Олімпійських ігор; *пояснює* вплив позитивних та негативних чинників на стан здоров'я учнів [3 ФІО 2.2];	Історія виникнення Олімпійських ігор. Символи, ритуали і церемонії Олімпійських ігор. Вплив позитивних та негативних чинників на стан здоров'я учнів. Спортивний інвентар для різних видів спорту.
добирає спортивний інвентар відповідно до виду спорту [3 ФІО 1.2]; *контролює* свій фізичний стан за частотою серцевих скорочень, диханням та самопочуттям перед фізичними навантаженнями в процесі та після занять [3 ФІО 2.1]; [3 ФІО 2.2]; *виконує* організовуючі вправи команди на перешикування з однієї шеренги уступами за розрахунком 9, 6, 3, на місці [3 ФІО 1.1]; *виконує* загальнорозвивальні вправи з предметами (малі м'ячі, скакалки) та без предметів [3 ФІО 1.1]; *розрізняє та виконує* присідання, виси, упори: *присідання,* нахили тулуба у сіді з різними положеннями ніг; перехід із сіду на правому стегні у сід на лівому стегні; *виси та упори* — згинання і розгинання рук в упорі на стегнах, в упорі лежачи; перехід із упору присівши в упор стоячи, із упору лежачи в упор лежачи боком і навпаки; упор на перекладині [3 ФІО 1.2]; *виконує* елементи акробатики: перекид назад в упор стоячи на колінах, в упор присівши; два перекиди вперед; «міст» із положення лежачи [3 ФІО 1.2]; *володіє* навичками пересувань: *ходьба* по гімнастичній лаві з високим підніманням стегна, *біг* до 30 м, рівномірний біг почергово з ходьбою до 1 200 м; рівномірний біг до 900 м [3 ФІО 1.2]; *пересування* танцювальними кроками: ритмічне поєднання рухів і кроків, підскоків; танцювальні імпровізаційні вправи босоніж; *лазіння* по похилій гімнастичній лаві (кут нахилу 45 градусів) однойменним та різнойменними способами; лазіння по гімнастичній стінці різнойменним	Оцінка фізичного стану за частотою серцевих скорочень, диханням та самопочуттям у процесі занять фізичною культурою. Культура рухів з елементами гімнастики: організовуючі вправи. Загальнорозвивальні вправи з предметами (малі м'ячі, скакалки) та без предметів. Фізичні вправи: присідання, нахили, виси та упори. Елементи акробатики. Вправи для оволодіння навичками пересувань (ходьба, біг). Пересування танцювальними кроками. Лазіння різними способами по гімнастичній лаві, гімнастичній стінці. Лазіння по канату.

та однойменним способом (вгору, вниз, по діагоналі, праворуч, ліворуч) [3 ФІО 1.2]; *лазіння по канату,* закріпленому над похилою гімнастичною лавою (лежачи на спині на похилій лаві) [3 ФІО 1.2]; *володіє* навичками метання м'яча у вертикальну ціль (мішень 1 × 1 м) на висоті 3 м з відстані 3–4 м на дальність відскоку; метання м'яча з різних вихідних положень [3 ФІО 1.3]; *виконує* вправи з великим м'ячем: елементи *баскетболу* — тримання баскетбольного м'яча; передачі м'яча двома руками від грудей на місці; ловіння м'яча;	Вправи для формування навичок володіння малим м'ячем. Вправи для формування навичок володіння великим м'ячем (елементи баскетболу).
передачі м'яча двома руками від грудей у ціль і ловіння його після відскоку від підлоги; ведення м'яча на місці та під час ходьби правою та лівою рукою; *елементи футболу* — удари м'яча внутрішньою та середньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у вертикальну ціль (смуга шириною 1,5 м, довжиною 8–10 м) та горизонтальну ціль (смуга шириною 1,5 м, довжиною 8–10 м), ведення м'яча вивченими способами між стійками і їх обведенням; жонглювання м'ячем (хлопці), повітряною кулькою (дівчата) [3 ФІО 1.3]; *застосовує* вивчені прийоми в іграх з *мінібаскетболу* та *мініфутболу* [3 ФІО 3.1]; *виконує* стрибки*:* зі скакалкою на одній, двох ногах [3 ФІО 1.3]; *стрибки у* висоту з прямого розбігу (через гумову мотузку) способом «зігнувши ноги» [3 ФІО 1.1]; *стрибки у* довжину з місця, з розбігу 5–7 кроків способом «зігнувши ноги»; стрибки «у кроці» [3 ФІО 1.1]; *виконує* фізичні вправи для розвитку фізичних якостей: *сили* — у висі піднімання зігнутих і прямих ніг до кута 90 градусів; у положенні лежачи на спині піднімання прямих ніг до кута 90 градусів; у положенні лежачи на спині згинання і розгинання рук, утримуючи обтяження до 1 кг; підтягування у висі лежачи на низькій перекладині [3 ФІО 1.2]; *швидкості* — біг за м'ячем, обручем, що котиться; прискорення до 10 м; підкидання і ловіння малого м'яча почергово правою і лівою рукою [3 ФІО 1.2];	Елементи футболу. Гра в мінібаскетбол та мініфутбол. Вправи для оволодіння навичками стрибків. Стрибки у висоту з прямого розбігу «зігнувши ноги». Стрибки у довжину з місця і розбігу. Фізичні вправи для розвитку сили. Фізичні вправи для розвитку швидкості. Фізичні вправи для розвитку витривалості. Фізичні вправи для розвитку гнучкості. Фізичні вправи для розвитку координації

витривалості — рівномірний біг у повільному темпі до 6 хв (з можливим переходом на ходьбу, враховуючи індивідуальні особливості учня) [3 ФІО 1.2]; *гнучкості* — рухи руками, ногами і тулубом з поступовим збільшенням амплітуди рухів; вправи біля гімнастичної стінки: пружинясті нахили тулуба, махи ногами в різних площинах; вправи на розтягування; викрути рук уперед і назад, тримаючи гімнастичну палицю або скакалку; *координації* — пересування по обмеженій і підвищеній опорі з подоланням перешкод; вправи зі зміною положення тіла у просторі; «човниковий» біг 4 × 9 м [3 ФІО 1.2]	
добирає та виконує фізичні вправи для формування правильної постави і профілактики плоскостопості: вправи для м'язів шиї, плечового пояса, верхніх кінцівок, спини, живота, тулуба та нижніх кінцівок; *загальнорозвивальні вправи в русі:* ходьба, біг, стрибки, випади, повороти тулуба під час бігу, вправи на координацію, викрути тулуба; *загальнорозвивальні вправи з предметами:* з гімнастичними палицями, м'ячами, зі скакалками, обручами, мішечками піску на голові під час ходьби [3 ФІО 1.2]; [3 ФІО 2.2]; *вправи* для попередження плоскостопості: *х*одьба, біг на носках, ходьба перекатами з п'яти на носок, «гусінь», «ведмідь клишоногий», стрибки [3 ФІО 1.2]; [3 ФІО 2.2]; *володіє* навичками пересувань на лижах вивченими ходами (одночасний, безкроковий, попереміний, двокроковий) на відстань до 1 000 м; *спуски у* низькій стійці; *підйоми* «драбинкою»; *гальмування* «плугом»; *«*напівплугом»* [3 ФІО 1.1]; [3 ФІО 3.2]; *виконує* вправи у воді — стрибок у воду з бортика; багатократні видихи у воду із зануренням*;* рухи руками й ногами, як у плаванні стилем кроль на грудях; узгодження рухів руками із диханням; ковзання на грудях з наступним підключенням роботи ніг, рук і дихання; подолання дистанції до 15 м вивченим способом* [3 ФІО 1.1]; *дотримується* правил безпечної поведінки	Фізичні вправи для формування постави і профілактики плоскостопості. Загальнорозвивальні вправи в русі. Вправи на координацію. Загальнорозвивальні вправи з предметами. Вправи для попередження плоскостопості. Вправи для оволодіння навичками пересувань на лижах (одночасний, безкроковий, попереміний, двокроковий)*. Вправи для оволодіння навичками плавання*.

щодо себе та однокласників у воді* [З ФІО 3.2]	Правила безпечної поведінки на воді
Ігрова та змагальна діяльність	
бере участь у рухливих, спортивних іграх та естафетах, ефективно взаємодіє з однолітками для досягнення спільних командних цілей [З ФІО 1.3]; [З ФІО 3.1]; [З ФІО 3.3];	Рухливі ігри. Техніка і тактика спортивних ігор (баскетбол, футбол).
дотримується правил безпечної поведінки щодо себе та однокласників у процесі рухової, ігрової та змагальної діяльності [З ФІО 2.1]; [З ФІО 3.2]	Правила безпечної поведінки в процесі рухової, ігрової та змагальної діяльності

* Оволодіння навичками плавання за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

* Оволодіння навичками пересувань на лижах за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

4-й клас

Очікувані результати навчання здобувачів освіти	Зміст навчання
Рухова діяльність	
має уявлення про фізичне вихованняв Запорізькій Січі; *розуміє* роль фізичних вправ для розвитку кістково-м'язової, серцево-судинної та дихальної системи організму [4 ФІО 2.2]; *володіє* навичками моделювання рухової діяльності відповідно до визначених навчальних завдань [4 ФІО 1.2]; *виконує* організовуючі вправи перешикування із колони по одному в колону по два (чотири) дробленням і зведенням і, навпаки, із колони по два (чотири) розведенням і злиттям; поняття про частини й точки розмітки гімнастичної зали [4 ФІО 1.1]; *виконує* загальнорозвивальні вправи в парах,з великими м'ячами, з обручами, з гантелями (вагою 500 г) [4 ФІО 1.3]; *розрізняє та виконує* сід ноги нарізно на паралельних брусах (хлопці); виси та упори — упор на низьких паралельних брусах; махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на низькій перекладині (хлопці); махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на нижню жердину (дівчата); із упору на низькій перекладині (хлопці) і на нижній жердині (дівчата) зіскок з поворотом на 90 градусів [4 ФІО 1.2]	Фізичне виховання в Запорізькій Січі. Роль фізичних вправ для розвитку кістково-м'язової, серцево-судинної та дихальної системи організму. Закономірності моделювання рухової діяльності. Культура рухів з елементами гімнастики: організовуючі вправи. Загальнорозвивальні вправи в парах,з великими м'ячами, з обручами, з гантелями (вагою 500 г). Фізичні вправи на низьких паралельних брусах
елементи акробатики: «міст» із положення стоячи (з допомогою); стійка на голові й руках із зігнутими ногами (хлопці,з допомогою) [4 ФІО 1.2]; *володіє* навичками пересувань: ходьба по спіралі; шеренговим кроком; *біг* по слабопересіченій місцевості до 1 000 м; біг 30 м з низького старту; біг по прямій; фінішування; біг зі зміною лідера [4 ФІО 1.1]; *танцювальні кроки:* «бігунець», «голубець»; ритмічні завдання; фрагмент танцю «Гопак» (32 такти) [4 ФІО 1.1]; *лазіння* по вертикальному канату в три прийоми; лазіння по горизонтальному канату; подолання лазінням [4 ФІО 1.1]; *володіє* навичками виконання вправ з малим м'ячем: метання м'яча у вертикальну ціль	Елементи акробатики. Вправи для оволодіння навичками пересувань (ходьба, біг). Танцювальні кроки. Лазіння по вертикальному та горизонтальному канату. Вправи для формування навичок володіння малим м'ячем.

(мішень 1 × 1 м) на висоті 3 м з відстані 3–4 м на дальність відскоку; метання м’ячаз різних вихідних положень [4 ФІО 1.2]; [4 ФІО 1.3];	Вправи для формування навичок володіння великим м’ячем (елементи баскетболу).
виконує вправи з великим м’ячем: елементи баскетболу — ловіння й передачі м’яча двома руками від грудей на місці та в русі (у парах, трійках, колонах); ловіння й передачі м’яча однією рукою від плеча; ведення м’яча правою і лівою рукою	
із зміною напрямку, швидкості, висоти відскоку, з обведенням стійок; кидки м’ячав кошик з близьких та середніх дистанцій однією рукою від плеча [4 ФІО 1.2];	Елементи футболу.
[4 ФІО 1.3];	Елементи гандболу.
елементи футболу — удари м’яча вивченими способами на точність; фінти «відходом», «ударом», «зупинкою»; віднімання м’яча вибиванням у суперника	
[4 ФІО 1.2]; [4 ФІО 1.3];	Гра в мінібаскетбол, міні футбол
елементи гандболу — ловіння м’яча двома руками; передачі м’яча однією рукою на місці (в парах, трійках, колі); кидок м’яча	та мінігандбол.
зігнутою рукою зверху; ведення м’яча правою і лівою рукою [4 ФІО 1.2]; [4 ФІО 1.3];	Стрибки зі скакалкою.
застосовує вивчені прийоми в іграх мінібаскетболу, міні футболу	Стрибки у висоту з розбігу способом
та мінігандболу [4 ФІО 1.3]; [4 ФІО 3.2];	«переступання».
[4 ФІО 3.2];	Стрибки у довжину з розбігу способом
[4 ФІО 3.3];	«зігнувши ноги»
виконує: стрибки зі скакалкою на одній, двох ногах, обертаючи скакалку попереді назад з проміжними та без проміжних стрибків; стрибки, обертаючи скакалку вперед із перехрещуванням рук (дівчата) [4 ФІО 1.1];	Фізичні вправи для розвитку сили.
стрибки у висоту з розбігу способом «переступання» [4 ФІО 1.1];	Фізичні вправи для розвитку швидкості.
стрибки у довжину з розбігу 7–9 кроків способом «зігнувши ноги» [4 ФІО 1.1]	
виконує фізичні вправи для розвитку фізичних якостей: *сили* —	
загальнорозвивальні вправи з набивними м’ячами (вага — 1 кг), з гантелями (вага —	Фізичні вправи для розвитку витривалості.
500 г); сидячи згинання та розгинання рук в упорі ззаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів у положенні лежачи на спині [4 ФІО 2.3];	Фізичні вправи для розвитку гнучкості.
швидкості — біг з високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м’ячі	
тощо); біг з різних вихідних положень на дистанцію 10–15 м; біг з прискоренням за	Фізичні вправи для розвитку координації

сигналом; багатократні кидки м’яча у стіну в максимальному темпі [4 ФІО 2.3]; *витривалості* — повторний біг 3–5 × 30; стрибки зі скакалкою до 2 хв.; рівномірний біг до 6 хв [4 ФІО 2.3]; *гнучкості* — вправи на розтягуванняв парах; пружинчасті похитування у положенні «шпагат» (у різних площинах); нахили тулуба назад у різних вихідних положеннях (із допомогою); пружинчасті нахили тулуба із різних вихідних положень [4 ФІО 2.3]; *координації* — подолання смуги перешкод (разом з акробатичними елементами, висами, перелізаннями); «човниковий» біг [4 ФІО 2.3]	
складає та виконує комплекси фізичних вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості; *дотримується* вимог щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості [4 ФІО 1.2]; [4 ФІО 2.2]; *володіє* навичками пересувань на лижах до 1 200 м вивченими ходами; *лижні ходи* — одночасні ходи; навперемінний двокроковий хід; *спуски* — вибір стійки відповідно до висоти схилу; *підйоми* — «ялинкою»; вибір способу підйому, залежно від рельєфу схилу; *гальмування* вивченими способами* [4 ФІО 1.1]; [4 ФІО 3.2]; *виконує* вправи у воді — ковзання на спині (руки притиснуті до тулуба); ковзання на спині (руки притиснуті до тулуба) з підключенням роботи ніг, як під час плавання способом на спині; ковзання на спині з підключенням роботи ніг, як під час плавання способом кроль на спині і гребка однією рукою, одночасного гребка обома руками, навперемінного гребка правою та лівою рукою; подолання дистанції до 25 м* [4 ФІО 1.1]; *дотримується* правил безпечної поведінки щодо себе та однокласників на воді [4 ФІО 3.2]	Комплекси фізичних вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості. Правила дотримання вимог щодо послідовності виконання вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості. Вправи для оволодіння навичками пересувань на лижах: лижні ходи, спуски, підйоми, гальмування*. Вправи для оволодіння навичками плавання*. Правила безпечної поведінки на воді

Ігрова та змагальна діяльність	
бере участь у рухливих іграх, спортивних іграх та естафетах, виконуючи різні ролі в процесі рухливих та спортивних ігор [3 ФІО 1.3]; [3 ФІО 3.1]; [3 ФІО 3.3];	Рухливі ігри. Техніка і тактика спортивних ігор (баскетбол, футбол, гандбол, волейбол).
дотримується правил безпечної поведінки щодо себе та однокласників у процесі рухової, ігрової та змагальної діяльності [3 ФІО 3.2]	Правила безпечної поведінки в процесі рухової, ігрової та змагальної діяльності

* Оволодіння навичками плавання за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

* Оволодіння навичками пересувань на лижах за наявності в ЗЗСО відповідних умов.

Загальний обсяг навчального навантаження учнів 1–4 проєктних класів визначено відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, за якими гранично допустиме тижневе навантаження учнів за класами становить: 1 клас — 20 год/тижд.; 2 клас — 22 год/тижд.; 3 клас — 23 год/тижд.; 4 клас — 23 год/тижд.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 2-х і 4-х проєктних класів у повному обсязі реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів молодшого шкільного віку після першого (адаптаційно-ігрового) та другого (основного) циклів початкової освіти, що визначені Державним стандартом початкової освіти.

Установлення ступеня досягнення ***учнями 1–2-х проєктних класів*** обов'язкових результатів навчання здійснюється відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України від 10.08.2018 No 924 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі» та від 27.08.2019 No 1154 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу».

Оцінювання результатів навчання та особистих досягнень учнів 1–2-х проєктних класів має формувальний характер, здійснюється вербально та передбачає активне залучення здобувачів освіти до самоконтролю й самооцінювання. Воно має на меті:

- супроводжувати навчальний поступ учнів;
- вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку учнів;
- діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання;
- вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню;
- аналізувати хід реалізації освітньої програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб учнів;
- підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів;
- запобігати побоюванням помилитися;
- плекати впевненість у власних можливостях і здібностях;
- виховувати ціннісні якості особистості.

У 1-му класі передбачено формувальне і підсумкове оцінювання. Останнєздій снюється лише в кінці навчального року та має на меті визначення освітніх завдань для реалізації індивідуального підходу до дитини в процесі подальшогонавчання. Облік результатів підсумкового оцінювання фіксується вчителем у свідоцтві досягнень.

Навчальні досягнення учнів 2-х класів підлягають формувальному та підсумковому (тематичному і завершальному) оцінюванню. Тривалість виконання діагностичної роботи не має перевищувати 35 хвилин (5 хвилин — інструктаж, 30 хвилин — виконання роботи). Діагностувальні роботи, що проводяться з мовно-літературної, математичної та природничої освітніх галузей,учні виконують у зошитах для діагностичних робіт або на окремих аркушах тощо. Результатом оцінювання діагностувальної роботи є оцінне судження («має значні успіхи» / «демонструє помітний прогрес» / «досягає результату за допомогою вчителя» / «потребує уваги й допомоги»). Оцінні судження не фіксуються в Класному журналі, але можуть зберігатися в учнівському портфоліо.

Установлення ступеня досягнення ***учнями 3–4-х проєктних класів*** обов'язкових результатів навчання здійснюється за допомогою формувального та підсумкового (тематичного й завершального) оцінювання відповідно до вимог чинного законодавства. Здобувачі початкової освіти проходять державну підсумкову атестацію, що здійснюється лише з метою моніторингуя кості освітнього процесу в проєктних класах.

Упродовж навчання в початковій школі учні опановують способи самоконтролю, саморефлексії та самооцінювання, що сприяє стимулюванню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин і корекції в знаннях, уміннях, навичках.

Організаційні питання реалізації Програми.

Проєктний клас працює за державними підручниками. З метою реалізації завдань Проєкту додатково використовуються авторські навчально-методичні та дидактичні матеріали (навчальна програма, методичні рекомендації для вчителя, посібники, зошити з друкованою основою, мультимедійні засоби навчання тощо), що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України та видаються за рахунок коштів, не заборонених законодавством.

Права й обов'язки учасників освітнього процесу в проєктних класах визначаються Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», статутом ліцею та правилами внутрішнього розпорядку.

Учням проєктних класів за успіхи в навчанні рішенням педагогічної ради може бути призначена стипендія з власних коштів або цільових надходжень від різних установ, добродійних фондів, товариств, асоціацій тощо.

За учнями, які навчаються в проєктному класі, зберігається право вільного переходу до класу, що працює за іншими освітніми програмами Нової української школи.

За умови ліквідації проєктного класу учням гарантується дотримання їхніх прав та інтересів відповідно до чинного законодавства з питань освіти.

Підготовка вчителів проєктних класів початкової школи регламентується Законами України «Про освіту» (стаття 54, частина 2), «Про повну загальну середню освіту» (стаття 51), постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 No 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково- педагогічних працівників» (зі змінами).

Навчальний план початкової школи, що працюють за Проєктом (Додаток 1), розроблено на основі Базового навчального плану для закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання Державного стандарту початкової освіти (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 24.07.2019 р. No 688).

У Навчальному плані використано надану Державним стандартом початкової освіти можливість здійснення повної або часткової інтеграції різних освітніх галузей.

Мета і завдання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова і література) реалізуються через навчальні предмети «Українська мова» (1–4 класи — 6 год/тижд.) і «Я пізнаю світ» (1–4 класи — 1 год/тижд.).

Іншомовна освіта як органічна складова мовно-літературної освітньої галузі представлена навчальним предметом «Іноземна мова» (1 класи — 2 год/тижд.; 2–4 класи — 3 год/тижд.).

Мета і завдання математичної освітньої галузі реалізуються через навчальні предмети «Математика» (1 класи — 3 год/тижд.; 2–4 класи — 4 год/тижд) і «Я пізнаю світ» (1–4 класи — 1 год/тижд.).

Мета і завдання мистецької освітньої галузі реалізуються через навчальні предмети «Мистецтво» (1–4 класи — 1 год/тижд.) і «Я пізнаю світ» (1–4 класи — 1 год/тижд.); фізкультурної освітньої галузі — через навчальні предмети «Фізична культура» (1–4 класи — 2 год/тижд.) і «Я пізнаю світ» (1–4 класи — 1 год/тижд.).

Включення до навчального предмета «Я пізнаю світ» однієї години фізкультурної галузі забезпечує належний рівень рухової активності учнів та дає можливість інтегровано реалізувати здоров'язбережувальну мету освіти завдяки систематичному виконанню різноманітних вправ для психологічного розвантаження, зняття перевтоми, а також для профілактики найпоширеніших відхилень у здоров'ї молодших учнів — порушення зору, постави тощо.

Мета і завдання громадянської й історичної, інформатичної, природничої, соціальної і здоров'язбережувальної, технологічної освітніх галузей реалізуються через навчальний предмет «Я пізнаю світ» (1–4 класи — 4 год/тижд), а також під час вивчення всіх інших навчальних предметів, що викладаються за авторськими навчальними програмами та навчально-методичними комплектами до них, розробленими авторським колективом

Проєкту. Водночас у 3–4-х класах мета й завдання інформатичної освітньої галузі реалізуються також у процесі вивчення навчального предмета «Інформатика» (1 год/тижд.).

Навчальний план містить інваріантну складову, обов'язкову для виконання всіма закладами загальної середньої освіти, що працюють за Проєктом, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, та варіативну складову.

Варіативна складова Навчального плану (1–4 класи —1 год/тижд.) може використовуватися на підсилення предметів інваріантної складової, запровадження факультативів, курсів за вибором, індивідуальні заняття та консультації учнів. У зв'язку зі спрямованістю Проєкту на реалізацію основних положень STEM-освіти, інтеграції української освіти в європейський і світовий освітній простір доцільним виявляється виділення годин варіативної складової на іноземну мову (1 клас — 1 год/тижд.), математику (2 клас — 1 год/тижд.) та навчальний предмет «Я пізнаю світ» (2–4 класи — 1 год/тижд.)

З метою посилення індивідуальної роботи з учнями відповідно до «Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 р. No 128, поділ класів на групи здійснюється під час вивчення іноземної мови, української мови й інформатики за умови відповідної кількості учнів у класі (більше 27). За рішенням місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування або за кошти, не заборонені чинним законодавством, класи можуть ділитися на групи за меншої наповнюваності або/та під час вивчення інших предметів.

Під час вивчення української мови поділ на групи відбувається в процесі їх вивчення і як окремих навчальних предметів, і як органічних складових інтегрованого навчального предмета «Я пізнаю світ». У разі поділу класу на групи під час вивчення української мови в класному журналі на запис уроків української мови як окремого предмета й української мови в інтегрованому курсі відводяться окремі сторінки для кожної групи.

У проєктних класах на бажання батьків може здійснюватися навчання учнів за індивідуальною освітньою траєкторією, можуть проводитися гурткові, факультативні, індивідуальні та секційні заняття, а також відбуватися організація освітнього процесу в режимі школи повного дня за умов їх відповідності чинному ДСанПіНу й за рахунок коштів, не заборонених законодавством України.

Ураховуючи особливості організації освітнього процесу в Проєкті, у 1–4-х класах функціонують групи подовженого дня, що комплектуються за принципом «клас–група».

Навчальний план зорієнтований на роботу закладів загальної середньої освіти за 5-денним навчальним тижнем.

Базова середня освіта
Освітня програма ІІ ступеня (5-6 класи)
(Адаптаційний цикл базової середньої освіти)

Вступна частина

Організація освітньої діяльності в 5-х класах та 6-х класах, які за Наказом МОН України № 406 від 02.04. 2021р. є учасниками інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» (далі Проєкту) у 2022/2023 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р - https://cutt.ly/OyA9z5p), Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898.

Освітня програма для адаптаційного циклу базової середньої освіти (5-6) класи розроблена на основі типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН № 235 від 19.02.2021. Враховані рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України 01 квітня 2022 року № 289.

Освітня програма для 5-6-х класів складена для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Освітня програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Державний стандарт), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.

Освітня програма окреслює обов’язкові та рекомендовані підходи до розроблення та використання в освітній діяльності освітніх програм на адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Освітня програма визначає:

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою базової середньої освіти;

загальний обсяг навчального навантаження на адаптаційному циклі (в годинах), його розподіл між освітніми галузями.

Освітня програма включає:

варіанти навчальних планів;

перелік модельних навчальних програм;

рекомендовані форми організації освітнього процесу;

опис інструментарію оцінювання.

Під час розроблення освітньої програми враховано гарантовані державою права щодо академічної, організаційної, фінансової і кадрової автономії гімназії, а також права педагогічних працівників на академічну свободу.

Відповідно до Закону України «Про освіту» **метою** освітньої програми є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується через формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Навчання за освітньою програмою базової середньої освіти можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення) до закладу загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття відповідного рівня повної загальної середньої освіти, досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом (свідоцтвом досягнень, свідоцтвом про здобуття початкової освіти).

У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів та/або державної підсумкової атестації за рівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання упродовж першого семестру навчального року.

Для проведення оцінювання наказом керівника закладу освіти створюється комісія, затверджується її склад (голова та члени комісії), а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів.

Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складається за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 12 січня 2016 року № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 року № 955), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 184/28314.

Загальний обсяг навчального навантаження (в годинах) і його розподіл за освітніми галузями, циклами та роками навчання

Загальний обсяг навчального навантаження в освітній програмі відповідає загальному обсягу навчального навантаження, визначеному в додатку 23 Державного стандарту базової середньої освіти та додатку 1 Типової освітньої програми для 5-9 класів.

Загальний обсяг річного навчального навантаження для кожної галузі в освітній програмі закладу освіти встановлено в межах вказаного в Державному стандарті та Типовій освітній програмі діапазону мінімального та максимального показників.

Загальний обсяг навчального навантаження учнів розподілено між роками навчання, освітніми галузями, обов'язковими та вибірковими освітніми компонентами.

Загальний обсяг фактичного річного навчального навантаження для 5-6-х класів ***згідно з типовим планом*** наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень та рік						
	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас		
		рекомендоване	мінімальне	максимальне	рекомендоване	мінімальне	максимальне
Мовно-літературна	На тиждень	11	10	13	11	10	13
	На рік	385	350	455	385	350	455
Математична	На тиждень	5	4	6	5	4	6
	На рік	175	140	210	175	140	210
Природнича	На тиждень	2	1,5	3	4	2	5
	На рік	70	52,5	105	140	70	175
Соціальна і здоров'язбережувальна	На тиждень	1,5	1	3	1,5	1	3
	На рік	52,5	35	105	52,5	35	105
Громадянська та історична	На тиждень	1	1	2	2	1,5	3
	На рік	35	35	70	70	52,5	105
Технологічна	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Інформатична	На тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	На рік	52,5	35	70	52,5	35	70
Мистецька	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105

Фізична культура *	На тиждень	3	3	3	3	3	3
	На рік	105	105	105	105	105	105
Усього	На тиждень	29			32		
	На рік	1015			1120		
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркових освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять **	На тиждень	2			2		
	На рік	70			70		
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	На тиждень	31			34		
	На рік	1085			1190		
Гранично допустиме навантаження учнів *	На тиждень	28			31		
	На рік	980			1085		

* Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

** Додаткові години використані на вибірковий освітній компонент, зокрема другу іноземну мову.

Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей не перевищує загальної кількості годин, визначених цим навчальним планом.

Навчальний план з визначеним переліком предметів та інтегрованих курсів та закріпленим за цими предметами / інтегрованими курсами тижневим навчальним навантаженням для кожного року навчання

Навчальний план (Додаток 1) розроблено спираючись на відповідний для закладу загальної середньої освіти з навчанням українською мовою Типовий навчальний план (Додаток 3 до Типової освітньої програми). У навчальному плані зазначено перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі, а також предмети/курси варіативного освітнього компоненту з урахуванням освітніх потреб учнів.

Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети у типовому навчальному плані.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі, відповідно до пункту 26 Державного стандарту, визначено в межах заданого діапазону «мінімального» та «максимального» навчального навантаження.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може зменшувати, включно до мінімального показника.

Різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин (резерв навчальних годин) у кожній освітній галузі може бути перерозподілена

закладом освіти між освітніми компонентами цієї освітньої галузі або на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти (незалежно від освітньої галузі).

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі заклад освіти може збільшувати, включно до максимального показника, з урахуванням перерозподілу різниці між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин інших освітніх галузей.

Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей у навчальному плані не повинна перевищує загальнорічної кількості навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи), визначеної базовим навчальним планом, з дотриманням вимог гранично допустимого річного навчального навантаження учнів.

Розподіл годин між освітніми галузями в навчальному плані увідповіднено із загальним обсягом навчального навантаженням, визначеним в освітній програмі закладу на рівні адаптаційного циклу та року навчання.

Кількість навчальних годин, визначена в навчальному плані на вивчення *вибіркових освітніх компонентів*, зокрема, другої іноземної мови, не включається до максимального показника навчального навантаження, передбаченого на мовно-літературну освітню галузь.

Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів визначено з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети в типовому навчальному плані.

Перелік модельних навчальних програм та навчальних програм згідно з переліком предметів та інтегрованих курсів, визначеним навчальним планом

Відповідно до навчального плану в освітньому процесі використовуватимуться такі ***модельні навчальні програми***. (Додаток 2). Оскільки відповідні модельні та/або навчальні програми спрямовані насамперед на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, під час формування переліку цих програм було враховано низку чинників, а саме: особливості та потреби учнів в досягнені обов’язкових результатів навчання, потенціал педагогічного колективу, ресурсне забезпечення, навчально-методичний супровід конкретних модельних програм, наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв’язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей, варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу зважали на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу має бути цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв'язки мають бути реалізовані не лише на рівні базових знань з окремих предметів, а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних та/або навчальних програм в освітній програмі закладу охоплює досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Вибір модельних навчальних програм здійснено з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерство освіти і науки України» (Наказ МОН №795 від 12 липня 2021 року).

Педагогічний колектив закладу освіти може використовувати в освітньому процесі:

- модельні навчальні програми із зазначенням у них кількості годин, необхідної на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів;
- навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм авторськими колективами відповідних модельних програм, де зазначено кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів;
- навчальні програми, затверджені педагогічною радою, що містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів) в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами із зазначенням кількості годин, необхідної для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), їхнього змісту та видів навчальної діяльності учнів.

Навчальні програми, що розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти.

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-

тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

Опис форм організації освітнього процесу

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб.

У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою. Вибір форм залежить від наявності необхідних ресурсів (матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного, інформаційного забезпечення освітньої діяльності тощо), а також форм здобуття освіти. Окрім цього, на вибір тих чи тих форм організації освітнього процесу впливатимуть види діяльності, визначені в тих модельних програмах, які обирає заклад освіти.

За потреби можна організувати індивідуальні форми здобуття освіти (зокрема екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж), реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня.

Відповідно до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (додаток 2 до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.03.2002 р. за № 229/6517, із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти № 572 від 09.10.2002 наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 921 від 17.08.2012 наказом Міністерства освіти і науки N 401 від 08.04.2016) клас може ділитися на групи

під час вивчення української та іноземної мов за умови більше 27 учнів у класі, під час проведення практичних занять з інформатики з використанням комп'ютерів за умови не менше 8 учнів у групі. Під час вивчення інтегрованого мовно-літературного курсу клас може ділитися на групи не менше ніж на чотирьох уроках на тиждень, що відповідає мінімальному та рекомендованому тижневому навантаженню для вивчення української мови.

Основними формами організації освітнього процесу вважати різні типи уроку:

формування компетентностей;

розвитку компетентностей;

перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;

корекції основних компетентностей;

комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки, прес-конференції, ділові ігри тощо.

Засвоєння нового матеріалу можна проводити на лекції, конференції, екскурсії і т. д. Для конференції, дискусії вчителем або учнями визначаються теми доповідей учнів, основні напрями самостійної роботи. На навчальній екскурсії учні отримують знання, знайомлячись із експонатами в музеї, з роботою механізмів на підприємстві, спостерігаючи за різноманітними процесами, що відбуваються у природі. Консультації проводяться з учнями, які не були присутні на попередніх уроках або не зрозуміли, не засвоїли зміст окремих предметів. Розвиток і корекцію основних компетентностей можна, крім уроку відповідного типу, проводити на семінарі, заключній конференції, екскурсії тощо. Семінар як форма організації об'єднує бесіду та дискусію учнів. Заключна конференція може будуватися як у формі дискусії, так і у формі диспуту, на якому обговорюються полярні точки зору. Учитель або учні підбивають підсумки обговорення і формулюють висновки.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей крім уроку проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній

діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт).

Оглядова конференція повинна передбачати обговорення ключових положень вивченого матеріалу, учнем розкриваються нові узагальнюючі підходи до його аналізу. Оглядова конференція може бути комплексною, тобто реалізувати міжпредметні зв'язки в узагальненні й систематизації навчального матеріалу.

Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання.

Учням, які готуються здавати заліки або іспити можливе проведення оглядових консультацій, які виконують коригувальну функцію, допомагаючи учням зорієнтуватися у змісті окремих предметів. Консультація будується за принципом питань і відповідей.

Перевірка та/або оцінювання досягнення компетентностей крім уроку може здійснюватися у формі заліку, співбесіди, контрольного навчальнопрактичного заняття. Залік як форма організації проводиться для перевірки якості засвоєння учнями змісту предметів, досягнення компетентностей.

Співбесіда, як і залік, тільки у формі індивідуальної бесіди, проводиться з метою з'ясувати рівень досягнення компетентностей.

Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем.

Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу.

Можливо проводити заняття в малих групах, бригадах і ланках (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу бригадирів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії матеріалу для виконання визначених завдань).

Учні можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відеоуроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору

матеріалу, виконують самостійно розподілені ролі та аналізують виконану роботу.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Опис інструментарію оцінювання

Згідно Закону України «Про повну загальну середню освіту» кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та доброчесне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти. Система оцінювання має на меті допомогти вчителеві конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти поточне, формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове, річне). Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. Поточне, формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

За рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптаційний період впродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання.

Окрім поточного формувального та підсумкового (семестрового, річного) оцінювання, педагогічні працівники можуть здійснювати проміжне оцінювання результатів навчання з окремих предметів / інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення проміжного оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають проміжному оцінюванню, визначають педагогічні працівники залежно від дидактичної мети та з урахуванням відповідної навчальної програми.

Поточне формувальне оцінювання

Поточне формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче ***алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання***, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року.

Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному.

Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня / учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями індивідуально.

Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

У формувальному оцінюванні, зокрема для самооцінювання та взаємооцінювання, рекомендовано використовувати інструменти з орієнтовного переліку.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою

		портфоліо учня. Портфоліо – це підібрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких – розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання
2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в групі
4	Внутрішнє / зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. Учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. У кожної групи є один кубик. Кожен кидає кубик та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у пропонованому твердженні
8	Есе «хвилинка»	Питання для есе на одну хвилину– це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний(і) результат(и) навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини
9	Запис у журнал	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене
10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З), «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х) та «Що вже вивчили за темою?» (В). Плюс (+)

		просить учнів класифікувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац) про вивчене
13	Картка на вихід	Це письмові відповіді учнів на запитання на картках, які учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна карта	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об’єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер і відповідний учень у кожній групі відповідає
16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант однохвилинки. Можна дати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи, яка утворилася після пояснення теми): «Який найбільш заплутаний момент» сьогоднішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті «_____»?
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, щодо певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. Учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею уроку чи щойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи
20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії: (певне поняття, принцип або процес) _____ виглядає як _____ тому що _____
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з вивченою темою
22	Підсумок або питання на картках	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік) на підставі вивченого (теми, розділу), опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік) запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно) слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай – запиши – обговори в парі – поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об’єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай – розкажи в	Вчитель ставить учням запитання. Учні самостійно

	парі	формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай – підсумуй – запитай – пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2)	За дві хвилини учні повинні пригадати та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини підсумувати ці пункти одним реченням, записати одне основне запитання, на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну прив'язку цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні кроки
30	Семінар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань
31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу: «Розумію _____ і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору). «Ще не зовсім розумію _____» (наприклад, великий палець вниз). «Не впевнений щодо _____» (наприклад, помахати рукою)
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуте відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами «Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповісти на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які щойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. Рухаючись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження
36	Тестування	За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань: Декілька правильних варіантів Правильно/Неправильно Коротка відповідь Знайди відповідність

		Розширена відповідь
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	Учні дають вчителеві зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння
38	Усне опитування	Учитель пропонує учнями відповісти на запитання, наведені нижче: Чим це _____схоже на/відрізняється від___ _____? Які характерні риси/елементи_____? Як іще можна показати/проілюструвати_____? У чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____? Як _____стосується _____? Які ідеї / деталі можна додати до_____ _____? Наведіть приклад _____? Що не так з_____? Який висновок ви могли б зробити з_____? Які висновки можна зробити з_____? На яке питання ми намагаємося відповісти? Яку проблему ми намагаємося вирішити? Що ви можете сказати про _____? Що може статися, якщо _____ ? Які критерії можна взяти для оцінки _____? Які докази підтверджують_____? Як ми можемо довести / підтвердити _____? Як це можна розглядати з точки зору_____? Які альтернативи _____ слід розглянути? Який підхід/стратегію ви могли б використати для _____?
39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». Завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41		Хто швидше? Робота в парі – слухач і ведучий. Обидва знають категорію (тему), однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я) не повинен був робити (що саме).» повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві факти, одне питання, що залишилося; три ключові слова, дві відмінності між _, один вплив на _; три важливі факти, дві

		цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня; три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї), два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане), знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив(ла) ставлення до.... Я більше дізнався(лася) про... Мене здивувало... Я почувався(лася)...
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. У другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Всі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

Основна функція **поточного** контролю – навчальна. Запитання, завдання, тести, тощо спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого, тому індивідуальні форми доцільно поєднувати із фронтальною роботою класу. Також звертаємо увагу на важливість урахування мотиваційно-стимулюючої функції поточного оцінювання.

Тематичне оцінювання пропонується здійснювати на основі поточного оцінювання із урахуванням проведених діагностичних (контрольних) робіт, або без проведення подібних робіт залежно від специфіки навчального предмета. Під час виставлення тематичного бала результати перевірки робочих зошитів, як правило, не враховуються.

Підсумкове оцінювання

Підсумковому оцінюванню (семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов’язкового освітнього компонента типового навчального плану. Педагогічна рада може ухвалити рішення про оцінювання результатів навчання складників вибіркового освітнього компонента.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов’язковим і здійснюється на розсуд закладу освіти.

Семестрове оцінювання може здійснюватися за результатами контролю груп загальних результатів відображених у Свідоцтві досягнень. Семестровий контроль проводиться з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів і підтвердження результатів

поточних оцінок, отриманих учнями раніше. Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються вчителем з урахуванням рівня навченості учнів, що дає змогу реалізувати диференційований підхід до навчання. Звертаємо увагу, що Семестровий контроль може бути комплексним, проводитись у формі тестування тощо. Фіксація записів тематичного та семестрового оцінювання проводиться в окремій колонці без дати. Оцінка за семестр ставиться за результатами тематичного оцінювання та контролю груп загальних результатів.

Залежно від специфіки навчального предмета та кількості годин, передбачених навчальним планом на його вивчення (одногодинні курси) контроль групи результатів може проводитись упродовж навчального року. Вчитель може змістити акценти на результати опанування більш важливих тем, попередивши про це учнів на початку семестру.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за І та ІІ семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496, у триденний термін після виставлення семестрової оцінки батьки (особи, які їх замінюють) учнів (вихованців), які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або не були атестовані, звертаються до керівника закладу освіти із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій пояснюють причину та необхідність його проведення.

Наказом керівника закладу створюють комісію та затверджують графік і порядок проведення оцінювання. Члени комісії готують завдання, що погоджує педагогічна рада навчального закладу. Комісія ухвалює рішення щодо його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову. У разі, якщо учневі / учениці не вдалося підвищити результати, запис у колонку «Скоригована» у класному журналі не роблять. За результатами оцінювання керівник закладу освіти видає відповідний наказ.

Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за І та/або ІІ семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу,

затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (зі змінами).

Оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі / учениці, його / її батькам (іншим законним представникам).

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного, оцінювання результатів навчання, застосовують у формувальному оцінюванні, зокрема, для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти **ключові компетентності** та **наскрізні вміння** й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, для оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно керуватися такими **категоріями критеріїв**:

- розв’язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;
- комунікація (тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);
- планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;
- рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності.

Під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. У разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності.

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання застосовуватиметься Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти (Додаток [2]). У пропонованій Орієнтовній рамці оцінювання навчальних досягнень навчальні досягнення учнів характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Заклад загальної середньої освіти може здійснювати підсумкове та, у разі застосування, проміжне, оцінювання результатів навчання за рівневою, 12-бальною або за власною шкалою оцінювання, затвердженою рішенням педагогічної ради, – за умови затвердження правил переведення до системи

(шкали) оцінювання, визначеної законодавством. Результати річного оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі / учениці в кінці навчального року, за системою (шкалою), визначеною законодавством.

Поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів здійснюють відповідно до вимог модельних навчальних програм із застосуванням таких основних форм та способів:

усної (зокрема шляхом індивідуального, групового та фронтального опитування);

письмової, у тому числі графічної (зокрема шляхом виконання діагностичних, самостійних та контрольних робіт, тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами, контурними картами тощо);

цифрової (зокрема шляхом тестування в електронному форматі);

практичної (зокрема шляхом організації виконання різних видів експериментальних досліджень та навчальних проєктів, виготовлення виробів, роботи з біологічними об'єктами, хімічними речовинами тощо).

У рамках академічної свободи педагогічні працівники здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети.

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо через тривалу відсутність учня / учениці, у класному журналі та свідоцтві досягнень робиться запис «(н/а)» (не атестований(а)).

Для розроблення та/або оцінки вже розроблених власних критеріїв і шкали оцінювання можна використати Орієнтовні вимоги до критеріїв та шкал оцінювання (Додаток 3). Ці орієнтовні вимоги мають допоміжний характер і не є обов'язковими до використання.

Додаток 2

ОРІЄНТОВНА РАМКА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Рівні **Категорії критеріїв**	**Початковий рівень** 1 – 3 балів	**Середній рівень** 4 – 6 балів	**Достатній рівень** 7 – 9 балів	**Високий рівень** 10 – 12 балів
Планування та здійснення навчального пошуку, аналіз текстової та графічної інформації	Учень/учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних змістових і логічних неточностей	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить уточнювальні запитання; використовує інформацію з кількох джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; порівнює інформацію з кількох джерел	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить запитання на з’ясування причинно-наслідкових зв’язків; використовує інформацію з різних джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; аналізує й порівнює інформацію з різних джерел; критично оцінює надійність джерела й достовірність інформації
Комунікація, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію без істотних змістових та/або	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює власну думку й наводить приклади на її підтвердження;	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює й логічно обґрунтовує власну думку, наводить приклади на її

	інформацію, допускаючи істотні змістові та/або логічні неточності	логічних неточностей; презентує результати своєї навчальної діяльності	презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності)	підтвердження; творчо презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності)
Виконання практичних завдань та розв'язання повсякденних проблем із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя або інших осіб: виконує навчальну дію на рівні копіювання зразка її виконання; розпізнає, називає окремі об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: виконує навчальну дію із застосування знань, що охоплюються навчальним матеріалом, за зразком; може порівняти окремі об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, у типових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, пропонує можливі способи виконання завдання або розв'язання проблеми; складає план для виконання / розв'язання відповідно до інструкцій та/або успішно виконує окремі етапи такого виконання / розв'язання; може аналізувати та порівнювати об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, для виконання практичних завдань та/або розв'язання повсякденних проблем у нетипових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, висуває гіпотези; успішно виконує завдання або розв'язує проблему відповідно до інструкцій; обґрунтовує обраний спосіб розв'язання / виконання, спираючись на знання й досвід; може класифікувати й узагальнювати об'єкти вивчення
Рефлексія власної навчально-пізнавальної	Учень / учениця розпізнає помилки, логічні або змістові	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб:	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи

діяльності	неточності в результатах навчальної діяльності після того, як на них вказує вчитель	розпізнає й виправляє окремі помилки та робить часткові уточнення в результатах навчальної діяльності	інших осіб : успішно виправляє окремі помилки й робить часткові уточнення в результатах власної навчальної діяльності; визначає окремі труднощі, що виникають у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності й можливі шляхи їх подолання	інших осіб: аналізує результати власної навчальної діяльності із застосуванням критеріїв оцінювання, успішно виправляє помилки й робить уточнення; визначає труднощі, що виникають у процесі власної навчально-пізнавальної діяльності, та можливі шляхи їх подолання

Додаток 3

ОРІЄНТОВНІ ВИМОГИ ДО КРИТЕРІЇВ І ШКАЛ ОЦІНЮВАННЯ[1]

Інструмент для оцінювання якості критеріїв і шкал оцінювання

Критерій	**1** **Незадовільно**	**2** **Задовільно**	**3** **Добре**	**4** **Відмінно**
Чіткість і зрозумілість критеріїв	Критерії є незрозумілими, не стосуються змісту навчальної програми або за змістом істотно перекривають один одного	Критерії можна зрозуміти, але вони недостатньо чітко розмежовуються між собою або не повністю відповідають змісту навчальної програми та/або виду навчальної діяльності	Критерії загалом є зрозумілими, чітко розмежовуються між собою й загалом відповідають змісту навчальної програми та виду навчальної діяльності	Кожен критерій є виразним і чітко окресленим, повністю відповідає змісту навчальної програми й виду навчальної діяльності
Чіткість розмежування між рівнями досягнень	Неможливо або майже неможливо розрізнити рівні досягнень між собою	Рівні досягнень можна розрізнити між собою, але розмежування недостатньо чітке	Розмежування між рівнями досягнень є очевидним	Кожен рівень досягнень є чітко окресленим і кожен наступний рівень відрізняється від попереднього за чіткими й логічними ознаками
Надійність шкали оцінювання	Перехресне оцінювання часто призводить до істотних відмінностей у	Перехресне оцінювання іноді призводить до відмінних результатів	Є загальна узгодженість між результатами при перехресному оцінюванні	Результати перехресного оцінювання є послідовно однаковими

	результатах		(різниця менше 5-10% або ½ рівня)	
Обізнаність учнів про критерії та шкалу оцінювання	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання і мають певне уявлення про очікувані результати їх навчальної діяльності	Критерії та шкала оцінювання відкрито використовуються для презентації завдання й супроводу учнів	Критерії та шкала оцінювання є предметом обговорення й постійного супроводу учнів у процесі навчальної діяльності
Підтримка розвитку метакогнітивних навичок учнів	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання і не можуть використовувати її для регулювання власної навчальної діяльності	Учнів повідомлено про критерії та шкалу оцінювання, але під час навчальної діяльності критерії та шкала не перебувають у фокусі уваги	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання як про інструмент, що допомагає зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати	Критерії та шкала оцінювання постійно перебувають у фокусі уваги і використовуються як інструмент, що допомагає учням зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати
Участь учнів у розробленні та застосуванні критеріїв і шкали оцінювання	Учні не беруть участі ні в розробленні, ні в застосуванні критеріїв і шкали оцінювання в процесі навчання	Учням пропонують готові критерії та шкалу оцінювання для можливого самооцінювання в процесі навчання	Учні обговорюють і надають пропозиції до проєкту критеріїв і шкали, є відповідальними за їхнє застосування для самооцінювання та/або взаємооцінювання в процесі навчання	Учителі й учні разом відповідають за розроблення критеріїв і шкал оцінювання; учні постійно застосовують їх для самооцінювання й узаємооцінювання в процесі навчання
Шкала оцінювання критеріїв: **0 – 5.0 = потребують доопрацювання 5.5 – 7.5 = застосовні 8.0 - 10 = добре 10.5 – 12.0 = відмінно** Кожний показник рівня 1 = 0.5 балів, рівня 2 = 1.0 бал, рівня 3 = 1.5 бали, рівня 4 = 2.0 бали. За кожним критерієм кількість балів визначається лише за одним рівнем.				

[1] Ці вимоги не є обов'язковими, але за необхідності можуть бути використані педагогічними працівниками закладу освіти як орієнтири для розроблення критеріїв та шкал оцінювання рівня досягнення учнями результатів навчання або для оцінювання вже розроблених ними критеріїв та шкал як елемент внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Запропоновані загальні критерії оцінювання результатів навчання є орієнтовними і можуть бути застосовані в частині, що відповідає очікуваним результатам навчання, визначеним відповідною навчальною програмою. Критерії оцінювання за предметами або освітніми галузями розробляються відповідно до загальних критеріїв оцінювання з урахуванням характеристик груп загальних результатів відповідної галузі. Орієнтовні критерії з кожного навчального предмета містяться в навчальних програмах дисциплін.

Загальні критерії оцінювання результатів навчання учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти

Рівні результатів навчання	Бал	Загальна характеристика
І. Початковий	1	Учень/учениця розрізняє об'єкти вивчення
	2	Учень/учениця відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення
	3	Учень/учениця відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання
ІІ. Середній	4	Учень/учениця з допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, повторює за зразком певну операцію, дію
	5	Учень/учениця відтворює основний навчальний матеріал, з помилками й неточностями дає визначення понять, формулює правило
	6	Учень/учениця виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу; відповідає правильно, але недостатньо осмислено; застосовує знання при виконанні завдань за зразком
ІІІ. Достатній	7	Учень/учениця правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, наводить окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії
	8	Учень/учениця має достатні знання, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність; відповіді логічні, хоч і мають неточності
	9	Учень/учениця добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, аналізує й систематизує інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією
ІV. Високий	10	Учень/учениця має повні, глибокі знання, використовує їх у практичній діяльності, робить висновки, узагальнення
	11	Учень/учениця має гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, знаходить інформацію та аналізує її, ставить і розв'язує проблеми
	12	Учень/учениця має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях; самостійно аналізує, оцінює, узагальнює опанований матеріал, самостійно користується джерелами інформації, приймає обґрунтовані рішення

Свідоцтво досягнень відображає результати навчальних досягнень учня/учениці 5-6 класу з переліку предметів та інтегрованих курсів, визначених освітньою програмою та відображених у навчальному плані.

Графа «Характеристика навчальної діяльності» сформована відповідно до переліку наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Зазначена графа заповнюється класним керівником за результатами спостережень, проведених спільно з вчителями-предметниками, які працюють з класом. Спостереження проводяться упродовж року за планом, визначеним закладом освіти. Рекомендовано позначати особливо виражені наскрізні вміння учня/учениці, зокрема, вияв інтересу до навчання, розуміння прочитаного, вміння висловлювати власну думку, критично та системно мислити, логічно обґрунтовувати власну позицію, діяти творчо, вияв ініціативи у процесі навчання, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими з метою заохочення подальшого розвитку відповідних умінь. Заповнення графи здійснюється шляхом виставлення відповідної позначки навпроти сформованого уміння. Педагогічні колективи можуть виробляти власні способи спостереження за розвитком наскрізних умінь і застосовувати у тому числі вербальні характеристики замість позначки. Заповнення цієї графи здійснюється по завершенню кожного навчального року або в разі зміни здобувачем освіти навчального закладу

Систему оцінювання результатів навчання в освітніх галузях «Мистецтво», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Фізична культура» здійснювати на позитивному ставленні до кожного учня, і враховувати не рівень недоліків та прорахунків а рівень особистих досягнень. Визначення досягнень учнів у рівнях (Високий, Достатній, Середній, Початковий) з зазначених вище галузей нададуть змогу вчителеві об'єктивно, але водночас, не пригнічуючи особистість, оцінити тих, хто не має яскраво виражених художніх чи фізичних здібностей, проте характеризується сумлінним ставленням до навчання, активністю, ініціативністю. За рішенням педагогічної ради заклад освіти може відмовитись від оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів освітніх галузей «Мистецтво», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Фізична культура» або визначити власну шкалу оцінювання.

Базова середня освіта
Освітня програма ІІ ступеня («ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»)
(Адаптаційний цикл (5–6 класи))

Освітня програма розроблена на основі «Освітньої програми базової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» адаптаційний цикл (5-6 класи)», розробленої творчим колективом НПП «Інтелект України», відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898).

Освітня програма базової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» адаптаційного циклу (5-6 класи) розроблена згідно з нормативною базою функціонування та розвитку НПП «Інтелект України», визначеною Наказами Міністерства освіти та науки України, зокрема Наказ МОН України № 734 від 29.06.2021 р. «Створення й упровадження моделі національного освітнього технопарку з підвищення якості дошкільної та загальної середньої освіти за участі закладів освіти, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» на червень 2021 – грудень 2030 роки». Ця освітня програма успішно пройшла попередню експертизу у Державній службі якості освіти і зараз триває остаточний етап її затвердження. Після завершення Державною службою якості освіти процедури її затвердження, що регламентується Наказом МОН України №520 від 03 червня 2022 року «Порядок проведення експертизи та затвердження освітніх програм повної загальної середньої освіти, розроблених не на основі типових освітніх програм», відповідне рішення буде розміщена на сайті «Інтелект України» і доведено до відома учасників Проєкту. Усі навчальні програми, які входять до Освітньої програми Проєкту, мають відповідний гриф Державної наукової установ «Інститут модернізації змісту освіти».

Програма **містить**:

- перелік освітніх компонентів та їхню логічну послідовність, що презентовано в органічній єдності та взаємозв’язку концептуальних засад, цілей, змісту, методів, форм і засобів освітнього процесу в базовій школі Проєкту;
- вимоги до дітей, які можуть розпочати навчання за цією Програмою;
- загальний обсяг навчального навантаження учнів 5–6-х проєктних класів;
- очікувані результати навчання здобувачів освіти 5-х і 6-х проєктних класів.

Програма **включає**:

- варіанти навчальних планів з розподілом годин між освітніми галузями / предметами / інтегрованими курсами за роками навчання;

- перелік навчальних програм, які мають / можуть використовуватися в освітньому процесі;

- опис форм організації освітнього процесу та педагогічних технологій;

- види / форми оцінювання та його інструментарій.

Перелік освітніх компонентів системи базової середньої освіти в Проєкті

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» базова середня освіта в Проєкті як другий рівень повної загальної середньої освіти, забезпечує наступність із початковою освітою і передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти, а також готовність дитини до навчання на наступному рівні (Закони України «Про освіту», стаття 10, «Про повну загальну середню освіту», стаття 4).

Відповідно до дидактичних засад визначення компонентів освітнього процесу до їх переліку віднесено цілі, концептуальні засади їх досягнення, зміст, методи, форми і засоби освітнього процесу в базовій школі Проєкту.

Цілями базової середньої освіти в Проєкті визнано всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості й допитливості. Зазначені цілі досягаються через модернізацію базової середньої освіти в Проєкті на засадах компетентнісного підходу, концептуальною метою якого є становлення учня як суб'єкта життєдіяльності завдяки сформованості системи взаємопов'язаних ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Компетентність трактуємо відповідно до ЗаконуУкраїни «Про освіту» (стаття 1) як інтегровану якість особистості, що є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей і визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність.

Концептуальними засадами досягнення цілей базової середньої освіти в Проєкті є основні положення компетентнісного й особистіснодіяльнісного підходів, зокрема низка таких взаємопов'язаних положень.

Компетентнісна базова середня освіта в Проєкті:

втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та продовжує процес формування в учнів середнього шкільного віку ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Під ключовими розуміємо компетентності, що виявляються в здатності людини до ефективної життєдіяльності в усіх сферах людського буття; під загальнопредметними — компетентності, що допомагають особистості успішно опановувати предмети

певної освітньої галузі; під предметними — компетентності, що забезпечують повноцінне засвоєння учнями змісту конкретних навчальних предметів. Як органічно взаємопов'язані складові будь-якої компетентності розглядаємо ставлення та цінності, знання; інтелектуальні та практичні вміння й навички (зокрема, такі наскрізні вміння, як читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, прийняття рішень, розв'язування проблем, здатність співпрацювати з іншими людьми). До ключових відносимо такі компетентності: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математичну компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічну компетентність; інформаційно-комунікаційну компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурну компетентність; підприємливість і фінансову грамотність (Закон України «Про освіту», статті 1, 12);

проєктується й реалізується на засадах особистісно-діяльнісного підходу як система, що функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно зорієнтованої освіти й діяльнісного підходу, зокрема принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти.

Унікальність Програми порівняно з іншими освітніми програми для базової школи (адаптаційний цикл, 5–6-ті класи) виявляється в тому, що:

1. *Базова середня освіта в Проєкті розглядається* як феномен, що функціонує та розвивається відповідно до принципів системного підходу, зокрема принципів органічної єдності педагогічної системи й середовища, цілеспрямованості, рівноважної відповідності, оптимальності, зворотного зв'язку, єдності програмованого, рефлексивного та адаптивного видів управління тощо. Так, у Проєкті реалізується системна модель формування в учнів ключових компетентностей, що дозволяє повною мірою задіяти потенціал закладів загальної середньої освіти завдяки поєднанню предметнотематичної, міжпредметної та виховної моделей. Зокрема, формування соціальної та громадянської компетентностей учнів 5–6-х проєктних класів відбувається на годинах спілкування, на заходах і заняттях у дитячих організаціях та клубах тощо (виховна модель), на уроках інтегрованих курсів «Навчаємося разом» та «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» (предметно-тематична модель, оскільки набуття учнями означених компетентностей належить до провідних цілей цих навчальних предметів) та під час вивчення всіх інших

дисциплін Типового навчального плану (міжпредметна модель, що реалізується через технологію ціннісного насичення кожного уроку).

2. *Базова середня освіта в Проєкті моделюється й упроваджується* в освітній процес на засадах синергетичного підходу як нелінійна система відкритого типу, здатна до самоорганізації. Відкритість освіти виявляється в доцільності її розбудови на основі поєднання різних методологій і підходів, освітніх технологій і методик, а також їхніх компонентів; нелінійність — у необхідності конструювання освітньої системи як гнучкого багатоваріантного системного утворення з правом вибору суб'єктами освітнього процесу одного / кількох варіантів його організації, зокрема й за індивідуальною освітньою траєкторією; здатність до самоорганізації — у переважанні технологій інтерактивного навчання, підвищенні ролі самоосвіти.

Зміст базової середньої освіти в Проєкті визначається згідно з дидактичними принципами відповідності змісту освіти формаційним і цивілізаційним тенденціям розвитку людства взагалі й українського суспільства зокрема. Тому як вихідні розглядаємо положення постнекласичної парадигми освіти, у якій концептуальною освітньою метою визнано створення умов для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості в складному нестабільному світі. Аксіологічними імперативами державної освітньої політики в постнекласичній парадигмі є поєднання технократизму з гуманістичними пріоритетами та культуроцентричністю, яка репрезентує типові риси культурної особистості: духовність, національну свідомість, культурну толерантність, позитивне мислення, емоційний інтелект тощо. У зв'язку з вищезазначеним реалізація компетентнісної моделі освіти в Проєкті передбачає, з одного боку, упровадження STEM-освіти як провідного тренду 5 модернізації національних освітніх систем, метою якої є підготовка фахівців у галузі converging NBIC-технологій — ядра 6-го технологічного укладу, а з іншого — формування в учнів соціальної, громадянської, державницької та культурної компетентностей, позитивного мислення й емоційного інтелекту.

Характерними для STEM-освіти в Проєкті є:

✓ STEM-освіта розпочинається в Проєкті в початковій школі та продовжується в базовій;

✓ STEM-освіта в Проєкті є «містком» між навчанням учнів та їхньою кар'єрою. За оцінками науковців, у майбутньому 9 із 10 найбільш затребуваних і високооплачуваних спеціальностей належатимуть до NBIC-сектора та вимагатимуть від претендентів високого рівня сформованості міждисциплінарних компетентностей у галузі STEM-дисциплін;

✓ мета STEM-освіти в Проєкті — розвивати в учнів інтерес до навчальних предметів природничо-математичного циклу, а також формувати в них систему

взаємопов'язаних компетентностей, зокрема концептуальної (розуміння природничо-наукових і математичних концепцій, операцій та відношень), стратегічної (здатність формулювати й розв'язувати наукові, технічні та технологічні проблеми), когнітивної (здатність логічно мислити, пояснювати, аргументувати, а також здатність до рефлексії), операційної (здатність охайно та точно виконувати операції), аксіологічної (здатність розглядати об'єкт як корисний одночасно зі здатністю вірити у власну ефективність);

✓ STEM-освіта в Проєкті передбачає фундаменталізацію освіти, що виявляється в поглибленому вивченні предметів природничо-математичного циклу;

✓ STEM-освіта в Проєкті здійснюється на засадах міждисциплінарного та проєктного підходів, що забезпечується завдяки інтегрованому навчанню за темами, а не за предметами, навчанню на основі власних відкриттів, спрямованому на формування в учнів дослідницької компетентності, опанування ними алгоритму розв'язання винахідницьких задач, інноваційної стратегії розробки проєктів;

✓ STEM-освіта в Проєкті реалізує дидактичний принцип практичної спрямованості навчання (на основі здобутих знань учні на уроках створюють прототипи / моделі реальних об'єктів, процесів або продукти сучасної індустрії);

✓ STEM-освіта в Проєкті передбачає посилену увагу до вивчення англійської мови, оскільки найбільш значущі наукові друковані та інтернет-ресурси публікуються саме цією мовою;

✓ STEM-освіта в Проєкті здійснюється як в урочний, так і в позаурочний час.

Згідно з принципом єдності змістового та процесуально-діяльнісного (методи, форми, засоби освітнього процесу) компонентів освіти й відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа», Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту повної загальної середньої освіти ***в освітньому процесі 5–6-х проєктних класів реалізуються***:

✓ *інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення*, зокрема кооперативне навчання, робота в парах або групах, авторські технології («Робота з множинним текстом», «Складання і розігрування діалогів», «Синтез думок», «Тонкі і товсті запитання», «Учитель», «Шість капелюхів» тощо); технологія навчання в грі; дискусія («Я — висловлювання», «Обери позицію», «Парламентські слухання», «Ток-шоу» тощо); метод проєктів; тренінги (соціально-психологічні тренінги, тренінги особистісного зростання тощо), афірмації, що спрямовані на становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності,

патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми;

✓ *навчання на основі власних відкриттів; проблемне навчання; запитальне навчання, розв'язання винахідницьких задач на основі теорії розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера* тощо);

✓ *технологія раціонального читання*, метою якої є формування в учнів таких наскрізних умінь, означених у Законі України «Про освіту» (стаття 12), як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, а також спроможність опрацьовувати значний обсяг наукової та навчальної інформації за обмежений час. Сутність цієї технології полягає в системній роботі над формуванням в учнів: 1) технічної складової читання за допомогою комплексу спеціальних вправ, що спрямовані на підвищення темпу читання вголос і про себе, розширення обсягу симультанного сприйняття одиниць тексту й удосконалення процесів запам'ятовування; 2) здатності розуміти прочитане, критично осмислювати й оцінювати інформацію завдяки вправам «Техніка аргументації»; 3) спроможності переказувати текст, виділяючи інформацію, яку необхідно запам'ятати, та раціонально запам'ятовувати її, висловлювати усно та письмово власну думку щодо прочитаного, обґрунтовуючи її, завдяки комплексу вправ, зокрема «Учитель» тощо; 4) уміння створювати на основі прочитаного власні есе, текстирозповіді, тексти-описи, тексти-міркування;

✓ *технологія повного засвоєння навчальних одиниць*, що ґрунтується на таксономії Б. Блума, теорії поетапного формування розумових дій П. Гальперіна, методиці інтервальних повторень Г. Еббінгауза (застосування та створення інтелект-карт та карт знань, візуалізація інформації, «Фотоапарат», «Найрозумніший», «Великі перегони», «Коло словникових слів», «Ключові слова», «Запам'ятовую ефективно», «Актор», «Активне слухання»);

✓ *технологія збагачення освітнього процесу*, що ґрунтується на тріадній моделі збагачення Дж. Рензуллі. Відповідно до цієї моделі в Проєкті передбачено систему заходів, спрямованих на створення умов для розвитку в учнів мотивації, креативності та інтелекту.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти формування в учнів проєктних класів ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей здійснюється за такими ***освітніми галузями***:

1) мовно-літературна;

2) математична;
3) природнича;
4) технологічна;
5) інформатична;
6) соціальна і здоров'язбережувальна;
7) громадянська та історична;
8) мистецька;
9) фізкультурна.

Вимоги до осіб, які можуть навчатися за Програмою

Зарахування (переведення) учнів до проєктного класу відбувається відповідно до чинного законодавства.

Навчання за Програмою можуть розпочати (продовжити) учні, які на момент зарахування (переведення) до ліцею досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом (свідоцтвом досягнень, свідоцтвом про здобуття початкової освіти).

До здобуття другого рівня повної загальної середньої освіти адаптаційного циклу (5–6-ті класи) в Проєкті допускаються переважно учні, які здобували початкову освіту в Проєкті.

На бажання батьків (або осіб, які їх замінюють) та при наявності вільних місць можливим є перехід (вступ) учня/учениці з класів, які працюють не за освітньою програмою науково-педагогічного проєкту «Інтелект України», до проєктних класів.

У кожному індивідуальному випадку рішення приймає адміністрація ліцею.

Адміністрація закладу організовує проведення діагностичної перевірки рівня навчальних досягнень таких учнів. Діагностична перевірка проводиться з математики (письмово) та іноземної мови (усно та письмово). Для проведення діагностичної перевірки наказом директора створюється комісія, затверджуються склад комісії (голова та члени комісії), графік проведення й діагностичні завдання з математики та іноземної мови. За результатами діагностичної перевірки висновки комісії оформлюються в протоколі. Зарахованим (переведеним) може бути учень / учениця, у якого(ї) діагностична перевірка виявила рівень навчальних досягнень не нижче достатнього з обох предметів. Якщо кількість бажаючих перевищує кількість вільних місць, то зарахованим / переведеним буде учень / учениця, який(а) набрав(ла) більшу суму балів під час діагностичної перевірки. На підставі висновків комісії рішення про зарахування (переведення) учня / учениці приймає директор.

У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів та / або державної підсумкової атестації за рівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання у порядку, визначеному Порядком переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 14 липня 2015 року № 762 (зі змінами), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 року за № 924/27369, або у екстернатній формі здобуття повної загальної середньої освіти згідно до Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2016 року № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 року № 955), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2016 року за № 184/28314, упродовж першого семестру навчального року. Для проведення оцінювання (Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, пункт 4, абзац 2) наказом директора ліцею створюється комісія, затверджується її склад (голова та члени комісії), а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів. Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складається за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти.

Загальний обсяг навчального навантаження другого рівня повної загальної середньої освіти адаптаційного циклу для 5–6-х класів, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5–6-х проєктних класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти) закладів загальної середньої освіти сформовано для закладів освіти з навчанням українською мовою, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» та в яких вивчають другу іноземну мову. Розподіл навчального навантаження здійснено за освітніми галузями та роками навчання. Кількість навчальних годин за освітніми галузями та роками навчання визначено відповідно до базових навчальних планів (додаток 23 Державного стандарту).

Назва освітньої галузі	**Кількість годин на тиждень та рік**		
		5 клас	**6 клас**
Мовно-літературна	на тиждень	**13**	**13**
	на рік	**455**	**455**
Математична	на тиждень	**6**	**6**
	на рік	**210**	**210**
Природнича	на тиждень	**3**	**5**
	на рік	**105**	**175**
Соціальна і здоров’язбережувальна	на тиждень	**1**	**1**
	на рік	**35**	**35**

Громадянська та історична	на тиждень	**1**	**2**
	на рік	**35**	**70**
Технологічна	на тиждень	**1**	**1**
	на рік	**35**	**35**
Інформатична	на тиждень	**1**	**1**
	на рік	**35**	**35**
Мистецька	на тиждень	**1**	**1**
	на рік	**35**	**35**
Фізична культура*	на тиждень	**3**	**3**
	на рік	**105**	**105**
Усього	на тиждень	**30**	**33**
	на рік	**1050**	**1155**
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркових освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	на тиждень	**1**	**1**
	на рік	**35**	**35**
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	на тиждень	**31**	**34**
	на рік	**1085**	**1190**
Гранично допустиме річне навчальне навантаження учнів**	на тиждень	**28**	**31**
	на рік	**980**	**1085**

* Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів.

** Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей не має перевищувати загальної кількості годин, визначеної цим навчальним планом.

Навчальний план для 5–6-х класів, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»

Навчальний план до Освітньої програми (Додаток 1) розроблено на основі Базового навчального плану для закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання Державного стандарту та містить:

- перелік предметів та інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі, а також перелік міжгалузевих інтегрованих курсів;

- розподіл навчального навантаження за роками навчання між навчальними предметами (інтегрованими курсами), обов'язковими для вивчення;

- додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять.

Мета і завдання ***мовно-літературної освітньої галузі*** (*українська мова, українська література, зарубіжна література (у перекладі українською мовою)*) реалізуються через навчальні предмети «Українська мова» (5–6-ті класи — 4 год/тижд.), «Українська література» (5–6-ті класи — 2 год/тижд.), «Зарубіжна література» (5–6-ті класи — 1 год/тижд. для проєктних класів, які вивчають

другу іноземну мову). *Іншомовна освіта* як органічна складова мовно-літературної освітньої галузі представлена навчальними предметами «Перша іноземна мова» (5–6-ті класи — 4 год/тижд.) та «Друга іноземна мова» (5–6-ті класи — 2 год/тижд.).

Мета і завдання ***математичної освітньої галузі*** реалізуються через навчальний предмет «Математика» (5–6-ті класи — 6 год/тижд.).

Мета і завдання ***природничої освітньої галузі*** реалізуються через інтегровані курси «Пізнаємо природу. Моя планета Земля» (5–6-ті класи — 2 год/тижд.), який є пропедевтичним для вивчення системних курсів біології у 7–9-х класах і географії у 6–9-х класах, та «Пізнаємо природу. Твої фізичні відкриття» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.), який є пропедевтичним для курсів фізики та хімії у 7–9-х класах, та навчальний предмет «Географія» (6-й клас — 2 год/тижд.).

Мета і завдання ***соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі*** реалізуються через інтегрований курс «Навчаємося разом» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.). У межах курсу «Навчаємося разом» інтегрується матеріал навчальних курсів морального спрямування (5–6-ті класи) та курсу «Здоров'я, безпека та добробут» (5–9-ті класи). Навчальна програма зазначеного курсу містить змістові модулі, які реалізують окремі завдання названих курсів, що надало можливість оптимізувати навчальне навантаження учнів і разом з тим виконати вимоги обов'язкових результатів навчання учнів із соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі Державного стандарту.

Мета і завдання ***мистецької освітньої галузі*** реалізуються через інтегрований курс «Мистецтво» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.) або через окремі предмети «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» (5–6-ті класи — по 0,5 год/тижд.); ***фізкультурної освітньої галузі*** — через навчальний предмет «Фізична культура» (5–6-ті класи — 3 год/тижд.). Уроки з фізичної культури, згідно із частиною четвертою статті 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», є обов'язковими і проводяться не менше ніж три рази на тиждень, що відображається у навчальному плані для кожного класу. Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів.

Мета і завдання ***громадянської та історичної освітньої галузі*** реалізуються через інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» (5-й клас — 1 год/тижд., 6-й клас — 2 год/тижд.). Відповідно до призначення адаптаційного циклу базової освіти (5–6-ті класи), курс забезпечує наступність між початковою і базовою середньою освітою й готує учнів до продуктивного засвоєння змісту громадянської та історичної галузі в процесі предметного навчання в 7–9-х класах. Ураховано, що в

початковій школі серед соціально значущих надпредметних тем, які сприяли формуванню в учнів уявлень про людину в суспільстві, була «громадянська відповідальність». Забезпечено зв'язок зі змістовим наповненням курсів «Я пізнаю світ» і подібних за змістом, що вивчалися у 1–4-х класах, зокрема через актуалізацію знайомих понять і пригадування історичних фактів.

Мета й завдання ***інформатичної освітньої галузі*** реалізуються через навчальний предмет «Інформатика» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.); технологічної освітньої галузі — через навчальний предмет «Технології» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.)

Навчальний план містить інваріантну складову, обов'язкову для виконання всіма закладами загальної середньої освіти, що працюють за Проєктом, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, та варіативну складову. Варіативна складова Навчального плану (5–6-ті класи —1 год/тижд.) може використовуватися на підсилення предметів інваріантної складової, запровадження факультативів, курсів за вибором, індивідуальні заняття та консультації учнів. У зв'язку зі спрямованістю Проєкту на реалізацію основних положень STEM-освіти доцільним виявляється виділення годин варіативної складової на авторський курс за вибором «Еврика» (5–6-ті класи — 1 год/тижд.). Для проєктних класів, які вивчають другу іноземну мову, враховуючи спрямованістю Проєкту на реалізацію основних положень STEMосвіти, інтеграцію української освіти в європейський і світовий освітній простір, доцільним виявляється виділення годин варіативної складової на підсилення предмету інваріантної складової іноземна мова (5–6-ті класи — 1 год/тижд.).

Навчальний план зорієнтований на роботу за 5-денним навчальним тижнем.

Перелік навчальних програм, які можуть використовуватися для реалізації освітньої програми

Для реалізації освітньої програми використовуються як модельні навчальні програми, так і навчальні програми, розроблені не на основі модельних.

Авторські навчальні програми:

- українська мова;
- українська література;
- зарубіжна література;
- математика;
- Пізнаємо природу. Моя планета Земля;
- Пізнаємо природу. Твої фізичні відкриття;
- географія;
- Навчаємося разом;

- Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти;
- Еврика.

Модельні навчальні програми:

- іноземна мова;
- технології;
- інформатика;
- мистецтво;
- фізична культура.

Модельна навчальна програма — документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством (Закон України «Про повну загальну середню освіту», стаття 1).

Спираючись на модельні навчальні програми, учителі можуть розробляти навчальні програми предметів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та / або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних предметів, інтегрованих курсів може здійснюватися через упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників. Навчальні програми, що розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою. Навчальні програми у сфері повної загальної середньої освіти, розроблені не на основі модельних навчальних програм, що визначають послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (курсу за вибором), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством, повинні мати гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі». Поданий у додатку 2 перелік модельних та навчальних програм є базовим і може бути доповнений іншими модельними та навчальними програмами, розробленими не на основі модельних, які отримають грифи «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» або «Схвалено для використання в освітньому процесі», через внесення змін до цієї Освітньої програми в установленому порядку.

Форми організації освітнього процесу та педагогічні технології

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб.

У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу для класів Проєкту такі ж, як і для класів, які працюють за Освітньою програмою ІІ ступеня (5-6 класи) (Адаптаційний цикл базової середньої освіти).

За потреби ліцей може організувати здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у ліцею. Індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується на підставі індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, що розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та / або його батьками, схвалюється педагогічною радою, затверджується директором ліцею та підписується батьками.

З метою посилення індивідуальної роботи з учнями, відповідно до чинного законодавства, здійснюється поділ класів на групи під час вивчення української мови, іноземної мови, технологій, інформатики. За рішенням місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування або за кошти, не заборонені чинним законодавством, класи можуть ділитися на групи за меншої наповнюваності або / та під час вивчення інших предметів. У проєктних класах на бажання батьків можуть проводитися гурткові, факультативні, індивідуальні та секційні заняття, а також відбуватись організація освітнього процесу в режимі школи повного дня за умов їх відповідності чинному законодавству й за рахунок коштів, не заборонених законодавством України. Ураховуючи особливості організації освітнього процесу в Проєкті, у 5–6-х класах можуть функціонувати групи подовженого дня, що комплектуються за принципом «клас–група» відповідно до чинного законодавства.

Опис інструментарію оцінювання

Відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об’єктивне, незалежне, недискримінаційне та доброчесне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти.

До навчальних досягнень належать такі результати освітнього процесу:

✓ *знання* — інформація, яку учень / учениця застосовує;

✓ *уміння* — здатність застосувати алгоритм дій для реалізації засвоєних та вироблення суб’єктивно нових знань;

✓ *ставлення* — суб’єктивна цінність інформації або діяльності, відображена у висловлених учнем / ученицею судженнях.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне).

Під формувальним розуміють інтерактивне оцінювання учнівського прогресу. Формувальне оцінювання допоможе кожному учневі / учениці бачити власний освітній поступ, рівень сформованості загальних та предметних компетентностей, а вчителеві / учительці — аналізувати, корегувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, визначати мету та шляхи реалізації освітніх завдань.

Поточне оцінювання — оцінювання результатів виконання учнями конкретних завдань: відповідей на запитання під час індивідуального, групового та фронтального опитування, письмових завдань (зокрема, через виконання самостійних робіт, тестування, організацію роботи з текстами тощо). Ідеться про результати опрацювання джерел (текстових, візуальних, діаграм, графіків, схем) та результати взаємоконтролю учнів у парах і групах у цифровій (тестування в електронному форматі) і практичній (організація виконання різних видів досліджень, навчальних проєктів тощо) формі.

Підсумкове оцінювання — оцінювання результатів навчання за певний період: за час вивчення розділу програми (тематичне), семестр (семестрове) та навчальний рік (річне). Мета підсумкового оцінювання — встановити відповідність / невідповідність реальних результатів навчально-пізнавальної діяльності запланованим (очікуваним). Підсумкове оцінювання спрямоване на результат й оцінюється за 12-бальною шкалою.

Оцінюючи навчальні досягнення учнів / учениць за 12-бальною шкалою в умовах компетентнісного навчання, учитель / учителька має врахувати, що диференціації (віднесенню до першого-четвертого рівня) підлягають насамперед розумові та практичні вміння учнів / учениць, що виявляються в різних видах діяльності. Знання доцільно розглядати як змістову складову цієї діяльності.

Бали в межах рівня допомагають диференціювати досягнення учнів / учениць з урахуванням того, чи мають вони базові знання, чи вміння переросли в навички та наскільки сформована воля дотримуватися вимог до оформлення і представлення результатів навчання. За наявності базових знань учень / учениця виконає отримане завдання достатньо повно, оволодіння відповідними навичками дозволить йому / їй виконати це завдання швидко, а відповідальне ставлення до навчання допоможе оформити й представити результати роботи відповідно до визначених вимог.

Для забезпечення об’єктивності тематичного оцінювання доцільно разом із поточними оцінками використовувати результати моніторингу знань з метою оцінити досягнення учнем / ученицею комплексу передбачених програмою результатів навчально-пізнавальної діяльності. Для цього варто застосувати підсумкову діагностичну роботу (контрольну роботу, тест, диктант, переказ, твір, есе, завдання проєктів тощо). Проведення такого моніторингу сприяє

індивідуальному та диференційованому підходу до організації навчання, дає змогу врахувати різний темп засвоєння програмового матеріалу, уміння виділяти основне.

Річне оцінювання здійснюється за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результати такого оцінювання відображаються в документі, визначеному законодавством (свідоцтві досягнень тощо), що видається учневі щороку. У межах академічної свободи педагогічні працівники здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети.

Організаційні питання реалізації Програми

Проєктний клас працює за державними підручниками. З метою реалізації завдань Проєкту додатково використовуються авторські навчальні комплекти (навчальні посібники, навчально-методичні посібники, зошити з друкованою основою, атласи та інтелект-карти, мультимедійні засоби навчання тощо), що мають відповідний гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» та видаються за рахунок коштів, не заборонених законодавством.

Права й обов'язки учасників освітнього процесу в проєктних класах визначаються Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», статутом ліцею та правилами внутрішнього розпорядку. Учням проєктних класів за успіхи в навчанні рішенням педагогічної ради може бути призначена стипендія з власних коштів або цільових надходжень від різних установ, добродійних фондів, товариств, асоціацій тощо. За учнями, які навчаються в проєктному класі, зберігається право вільного переходу до класу, що працює за іншими освітніми програмами Нової української школи. За умови ліквідації проєктного класу учням гарантується дотримання їхніх прав та інтересів відповідно до чинного законодавства з питань освіти.

Підготовка вчителів проєктних класів регламентується Законами України «Про освіту» (стаття 54, частина 2), «Про повну загальну середню освіту» (стаття 51), постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами).

Педагоги, які працюють у проєктних класах, обов'язково повинні пройти курсову підготовку вчителів, що працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України».

Базова середня освіта
Освітня програма ІІ ступеня (6-9 класи)

Освітня програма ІІ ступеня (базова середня освіта) розроблена на виконання Закону України «Про освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти».

Освітня програма окреслює рекомендовані підходи до планування й організації ліцеєм єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти.

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення які натепер подані в рамках навчальних планів (Додаток 1);

очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм, перелік яких наведено в додатку 2; пропонований зміст навчальних програм, які мають гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» і розміщені на офіційному веб-сайті МОН;

рекомендовані форми організації освітнього процесу;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією Освітньою програмою.

Освітню програму укладено за такими ***освітніми галузями***:

Мови і літератури

Суспільствознавство

Мистецтво

Математика

Природознавство

Технології

Здоров'я і фізична культура

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5-9-х класів, які навчаються за цією програмою складає 5845 годин/навчальний рік: для 5-х класів – 1050 годин/навчальний рік, для 6-х класів – 1155 годин/навчальний рік, для 7-х класів – 1172,5 годин/навчальний рік, для 8-х класів – 1207,5 годин/навчальний рік, для 9-х класів – 1260 годин/навчальний рік. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у навчальних планах (Додаток 1).

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру другого рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальні плани основної школи передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову.

Повноцінність базової середньої освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових, які в обов'язковому порядку фінансуються з бюджету.

Враховуючи бажання учнів та відповідно до заяв батьків з 8-го класу запроваджується поглиблене вивчення математики, біології. Продовжується поглиблене вивчення англійської чи німецької мови, запроваджене з 5-го класу.

Варіативна складова навчального плану визначається, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальних освітніх потреб учнів, особливості регіону, рівень навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу і відображається в навчальних планах.

Варіативна складова навчальних планів використовується на:

підсилення предметів інваріантної складової, а саме у лінгвістичних класах образотворчого мистецтва, музичного мистецтва, мистецтва, у математичних та біологічних класах І та ІІ іноземних мов. У такому разі розподіл годин на вивчення тієї чи іншої теми навчальної програми здійснюється вчителем самостійно відповідно до навчальних програм. Розподіл годин фіксується у календарному плані, який погоджується директором чи його заступником. Вчитель зазначає проведені уроки у частині класного журналу, відведеного для предмета, на підсилення якого використано зазначені години;

запровадження курсів за вибором, що розширюють обрану закладом освіти спеціалізацію (з математики «Розв'язуємо текстові задачі», «Розв'язуємо прикладні задачі», «Вибрані питання алгебри» та «Геометрія як практика, логіка і фантазія», з біології «Знайомство з екологією», «Екологія людини», «Розв'язування задач з генетики», з хімії «Біохімічні основи життя», з І іноземної мови), світоглядного спрямування («Етика» у 1(5)-их та 2(6)-их класах), «Логіка» у 1(5)-их, 2(6)-их та 3(7)-их математичних класах.

Варіативність змісту базової середньої освіти реалізується також через запровадження в навчальних програмах резервного часу, що створює простір для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо.

Ліцей має повноваження здійснювати перерозподіл навчальних годин навчального плану в межах 15% від загального обсягу навчального навантаження. При цьому можливою є зміна моделей інтеграції освітніх галузей. Детально перерозподіл описано у відповідних навчальних планах (Додаток 1).

Збереження здоров'я дітей належить до головних завдань школи. Тому формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється не лише в рамках предметів "Фізична культура" та "Основи здоров'я", а інтегрується у змісті всіх предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів.

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» сформовано з варіативних модулів відповідно до статево-вікових особливостей учнів, їх інтересів, матеріально-технічної бази гімназії, кадрового забезпечення. А саме:

- 6-ий клас – футбол (2 рік вивчення), волейбол (2 рік вивчення), легка атлетика (2 рік вивчення), баскетбол (2 рік вивчення); рухливі, народні, спортивні ігри та загальна фізична підготовка; хореографія;
- 7-ий клас – футбол (3 рік вивчення), легка атлетика (3 рік вивчення), баскетбол (3 рік вивчення), гімнастика (1 рік вивчення) та загальна фізична підготовка; хореографія;
- 8-ий клас – футбол (4 рік вивчення), легка атлетика (4 рік вивчення), баскетбол (4 рік вивчення), гімнастика (2 рік вивчення) та загальна фізична підготовка; хореографія;
- 9-ий клас – футбол (5 рік вивчення), гімнастика (3 рік вивчення), баскетбол (5 рік вивчення) та загальна фізична підготовка.

Для недопущення перевантаження учнів можливе врахування їх навчання в закладах освіти іншого типу (художніх, музичних, спортивних школах тощо). За рішенням педагогічної ради відповідно до рекомендацій департаменту освіти Луцької міської при оцінюванні учнів дозволяється враховувати результати їх навчання з відповідних предметів (музика, фізична культура та ін.) у позашкільних закладах.

Гранична наповнюваність класів та тривалість уроків встановлюються відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту".

Поділ класів на групи при вивченні окремих предметів (української мови, іноземної мови, інформатики, математики, трудового навчання, фізичної культури, Захисту України) здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних

закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 6 березня 2002 року за № 229/6517 (зі змінами).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 "Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти" години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Задля уникнення перевантаження учнів протягом дня, враховуючи матеріально-технічне забезпечення ліцею навчальні плани 6-х класів розраховані на 5-денний робочий тиждень, навчальні плани 7-9-х класів – на 6-денний.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у *формування ключових компетентностей учнів*.

№ з/п	**Ключові компетентності**	**Компоненти**
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	***Уміння:*** ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення невнормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас. ***Ставлення:*** розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань. ***Навчальні ресурси:*** означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем
2	Спілкування іноземними мовами	***Уміння:*** здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби

		невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування. ***Ставлення:*** критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов. ***Навчальні ресурси:*** підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.
3	Математична компетентність	***Уміння:*** оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об’єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв’язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях. ***Ставлення:*** усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів. ***Навчальні ресурси:*** розв'язування математичних задач, і обов’язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	***Уміння:*** розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями. ***Ставлення:*** усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях ***Навчальні ресурси:*** складання графіків та діаграм, які

		ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу
5	Інформаційно-цифрова компетентність	***Уміння:*** структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень. ***Ставлення:*** критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язування математичних задач. ***Навчальні ресурси:*** візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів
6	Уміння вчитися впродовж життя	***Уміння:*** визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість. ***Ставлення:*** усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності. ***Навчальні ресурси:*** моделювання власної освітньої траєкторії
7	Ініціативність і підприємливість	***Уміння:*** генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання. ***Ставлення:*** ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших. ***Навчальні ресурси:*** завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)

8	Соціальна і громадянська компетентності	***Уміння:*** висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані. ***Ставлення:*** ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією. ***Навчальні ресурси:*** завдання соціального змісту
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	***Уміння:*** грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо). ***Ставлення:*** культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства. ***Навчальні ресурси:*** математичні моделі в різних видах мистецтва
10	Екологічна грамотність і здорове життя	***Уміння:*** аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання. ***Ставлення:*** усвідомлення взаємозв’язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природніх ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та

		позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо. ***Навчальні ресурси:*** навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя

Ключові компетентності такі, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

предмети за вибором («Етика», «Рідний край», «Знайомство з екологією», «Екологія людини», «Розв'язуємо прикладні задачі»);

роботу в проектах;

позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.
Громадянська відповідальність	Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок. Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.
Здоров'я і безпека	Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров’я (текстові завдання, пов’язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов’язані із ризиками для життя і здоров’я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв’язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.
Підприємливість і фінансова грамотність	Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірці його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу. Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку:

формування компетентностей;

розвитку компетентностей;

перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;

корекції основних компетентностей;

комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки тощо.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей крім уроку проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт). Оглядова конференція (для 8-11 класів) повинна передбачати обговорення ключових положень вивченого матеріалу, учнем розкриваються

нові узагальнюючі підходи до його аналізу. Оглядова конференція може бути комплексною, тобто реалізувати міжпредметні зв'язки в узагальненні й систематизації навчального матеріалу. Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання.

Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем. Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу.

Можливо проводити заняття в малих групах, бригадах і ланках (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу бригадирів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії матеріалу для виконання визначених завдань).

Учні можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відео-уроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору матеріалу, виконують самостійно розподілені ролі та аналізують виконану роботу.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Профільна середня освіта
Освітня програма ІІІ ступеня (10-11класи)

Освітня програма ІІІ ступеня (профільна середня освіта) розроблена на виконання Закону України «Про освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» та відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом МОН України від 20.04.2018 № 408 (у редакції наказу МОН України від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.03.2020 № 464).

Освітня програма ІІІ ступеня окреслює рекомендовані підходи до планування й організації ліцеєм єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392.

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції;

очікувані результати навчання учнів, пропонований зміст окремих предметів, логічну послідовність їх вивчення;

рекомендовані форми організації освітнього процесу;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією Освітньою програмою.

Загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовна тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів. Загальний обсяг навчального навантаження здобувачів профільної середньої освіти для 10 - 11 класів складає 2660 годин/навчальний рік: для 10-х класів - 1330 годин/навчальний рік, для 11-х класів - 1330 годин/навчальний рік. Детальний розподіл тижневого навчального навантаження окреслено у навчальних планах (Додаток 1).

Навчальний план містить тижневий обсяг навчального навантаження та тижневі години на вивчення базових предметів, вибірково-обов'язкових предметів, профільних предметів і спеціальних курсів, а також передбачає години на факультативи, індивідуальні заняття тощо.

Для складання навчальних планів був використаний другий варіант (таблиця 2): Навчальний план містить перелік базових предметів, який включає окремі предмети суспільно-гуманітарного та математично-природничого циклів.

До базових предметів належать: "Українська мова", "Українська література", "Зарубіжна література", "Іноземна мова", "Історія України", "Всесвітня історія", "Громадянська освіта" (лише для 10-х класів), "Математика", "Фізика і астрономія", "Біологія і екологія", "Хімія", "Географія", "Фізична культура", "Захист України".

Додаткові години навчальних планів призначено для забезпечення профільного спрямування навчання в старшій школі. Профіль навчання сформований з урахуванням можливостей забезпечити якісну його реалізацію та відповідно до поглибленого вивчення окремих предметів у базовій школі (математичний, біологічний та іноземної філології). Профіль навчання

сформований ліцеєм з урахуванням можливостей забезпечити якісну його реалізацію та відповідно до Статуту ліцею.

Вивчення базового предмета "Фізика і астрономія" здійснюється як два окремі предмети - "Фізика" (за програмою авторського колективу під керівництвом Локтєва В.М.), "Астрономія" (за програмою авторського колективу під керівництвом Яцківа Я.Я.), які зазначаються в навчальному плані.

Реалізація змісту освіти, визначеного Державним стандартом, також забезпечується вибірково-обов'язковими предметами: "Інформатика", "Технології", "Мистецтво", «Фінансова грамотність». Із запропонованого переліку учень/учениця має обрати одночасно два предмети в 10 і 11 класах (у такому разі години, передбачені на вибірково-обов'язкові предмети розподіляються між двома обраними предметами). Відповідно до заяв 10-класники 2022-2023 навчального року розпочинають вивчення інформатики (2 год) та курсу «Фінансова грамотність» (1 год), 11-класники продовжують вивчення предметів «Інформатика» - 1 год, «Фінансова грамотність» - 2 год.

Базові (не профільні) та вибірково-обов'язкові предмети вивчаються на рівні стандарту; профільні предмети (математика (алгебра і початки аналізу, геометрія), іноземна мова (англійська, німецька), друга іноземна мова (англійська, німецька, польська), біологія і екологія) вивчаються на профільному рівні на основі поглибленого вивчення цих предметів у базовій школі. Іноземна мова на профільному рівні вивчається за умови поглибленого вивчення її на рівні базової середньої освіти. Кількість годин для вивчення профільних предметів складається з годин, відведених навчальним планом на вивчення відповідного базового предмета, до яких додається необхідна кількість годин із додаткових годин навчального плану.

Зміст профілю може реалізуватись за допомогою курсів за вибором, спеціальних та факультативних курсів.

Спеціальні курси разом із профільними предметами відображають специфіку конкретного профілю навчання і визначають його сутність. Вони призначені для доповнення, поглиблення змісту окремих розділів профільних (а за потреби і непрофільних) предметів, можуть містити додаткові споріднені розділи, що не включені до навчальних програм, знайомити учнів із галузями знань, не представленими в змісті окремих предметів, але орієнтованими на комплекс можливих професій у руслі обраного профілю навчання тощо. Тематика і зміст таких курсів можуть розроблятися вчителями і використовуватися в освітньому процесі після погодження в установленому порядку. Ліцей може також обирати відповідний курс із уже розроблених і рекомендованих/схвалених для використання у закладах загальної середньої освіти.

Спеціальні курси реалізуються за рахунок додаткових годин.

Факультативні курси є засобом задоволення пізнавальних інтересів та освітніх потреб учнів у галузях, які загалом не пов'язані з обраним профілем навчання. Частина учнів продовжують здобувати знання з ІІ іноземної мови, яку вивчали в базовій школі, інша частина учнів розширюють свої компетентності, опановуючи факультативний курс з української мови та/або з математики. Факультативні курси реалізуються за рахунок додаткових годин Навчального плану.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти, зміст навчальних предметів, логічна послідовність їх вивчення.

Освітню програму укладено за такими *освітніми галузями*:

Мови і літератури

Суспільствознавство

Мистецтво

Математика

Природознавство

Технології

Здоров’я і фізична культура

Зміст кожної освітньої галузі структурується та реалізується за навчальними предметами. Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах, затверджених Міністерством освіти і науки України. Перелік програм подано в додатку 2. Тексти навчальних програм розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.

В рамках навчальних програм подано: очікувані результати навчання (знаннєвий, діяльнісний, ціннісний компоненти); пропонований зміст предмета; реалізації в змісті предмета наскрізних змістових ліній; внесок предмета у формування ключових компетентностей (компетентнісний потенціал предмета).

Освітня програма забезпечує досягнення учнями/ученицями результатів навчання, визначених Державним стандартом, і ключових компетенцій, визначених Законом України "Про освіту".

Рекомендовані форми організації освітнього процесу. Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісний підхід, який передбачає постійне включення учнів до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, а також практична спрямованість процесу навчання. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків і наскрізних змістових ліній. Навчання за наскрізними змістовими лініями реалізується насамперед через: організацію освітнього середовища; окремі предмети, роль яких при навчанні за

наскрізними лініями різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною змістовою лінією; предмети за вибором; роботу в проектах; позаурочну навчальну роботу і роботу гуртків.

Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожного предмета, досяжні, якщо використовувати діяльнісний підхід, проблемне навчання, проектні технології, ситуаційні вправи, інтерактивні форми, роботу в парах/групах змінного складу тощо.

Формами організації освітнього процесу можуть бути різні типи уроків, практичні заняття, семінари, конференції, заліки, співбесіди, проекти (дослідницькі, інформаційні, мистецькі), сюжетно-рольові ігри, екскурсії, віртуальні подорожі тощо.

Вибір форм і методів навчання вчитель/вчителька визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13 квітня 2011 р. № 329 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 11 травня 2011 р. за № 566/19304), та Орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 21 серпня 2013 р. № 1222.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття профільної середньої освіти. Здобувати профільну середню освіту можуть особи, які завершили здобуття базової середньої освіти.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Головною метою закладу є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя у суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягти цієї мети можна, забезпечивши високий рівень якості освіти.

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним

стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (пункти 29,30, частина 1, стаття 1).

Якість освіти розглядається у нерозривній єдності якості процесу (діяльності) і якості результату. Якість освітнього процесу (діяльності) є невід'ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища, включає якісні і кількісні характеристики освітнього процесу, якість професійної компетентності викладачів, якість організаційно-управлінської компетентності.

Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності та якості загальної середньої освіти інтегрована в загальну систему управління якістю ліцею

На формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти впливають нижче зазначені ***чинники***:

- якість основних умов освітнього процесу;
- якість реалізації освітнього процесу;
- якість результатів освітнього процесу.

Забезпечення якості загальної середньої освіти закладу повинні відповідати Державним стандартам відповідних рівнів, що є пріоритетом та спільною метою освітньої діяльності всіх її учасників.

Положення про внутрішню систему якості освіти регламентує зміст і порядок забезпечення якості освіти для здобувачів загальної середньої освіти за такими ***напрямками***:

- освітнє середовище;
- система оцінювання освітньої діяльності здобувачів освіти;
- система педагогічної діяльності;
- система управлінської діяльності.

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості спирається на такі ***принципи***:

1. *Дитиноцентризм.* Головним суб»єктом, на якого спрямована освітня діяльність освітнього закладу, є дитина.

2. *Автономія закладу освіти*, яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначення стратегії і напрямів розвитку закладу освіти, які відповідають нормативно-правовим документам, Державним стандартам загальної середньої освіти.

3. *Цілісність системи управління якістю*. Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов»язані, це створює взаємозалежність між ними.

Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компоненту знизить у цілому якість освіти.

4. *Постійне вдосконалення*. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.

5. *Вплив зовнішніх чинників*. Система освітньої діяльності у закладі освіти не є замкнутою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники – засновник, місцева громада, освітня політика держави.

6. *Гнучкість і адаптивність*. Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства.

7. *Академічна доброчесність*.

8. *Демократизм*.

9. *Компетентнісний підхід* до формування мети, змісту та результатів навчання.

10. *Практична спрямованість* освітнього процесу.

11. *Сприяння системи внутрішнього моніторингу* підвищення якості освіти в освітньому закладі.

12. *Активна участь усіх працівників* освітнього закладу у реалізації стандартів із забезпечення якості освіти.

Внутрішня система забезпечення якості освіти ліцею дозволяє забезпечувати постійне, систематичне, неухильне вдосконалення якості освітньої діяльності та якості освіти, а отже, досягнути основної мети освітньої діяльності закладу освіти.

Внутрішня система забезпечення якості в закладі включає:

- стратегію та процедури забезпечення якості освіти;
- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

- щорічне оцінювання здобувачів загальної середньої освіти, педагогічних працівників закладу освіти та оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу освіти;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;

- забезпечення публічної інформації про освітні програми;

- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

- безпекову складову;

- створення у закладі інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумового пристосування;

- вивчення та самооцінювання якості освіти;

- інші процедури і заходи.

Стратегія та процедура забезпечення якості освіти закладу базується на наступних ***принципах***:

- принцип процесного підходу, що розглядає діяльність як сукупність освітніх процесів, які спрямовані на реалізацію визначених стратегічних цілей, при цьому управління якістю освітніх послуг реалізується через функції планування, організації та контролю;

- принцип цілісності, який вимагає єдності впливів освітньої діяльності, їх підпорядкованості, визначеній меті освітнього процесу;

- принцип безперервності, що свідчить про необхідність постійної реалізації суб'єктами освітньої діяльності на різних етапах процесу підготовки випускника;

- принцип розвитку, що виходить з необхідності вдосконалення якості освітнього процесу відповідно до зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, аналізу даних та інформації про результативність освітньої діяльності;

- принцип партнерства, що враховує взаємозалежність та взаємну зацікавленість суб'єктів освітнього процесу, відповідно до їх поточних та майбутніх потреб у досягненні високої якості освітнього процесу;

- відповідності Державним стандартам загальної середньої освіти;

- відповідальності за забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності;

- системності в управлінні якістю на всіх стадіях освітнього процесу;

- здійснення обгрунтованого моніторингу якості освіти;

- готовності суб'єктів освітньої діяльності до ефективних змін;

- відкритості інформації на всіх етапах забезпечення якості та прозорості процедур системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти передбачають ***здійснення таких процедур та заходів***:

- удосконалення планування освітньої діяльності;
- підвищення якості знань здобувачів освіти;
- посилення кадрового потенціалу закладу освіти та підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу та підтримки здобувачів освіти;
- розвиток інформаційних систем з метою підвищення ефективності управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про діяльність закладу;
- створення системи запобігання та виявлення академічної недоброчесності діяльності педагогічних працівників та здобувачів освіти.

Основними ***напрямками політики із забезпечення якості*** освітньої діяльності в закладі освіти є:

- якість освіти;
- рівень професійної компетентності педагогічних працівників із забезпечення їх вмотивованості до підвищення якості освітньої діяльності;
- якість реалізації освітніх програм, вдосконалення змісту, форм та методів освітньої діяльності та підвищення рівня об'єктивності оцінювання.

Механізм функціонування системи забезпечення якості освіти освітнього закладу включає послідовну підготовку та практичну реалізацію наступних ***етапів управління***:

- *планування* (аналіз сучасного стану освітньої діяльності та освітнього процесу; визначення сильних сторін і проблем у розвитку; визначення пріоритетних цілей та розробка планів їх реалізації);
- *організацію* (переформатування/створення організаційної структури для досягнення поставлених цілей; визначення, розподіл та розмежування повноважень із метою координування та взаємодії у процесі виконання завдань);
- *контроль* (розробка процедур вимірювання та зіставлення отриманих результатів зі стандартами);
- *коригування* (визначення та реалізація необхідних дій та заходів, націлених на стимулювання процесу досягнення максимальної відповідності стандартам).

Критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти. Освітній заклад регулярно контролює й оцінює показники, пов'язані з внутрішнім забезпеченням якості загальної середньої освіти, використовуючи системи

контролю, що дозволяє оцінювати якість надання послуг у сфері освіти та їх відповідність встановленим вимогам.

Оцінювання результатів навчання здійснюється відповідно до:

- орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 19 серпня 2016 року, № 1009;

- критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 13.04.2011 року, № 329;

Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь учнів.

У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результату освітньої діяльності здобувачів освіти як складової освітнього процесу. Оцінювання має грунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня.

Результати освітньої діяльності учнів на усіх етапах освітнього процесу не можуть обмежуватися знаннями, уміннями, навичками. Метою навчання мають бути сформовані компетентності, як загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді та цінностях особистості.

Основними ***видами оцінювання*** здобувачів освіти є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності.

Основними ***функціями оцінювання*** навчальних досягнень учнів є:

- *контролююча* – визначає рівень досягнень кожного учня (учениці), готовність до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу учителеві відповідно викладати навчальний матеріал;

- *навчальна* – сприяє повторенню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, удосконаленню вмінь і навичок;

- *діагностико-коригувальна* – з'ясовує причини труднощів, які виникають в учня (учениці) у процесі навчання, виявляє прогалини у засвоєному, вносить корективи, спрямовані на їх усунення;

- *стимулювально-мотиваційна* – формує позитивні мотиви навчання;

- *виховна* – сприяє формуванню умінь відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, рефлексії, навчальної діяльності.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів мають враховуватися:

- *характеристики відповіді учня*: правильність, логічність, обгрунтованість, цілісність;

- *якість знань*: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;

- *сформованість предметних умінь і навичок*;

- *рівень володіння розумовими операціями*: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

- *досвід творчої діяльності* (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);

- *самостійність оцінних суджень*.

Характеристики якості знань взаємопов'язані між собою і доповнюють одна одну.

Глибина знань – усвідомленість існуючих зв'язків між групами знань.

Гнучкість знань – уміння учнів застосовувати набуті знання у стандартних і нестандартних ситуаціях; знаходити варіативні способи використання знань; уміння комбінувати новий спосіб діяльності із уже відомих.

Міцність знань – тривалість збереження їх в пам'яті, відтворення їх в необхідних ситуаціях.

Повнота знань – кількість знань, визначених освітньою програмою.

Системність знань – усвідомлення структури знань, їх ієрархії і послідовності, тобто усвідомлення одних знань як базових для інших.

Знання є складовою умінь учнів діяти.

Уміння виявляються в різних видах діяльності і поділяються на розумові і практичні.

Навички – дії, доведені до автоматизму у результаті виконання вправ. Для сформованих навичок характерні швидкість і точність відтворення.

Ціннісні ставлення виражають особистий досвід учнів, їх дії, переживання, почуття, які виявляються у відносинах до оточуючого (людей, явищ, природи, пізнання тощо). У контексті компетентнісної освіти це виявляється у відповідальності учнів, прагненні закріплювати позитивні надбання в освітній діяльності, зростанні вимог до своїх навчальних досягнень.

Названі вище орієнтири покладено в основу чотирьох рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти – початковий, середній, достатній, високий.

Водночас, визначення високого рівня навчальних досягнень, зокрема, оцінки 12 балів, передбачає знання та уміння в межах навчальної програми і не передбачає участі школярів в олімпіадах, творчих конкурсах тощо.

Кожний наступний рівень вимог вбирає в себе вимоги до попереднього, а також додає нові характеристики.

Критерії оцінювання навчальних досягнень реалізуються в нормах оцінок, які встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь і навичок, які оцінюються, та показником оцінки в балах.

З критеріями оцінювання по кожному предмету та за різними ступенями освіти можна ознайомитись на сайті закладу.

Критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників. Внутрішня система забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності повинна передбачати підвищення якості професійної підготовки фахівців відповідно до очікувань суспільства.

Основними *критеріями оцінювання педагогічної діяльності* педагогічних працівників закладу освіти є:

- освітній рівень педагогічних працівників;
- результати атестації;
- систематичність підвищення кваліфікації;
- наявність педагогічних звань, почесних нагород;
- наявність авторських програм, посібників, методичних рекомендацій, статей тощо;
- участь в експериментальній діяльності;
- результати освітньої діяльності.

З метою вдосконалення професійної підготовки шляхом поглиблення, розширення й оновлення професійних компетентностей організовується підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Показником ефективності та результативності діяльності педагогічних працівників є їх атестація. Процедура оцінювання педагогічної діяльності педагогічного працівника включає в себе атестацію та сертифікацію. За результатами атестації визначається відповідність педагогічного працівника займаній посаді, присвоюються кваліфікаційні категорії, педагогічні звання.

Один із принципів організації атестації – здійснення комплексної оцінки діяльності педагогічного працівника, яка передбачає забезпечення всебічного розгляду матеріалів з досвіду роботи, вивчення необхідної документації, порівняльний аналіз результатів діяльності впродовж усього періоду від попередньої атестації. Необхідною умовою об»єктивної атестації є всебічний аналіз освітнього процесу у закладі, вивчення думки батьків, учнів та колег вчителя, який атестується тощо.

Критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти. Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності визначає стратегію управління в закладі освіти, напрями ефективних змін та розвитку освітньої системи. Для цього застосовується моніторинг якості освітнього процесу в закладі освіти як систему збору,

обробки, збереження та розповсюдження інформації про стан освітнього процесу чи окремих його елементів із метою інформаційного забезпечення управління та прийняття оптимальних управлінських рішень щодо підвищення ефективності функціонування усіх складових освітнього процесу, їхній взаємодії для досягнення очікуваних і запланованих результатів, а також інноваційного розвитку закладу освіти.

Процедура управління процесом забезпечення якості освіти включає:

- ухвалення рішення про початок формування системи внутрішнього забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності;
- призначення відповідальних за розробку, впровадження та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- навчання педагогічних працівників правилам і процедурам впровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- формування та підготовка аналітичної групи з визначення ефективності впровадження та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти на окремих етапах та у цілому;
- формування Політики та Цілей у сфері якості (на перспективу, навчальний рік тощо);
- визначення видів діяльності та процесів у рамках складових внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- розробка процедур для визначених процесів (дій, заходів) (внутрішні нормативні основи закладу освіти);
- визначення та розвиток системи моніторингу якості в закладі:
- удосконалення системи аналізу та прийняття підсумкових рішень.

З метою позитивного впливу на якість освіти необхідним є організаційний компонент у процесі формування внутрішньої системи, а саме:

- виокремлення в структурі закладу освіти осіб, що беруть участь у процесі управління якістю освіти (заступник директора, координатор програми, керівник методичного об’єднання);
- проведення заходів щодо навчання адміністративних та педагогічних працівників закладу освіти навичкам роботи для забезпечення якості освітнього процесу, підвищення оцінної культури педагогів;
- розширення зв’язків закладу освіти з іншими освітніми установами, науковими організаціями, що спеціалізуються на вирішенні проблем управління якістю освіти.

Критерії ефективності управлінської діяльності в освітньому закладі щодо забезпечення щодо функціонування внутрішньої ситеми забезпечення якості освіти:

- наявність нормативних документів, де закріплені вимоги до якості освітнього процесу (модель випускника, освітня програма);

- оптимальність та дієвість управлінських рішень;

- керованість процесу управління забезпеченням функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти (наявність посадових осіб, які відповідають за управління якістю освітнього процесу);

- формування освітньої програми закладу освіти (раціональність використання інваріантної, варіативної складової);

- підвищення показника відповідності засвоєних здобувачами освіти рівня та обсягу знань, умінь, навичок, інших компетентностей вимогам стандартів освіти;

- кореляція показників успішності з результатами державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання;

- наявність та ефективність системи моральних стимулів для досягнення високого рівня якості освітнього процесу.

Однією з форм контролю діяльності педагогічних працівників, до яких належать і керівники закладу освіти, є атестація.

Ефективність управлінської діяльності керівника закладу включає стан реалізації його управлінських функцій, основних аспектів та видів діяльності, ступінь їх впливу на результативність освітнього процесу, а саме:

1) саморозвиток та самовдосконалення керівника у сфері управлінської діяльності;

2) стратегічне планування базується на положеннях концепції розвитку закладу, висновках аналізу та самоаналізу результатів діяльності;

3) річне планування формується на стратегічних засадах розвитку закладу;

4) здійснення аналізу й оцінки ефективності реалізації планів, проектів;

5) забезпечення професійного розвитку вчителів, методичного супроводу молодих спеціалістів;

6) поширення позитивної інформації про освітній заклад;

7) створення повноцінних умов функціонування закладу (безпечні та гігієнічні);

8) застосування ІКТ-технологій у освітньому процесі;

9) забезпечення якості освіти через взаємодію усіх учасників освітнього процесу;

10) позитивна оцінка компетентності керівника з боку працівників.

Ділові та особистісні якості керівників визначаються за критеріями:

1) цілеспрямованість та саморозвиток;

2) компетентність;

3) динамічність та самокритичність;

4) управлінська етика;

5) прогностичність та аналітичність;

6) креативність, здатність до інноваційного пошуку;

7) здатність приймати своєчасне рішення та брати на себе відповідальність за результат діяльності.

Однією з умов розвитку ліцею є ***запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управлінську та освітню діяльність*** закладу освіти. Така діяльність проводиться у двох напрямках:

1) впровадження інформаційних технологій в управлінську діяльність освітнього закладу;

2) комп'ютеризація освітнього процесу.

Перший із зазначених напрямів полягає у створенні оптимальних умов роботи учасників освітнього процесу, застосування ними програмного забезпечення, що допомагає систематизувати роботу суб'єктів управління закладом на усіх рівнях.

Другий напрям – це впровадження в освітній процес електронних засобів навчання, розробка і застосування електронного супроводу занять, самостійної і виховної роботи та тестових програмних засобів.

Створення безпечного освітнього середовища. Визначаємо три основні складові безпечного освітнього середовища:

1) безпечні й комфортні умови праці та навчання (створення здоров'язбережувального, безпечного й комфортного розвивального середовища в освітньому закладі;

2) відсутність дискримінації та насилля;

3) створення інклюзивного мотивувального простору.

Адміністрація закладу створює умови для соціальної адаптації учнів, насамперед 1, 5,10 класів. Практичний психолог, класні керівники, класоводи, вихователі груп подовженого дня допомагають учням у їх реалізації. Органи учнівського самоврядування беруть участь у громадській діяльності закладу освіти. Права та обов'язки усіх учасників освітнього процесу визначаються у статтях 53, 54, та 55 Закону України «Про освіту».

Запобігання та протидія булінгу (цькуванню) в освітньому закладі передбачає:

- розроблення та оприлюднення правил поведінки здобувача освіти у закладі освіти;

- розроблення та оприлюднення плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;

- розроблення та оприлюднення порядку подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти;

- розроблення та оприлюднення порядку реагування на доведені випадки булінгу (цькування) тощо.

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, встановлення фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

Моніторинг якості освіти може бути внутрішній і зовнішній. Внутрішній моніторинг якості освіти проводиться закладом освіти.

Завдання моніторингу:

- здійснення систематичного контролю за освітнім процесом у закладі освіти;

- створення власної системи неперервного і тривалого спостереження, оцінювання стану освітнього процесу;

- аналіз чинників впливу на результативність освітнього процесу, підтримка високої мотивації навчання;

- створення оптимальних соціально-психологічних умов для саморозвитку та самореалізації здобувачів освіти та педагогів;

- прогнозування на підставі об’єктивних даних динаміки й тенденцій розвитку освітнього процесу в закладі.

Предметом моніторингу є якість освітнього процесу в закладі освіти.

Об’єктом моніторингу є система організації освітнього процесу в закладі освіти, що включає кілька рівнів:

- здобувач освіти;

- надавач освітніх послуг (педагогічний працівник);

- класовод, класний керівник;

- управлінський персонал;

- батьки, громадськість.

Суб’єктами моніторингу виступають:

- моніторингова група;

- адміністрація закладу (директор, заступники директора);

- засновник;

- органи, що здійснюють управління у сфері освіти;

- органи самоврядування, які створюються педагогічними працівниками, здобувачами освіти, батьками;

- громадськість.

Основними формами моніторингу є:

- самооцінювання власної діяльності педагогічними працівниками, здобувачами освіти, адміністрацією;

- внутрішня оцінка діяльності адміністрацією, керівниками методичних осередків (проведення контрольних робіт, тестування; відвідування уроків, факультативних занять тощо);

- порівняльний аналіз якісних показників освітньої діяльності в закладі освіти, кількості учасників, призерів та переможців всіх етапів Всеукраїнських предметних олімпіад, конкурсів-захисту робіт в Малій Академії Наук, творчих та інтелектуальних конкурсів, аналіз результативності працевлаштування випускників освітнього закладу;

- організація та аналіз результативності іспитів англійської, німецької та польської мов, затверджені Міністерством освіти і науки України (FCE, TOEFL, DELF/DALF тощо);

- перевірка документації;

- опитування, анкетування.

Критерії моніторингу:

- об'єктивність (створення рівних умов для всіх учасників освітнього процесу);

- систематичність (згідно алгоритму дій, етапів та в певній послідовності);

- відповідність завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість оцінювання, шляхи перевірки результатів);

- надійність (повторний контроль іншими суб»єктами);

- гуманізм (в умовах довіри, поваги до особистості).

Очікувані результати:

- отримання результатів стану освітнього процесу в закладі освіти;

- покращення функцій управління освітнім процесом, накопичення даних для прийняття управлінських та тактичних рішень.

Підсумки моніторингу:

- підсумки моніторингу узагальнюються в схемах, діаграмах, висвітлюються в аналітично-інформаційних матеріалах;

- за результатами моніторингу розробляються рекомендації, приймаються управлінські рішення щодо планування та корекції роботи;

- дані моніторингу можуть використовуватись для обговорення на засіданнях методичних осередків учителів, нарадах при директорові, засіданнях педагогічної ради.

Показники опису та інструментів моніторингу якості освіти:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності

– якісний і кількісний склад, професійний рівень педагогічного персоналу;

- контингент здобувачів освіти;
- психолого-соціологічний моніторинг;
- результати навчання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність;
- управління закладом освіти;
- освітнє середовище;
- медичний моніторинг;
- моніторинг охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- формування іміджу сучасного закладу освіти.

Внутрішня система забезпечення якості освіти в освітньому закладі повинна бути об’єктивною, відкритою, інформативною, прозорою.